

વૈદ્ય અને વૈદ્યક

ભાગ ૨ નો.

(રસાયનશાસ્ત્ર)

ભાગ્યેશ્વર ઝાંડીસ

અમદાવાદ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૧૩૨૭ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ લેદી અને લેદીડ.

વિષય ડેડ : દેડ

વૈદ્ય અને વૈદક

ભાગ ૨ જો.

(રસાયન પ્રકરણ.)

(ધાતુ તથા વિષનું શોધન, મારણ, ભખ્મો, રસો, આસવ,
અવલોહ, ગુટિકાઓ, માત્રાઓ, મુરખા વિગેરે
ઔષધોનો સમૂહ.)

૨મી છપાવી પ્રસિદ્ધ રૂપા.

જેઠાલાલ દેવશંકર દવે.

અધિપતિ ભાગ્યોદય.

કાયદાનો શિક્ષક, ધનવાન અને ભવિષ્યવેત્તાના કર્તા,
અમદાવાદ.

(આ ગ્રંથના સર્વ હક પ્રસિદ્ધકર્તાએ પોતાને
સ્વાધિન રાખ્યા છે.)

ખીજી આવૃત્તિ
સંવત ૧૯૮૦

પ્રત ૧૫૦૦
સન ૧૯૨૪

“ શ્રી ભાગ્યોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં ”

જેઠાલાલ દેવશંકર દવેએ છાપી અને પ્રસિદ્ધ કર્યું.

ખાડીઆ—અમદાવાદ.

કી. ૦—૧૨—૦

વૈદ્ય અને વૈદક

અમદાવાદ

ભાગ ૩ નો.

૧૧૩૨૪

સુરતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

જેમાં અગ્રેજી રીતથી એટલે પાશ્ચિમાત્ય પદ્ધતિથી રોગ મટાડવાની રીત, દવાઓ બનાવવાની રીત, આપવામાં આવી છે.

ડોક્ટરો પોતાના દગ્દીઓને કમ્મ કમ્મ અગ્રેજી દવાઓ ક્યા ક્યા રોગો ઉપર આપે છે તથા તે તે દવાઓ આપણી દેશી કમ્મ કમ્મ વસ્તુઓની કેવી કેવી રીતે બનાવી શકાય છે તેનો સપુર્ણ સમાવેશ આ પુસ્તકમાં કરવામાં આવ્યો છે.

આ પુસ્તકથી દેશી વૈદ્ય અથવા તો આ પુસ્તક ખરીદનાર માણસ એક ડોક્ટર જેટલું જ્ઞાન મેળવી શકશે.

દેશી ઔષધો સાથે આવા વિદેશી ઔષધો પણ બાણુવાની જરૂર છે. અને તે દરેક માણસો બાણુ અને સમજી શકે તેવી રીતે તેનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કર્યો છે. કી. રૂ. ૧-૦-૦

ભાગ્યોદય માસિકના ગ્રાહકને અને આ પુસ્તકના પ્રથમ બે ભાગ ખરીદનારને તે જો અગાઉથી ગ્રાહક થશે તો ૦-૧૨-૦ માંજ મળશે.

લખો:—અધિપતિ ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

પ્રસ્તાવના

આજકાલ દેશમાં દરદો અને વૈદોની સંખ્યા ઓછી નથી. તેમાં ઘણા માણસો ઉદનદોના હાથમાં સપડાવાથી લાભ ન મેળવતા ઉત્તરી હાનીજ મેળવે છે, તવા સજ્જનો આ પુસ્તકનો યરોમર ઉપયોગ કરશે તા તેમને આખરે લાભજ થશે.

વૈદ્યવિદ્યા એ એટલી બધી અગત્યની વિદ્યા છે કે તેને જાણવાની દરેક માણસની ફરજ છે. શરીર આરોગ્ય હોય તોજ ખીજાં કામ થઈ શકે છે. અને શરીરને આરોગ્ય ન મવાન માટે વૈદકજ્ઞાની દરેક માણસને અગત્ય છે. કેટલાક ધન્યગતુ દુયકાઓ કે જે ઘેર બનાવી ઉપયોગ કરવામાં આવે તો અવશ્ય ફાયદો થવાનો સભવ છે અને તે સવ ઉપનાત ધાતુઓનું શોધન કરી તેની લખ્મો શી રીતે બનાવવી, તેનો ઉપયોગ શી રીતે કરવો, તેની માત્રાઓ, રસો અને ગુડી-કાઓ શી રીતે બનાવવી વિગેરે ઉપયોગી બાબતોનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. આશા છે કે તે દરેકને ઉપયોગી થઈ પડશે.

ખીજા આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના.

પ્રથમ આવૃત્તિ ખપી જતાં આ પુસ્તકમાં ઘણોજ મુધારો વધારો કરી તેની આ ખીજા આવૃત્તિ બહાર પાડી છે. આ આવૃત્તિમાં ઘણા રસો વીગેરે વધુ ઉમેર્યા છે, જેથી આ નાનું પુસ્તક પણ મોટા પુસ્તકની ખાસ ગરજ સારશે, એમ અમારું માનવું છે.

અમદાવાદ.

તા. ૧૨-૨-૨૪.

ભાગ્યોદય ઓફીસ.

અનુક્રમણિકા

પ્રકરણ ૧ જી.

પ્રારંભક	...	૧
રસાયન પ્રયોગો	...	૨
સાત ધાતુઓ અને તેનું શોધન	...	૨

પ્રકરણ ૨ જી.

મારણ્ય પ્રયોગો	...	
સોનાની લઘ્મ બનાવવાની રીત	...	૯
રૂપાની લઘ્મ બનાવવાની રીત	...	૧૦
તાંબાની લઘ્મ બનાવવાની રીત	...	૧૧
મંદુર લઘ્મ બનાવવાની રીત	...	૧૩
પીત્તળની લઘ્મ કરવાની રીત	...	૧૪
કાંસાની લઘ્મ કરવાની રીત	...	૧૪
શીસાની લઘ્મ કરવાની રીત	...	૧૪
કાગાજની લઘ્મ કરવાની રીત	...	૧૫
ઘોઢાની લઘ્મ કરવાની રીત	...	૧૬
જસત લઘ્મ કરવાની રીત	...	૧૭

પ્રકરણ ૩ જી.

સાત ઉપધાતુની લઘ્મો બનાવવાની રીત	...	૧૮
ક્ષાર ટાંકવાની રીત	...	૨૫
પાત્રની લઘ્મ કરવાની રીત	...	૨૬
પ્રવાલ લઘ્મ બનાવવાની રીત	...	૨૯
છીપની, સાગરસીંગાની મોતીની અને જાંબની લઘ્મ બનાવવાની રીત	...	૩૦

પ્રકરણ ૪ જી.

લઘ્મો અને તેના ગુણ.	...	૩૧
---------------------	-----	----

પ્રકરણ ૫ મું.

રસો કયા રોગ મટે છે.

અગ્નિતુંડીવટી-ધાતુની નબળાઈ

અગ્નિકુમાર રસ-અજીર્ણ

અગ્નિરસ—ઉદરસ માટે

અગસ્તિ સુતરાજ-ગ્રહણી

અજીર્ણકંટક રસ-કાલેરા, અજીર્ણ

અંજન રસ—સન્નિપાત

અમ્બયાળી-જીવાળ, સર્વરોગ

અર્શકુહાર રસ—હરસ મટે

અમ્રતકલાનીધિરસ-તાવ મટે

આરોગ્યવર્ધની રસ-સોજા, મેદ

આનંદ ભૈરવરસ-ઝાડા

આનંદ ભૈરવરસ—અજીર્ણ

ખચ્છાભેદી રસ-જીવાળ થાય

ઉન્મત્તરસ—સન્નિપાત

ઉન્માદગજકેસરીરસ-ગાંડપણ

કર્પુરરસ—આમાનિસાર

કનકસુંદરરસ—સંગ્રહણી

કૃમિકુહારરસ-કૃમિ, કાલેરા

કેસરી હરમ-ગ્રમી માટે

કુસ્તકુહારરસ—કોઠ મટે

કળ્યાદરસ—કાલેરા

કાસહર રસ-ખાંસી

ગદ્મુરારીરસ-તાવ

ગંધકરમાયન-ખસ

ગૃહણીગજકેસરી રસ-સંગ્રહણી

ગૃહણીવજ્ર કપાટરસ-સંગ્રહણી

ગૃહણીકપાટ રસ-પ્રહણી

તોલાની કોમત

પાન.

૦—૮—૦

૪૪

૦—૧૮—૦

૪૫

૦—૮—૦

૪૫

૧—૨—૦

૪૫

૦—૧૦—૦

૪૬

૧—૦—૦

૪૬

૦—૮—૦

૪૭

૨—૦—૦

૪૭

૦—૨—૦

૪૮

૨—૦—૦

૪૮

૦—૧૮—૦

૪૪

૦—૧૦—૦

૪૯

૦—૧૮—૦

૪૯

૨—૦—૦

૫૦

૧—૮—૦

૫૦

૧—૦—૦

૫૦

૦—૧—૦

૫૦

૦—૧૨—૦

૫૧

૨—૦—૦

૫૧

૫—૦—૦

૫૨

૨—૦—૦

૫૨

૧૫—૦—૦

૫૨

૧—૦—૦

૫૩

૦—૮—૦

૫૩

૩—૦—૦

૫૪

૫—૦—૦

૫૪

૧—૦—૦

૫૪

ગજકુટારિમ-ગોહ. પત	૧૦-૦-૦	૫૫
ગુહમકાલા-લરસ-ગો. ગો	૩-૦-૦	૫૫
મર્મપાળરસ-ગર્મણના રોગ	૨-૮-૦	૫૬
ચંદ્રોદયરસ-પ્રરુપત્વ વધે	૬૦-૦-૦	૫૭
ચંદ્રકળારસ-રકતપિત્ત	૨-૦-૦	૫૭
જવરાંકુશરસ-તાવ મટે	૦-૧૦-૦	૫૮
જવરારી રસ-તાવ	૨-૦-૦	૫૭
જવરધની ગુટિકા-તાવ મટે	૧-૦-૦	૫૯
જલોદરારી રસ-જલંદર	૫-૦-૦	૫૯
જાતિફલ દિવટી-સંગ્રહણી	૧-૦-૦	૫૯
ત્રિવિક્રમરસ-રકતાતિસાર	૧-૦-૦	૬૦
ત્રિવિક્રમરસ-પથરી મટે	૨-૦-૦	૬૦
ત્રિત્રાપ્યરસ-શળ મટે		૬૦
નારાયણ જવગંકુશ-તાવ મટે	૦-૧૦-૦	૬૧
ત્રિભુવન કીતિરસ-તાવ મટે	૦-૧૦-૦	૬૧
ત્રિપુર ભૈરવરસ-તાવ મટે	૨-૦-૦	૬૨
દિનેશ ભૈરવરસ-આતસાર મટે		૬૨
નિત્યાન દરસ-શ્રીપદ	૪-૦-૦	૬૨
નારાયરસ-જુલામ થાય	૦-૧૦-૦	૬૨
પંચવક્રરસ-સન્નિપાત	૧-૦-૦	૬૩
પંચામ્રત પર્પટી-સંગ્રહણી	૮-૦-૦	૬૩
પ્રદરારી લોહ-પ્રદર મટે	૨-૦-૦	૬૪
પ્રદરારી રસ-પ્રદર મટે	૨-૦-૦	૬૪
ભરભેસ્વરસ-મંનિપાત, મટે છે.		૬૪
મન્યાનુભેરવરસ-કફ રોગ મટે છે.		૬૫
મેહબદ્ધ રસ-પ્રમેહ મટે	૩-૦-૦	૬૫

મહાવન્હી રસ-હિરરોગ મટે છે.		૬૫
મદન કામદેવરસ-ધાતુયધે		૬૬
મદન કામશ્વરરસ-પુરુષત્વ વધે		૬૬
મહાતાલેશ્વરરસ-કુસ્તરોગ મટે		૬૭
માલીની વસત-અશકિત મટે	૨-૦-૦	૫૭
મહાજ્વરાંકુશ રસ-તાવ મટે	૦-૧૦-૦	૬૮
અત્યુજય રસ-તાવ મટે	૦-૧૦-૦	૬૯
મહાઅત્યુજયરસ-અરોગ, તાવ	૦-૧૦-૦	૬૯
મહાઅત્યુજય લોહ-તાવ; અરોગ	૩-૧૨ ૦	૭૦
મહારા-વટી-સન્નિપાત જ્વર,	૨-૦-૦	૭૦
માણીક્યરસ-વાતરકત	૫-૦-૦	૭૧
મેઢમુદ્ગરરસ-પ્રમેહ	૧-૪-૦	૭૨
રત્નગીરીરસ-તાવ મટે	૧૦-૦-૦	૭૨
રસેન્દ્રવટી-ખાસી મટે		૭૩
રસપર્પટી-સંગ્રહણી	૫-૦-૦	૭૩
રસસીંદુર-ધાતુપુષ્ટિ થાય	૧૫-૦-૦	૭૩
રોગહરરસ-સન્નિપાત મટે છે		૭૪
રામઆશ્વરસ-સંગ્રહણી	૨-૦-૦	૭૫
રાજઅગાંકરસ-ક્ષય મટે	૧૦-૦-૦	૭૫
લોહરસ-દમ, વાતરકત મટે		૭૬
લક્ષ્મીનારાયણરસ-આંચકી મટે	૨-૮-૦	૭૭
લક્ષ્મીવિલાસ ધાતુપુષ્ટિ થાય	૧૦-૦-૦	૭૭
લઘુવાહી ચુલુ-અતિસાર મટે		૭૮
લઘુલોકનાથ રસ-ક્ષય મટે	૨-૦-૦	૭૭
લઘુ અગાંકરસ-ક્ષય મટે	૧૦-૦-૦	૭૮
લઘુ સુચીકાબરણરસ-સન્નિપાત	૨૫-૦-૦	૭૮
લઘુકબાદરસ-કાલેરા	૦-૧૦-૦	૭૯
વજ્ર કપાટરસ-સંગ્રહણી મટે છે.		૮૦

વસંત કુસુમાકરરસ—મધુ પ્રમેહ	૨૫—૮-૦	૮૦
વડવાનસ રસ—ગુહ્ય મટે	૦—૮-૦	૮૧
વાતારિરસ વા મટે	૦—૮-૦	૮૧
વાતારીરસ (૨) હિસ્ટીરીયા મટે	૫—૦-૦	૮૨
વિષાધરસ ગુહ્ય મટે	૩—૦-૦	૮૨
વાતગર્ભકુશ રસ વાતવ્યાધિ	૧-૦-૦	૮૨
વાતનાશનરસ સર્વ વાત રોગ	૧૦—૦-૦	૮૨
વીરભદ્રરસ સંનિપાત	૫-૦-૦	૮૩
શીતારીરસ—ટાઢીયો તાવ	૧—૦-૦	૮૩
સ્વમાગ્નરસ ક્ષય, કાસ	૫—૦-૦	૮૪
રોવેશ્વરરસ કુસ્ટ મટે	૧૫—૦-૦	૮૪
આસકુહારરસ—દમ મટે	૦-૧૦-૦	૮૪
સુર્યાવર્તરસ—દમ મટે	૫—૦-૦	૮૫
સ્વર્ણક્ષીરીરસ—સુત્રીકુસ્ટ	૨—૮-૦	૮૫
સ્વદય જ્વરાકુશ—તાવ	૦-૧૦-૦	૮૫
સ્વચ્છંદભેર રસ—વા મટે	૨-૦-૦	૮૬
સુષુમાલીની વસંત—ક્ષય.	૧૧-૦-૦	૮૬
સમાત્રત લોહ—આંખના રોગ	૧-૦-૦	૮૭
સન્નીપાત ભૈરવ રસ—અન્નીપાત	૫-૦-૦	૮૮
સન્નીપાત ભૈરવ—સન્નીપાત	૨-૦-૦	૮૮
સમીરપત્રગરસ—મહાવાયુ	૨-૮-૦	૮૮
આસચીતામણી રસ—દમ, ક્ષય	૮-૦-૦	૮૯
સર્વોગ સુંદર રસ—વાતરોગ	૧૧-૦-૦	૮૯
સુવર્ણ પર્પટી રસ—ક્ષય	૨૫-૦-૦	૯૦
સુત શેખર રસ—હેડકી	૫ ૦-૦	૯૦
શ ખવટી—થગ	૦-૮-૦	૯૦
હૃદયાણુવરસ—હાર્ટ ડીસીઝ	૨-૦-૦	૯૧

હંસ પોટલી રસ-સંગ્રહણી	૧-૦-૦	૯૧
હેમગર્ભ પોટલીરસ-ક્ષય	૧૫-૦૦	૯૨
પ્ર. ૬. ક્ષારો		૯૩
અપામાર્જક્ષાર-કૃષ્ણ, ગુદમ	૧-૦-૦	૯૩
નારીકેળક્ષાર-શ્લેષ	૧-૦-૦	૯૩
યવક્ષાર-કૃષ્ણ	૬-૮-૦	૯૩
વચ્ચક્ષાર-ઉદર રોગ	૬-૮-૦	૯૪
પ્ર. ૭. મુરખ્ખો,	રતલની કીમત	
આપળાનો મુરખ્ખો રતલના	૨-૦-૦	૯૪
કોળાનો મુરખ્ખો	...	૯૪
કેરીનો મુરખ્ખો	...	૯૫
ખીલીનો મુરખ્ખો	૨-૮-૦	૯૫
ખીન્નેગનો મુરખ્ખો	...	૯૬
હરડેનો મુરખ્ખો	૨-૮-૦	૯૬

પ્રકરણ ૮ અવલેહ

અભયામલકી અવલેહ-નમળાષ	૩-૦-૦	૯૭
અગર્ય હરીતકી અવલેહ-દમ	૩-૦-૦	૯૮
આદ્રિકાવલેહ-ખાસી	૩-૦-૦	૯૮
આદ્રિકુટાવલેહ-અપીસાર	૨-૮-૦	૯૮
આદ્રિકુટાવલેહ-મહાગ્નિ	૨-૮-૦	૧૦૦
કાસકાંડાવલેહ-ખાસી	૨-૮-૦	૧૦૦
કુસ્માંડાવલેહ-રક્તપીત	૨-૮-૦	૧૦૦
કુટખાવલેહ-હરસ-ઝાડા	૨-૮-૦	૧૦૧
કટકાર્યાવલેહ-હેડકી	૨-૮-૦	૧૦૧
ગોક્ષુરદી અવલેહ-પ્રમેહ	૨-૮-૦	૧૦૧
અવન પ્રાશાવલેહ-પુટી મળે	૨-૮-૦	૧૦૩

દ્રાક્ષાચલેહ-અમલગીત	૨—૮-૦	૧૦૩
બીબીનાચલેહ-ખસી	૨—૮-૦	૧૦૩
વામા લેહ-દમ	૨—૮-૦	૧૦૩
સુભા લેહ-અવશ	૨—૮-૦	૧૦૪
હરીતકયાવેહ-ખાસી	૨—૮-૦	૧૦૪

પ્રકરણ ૯ આસવેહ

અહિરેનાસવ-ખાલેરા		૧૦૫
હિશીંગસવ લોહીવિકાર	૩—૦-૦	૧૦૫
કનક સવ-દમ		૧૦૬
કર્પુરાસવ-ખાલેરા	૪—૦-૦	૧૦૬
કુમારીઆસવ-ઉદ રોગ	૨—૦-૦	૧૦૬
અવિકામ -પેટની ગાંઠ	૨—૦-૦	૧૦૭
દ્રાક્ષાસવ-બૃખ ઉત્તરે	૨—૦-૦	૧૦૭
ધાત્ત્યાસવ-કમળો	૨—૦-૦	૧૦૮
પત્રાંગ સવ-પ્રદર	૨—૦-૦	૧૦૮
ખીપ્ત્ય સવ-સૂચ	૨—૦-૦	૧૦૯
પુનર્નવાસવ-સોજા	૨—૦-૦	૧૦૯
લોહાસવ-ખગેળ	૨—૮-૦	૧૦૯
વાસામ-ઉદરસ	૨—૦-૦	૧૧૦
સારિવાદાસવ-ઉપદંશ	૩—૦-૦	૧૧૦

પ્રા ૧૦ અરીસ્ટ

અમૃતાંરિસ્ટ-તાવ	૩—૦-૦	૧૧૧
અશોકાંરિસ્ટ-પ્રદર	૨—૦-૦	૧૧૧
અભયારિસ્ટ-હરસ	૨—૦-૦	૧૧૨
અશ્વગધાંરિસ્ટ-ઉન્માદ	૨—૦-૦	૧૧૩
એલાદાંરિસ્ટ-ખળીયા	૨—૦-૦	૧૧૩
કુટળારિસ્ટ-સંપ્રહણી	૨—૦-૦	૧૧૩

અદિરાંરિસ્ટ-કુસ્ટ	૨-૦-૦	૧૧૪
દશમૂલારિસ્ટ-ધાતુક્ષય	૨-૦-૦	૧૧૫
દ્રાક્ષારિસ્ટ-ભ્રુખ ઉષાડે	૨-૦-૦	૧૧૫
દેવદાર્વારિસ્ટ-પ્રમેહ	૨-૦-૦	૧૧૬
બલુલારિસ્ટ-ક્ષય	૨-૦-૦	૧૧૭
રોહિતકારિસ્ટ-હરસ	૨-૦-૦	૧૧૭
વિડંગારિસ્ટ-વિદ્રવી	૨-૦-૦	૧૧૮

પ્રકરણ ૧૧ સું,

પાક			૧૧૮
આમંધપાક	૧૧૮
કામવધ કમોદક	૧૧૮
કુખમાંડ ખંડ પાક	૧૧૮
કૌચાંપાક	૧૧૯
કંદકપાક	૧૧૯
ખંડકખમાંડપાક	૧૨૦
ચોપચીનીપાક	૧૨૦
જીરાંપાક	૧૨૦
પીંપરપાક	૧૨૧
બદામપાક	૧૨૧
મેથીપાક	૧૨૧
સાલમપાક	૧૨૨
સૌભાગ્યસુંડીપાક	૧૨૨

(१२)

प्रकरण १२ मुं.

अंजन.

अंजन	१२२	नयनशाखांजन	१२५
कतकांजन	१२३	निलोपलादिवती	१२५
करंजग्रीवती			१२३	पक्षांशांजन	१२६
कुण्डलाद अंजन			१२३	पुष्पहरीवती	१२६
कुण्डलसर्पवसादरसंकिया			१२३	पुनर्वाअंजन	१२६
अर्पणवती			१२३	पालीरुपर्श प्रयोग	१२६
अर्पणंजन			१२४	रत्ननजेतनी सणी	१२६
मुकुटिस्वरसादिवती			१२४	रोपणीकुसुमकावती	१२६
अद्रोद्यावती			१२४	रसांजनादिवती	१२७
गतीपुष्पादिवती			१२४	रसमृदुयुग्मांजन	१२७
अयपाण मगंजन			१२५	वाक्षारोहिरसंकिया	१२७
गुत्थांजन			१२५	लभनीरसंकिया	१२७
हतली			१२५	शीशानी सणी...	१२७
हक्षांतरकादिवेआंजन			१२५	समुद्रेनादिवती	१२८
			१२५	हारिद्राद गुटिकांजन	१२८
				रंनहवती	१२८
				सोवीगंजन	१२८

प्रकरण १३ मुं.

धत					
अमृतधत	१२९	
कामहेनधत	१२९	
कासीसद्विधत	१३०	
गो विधत	१३०	
याजेरीधत	१३१	
गत्याद्विधत	१३१	
त्रिधत	१३१	
इणधत	१३२	
लधुग्गधत	१३२	

પાનીયક્રયાણુઘત	૧૩૩
બાહીઘત	૧૩૩
ગિન્દુઘત	૧૩૩
મસૂરઘત	૧૩૪
મહાતિલકઘત	૧૩૫
જુષાદિઘત	૧૩૫
ક્ષીરઘાત	૧૩૫

પ્રકરણ ૧૪ સું.

તેલો

અર્ક તેલ	૧૩૬	પ્રસારાણી તેલ	૧૪૧
અંગારક તેલ	૧૩૬	પીન્ડ તેલ	૧૪૨
ધરીમદાદિ તેલ	૧૩૬	બાલખીત્વાદી તેલ	૧૪૨
કરંજાદિ તેલ	૧૩૭	ભરંગરાજ તેલ	૧૪૨
કરવીરાદિ તેલ	૧૩૭	મરીચાદી તેલ	૧૪૨
કાસીચાદી તેલ	૧૩૭	લાક્ષાદી તેલ	૧૪૩
કુષ્ટાદિ તેલ	૧૩૮	વળદી તેલ	૧૪૩
ગંધકાદિ તેલ	૧૩૮	વજ તેલ	૧૪૩
ગૃહધુમાદિ તેલ	૧૩૮	વારુણાદી તેલ	૧૪૪
અંદનાદિ તેલ	૧૩૮	વાઆદી તેલ	૧૪૪
જાત્યાદિ તેલ	૧૩૯	શીર્ગર્ધક તેલ	૧૪૪
ત્રીફળાદી તેલ	૧૩૯	વીષગબ્દ તેલ	૧૪૫
નારાયણ તેલ	૧૪૦	અતાવરી તેલ	૧૪૬
નીમ્બખીજ તેલ	૧૪૦	પડખીંદુ તેલ	૧૪૭
નીલીકાદી તેલ	૧૪૧	હીંચાદી તેલ	૧૪૭
નીરગુંડી તેલ	૧૪૧	ક્ષાર તેલ	૧૪૭
પાણાદી તેલ	૧૪૧		

(૧૪)

પ્રકરણ ૧૫ મું.

લેપ.

બીજાક લેપ	૧૪૮	તાડણ્યબીટીકાને લેપ	૧૫૦
અર્થસધાનક લેપ	૧૪૮	દશાંગ લેપ	૧૫૧
આગળનો લેપ	૧૪૮	દોષધન લેપ	૧૫૧
ક્રમલુપ્ત લેપ	૧૪૯	દાહ માટે લેપ	૧૫૧
વાળ વધવાનો લેપ	૧૪૯	ધોળા કાઢનો લેપ	૧૫૧
કૃમીધન લેપ	૧૪૯	નેત્રરોગનો લેપ	૧૫૧
કુટલર લેપ	૧૪૯	સ્તવાનો લેપ	૧૫૧
ખસનો લેપ	૧૫૦	વધરાવળનો લેપ	૧૫૧
મંડમાળનો લેપ	૧૫૦	વાળ કાળા કરવા લેપ	૧૫૨
ચાંદીનો લેપ	૧૫૦	વીષગ્ન લેપ	૧૫૨
ચીત્રીનો લેપ	૧૫૦	શીળસનો લેપ	૧૫૨

પ્રકરણ ૧૬ મું.

મલમ.

પાદદારી મલમ	૧૫૩
મરમીની ચાંદીનો લેપ	૧૫૩
હરસના મસાનો મલમ	૧૫૩

પ્રકરણ ૧૭ મું.

શરબતો.

આદુનું શરબત	૧૫૪
ગુલામનું શરબત	૧૫૪
દાકમનું શરબત	૧૫૪

ભક્ષણનું શરખત	૧૫૪
હીંચુ તથા દુધનું શરખત	૧૫૫

પ્રકરણ ૧૮ મું.

પરચુરણ ઔષધો.

ચુર્ણો			૧૫૫
સારસ પત્તિના ખનાવવાની રીત	...		૧૫૬
ભોખન ાં પુલ ખનાવવાની રીત	...		૧૫૬
પારાનાં પ્યાલાં, ગોળીઓ ખનાવવાની રીત	...		૧૫૭
કપુરનાં પ્યાલાં ખનાવવાની રીત	...		૧૫૮
કપુરની માળા	૧૫૮	વાળાનો ઉપાય	૧૬૨
ગંધકર્તા પ્યાલાં	૧૫૮	અસાગ્રનો ઉપાય	૧૬૨
કપુરનો અર્ક	૧૫૮	નાપુરનો ઇલાજ	૧૬૩
પેનકીર ખનાવવાની રીત	૧૫૮	કાડનો ઉપાય	૧૬૩
કોલકોમ ખનાવવાનો રીત	૧૫૮	કસુત્રાવડ અટકાવવાનો ઉપાય	૧૬૩
કલોરોડાક્રન ખનાવનું	૧૫૮	કૃમીનો ઉપાય	૧૬૩
આંખો દુઃખી	૧૫૮	ખમનો ઉપાય	૧૬૩
મરડાનો ઉપાય	૧૬૦	શુભડાનો ઉપાય	૧૬૪
દાદરનો ઇલાજ	૧૬૦	ટાઢીયા તાવનો ઉપાય	૧૬૪
ખરજવાનો ઇલાજ	૧૬૦	પગના તળીયાંની બળતરા દુર	
પ્રેમેહનો ઉપાય	૧૬૦	કરવાનો ઇલાજ	૧૬૫
આંસીનો ઉપાય	૧૬૧	મોઢાની ગરમીનો ઉપાય	૧૬૫
હર્ષનો ઉપાય	૧૬૧	શ્વેત પ્રદરનો ઉપાય	૧૬૫
જળદરનો ઉપાય	૧૬૨	હૃયનો ઉપાય	૧૬૫
દાઝવાનો ઉપાય	૧૬૨	સળેખમનો ઉપાય	૧૬૫

ઉલટીનો ઉપાય	૧૬૫	બાળકોના દાંતના તાવ	૧૭૧
ઉટાંટીયાનો ઉપાય	૧૬૬	સધિવાનો ઉપાય	૧૭૧
કમળો	૧૬૬	દુઃખતા દાંતનો ઉપાય	૧૭૧
અળશુનો ઉપાય	૧૬૬	દાદરનો ઇલાજ	૧૭૧
અશીષના ઝેરનો ઉપાય	૧૬૬	ધાતુંરાના ઝેરનો હિતાર	૧૭૨
આમનો ઉપાય	૧૬૬	પાચનશક્તિ વધારવાનો ઉપાય	૧૭૨
આંજણીનો ઉપાય	૧૬૭	પીતના આડનો ઉપાય	૧૭૨
આમનો ઉપાય	૧૬૭	મરડાનો ઉપાય	૧૭૨
આખ ગળતી અટાવવાનો ઉપાય	૧૬૭	વાયુનો ઇલાજ	૧૭૨
પુલાનો ઉપાય ૧-૨-૩	૧૬૭	ફૂઝતા અર્શનો ઉપાય	૧૭૨
વાળ કાળા કરવાનો ઉપાય	૧૬૭	કાવત આપનારી દવા	૧૭૨
ઉભગરાનો ઉપાય	૧૬૭	ધાતુપુષ્ટ ચુરણ	૧૭૩
ઉડતા ડાંગનો ઉપાય	૧૬૮	નં. ૨	૧૭૩
કંદમાળનો ઉપાય	૧૬૮	અંધ પેશાબ છોડવાનો ઉપાય	૧૭૩
કાખબલાનો ઉપાય	૧૬૮	„ „ બીજો ઉપાય	૧૭૩
કાનના જીવડાનો ઉપાય	૧૬૮	ગાજરની પોટીસ	૧૭૩
કાનની બહેરાશનો ઉપાય	૧૬૯	કુંગળીની પોટીસ	૧૭૪
આડનો ઉપાય ૧-૨-૩-૪	૧૬૯	અસખસના પોસ્તની પોટીસ	૧૭૪
લોહી સુધારવાનો ઉપાય	૧૬૯	કોલસાની પોટીસ	૧૭૪
માથાની ઉદરનો ઉપાય	૧૭૦	બદગાંડનો ઉપાય	૧૭૪
ઉદરનો ઉપાય	૧૭૦	રતાંધળાનો ઉપાય	૧૭૪
નાનાં બચ્ચાંની ઉદર	૧૭૦	„ બીજી રીત	૧૭૪
બા બધ કરવાનો ઉપાય	૧૭૦	„ ત્રીજી રીત	૧૭૪
ગર્ભવંતી બીની ઉલટીનો	૧૭૦	„ ચોથી રીત	૧૭૪
ચુંકનો ઇલાજ	૧૭૧	લકવાનો ઉપાય	૧૭૫
ગાંધવાળા ગડગમડનો ઉપાય	૧૭૧	„ બીજો	૧૭૫
બચ્ચાંના આડનો ઉપાય	૧૭૧	લચકનો ઇલાજ	૧૭૫
		ઉદરનો ઉપાય	૧૭૫

વૈદ અને વૈદક:

ભાગ ૨ જો.

અથમગલમ.

પ્રાણી માત્રના પ્રેરક કે જેનો જનમાત્રમાં વાસ છે. જે સૃષ્ટિના ઉત્પત્તિ, રિથની અને લગના હેતુરૂપ છે, વનસ્પતી આદિ વનઓષધિઓમાં જે રોગ નિકેદન કરનાર અમૃતરૂપે વ્યાપી રહ્યા છે. તે શ્રી મહેશ્વર નૃસિંહ જગવાનને આ વૈદકના ખીળ ભાગનો આરંભ કરતાં પૂર્વે અનેકશઃકોટી પ્રણામ કરે છું.

પ્રાણી માત્રનો નિભાવ કરવામાં પાલણુ પોષણુ કરવામાં અને સદા શાંતિમાં રિથત એવા જૂત માત્રના અધિપતી શ્રી વિષ્ણુ પરમાત્માભિન્ન શ્રી સદ્ગુરુ પરમાત્માને આ જનહીતકર કાર્યના આરંભમાં વારંવાર વંદન કરે છું.

પ્રકરણ ૧ લું.

પ્રારંભ-રસાયન પ્રયોગો.

દરેક રોગ ઉપર વાપરવાની વનસ્પતિની દવાઓ ભાગ ૧ લા માં આવી ગઈ છે. જેમાંની કેટલીક દવાઓ અધુરી રહેલી આ ભાગમાં આપવામાં આવી છે.

સાત ધાતુઓ અને તેનું શોધન તથા મારણ.

સોનું, રૂપું, તાંબુ, પીતલ, શીસું, કથાઈ અને પોલાદ (લોહ) લોહું (ગજવેદ) એ સાત ધાતુઓ જાણવી.

સોનાનું શોધન.

સોનાનાં પત્રાં કરી તેને અગ્નિમાં તપાવી પહેલીવાર તેલમાં બોળવાં અને કાઢવાં એવીજ રીતે તપાવીને ત્રણવાર તેલમાં બોળવાં અને કાઢવાં, અને એવીજ રીતે છાસમાં, કાંજમાં, ગૌમુત્રમાં, અને કળથીના દરેકના કાઢામાં ત્રણ ત્રણવાર તે પત્રાંને ઊનાં કરીને બોળવાં. આવી રીતે ઉપરની વસ્તુઓમાં ત્રણ ત્રણવાર તપાવીને બોળવાથી સોનાનું શોધન થાય છે.

રૂપું-પીતલ, તાંબુ, કાંસુ-અને લોહું એ ધાતુઓનું શોધન.

ઉપરની ધાતુઓનું શોધન સોનાનાં પત્રાંને શોધનની જે ઉપર-ક્રીયા બતાવી છે તે પ્રમાણે કરવું.

સીસાનું શોધન.

સીસાના કટકા કરી તેને એક માટીની કુણડીમાં નાંખી તે કુણડીને અગ્નિપર તપાવીને સીસાનો રસ કરવો અને રસ થાય ત્યારે તે રસને તેલમાં રેડવો. (આ રસ તેલમાં રેડતી વખતે ઉજળાંને ઉડી રેડનારને વાગે છે માટે તેલના વાસણમાં મોં ઉપર ધાંટીનું પડ

મુકી તે પડના કાણાંમાંથી રસ રેડવો અને તે કડછીમાં વેગળે ઝાલી તે કડછીના ચાડામાં પ્રથમ રસ રેડી તે કડછી વતી રસ રેડવો.) આ પ્રમાણે ત્રણવાર રસ ઊતો કરી તેલમાં, ત્રણવાર છાસમાં કાંજ, ગોમુત્ર, કળથી અને આકડાના દુધમાં ત્રણ ત્રણવાર રેડવાથી સીસાનું શોધન થાય છે.

કલ્પાઈનું તથા જસતનું શોધન.

કલ્પાઈનું તથા જસતનું શોધન શીસાનાં શોધન પ્રમાણે કરવું.

સાત ઉપ ધાતુઓ અને તેનું શોધન.

સુવર્ણ માક્ષીક-સોનામુખી, મોરથુથુ, અમ્રક-અમરખ, સુરમો, મનશીત્ર, હડતાલ અને ખાપરીયું.

સુવર્ણ માક્ષીક-સોનામુખીનું શોધન.

સોનામુખી ત્રણ ભાગ અને સિન્ધાલુણ એક ભાગ ખંતેને મિશ્ર કરી ચુર્ણ કરવું, તેને એક લોઢાની કડાઈમાં નાંખી એ કડાઈને ચુલાપર મુકી તળે તાપ કરવો. અને તે ચુરણમાં ખીજેરાનો અગર ઠાગદી લીંબુનો રસ તે પત્રળે તેટલો નાંખી તમેથાથી હલાવી કઢાઈ લાલ થાય ત્યારે નીચે ઊતારી તે ચુર્ણ ઠરી ગયા પછી બહાર કાઢી લેવું. એટલે સોનામુખીનું શોધન થયું.

મોરથુથાનું શોધન.

મોરથુથુ બે ભાગ, ખીલાડીની વિષ્ટા એક ભાગ અને હોલાની વિષ્ટા એક ભાગ લઈ ત્રણે મિશ્ર કરી ખરલ કરતાં, તેમાં મોરથુથાનો દશમો ભાગ પાડીઓ ટંકણખાર નાંખી વાટી ગોળો વાળવો. પછી માટીના કોડીઆમાં મુકી ઉપર ખીજું કોડીઉં ઉંધું ઢાંકી તે ખંતે કોડીયાંની સાંધપર લુગડુ વીંટી તે પર સુતર વીંટી બીની માટી ચોપડવી પછી અડાયાનાં બજાંનો હલકો અગ્નિ આપવો. એ રીતે પ્રથમ પુટ આવી

તે ગોળાને બહાર કાઢી દહીંની અંદર ઘુંટી ફરી ઉપર પ્રમાણે પુટ દેવો, ત્યાર પછી તેવીજ રીતે મદની અંદર પુટ દેવાથી તેનું શોધન થાય છે.

અભ્રક-અપરંબનું શોધન

કાળા અભ્રકને અગ્નિમાં તપાવી દૂધમાં ઓળવે. પછી તેનાં પત્રાં કરી તે પત્રાંને તાંદળાની ભાટના કે લીંબુના આગ પદાર્થના રસથી આડ પહોર સુધી પલાળવાથી અભ્રક શુદ્ધ થાય છે.

કાળા સુરમાનું શોધન.

કાળા સુરમાનું ચુર્ણ કરી તે ચુર્ણને કાગડી લીંબુના રસમાં ડુબાડી અને વાટી એક દીવસ તડકામાં સૂકવવું જોઈ તે શુદ્ધ થાય છે.

મનશીલનું શોધન.

મનશીલના કટકા કાપે તેવડા લુગડામાં પોટલી બાંધી તે પોટલીને દોલાયંત્રની અંદર બંદરીના મુત્રમાં વગુ દીવસ સૂવી અગ્નિ આપીને પછી બહાર કાઢી લેવો.

દોલાયંત્રની વિધિ.

જે પ્રવાહી પદાર્થમાં દવા શોધવાની લખી હોય તે પ્રવાહી પદાર્થને હાંદલામાં નાંખી, પછી જે ઔષધનું શોધન કરવાનું હોય તે ઔષધને તેવડા લુગડામાં પોટલી બાંધી ત્યારબાદ માટલા ઉપર એક આડી લાકડી મુકી તે લાકડીએ તે પોટલી અંદર પ્રવાહી પદાર્થમાં ઓળવે તેવી રીતે બાંધવી પછી તે હાંદલું અગ્નિ ઉપર મુકી જેટલો વખત તે ઔષધને અગ્નિ આપવાનું લખ્યું હોય તેટલો વખત અગ્નિ આપવો તેનું નામ દોલાયંત્ર જાણવું.

હરતાલનું શોધન

શુદ્ધ કરેલી પડવાળી હરતાલના ટટકાઓને તેવડા લુગડામાં પોટલી બાંધી તેને દોલાયંત્રની અંદર કાંજમાં એક પહોર સુધી અગ્નિ

આપવા, અને તે પ્રમાણે ઘડાળાના રસમાં, તત્તના તેલમાં અને ત્રીફળાના કવાથમાં દરેકમાં એકેક પહોર અગ્નિ આપવાથી હરતાલનું શોધન થાય છે.

આપરીયાનું શોધન.

આપરીયાના કટકાને, દોલાયત્રમાં મનુષ્યના મુત્રમાં રાતદીવસ સાત દીવસ પર્યન્ત ભીંજવી રાખવું રોજ નવું નવું મુત્ર નાંખવું. જેથી આપરીયું શુદ્ધ થાય છે.

ગેર, હીરાકસી, ટંકાણુખાર, કોડી, ફટકડી, શંખ અને બોદાર-કાંકરાનું શોધન કાળા સુરમાના શોધન પ્રમાણે ઉપર પ્રમાણે કરવું. શિલાજીતનું શોધન.

પર્વતપરની મોટી શિલ્લો આ ઝોગળીને તે પરથી જે રસ ઝરે છે તે રસને શિલાજીત કહે છે. શિલાજીતને માયનું દુધ, ત્રિફળા, તથા ભાંગરાનો રસ એ ત્રણેની અંદર એક દિવસ ગુદો ગુદો તેને સુકાઈ જતાં સુધી ઘુંટવો અને તડકામાં સુકવવો જેથી શુદ્ધ થાય છે.

શુદ્ધ શિલાજીતની પરીક્ષા.

શુદ્ધ શિલાજીતને દેવતા ઉપર મૂકવાથી ધુમાડી ન નીકળતાં લીંગના સરખો આકાર થાય છે.

શિલાજીતના ગુણ.

શોધેલો શિલાજીત, શ્લેસ્મ, પ્રમેહ, પયરી, મુત્રકચ્છ, ક્ષય, શ્વાસ, હરસ, પાંડુ, વાતરક્ત, કુષ્ઠ અપરમાર અને ઉદરરોગ મટાડે છે.

મન્દુર-લોદાના કાટોડાનું શોધન.

લોદાના કાટોડાને બહેડાના લાકડાંના દેવતાની અંદર ઉતો કરી લાલ થાય કે તુરત ગાયના મુત્રમાં બોળવો એ રીતે સાત વખત તપાવી સાત વખત ગાયના મુત્રમાં બોળવાથી લોદાના કાટોડાનું શોધન થાય છે.

રસાદિ ઔષધોનું શોધન.

પારો એ સર્વ રોગનો નાશ કરનારો તથા શરીરને પુષ્ટ કરનારો છે, તે પારાના નામ, રસેન્દ્ર, પારદ, સૂત, હરજ, સુતક રસ અને મુકન્દ છે.

પારાનું શોધન.

હોંમળામાંથી કાઢેલો પારો શુદ્ધ ગણાય છે. હોંમળાને લોંબુના રસમાં ત્રણ કલાક ધુંટીને ડમરૂ યંત્ર કરી તળે તાપ કરવો જેથી નિચેનો પારો ઉપરના હાંધીમાં ચોટશે તેને ઉતારી ધીમે રહી લઈ લેવો તે પારો શુદ્ધ થાય છે.

ડમરૂ યંત્ર કરવાની વિધિ.

પ્રથમ એક હાંધીમાં ઉપર પ્રમાણે ધુંટેલ પદાર્થ (હોંમળો) પાથરવા અને તે હાંધી ઉપર બીજી હાંધી તેનું મોં બંધબેસતું આવે તેવી રીતે ઉધી મુકી અને તે બંને હાંધીના મોં આગળ કપડાંજાણુ કરી બંધ કરવું. પછી તેને અગ્નિ ઉપર મુકી તળે તાપ કરવો અને જીપલી હાંડલી ઉપર બીનું લુગડું મુકવું તથા જરા જરા વારે પાણી છાંટવું. આથી તળેની હાંધીમાંથી પારો ઉડીને ઉપરની હાંધીમાં ચોટશે. જે છેવટ થકુ પાડી નીચે ઉતારી ઉપરની હાંધીમાંથી લઈ લેવો. તે પારો દરેક કામમાં વાપરવા લાયક થાય છે.

ગંધકનું શોધન.

લોઢાની કઠાઈમાં ઘી નાંખી તે ઘીને ચૂસાપર ઉનું કરવું ઘી ઉનું થાય કે તુરતજ ઘીના વજનના જેટલો આમલકારો ગંધકનો છૂંકો તેમાં નાંખી જેવો ગંધક ઓગળી ઘીમાં ભળી જાય કે તુરત એક વાસણમાં દુધ ભરી તેના મોંપર લુગડું ઢાંકી તે લુગડામાં ઉપરનો ગંધક રેડવો જેથી તે ગંધક દુધમાં પડીને કણીઓ, કણીઓ થઈ જાય તે શુદ્ધ થયો જાણવો.

હિંગળાનું શોધન.

હિંગળાને ઘેરીના દૂધની સાત ભાવના અને લીમ્બુના રસની સાત ભાવના આપવાથી શુદ્ધ થાય છે.

વછનાગનું શોધન.

વછનાગના કટકા કરી ત્રેવડા લુગડામાં પોટલી બાંધી માટીના વાસણમાં ગોમુત્ર ભરી તેમાં કુઆડી તડકે મુકવું, બીજે દિવસે તે ગોમુત્ર કાઢી નાંખી તાજું ગોમુત્ર નાંખી તડકે સૂકવવું એમ ચાર દિવસ કરી એથે દિવસે બહાર કાઢી તે વછનાગને સુકવી લુગડાથી આળી નાંખવો જેથી તે વછનાગ રોગ મટાડવામાં ઉત્તમ થાય છે.

આકડા નામે ઉપવિષનું શોધન.

ગાયનું મુતર, છાંણ, દુધ, દહીં અને ઘી એ પાંચે મિશ્ર કરી તેમાં આકડાને એક દિવસ રાખી મુકવાથી શુદ્ધ થાય છે.

થોરના દુધનું શોધન.

ઉપર પ્રમાણે ગાયનું મુત્ર, છાણ, દુધ, દહીં અને ઘી પાંચે પદાર્થ અકક તોલો અને દુધ એક તોલો મિશ્ર કરવાથી તે દુધ શુદ્ધ થાય છે.

ધંતુરાનું શોધન.

ધંતુરાના બીને ચાર પ્હોર સુધી ગાયના મુત્રમાં પલાળીને કાઢી લેવા અને સુકાય કે તેને ખાંડી બી ઉપરનાં ફેતરાં ઝાડકી નાંખી અંદર જે બી રહે તે સર્વ દવામાં વાપરવાં.

દુધીયા વછનાગનું શોધન.

દુધીયા વછનાગના કટકાને એક દિવસ ગાયના મુત્રમાં રાખવાથી શુદ્ધ થાય છે.

કચ્છરતું શોધન.

કચ્છર લઘ દોઢાયત્રમાં બકરીના દુધમાં એક પહોર સુધી બાફ દેવાથી શુદ્ધ થાય છે.

ચણાઠીનું શોધન.

ચણાઠીને કાંજમાં દોઢાયત્રની અંદર એક પહોર બાફ દેવાથી શુદ્ધ થાય છે.

અરીણનું શોધન.

અરીણ વાટી આદાના રસમાં પલાળી એક દીવસ ઘુટવું એવી રીતે આદાના રસમાં ૨૧ દીવસ સુધી ઘુટવાથી અરીણ શુદ્ધ થાય છે.

નેપાળાનું શોધન.

નેપાળાના બીની જાલ કાઠી નાંખી અંદરની મીંગેતી કપડામાં પોટલી બાંધી તેને ભેસના જાણુની અંદર ત્રણ દીવસ સૂવી રાખી મુકવી.

પછી ચોથે દીવસે તે પોટલી કાઠી અંદરના બીને ઉના પાણીથી ઘોઘ ઉપર ઉગેલી રૂવાંટી તથા જાલ અને અંદરના રેષાઓ કાઠી નાંખી સ્વચ્છ કપડા ભેગો ખત્રમાં ઘુટવા પછી તેને બહાર કાઠી માટીના કોરા વાસણ ઉપર ચોપડવું, જેથી તે ધૂળ જેવો થઈ જશે પછી તેને લઘ લીંબુના રસની સાત બાવનાઓ દેવાથી શુદ્ધ થાય છે.

પ્રકરણ ૨ નું.**મારણ પ્રયોગો.****સોનાની ભખ ખનાવવાની રીત.**

૧ લા પ્રકરણમાં કહ્યા પ્રમાણે શુદ્ધ કરેલ સોનાનું ચૂર્ણ ૧ ભાગ તથા શુદ્ધ કરેલો પારો બે ભાગ લઘ તેને લીંબુના રસમાં ઘુટી

ગોળો વાળવો, તેટલાજ વજનનો આમલસારો ગંધક લઈ તેને ખારીક વાટી માટીનાં બે કાડીયાં લઈ એક કાડીઆમાં અર્ધો ગંધક નાંખી ઉપર પેલો ગોળો મુકી બાકીનો ગંધક ઉપર પાથરવો, પછી બીજું કાડીયું ઉઘુંવાળી ખંતે કાડીયાની સંધિપર લુગડું લપેટી તેના પર સૂતર વીંટી કપડછાણ કરી ત્રીસ છાણાં લઈ અર્ધો નીચે અને અર્ધો ઉપર એમ જમીનમાં ખાડો ખોદી ગોઠવી વચ્ચે સંપુટવાળું કાડીયું મુકી અગ્નિ સજાગવવો. એ પ્રમાણે ચૈત્ર પુટદીધાથી સોનાની ઉત્તમ ભૂષ્મ અને છે. દરેક પુટ દેતી વખત ગંધક નવો નવો નાંખવો.

(૨) સોનાનાં શુદ્ધ કરેલાં પત્રાં ઉપર દ્યુતરની અથવા કુકડાની હગારના ઉપરાઉપર લેપ દેવો. પછી સોનાનાં પત્રાંની બરાબર ગંધક લઈ વાટીને અરધો ભૂકા એક કાડીયામાં પાથરી તેના ઉપર સોનાનાં પત્રાંનો ગોળો કરી મુકવો, અને ઉપર બાકીનો અરધો ગંધક પાથરવો અને બીજું કાડીયું મુકી સંપુટ ઉપર કપડ માટી કરી ચોરસ ચોરસ એક વેંત ખાડામાં ગાયના છાગુના કટકા ગોઠવી ને અંદર સંપુટ મુકીને મમગાત્રી દેવાં એવા નવ પુટ આપવા. આ પુટને કુકડુટપુટ કહે છે. પછી દસમીવાર એજ પ્રમાણે મહાપુટ આપવો, મહાપુટ-એટલે ગજપુટ કરતાં મોટો એટલે બે હાથ પહોળો અને લાંબો અને બે હાથ ઉંડો ખારો કરીને ભટ્ટી આપવી.

(૩) સોનાનો રસ ધ્રીને ધુંટીને ગોળો કરીને તેમાં સોજમે હીસે શીયું મેળવી દાળવું. પછી તેનું ચુર્ણ કરીને લીંબુના રસમાં ધુંટીને ગોળો કરીને ઉપરલખ્યા પ્રમાણેજ કુકડુટપટ આપવો. માત્રા રતી ૧થીર.

(૪) સોનાથી સોજમા ભાગની સીસાની ભૂષ્મ લઈ ડાંડલીઆ ચોરના દુધમાં ધુંટી સોનાના પત્રાં ઉપર ચોપડી ગજપુટ અગ્નિ આપવો. એવા સાત પુટ આપવાથી ઉત્તમ ભૂષ્મ થશે.

સોનાની ભખના ગુણ.

સોનાની ભખ સ્વાદિષ્ટ, કડવી, સ્નીગ્ધ, ટાઢી અને ભારે છે, શુદ્ધિ તથા વિષા વધારે છે, સ્મરણશક્તિને ખીણવે છે અને વિષને હરે છે.

સોનાની અપકવ ભખના અવગુણ.

અપકવ ભખ પુરૂષોનાં બલ અને વિર્યનો નાશ કરીને શરીરની અંદરના રોગને ઉત્પન્ન કરે છે.

રૂપની ભખ કરવાની વીધિ.

શુદ્ધ કરેલી હરતાલ એક ભાગ લઈ લોંબુના રસમાં એક પહોર ધુંટી, પંચી રૂપાનાં પત્રાં ત્રણ ભાગ લઈને તે પત્રાંની પર તે હરતાલના કઠ્કનો લેપ કરવો, અને માટીના કોડીઆમાં મુડી તેને કપડાણ કરી ત્રીસ છાંણાંની વચ્ચે મુકી અગ્નિ આપી પુટ દેવો તેના ચૌદ પુટા દીધાથી રૂપાની ઉત્તમ ભખ થાય છે.

રૂપાનાં પત્રાંથી આઠમા ભાગની હરતાલ લઈ તેને ડાંડલાઆ ચોરના દુધમાં ધુંટી પત્રાં ઉપર ચોપડી ગજ પુટ આપવો એવા સાત પુટ આપવાથી ઉત્તમ ભખ થશે.

૨ સુવર્ણમાક્ષિક તથા હીંગળો તેનું ચૂર્ણ કરી લોંબુના રસમાં ધુંટીને તેમાં રૂપાની બારીક પત્રીઓ મેળવી તેનો ગોળો કરી સરાવ સંપુટમાં મુકી ગજપુટ અગ્નિ આપવો આવા બે ત્રણ પુટ આપવાથી ભખ થાય છે.

૩ પારો ગધક તથા તે બંનેની બરાબર હરતાલ એ ત્રણેને કુંવારના રસમાં ધુંટીને તેનો રૂપાનાં પત્રાં ઉપર લેપ ચોપડવો અને તે કોડીયામાં મુકી સરાવસંપુટ કરી ૩૦ છાંણાંની અગ્નિ આપવો એમ બે પુટ આપવાથી ભખ થાય છે.

૪ શુદ્ધ રૂપાનો લુકો પારા સાથે મેળવવો અને તેમાં રૂપાના વજન બરાબર હરતાલ તથા ગંધક મેળવીને લીંબુના રસમાં ખરલ કરીને સરાવ સંપુટથી ગળપુટ દેવો આવા ૩ પુટ આપવાથી ભ્રમ થાય છે.

રૂપાની ભ્રમના ગુણ.

સ્વાદિષ્ટ, ઝાડો લાવનાર, અવસ્થા બળવનાર, સ્નિગ્ધ, મળને ખણી ખોતરી કાઢનાર વાતનો નાશ કરી પીત્તનું શમન કરનારી અને પ્રમેહ વિગેરે રોગોને મટાડનારી છે.

રૂપાની અપકવ ભ્રમના અવગુણ

અપકવ ભ્રમ પાંડુ, ખરજ, ગળાનું પકડાવું, બંધકોશ, વિર્થ અને બળનો નાશ કરી શીશોરોગ કરે છે.

તાંબાની ભ્રમ કરવાની રીત.

શુદ્ધ કરેલાં તાંબાનાં પત્રાને ત્રણ દિવસ સૂધી લીંબુના રસમાં ધીમા તાપે ઉકાળી તે પત્રાં એક ભાગ અને શુદ્ધ પારો એક ભાગ લઈ ખલમાં લીંબુના રસમાં એક પહોર ઘુટવાં ત્યાર પછી તેથી બમણા વજનમાં આમલસારો ગંધક લીંબુના રસમાં ઘુટી તે કલક તે પત્રાંપર ચોપડી તેનો ગોળો વાળવો. પછી, ધરો અથવા સાટોડી જે મળે તેમાંથી વાટી કલક કરવો તેનો ઉપરનાં પત્રાંના ગોળા ઉપર ચારે કાર ફરતો એક આંગળનો થર કરવો પછી તે ગોળાને એક હાંલામાં મૂકી તે ગોળા ઉપર ઉંધું ઢાડીયું ઢાંકી તેને માટલા સાથે અંદર બીની રાખ તથા મીઠા સાથે ઝાંઘી લઈ ઉપર રેતી હાંલાના મોંઢા સુધી ભરી તે ઉપર ઢાંકણું ઢાંકી તેની સાંધ પણ બીની રખ્ય તથા મીઠાથી પુરી દઈ તે હાંલાને ચુલાપર મૂકી તળે ધીમે ધીમે અગ્નિ આપી ચાર પહોર સૂધી તપાવવું. પછી નીચે ઉતારી તે હાંલું

ટાઢું થયે તે ગોળાને હાંલામાંથી બહાર કાઢી એક દિવસ સૂરજના રસમાં ઘુંટી ગોળા વાળવો; પછી તેનાથી અર્ધા વજન શુદ્ધ આમલ-સારો ગંધક ઘીની અંદર ઘુંટી તેનો પેલા ગોળા ઉપર લેપ કરવો પછી તે ગોળાને એક કાઢીઆમાં મુકી ઉપર બીજું કાઢીયું ઢાંકી કપડાણુ કરી અને ગજપુટ અગ્નિ દેવો. આ અગ્નિ ટાઢો પડે ત્યારે સંપૂર્ણ બહાર કાઢી ટાઢું પડવા દેઈ અંદરથી તાંબાની ભખમ કાઢી લેવી તે શુદ્ધ હોય છે. શુદ્ધ ભખમ ઉલટી જ્વાલી કે મૂર્છા કોઈ દિવસ કરતી નથી.

૨ શુદ્ધ કરેલ તાંબાનાં પતરાં ઉપર ગોમુત્ર અને લીંબુના રસમાં ઘુંટેલ ગંધકનો લેપ કરી ગોળા બનાવી ચંપુટમાં મૂકી કપડામાટી કરવી અને તેને ગજપુટ અગ્નિ આપવો એટલે શુદ્ધ તામ્રભખમ થશે છેવટે પચામૃતની ભાવના દઈ ગજપુટ અગ્નિ આપવો. માત્રા બા થી ૧ રતી.

તાંબાની ભખમના ગુણ.

ઝાડો લારનારી, પિત્ત તથા કફ સટાડનાર ત્રણ રૂઝનાર અને હલકી છે, પાંડુ ઉદરરોગ, હરથ તાવ, કોઢ, કફ, ઉદરસ, દમ, ક્ષય, અમ્લપીત્ત, કૃમી અને સર્વ રોગને મટાડે છે.

કાચી તામ્બાની ભખમના અવગુણ

દાહ, શ્વેદ, અરૂચી, મુઠ્ઠા, જ્વાલી, જુઝાળ, ઉલટી અને જ્વાંતિ કરે છે.

મંડુરભખમ (લોહકાટ) શોધન.

સો વર્ષનું જીનું લોઢું અથવા જમીનમાંથી લોહના વજનદાર થયરા નીકળે છે તેની મંડુર ભખમ બને છે. આ મંડુરના પથરાને કાચલામાં મુકી ધમીને ગોમુત્રમાં ઠારવા સાતવાર તપાવીને સાતવાર

ઠારવાથી શુદ્ધ થઈ તેમાંથી માત્ર પથરા, હોય છે તે જુદા પડે છે, પછી તેનું ચુર્ણ કરી પછી મારીના હાંધામાં આ ચુર્ણ તથા ત્રિફળાનો ઉશળો અમણા વજને મેળવીને તે હાંધાનું મોં બંધ કરી કપડામારી કરીને ગજપુટ અગ્નિ આપવો એટલે ઉત્તમ લખ્મ થશે એક ગજપુટ આપવાથી ખારીક લખ્મ ન થાય તો વધારે ગજપુટ આપવા. માત્રા વાલ ૧ થી ૨

પીતળની લખ્મ કરવાની રીત.

શુદ્ધ આમળસારો ગંધક એક જાગ લઈ આકડાના દૂધમાં ઘુંટી અને પીતળનાં તેટલાજ વજનનાં શુદ્ધ કરેલાં પત્રાં લઈ તે પર તે ઘુંટેલા ગંધકનો લેપ કરી એક કોડીગામાં મુકી ખીજું કોડીયું ઉધુ ઢાંકી તેને કપડાણુ કરી ગજપુટ અગ્નિ દેવો એવા એ પુટ દીધાથી પીતળની ઉત્તમ લખ્મ થાય છે.

પીતળની લખ્મ, કડગી, ખારી, ઝાડો લાનનારી. પાંદુરોગ હરનારી અને કૃમીનો નાશ કરનારી અને મળને કાઢનારી છે.

શુદ્ધ પીતળની લખ્મના ગુણ.

રોગ કરનારી, હરસ, પ્રમેહ, અને દાહઉત્પન્ન કરી મૃત્યુ કરે છે,

અપકવ લખ્મના અવગુણ.

કાંસાની લખ્મ, પીતળની લખ્મ કરવાની રીત પ્રમાણે કરવી.

કાંસાની લખ્મ કરવાનો રીત.

તુરી, મળ કાઢનાર, નેત્રને હીતકારી, કફ અને પીત્તનો નાશ કરનારી છે.

અપકવ કાંસાની લખ્મના અવગુણ.

રોગ કરનાર. જમ. હરથ, પ્રમેહ અને શરીરમાં દાહ ઉત્પન્ન કરનાર તથા મૃત્યુ કરનાર છે.

(નાગ) શીસાની ભઠ્ઠા કરવાની રીત.

શુદ્ધ મનશીલ નાગરવેલના પાનના રસમાં ધુંટી તે કલ્ક તેટલા જ વજનનાં શુદ્ધ સીસાનાં પત્રાં કરી તે ઉપર ચોપડી તે પત્રાં એક કાઢીઆમાં મુકી ઉપર ખીજું કાઢીયું ઢાંકી કપડાંથી કરી ગજપુટ અગ્નિ આપવો; એવી રીતે ૩૨ પુટ આપવાથી શીસાની ભઠ્ઠા થકવ થાય છે.

શીસાની ભઠ્ઠાના ગુણ.

શીસાની ભઠ્ઠા કલ્પના જેવાજ ગુણ કરવાવાળી છે.

શીસાની અપકવ ભઠ્ઠાના અવગુણ.

શીસાની કાચી ભઠ્ઠા કુષ્ઠ, ગુલ્મ, અરૂચી, પાંડુ, ક્ષય, કફ, સોડીવિકાર, મૂત્રકચ્છ, જ્વર, પથરી, શ્વા અને ભગંદર કરે છે.

કલાષની ભઠ્ઠા કરવાની રીત.

આંબલીની છાલ સવાભાગ, તથા પીપળાની છાલ સવાભાગ બંનેને મિશ્ર કરી ચુર્ણ કરવું. પછી કલાષના કટકા દશ ભાગ લઈ માટીના વાસણમાં ભરી અગ્નિ ઉપર તપાવી રસ કરવો, રસ તૈયાર થાય કે ઉપરનું ચુર્ણ તેમાં નાંખી તવેથાવતી બે પહોર હલાવવું; જેથી કલાષનો ભૂકો થઈ જશે. પછી તેમાં દશ ભાગ શુદ્ધ હરતાલ લઈ તેનું ચુર્ણ મેળવી લીંબુના રસમાં ધુંટી ગોળો વાળવો. પછી તે ગોળો માટીના કાઢીઆમાં મુકી ઉપર ખીજું કાઢીયું ઢાંકી કપડાંથી કરી ગજપુટ અગ્નિ આપવો; એવી રીતે દશપુટ દેવાથી કલાષની ઉત્તમ ભઠ્ઠા બને છે.

૨ શુદ્ધ કલાષનાં પત્રાંની કાતરથી ખારીક પતરીઓ કરીને પતરીઓ તથા અજમાના એક કાઢીઆમાં ઉપરાઉપરી થર દઈ

સંપુટ કરીને જાણામાં મુકી સળગાવી દેવાથી પતરીઓની ધોળા ભળમ થાય છે. માત્રા ૧ થી ૩ રતી.

કલાઇની ભસ્મના ગુણ.

કલાઇની ભળમ હલકી ઝાડો લાવનારી, રૂક્ષ, કોઢ, પ્રમેહ, કફ, કૃમી, પાંડુ, શ્વાસ તથા નેત્રરોગ મટાડે છે, પીત્ત વધારે છે, સર્વ જ્વતના પ્રમેહનો નાશ કરે છે અને શરીર પુષ્ટ કરે છે.

કલાઇની અપકવ ભસ્મના અવગુણ.

કલાઇની કાચી ભળમ, કોઢ, ગોળો, પાંડુ, પ્રમેહ, વાતરક્ત, અને અપચો કરે છે. તેમ મનુષ્યના જળનો નાશ કરે છે.

લોઢાની ભસ્મ બનાવવાની રીત.

શુદ્ધ કરેલ લોઢાનું સુર્ણ બારભાગ, શુદ્ધ કરેલો હીંગળો એક ભાગ લઈ બંનેને કુંવરના રસમાં બે પહોર સુધી મીશ્ર કરી ઘુંટી ગોળો વાળવો, તે ગોળો એક કોડીઆમાં મુકી ઉપર બીજું કોડીયું ઉધું વાળી બંને કોડીયાંને કપડજાણુ કરી ગજપુટ અગ્નિ આપવો. એવી રીતે સાતપુટ દેવાથી લોઢાની ઉત્તમ ભળમ બને છે.

૨ શુદ્ધ ગજવેલના લુકાને લીલાં આંખજાંના રસની ભાવના દઈ સૂર્યના તાપમાં મુકવી. સુકાઈ ગયા પછી બીજો દીવસે તેમાં આંખજાનો રસ નાંખવો. આવી રીતે બારીક ભળમ થાય ત્યાં સુધી રોજ ભાવના દેવી અને સૂર્યનો તાપ આપવો. તેથી પણ લોહ ભળમ થાય છે. તેને સૂર્યપુટી ભળમ કહેવાય છે.

૩ આ પ્રમાણે શેરડીના કે જાંબુના રસમાં પણ સૂર્યના તાપે સુકવી રસની ભાવના આપવાથી ભળમ થાય છે. સોપુટ આપવાથી ઉત્તમ ભળમ થાય છે.

૪ શુદ્ધ પારો ૧ ભાગ, શુદ્ધ ગંધક ૨ ભાગ, અને શુદ્ધ ગજ-

વેલનું ચુર્ણ ૩ ભાગ ત્રણેને કુંવારના રસમાં ૬ કલાક સુધી ધુંટીને ગોળા કરવો, તે ગોળા ઉપર ઐરંડાનાં પાન વીંટી દોરાથી બાંધવાં. પછી તે ગોળાને તાંબાના ડબ્બામાં સુકી ઢાંકણ દઈ ઉપર કપડામાટી કરીને ડાબો ધાનના ઢગલામાં ત્રણ દીવસ પછી કાઢીને ડાબાની અંદરના ગોળાને બારીક ખરીને શીશી ભરવી.

૫ શુદ્ધ ગજવેલના ચુર્ણને વેલના રસમાં મર્દન કરીને સરા વસંટપુટમાં ગજપુટ અગ્ની આપવો. એવીજ રીતે કુંવારના ૩ તથા રાતુલસીના ૬ મળીને ૧૨ ગજપુટ અગ્નિ આપવાથી લેહમજ્જ થાય છે.

૬ ગજવેલના ચુર્ણને ગાયના દહીંમાં નાંખી સુકાવ ત્યાં સુધી રાખવું, પછી વોધને ચુર્ણ બુદ્ધ પાડવું પછી તેને ત્રીફળાના ઉકાળામાં ધુંટીને ગજપુટ આપવો. આવા ત્રણ ગજપુટ આપવાથી સારી ભજ્જ થાય છે.

લોહાની ભસ્મના ગુણ.

લોહાની ભસ્મ કડવી, ઝાડો કરનારી, તુરી, ટાઢી, મીઠી, ભારે રૂક્ષ, નેત્રને હીતકારી, મળને કાઢનારી, વાનો નાશ કરનારી, કફ, પ્લેત વીધે શુળ, શોફ, અસં, ખરલ, પાંકુ, મેદ પ્રમેહ, જીવડા અને કોઢ મટાડે છે.

લોહાની અપકવ ભસ્મના અવગુણ.

અપકવ ભસ્મ, શંઢળું, કોઢ, મૃત્યુ, હૃદયરોગ, શળ, પથરી નાના પ્રકારના રોગોને કરનારી, અશક્ત કરનારી અને હૃદયને પીડા કરનારી છે.

લોહાની ભસ્મની માત્રા.

લોહાની ભસ્મ, ૧ રતીથી ૬ રતી સુધી ખાવી,

(૧૭)

લોહભરમ ખાનારે શું ચળી પાળવી.

તેણે કેળું, તલનું તેલ, અડદ, રાઈ, મઘ અને ખાટા પદાર્થો ખાવા નહીં.

જસતની ભરમ કરવાની રીત.

જસતની ભરમ કલાઈની ભરમ કરવાની રીત પ્રમાણે કરવી.

(૨) માટીના કલાઈમાં શુદ્ધ જસતને મુકી અગ્નિ આપી રસ કરવો. પછી તે રસને લીંબડાની લાકડાની લાકડી વતી હલાવતા જવું અને નીચે તાપ કરવો કેટલાક કલાક સુધી ઘુંટયા કરવાથી જસતના રસની થોડેથોડે ઘોળા ખાખ થઈ જશે. પછી તે ભરમને કુંવારના રસની ત્રીફળાના ઉકાળાની અને ભોગરાના રસની દરેકની ૩૨ ભાવના આપી ગજપુટ અગ્નિ આપવો છેવટે પંચામ્રતની ભાવના આપી ગજપુટ અગ્નિ આપવાથી ઉત્તમ ભરમ થશે. માત્રા ૧ થી ૩ રતી.

જસત ભરમના ગુણ

જસત ભરમ ઝાડો લાવનાર, કડવી, ટાઢી, કફ અને પીત્તમટાડનારી, આંખને ધણીજ હલકારી, પાંડુ અને શ્વાસ (દમ)ને મટાડનાર છે.

જસતની કાચી ભરમના અવગુણ.

કાચી ભરમ, કાઢ, ગોળો, પાંડુ, પ્રમેહ અને વાતરકત કરી બળતો નાશ કરે છે.

પ્રકરણ ૩ જી.

સાત ઉપવાસની ભસ્મો બનાવવાની રીત.

સોનામુખીની ભસ્મ.

સોનામુખીને કળથીના કાઠામાં ઘુટી, ગોળોવાળા કાઠીઆમાં મુકી ઉપર ખીજું કાઠીયું ઉધુંવાળી કપડાણ કરી ગજપુટ અગ્નિ આપવાથી ઉત્તમ ભસ્મ બને છે. સોનામુખી ૪ ભાગ, ગંધક ૧ ભાગ, એકત્ર કરી એરંડીઆમાં ઘુટી થેપત્રીઓ કરવી અને સરાવ સંપુટ કરી ડાંગરનાં ફેતરાંનો ગજપુટ અગ્નિ આવે. તેથી સીંદુરના રંગની ભસ્મ થશે.

સોનામુખીનું ચુર્ણ કરી માટીના હાંત્રામાં નાંખી તેમાં લીંબુનો રસ વારંવાર નાંખી ૬ કલાક મુઘી તળે તાપ કરવો અને તળે લોહાની કડછીથી હલાવવું.

સોનામુખી ભસ્મના ગુણ.

તે કડવી, વીર્યની વૃદ્ધિ કરનાર, રસાયન અને નેત્રને ક્ષાયદો કરનાર છે, તે લીંગવતીરોગ, કંઠ રોગ, પાકુ, પ્રમેહ, વીષ, ઉદરરોગ અર્થ ક્ષય અને ત્રીદોષ મટાડે છે.

અપકવ સુવર્ણ માક્ષીક ભસ્મના અવગુણ.

અપકવ ભસ્મ જઠરાગ્ની મંદ કરે છે, બળની હાની કરે છે, ઓડાને કબજ કરે છે. કોઠ, કંઠરોગ, અને નેત્રરોગ મટાડે છે.

રૂપામખીની ભસ્મની વિધિ.

રૂપામખીની ભસ્મ, સુવર્ણ માક્ષીકની ભસ્મ કરવાની રીત પ્રમાણે કરવી.

(૧૯)

રૂપામખીની ભખના ગુણ.

સ્વાદિષ્ટ, કડવી, વીર્બને વધારનાર, રસાયન, અને સુવર્ણ મા-
ક્ષીક ભખના જેવા ગુણ કરે છે.

રૂપામખીની અપકવ ભખના અવગુણ.

સુવર્ણ માક્ષીક અપકવ ભખના અવગુણ પ્રમાણે જણવા.

કપડછાણ કરવાની રીત.

એક કાડીયામાં ભસ્મ કરવાની વસ્તુ મુકી ખીજું કાડીયું તે
ઉપર ઉંધું ઢાંકી તે બંનેની સાંધપર લુગડું લપેટી તેના પર સુતર
વીંટી તે લુગડાની અને સુતરની ઉપર બીની કાળી માટીનો લેપ
કરવો તેને કપડછાણ કર્યું કહેવાય છે, અને તે કાડીયાને મપુટ કહેવું.

ગજપુટ અગ્નિ આપવાની રીત.

ધનચોરસ એટલે સાધારણ માથુસના ડોઢ હાથ (એક ગજ)
ઉપર, નીચ તથા ચારે તરફ ફરતો ખાડો ખોદી તે ખાડાને અડા-
યાંના છાણાંથી અર્ધો ભરી તેની ઉપર કપડછન્દ કરેલું કાડીયાનું
સંપુટ મુકી પછી ખાડી રહેલા અર્ધ ખાડાને અડાયા છાણાંથી મોંઢા
મુઘી ભરીને જે અગ્નિ આપવો તેનું નામ ગજપુટ જણવું. આ
પ્રમાણે એક વખત કરવાથી એક પુટ અને ચારંચાર પાંચ સાતવાર
કરવાથી તેટલા પુટ અગ્નિ આપ્યો એમ જણવું.

કુકકુટપુટ અગ્નિ આપવાની રીત

એક વેંત નીચે ઉપર તથા ચારે તરફ ખાડો ખોદી તે અર્ધો
ખાડો અડાયાના છાણાંથી ભરી તેની ઉપર પ્રમાણે સંપુટ કાડીયું
મુકી ખાડીના ઉપરના ભાગમાં છાણું મુકી અગ્નિ આપવો તેને કુક-
કુટપુટ કહેવો.

મોરથુયાની ભસ્મ કરવાની રીત.

શોધેલો આમલસારો ગંધક, શોધેલો પાટીયો ટંકણખાર, ખાટી ભાજનો રસ; એ ત્રણે પદાર્થ સરખે ભાગે લઈ ખરલમાં ઘુટવા પછી એ ત્રણે પદાર્થોથી બમણા શુદ્ધ કરેલા મોરથુયાનો ખરલમાં ઘુંટી ગોળો કરવો, પછી ઝીણા છીદ્રવાળા આખી કુલડીમાં તે ગોળો મુકી તે કુલડીનાં છીદ્રની ઉપર ઠીકરાનો કટકો મુકી તેપર લુગડુ લ-
ચેટી તે પર સુતર વીંટીને પછી કપડછાણ કરી કુકકુટપુટ અગ્નિ દેવો
એ અગ્નિ હરે કે તરત કપડછાણ કરેલી કુલડીને બહાર કાઢી ઘેવી
ત્યાર પછી તેવીજ રીતે એ કે ત્રણ પુટ દેવાથી મોરથુયાની ઉત્તમ
ભસ્મ થાય છે.

મોરથુયાની ભસ્મના ગુણ.

તીખી; ખારી; તુરી; સ્વચ્છ અને હલકી છે; શોષન કરનારી
મળદોદીને બહાર કાઢનારી નેત્રને સુખદાઈક તથા કંકુ; કૃમી અને
વિષને મટાડનારી છે.

ધાન્યાબ્જક કરવાની વીધી.

શુદ્ધ કરેલો અખરખ ચાર ભાગ, કમોદ એક ભાગ બંનેને
મિશ્ર કરી કામળામાં બાધી ત્રણ રાત સુધી પાણીમાં પલાળતાં પછી
અબ્જક તથા કમોદ બાંધેલા તે કામળાને પાણીના વાસણમાં મુકી આગ-
વાથી રેતી સરખી ઝીણી અબ્જક થઈને જે પાણીમાં નીકળી પડે છે
તેનું નામ ધાન્યાબ્જક જાણવું.

અખરખની ભખ્મ કરવાની રીત.

ઉપરની રીત પ્રમાણે ધાન્યાબ્જક કરી તે ધાન્યાબ્જકને આકાશના
દુધમાં એક દિવસ સુધી ઘુંટીને થેપલી કરવી. પછી તે થેપલીને ઉપર
તથા નીચે આકાશનું પાંદડું એક ઢાડીયામાં મુકી ઉપર બીજું

કોડીયું ઉંધું ઢાંકું પછી કપડાંઓ કરી ગળપૂટ અગ્નિ આપવો એ
કરી જાય કે તરત તે સંપૂર્ણ જહાર કાઢી લઈને ઉપર પ્રમાણે બીજા
સાત પુટ દેવા; પછીથી તે ચેપલી નીચે પહોર વડવાઈના કાઠામાં
ધુંટી ચેપલી કરી તેની ઉપર તથા નીચે આકાશનાં પાંદડાં મુકી, પછી
તે ચેપલીને સંપૂર્ણમાં મુકી કપડાં-૬ કરી ગળપૂટ અગ્નિ આપવો.
એવી રીતે વડવાઈના કાઠાના ત્રણ પુટ આપવા, એવી રીતે ૬૩ પુટ
દેવાથી અભ્રકની ઉત્તમ ભૂમિ થાય છે.

અભ્રક ભૂમિના ગુણ.

અભ્રક ભૂમિ મૃત્યુને હરણ કરે છે, વૃક્ષાવસ્થા મટાડી ઘોળા-
વાળને કાળા કરે છે. જે જે અનુપન સથે આપવામાં આવે છે તે
તે અનુપાનના જેવા ગુણ કરીને તે તે તમામ વ્યાધિને મટાડે છે.

વળી તે તુરી, મધુરી ટાઢી, આયુષ્ય તથા ધાતુની વૃદ્ધિકરનારી
છે, ત્રિદોષ, વરણ, પ્રમેહ, કૃષ્ટ, પ્લીહા; ઉદરમાંડ, ઝેર અને કૃમીનો
નાશ કરે છે. તે નિરંતર સવન કરવાથી રોગ મટી, શરીરદૃઢ થાય છે,
વિર્ય વધે છે, હંમેશાં જીવાન રહે છે, સો સ્ત્રીઓ સાથે રમણ કરી
શકે છે; પરાક્રમી પુત્રો પેદા કરે છે અને સારી રીતે મૃત્યુનો ભય
ભાગી જાય છે.

અભ્રકની અપકવ ભૂમિના અવગુણ

અપકવ ભૂમિ, કોઠ, ક્ષય, પાંડુ, હં.ય તથા પડખામાં શ્વેત
ઉત્પન્ન કરી જઠરાગ્નિનો નાશ કરે છે.

અભ્રક ભૂમિ ખાનારને પથ (ચર્ચા)

:ખ.રા ખાટા પદાર્થો, દાળ, કાકડી, કારેલાં, રીંગણાં, ફેરડા અને
તેલ ખાવાં નહિં.

કાળા સુરમાના ગુણ.

સર્વ પ્રકારનાં અંજનો, નેત્રને હીતકારી, વિષનો નાશકરનાર હેડકી અને આખવાતનો નાશ કરે છે.

શુદ્ધ ગેરના ગુણ.

શોધેલો ગેર રક્તપીત, લોહીનો વિકાર, કફ અને હેડકીને મટાડે છે. વિષનો નાશ કરે છે, આંખ સંબંધી રોગ મટાડી, વધુ બળ આપે છે. અને તાવ મટાડે છે.

શોધેલ હીરાકસીના ગુણ

શોધેલ હીરાકસી ખાટી, ગરમ કડવી, અને તુરી છે વળી તે વાત કફ ને હરનારી, કેશ વધારી નેત્રરોગ, વિષ, મૂત્રકચ્છ, પથરી અને રસ્ત્રકોઠ વિગેરે રોગ મટાડે છે.

શોધેલ ટંકણના ગુણ

શોધેલ ટંકણખાર જ્વરાગ્નિ નિવૃત્ત કરી કફનો નાશ કરે છે. અને વાત તથા પીત મટાડે છે.

શુદ્ધ કોડીના ગુણ.

શોધેલ કોડી ઠંડી, નેત્રરોગ, વિશ્કાટક રોગ, ક્ષય, કર્ણશ્રાવ, આગ્નમાંદ, પિત્તરોગ, લોહી વિકાર, અને કફ મટાડે છે.

શુદ્ધ ફટકડીના ગુણ.

શોધેલ ફટકડી, તુરી, ઉષ્ણ, તીવ્ર, પિત્ત કફ, કોઠ અને વ્રણ તથા વિસર્પનો નાશ કરી યોનીનો સંક્રાંચ કરે છે.

શોધેલ શાંખના ગુણ.

શાંખની બળમ ટાઢી અને માહી છે; સંમંદણી મટાડી રેચ બંધ કરે છે, પુલ મટાડે છે, શરીરનો વ્રણ સારો કરે છે અને મોઢા પરના ખીલને મટાડે છે.

શોધેલ બોદાર કાંકરાના ગુણ.

શુદ્ધ બોદાર કાંકરો કડવો, તીખો અને વિર્યને વિષે ઉષ્ણ કષ્ઠો છે, ગોળો, હિદાવર્ત, શૂળ રોગ તથા વ્રણ મટાડે છે. અને રસને રંગે છે.

શુદ્ધ મનશીલના ગુણ.

ભારે, વર્ણને સુંદર કરનાર, દસ્તસાફ લાવનાર, તીખો, કડવો અને રિન્ધ છે. વિપરોગ, શ્વાસ, કાસ, રક્તજન્યવિકાર એ સર્વનો નાશ કરે છે.

હરતાળની લખ્મ કરવાની રીત.

શુદ્ધ હરતાલના કટકાઓને સાટોડીના રસમાં એક દિવસ સુધી ઘુંટી તેને ગોળો વાળી તેને સૂકવવો પછી માટીનો ઘડો લખ્મ તે ઘડાને સાટોડીની રાખથી ભરી તે પર હરતાળનો ગોળો મુકી તે ઉપર સાટોડીની રાખ ભરી ઘડો ભરી દેવો તે પર કાઢીયું ઢાંકી તે ઘડાને સુકા ઉપર મુકીને પાંચ દિવસ સુધી અગ્નિ આપવો તે અગ્નિ ધીમે ધીમે વધારવો એ રીતે અગ્નિ આપવાથી હરતાલની લખ્મ થાય છે.

હરતાળ લખ્મ ખાવાની માત્રા

લખ્મ ખાવાની માત્રા એક રાત્રીની છે.

હરતાલ લખ્મના ગુણ

હરતાલ લખ્મ એકલી આપવાથી સ્ત્રીના અટકાવનો નાશ થાય છે. અને અનુપાન સાથે આપવાથી, કફ, રક્તવિકાર વિષરોગ. વાતરોગ અને કૃષ્ણરોગનો નાશ કરે છે. વળી રતીન્ધ, ઉષ્ણ અને તીખી છે.

શુદ્ધ ખાપરીયાના ગુણ.

તીખું, ખારવાળું, તુર, વમન કરાવનાર, ટાઢું, આંખનારોગને હિતકર, કફ પિત્તનો નાશ કરી, વિષ, પથરી કાઢ અને કફરોગ મટાડે છે.

મન્દુર-લોહાના કાટછડાની ભસ્મ કરવાની રીત.

શુદ્ધ કરેલ લોહાનો કાટછડો એક ભાગ લઈ તેનું ચુર્ણ કરવું ત્યાર બાદ હરડાં બેડાં અને આંબળાં ત્રણે ઔષધો એકઠાં કરી કાટોડાના ચુર્ણથી બમણાં લઈ તેમનો કાઢો કરી તે કાઢાને એક માટલામાં રેડી પછી હિપલા કાટોડાના ચુર્ણને તેમાં નાંખી હલાવી પછી માટલાના મોંઢાની કાર તથા કાઠીયાની કાર પર કપડજાણું કરી તે માટલાને ગજપુટ અગ્નિ આપવો તેથી લોહાના કાટોડાની ઉત્તમ ભસ્મ થશે.

અપકવ મન્દુર ભસ્મના ગુણ.

મન્દુર ભષ્મ તુરી, ટાઢી, પાંડુરોગનો સોજો, શોફ, હલ્દીમક-રોગ, કમળો અને કુંભકામળા રોગ મટાડે છે.

અપકવ મન્દુરભસ્મના ગુણ.

લોહાની અપકવ ભષ્મના ગુણ જેવાજ મન્દુરની અપકવ ભષ્મના ગુણ જાણવા.

ક્ષાર કાઢવાની રીત.

જે વૃક્ષનો ક્ષાર કાઢવો હોય તે વૃક્ષનાં લાકડાં આણી તેને બાળી તેના રાખ કરી તે રાખને માટીના હાંદલામાં ભરી તે રાખથી આગણું પાણી લઈ તે રાખમાં નાંખી હલાવતું પછી આખી રાત તેને ઠારી મુકવું, બીજે દિવસે સવારમાં રાખ નીચે બેસી જે પાણી રહેતું હોય તે આછરી રહેતા પાણીને લોહાની કઢાઈમાં નાંખી ચુકા થઈ મુકી નીચે તાપ કરવો. કઢાઈનું પાણી ગળી જઈ કઢાઈને તળી-એ ઘોળા ચુર્ણના ભુકા સરખો ઘોળો ભૂકા ચાટી જાય તે ભૂકાને તવેથાવતી કાઢી લેતા તેનું નામ ક્ષાર જાણવું.

પારાને મુખ લાવવાની વીધિ.

શુક્ર, મરી, પીંપર, જવખાર, સાજીખાર, રાષ્ટ્ર, સિંધાલુણ, સંચળ, ખીડલવણ, મીઠું, વડાગર મીઠું, લસણ, નવસાર અને સર-ગવાની છાલ એ રીતે ચૈદ્ર ઔષધો સરખે ભાગે લઈ તેનું ચુરણ કરી તેટલોજ શુદ્ધ પારો લઈ ખંતેને મિશ્ર કરવું. પછી પૃથ્વીમાં ખલ સમાઈ શકે તેટલો ખાડો ખોદી તેમાં બકરીની લીંડીઓ તથા ચોખ્ખાનાં ફેતરાં સગાવી તે ઉપર ખલ મુકવે. આ ખલને તપ્તખલ કહે છે. પછી તે ખલમાં ઉપરનું પારાચાળું મિશ્ર નાંખી કાગદી લીં-બુના રસમાં ત્રણ દીવસ રાતદિવસ વાટવાથી પારાને મુખ થાય છે એટલે ઉડી જતો નથી અને સુવર્ણાદિક ધાતુ મારવામાં ઉપયોગી થાય છે.

પારાનો ભખમ કરવાની રીત

અધેડાનાં ખી વાડી તેનાં બે કુણડાં કરવાં, કૂખામાં કુણ, વાવ-ડીંગ અને ખેરની છાલ એ ત્રણે સરખે ભાગે લઈ તેનું ચુરણ કરી તે ચુરણનો અરધો ભાગ ઉપરના એક કુણડામાં પાથરી તેના પર કાળા ઉમ્મરાના ક્ષીર (દૂધ)ની અદર મિશ્ર કરેલ શુદ્ધ પારાને મુકી બાકી રહેલું ચુર્ણ તે પારાની પર પાથરી તેના પર ખીજી કુણડું ઉંધું વાળા તે ખંતે કુણડાંની સાધને સારી પેઠે મેળવી દર્ધ તેનો ગોળો વાળવો તે ગોળાને એક કોડાઆમાં મુકી તેના પર ખીજી કાડીયું ઉંધું ઢાંકી તેને કપડાંબદ કરા તે ચુકતી અને અડાયાંના છાણાંનો એક ગળપૂટ આગિ આપવાથી એક પુટની અંદરજ પારાની ભખમ બને છે.

પારાની ભખમની ખીજી વિધિ

શુદ્ધ કરેલ પારાને ખલમાં નાંખીને થોડીકવાર કાળા ઉમરાના

ક્ષીરમાં ઘુટવો ત્યારબાદ કાળા ઉખરાના નક્ષીરમાં હીંગવાટી તેનાં બે કુલડાં (કાચલાં) બનાવી તેમાંના એકની અંદર ઉપરનો ઘુટેલ પારો મુકી તેના ઉપર બીજું કાચલું ઉંધું વાળી તે બંનેના સાંધને મેળવી દબ ગોળો વાળવો તે ગોળાને માટીના એક કાડીયામાં મુકી તેના ઉપર બીજું કાડીયું ઉંધું મુકી તેને કપડાંછાણ કરી સુકવી અને અડાયાં છાણાના હલકા પુટનો અગ્નિ આપવો એટલે પારાની ભળમ થશે.

પારાની ભળમના ત્રીજી સહેલી રીત.

શુદ્ધ પારો અને શુદ્ધ ગંધક બંને સરખે ભાગે લઈ ખલની અંદર કેટલાક વખત સુધી ઘુટવાથી કાળી મેંશ જેવી કળળલી બને છે તે પાણુ સર્વ કામમાં પારાની ભળમ તરીકે કામ આવે છે.

પારાના સામાન્ય ગુણ.

પારો એ સર્વ રોગને નાશ કરનારે તથા શરીરને પુષ્ટ કરનારો છે. તે પારો દેહની તથા ઘોડાદિ ધાતુઓની સારી રીતે સિદ્ધિ કરે છે.

શુદ્ધ ગંધકના ગુણ

શોષેલ ગંધક તીખો, કડવો, તુરો, ઝાડો લાવનાર, પિત્ત કરનાર, પાકમાં તીખો અને રસાયન છે તે કન્કુ, વિસર્પ, કૃમી, કુષ્ઠ, ક્ષય, પ્લોહા, કફ અને વાત રોગને મટાડે છે.

અશુદ્ધ ગંધકના અવગુણ.

અશુદ્ધ ગંધક, કોહ, પીત્ત અને ભ્રમને ઉત્પન્ન કરે છે. વિષ, બળ અને રૂપનો નાશ કરે છે.

શુદ્ધ હીંગળાના ગુણ.

શોષેલ હીંગળો, કડવો, તુરો અને તીખો છે તે નેત્રરોગ, કફ

રોગ; પિત્તરોગ, કન્કુ, જ્વર, કમળો, ખરોળ અને આમવાત મટાડે છે.

શુદ્ધ વછનાગના ગુણ.

શુદ્ધ વછનાગ અતિ મીઠો અને ઉષ્ણ છે. વાત, કફ રોગને મટાડે છે. કન્ઠરોગ, સંત્રિપાત્ત અને પિત્ત મટાડે છે.

શુદ્ધ આકડાના ગુણ.

શુદ્ધ આકડાઓ સારક, વાત, કુષ્ટ, કન્કુ, વિષ, પ્લિહા, ગુદ્મ, અર્શ, મૃત્ત, શ્લેશ્મોદર અને કૃમી એ સર્વ રોગને મટાડે છે.

શુદ્ધ થોરના દુધના ગુણ.

થોરનું દુધ, વિષ, આદમાનવાત અને, ગુદ્મોદર મટાડે છે.

શોધેલ ધંતુરાના ગુણ.

શોધેલ ધંતુરો તીખો, ઉષ્ણ કાંતિ વધારનાર, વ્રણની પીડા મટાડનાર, લેપ કરવાથી કાઢ મટાડનાર, જ્વરનો નાશ કરનાર આમ-ડીના દોષ, મુત્રકચ્છ, કન્કુ; જ્વર અને ભ્રમ મટાડે છે.

શુદ્ધ દુધીયા વછનાગના ગુણ.

સારક, તીક્ષ્ણ, ઉષ્ણ, લઘુ અને પિત્તકર છે વળી તે કાઢ, શોફ, હરસ વ્રણ, શુળ અને કૃમી મટાડે છે. તથા ગભીરો પાત કરે છે.

શુદ્ધ કણેરના ગુણ.

તે નેત્રરોગ, કાઢ, વ્રણ, કૃમી અને કન્ઠરોગનો નાશ કરનાર તથા ખાધી હોય તો ઝેરનો નાશ કરનારી છે.

શુદ્ધ ચણોદીના ગુણ.

શ્વાસ, કાસ, કાઢ ધોળાકાઢ, કન્કુ, શ્લેષ્મ પિત્ત અને વ્રણનો નાશ કરે છે.

શોધેલ અફીણના ગુણ.

વાતકર, પિત્તકર અને મદકારી છે વળી તે કફ, દાહ, શુક્ર

સ્તંભન આયાસ અને પ્રમેદ મટાડે છે, ઝાડો સંગ્રહણી, મટાડી દીપન પાચન કરે છે. હમેશાં ખાવાથી ચિત્ત ફરે છે તથા વખતસર ન મળે તો શરીરમાં પીડા થાય છે

શોધેલ નેપાળાના ગુણ.

શોધેલ નેપાળો તીખો, ઉષ્ણ, કરમને મટાડનાર, ઝાડો લાવનાર જઠરાગ્નિને પ્રદિપ્ત કરનાર તથા કફ વાતનો નાશ કરી ઉદર રોગને મટાડે છે.

પ્રવાલ લઘ્મ ખનાવવાની રીત.

પ્રવાલ (પરવાળાં) ને જામતા રસમાં દોઢાવત્રી ૪ કલાક સુધી બાફ દેવાથી શુદ્ધ થાય છે.

શુદ્ધ કરેલ પરવાળાંને તપાવી તપાવીને કુંવારનો રસ, તાંદવ-જનો રસ તથા સ્ત્રીનું ધાવણ એ દરેકમાં સાત સાત વાર ખોળવાથી લઘ્મ થાય છે.

વળી શુદ્ધ કરેલ પ્રવાલને ગૌમુત્રમાં ઘુંટી ગજપુટ અગ્નિ આપવાથી લઘ્મ બને છે. આ લઘ્મન ગુલબજ્જની ભાવના દેવાથી ઉત્તમ થાય છે.

બે ઠાડીઆમાં કુંવારના ગર્ભની વચમાં પ્રવાલ મુકી સરાવ સંપુટ કરી ગજપુટ દેવો. માત્રા ૧ થી ૬ રતી.

છીપની લઘ્મ ખનાવવાની રીત.

પ્રવાલની લઘ્મ ખનાવવાની રીત પ્રમાણે છીપની લઘ્મ ખનાવવી.

સાખરસીંગાની લઘ્મ ખનાવવાની રીત.

સાખરસીંગાને ત્રણ રાત સુધી ગૌમુત્રમાં પત્રાળી મુક્યા પછી તેના કટકા અડધાના ઊણામાં મુકી ખાવાથી ઉત્તમ લઘ્મ બને છે. માત્રા વાલ ૧

મોતીની લખ્મ ખનાવવાની રીત.

સોનામુખીની લખ્મ ખનાવાની રીત પ્રમાણે મોતીની લખ્મ ખનાવવી હીરા, માણિક, લીલાંપાનાં, પોખરાજ નીલમ, મણી, ગોમેદ (રાહુરત) કેતુ રત્ન, વૈકાન્ત, તરમરી, ચંદ્રકાન્ત, રક્તીકમણિ, પીત્તલમણિ, રાજવર્તમણિ, અને સૂર્યકાન્તમણિની લખ્મો ખનાવવાની રીત.

સોનામુખીની લખ્મ ખનાવવાની રીત પ્રમાણે ઉપરના પદાર્થોની લખ્મો ખનાવવી.

કોડીની લખ્મ કોડીને કચરી ચુર્ચુ કરી બીજોત્રાના રસ કે લીંબુના રસમાં ખલકરી એક દિવસ તડકામાં રાખવાથી શુદ્ધ થાય છે.

મારણુ-પછી તેને ધગ ધગતા અંગારામાં કે, ટ્રાયકામાં મુકવાથી પુલી જાય છે પછી તેને કાઢી બારીક વાટવી માત્ર વાલ ૧ થી ૨

શંખ લખ્મ.

પાછળ શોધન પ્રકરણમાં કહ્યા સુજળ શંખ શુદ્ધ કરી તેના કકડાઓને ચુનાની લટીની પેઠે છાણામાં મુકીને સળગાવી દેવાથી સ્ફેદ લખ્મ થાય છે એક વખત સળગાવવાથી બરોબર લખ્મ ન થાય તો ફરી સળગાવવું.

પ્રકરણ ૪ થું.

ભખ્મોનો રોગ નિવૃત્ત કરવામાં ઉપયોગ

અબ્રક ભખ્મના ગુણો.

૧ પ્રમેહ શ્વાસ, વિષરોગ, કોઢ, વાત, પ્પત, કફ, કફસ્રવ, સંમ-
હણી, પાંડુરોગ, ભ્રમ, કમગો, ગુદમ એ રોગો ઉપર અબ્રક ભખ્મ

૧ ચણેડીથી ૩ ચણેડી ખુદી મદ અને પીંપર સાથે ખાતી. જેથી મટશે,

૨, પ્રમેહ અને મૂત્રકચ્છ—માં એલચી દાઘા, ગોખર, મોંઘ
આંબલી ખડીસાકર અને ગાયના દુધ સાથે ૧ વાલ ભખ્મ
ખાવાથી મટે છે.

૩ વીશ પ્રકારના પ્રમેહ—મદ, પીંપર અને શીલાજીત સાથે
૧ વાલ ભખ્મ ખાતી.

૪ જીર્ણ જવર અને ક્ષયમાં—મદ, પીંપર સાથે ૨ વાલ
ભખ્મ ખાવી.

૫ ઘાતુ વૃદ્ધિ માટે સોના અને રૂપાના વરક ૧ વાલ લઘ તેની
અરોચર ભખ્મ લઘ ખાવાથી મટે છે. અથવા લવીંગ તથા મદમાં
એક વાલ ભખ્મ રાત્રે ખાતી.

૬ ક્ષય, પાંડુ સંગ્રહણી, શ્વ. આંમ, કોઢ, શ્વાસ, પ્રમેહ કામ
મંદાગ્નિ અને ઉદરરોગમાં—વાવડીંગ, સુંક, મરી, પીંપર એમના
ચુર્ણમાં વાલભર ભખ્મ ખાવાથી મટે છે.

૭ હુરસ મસા—(મૂળ વ્યાધિ) બીજામાં સાથે ૧ વાલ
ભખ્મ ખાવી.

૮ જઠરાગ્નિ—મુત્રઘાત મુત્રકચ્છ અને મુતરખડા માટે—નવસારનું ચુર્ણ વાત્ર ૪ તથા લખ્મ વાત્ર ૧ આપવી.

૯ વાયુરોગ—મુંઠ, પુષ્કરમુળ, મદ અને આસનના ચુર્ણમાં ૧ વાલ લખ્મ ખવરાવવી.

૧૦ પિત્તરોગ—ગાયના ઘી અને સાકરમાં ૧ વાલ લખ્મ આપવી

૧૧ ખલ વૃદ્ધિને માટે—ગાયના દુધ અને ભોંયકહોળામાં ૧ વાત્ર લખ્મ આપવી.

૧૨ રક્તપિત્ત—હરીતકી, ગોળ, એલચીદાણા અને સાકર સાથે એક વાલ લખ્મ આપવી.

૧૩ ક્ષય, પાંડુ, મુળવ્યાધિમાં ત્રિકટુ, ત્રિક્ષ્ણા, સાકર, મધ, અને ચતુર્જાત ચુર્ણ સાથે એક વાલ લખ્મ આપવી.

૧૪ નેત્ર રોગમાં ત્રિક્ષ્ણાનું ચુર્ણ અને મદમાં ૧ વાલ લખ્મ આપવી,

કલાઘલખ્મના ગુણો

કલાઘ લખ્મ ૧ થી ૨ રતીભાર આપવી.

તેનાં અનુપાતો નચે પ્રમાણે રોગવાર છે.

૧ કપુર સાથે ખાવાથી મુંખગંધ, ૨ પાંડુરોગને માટે ઘીમાં ૩ જાયફળ, લવંગ અને મદ સાથે ખાવાથી શ્વાસરોગ મટે છે. ૪ રક્તપિત્ત અને ઉર્ધ્વશ્વાસ માટે દળદરમાં, ૫ ખલની વૃદ્ધિ માટે મદમાં, ૬ અગ્નિમાંદ માટે પીપરમાં, ૭ વર્ષસ્તંભન માટે નાગરવેલના પાનમાં, ૮ અજીર્ણ માટે આંબલી કે સોપા રી સાથે, ૯ કોડને માટે સમુદ્રકેશુ અથવા નગોડના રસ સાથે, ૧૦ વાયુને માટે લસણમાં ૧૧ બરોળ માટે કુલાવેના ટંકણખારમાં, ૧૨ હૃદયમસા—માટે કાયા અગર તો ઘેડીના દુધમાં, ૧૩ પુષ્ટિને માટે જાયફળમાં અગર દુધમાં

ખાંડુરોગમાં ધી સાથે. ૧૫ પ્રમેહને મટે તુળસીના પાન, મદ અને ખડી સાકર સાથે, ૧૬ ગુહમરોગ (ગેળો) માટે ટુલાવેલા ટંકણખારમાં, ૨૭ દાહ થયો હોય તો લીંબુના રસમાં, ૧૮ પિત્તરોગમાં સાકરમાં, ૧૯ પદ્મ નાશ માટે અંધાડાના મુળમાં, ૨૦ મસ્તક રોગ માટે એ-રંડમુળ ઘસી તેમાં લગ્મ નાંખી લેપ કરવો, ૨૧ વાયુનેમાટે અજમે અથવા આસનમાં, ૨૨ જળોદરમાં બકરીના દુધમાં, ૨૩ ધાતુવૃદ્ધિ માટે, જાયફળ, જવંત્રી અને લવીંગ સાથે, ૨૪ નાડીવણુને માટે નાગ-વેલીમાં ૨૫ પેટની ચુંકમાં હરડેની સાથે, ૨૬ વાયાના ગેળામાં જાસ સાથે, ૨૭ ફેફસે આવે છે તેમાં લસણના તેડમાં મેળવરી સુંધવું. ૨૮ શરીર બળવાન થવા માટે તુળસીના રસમાં આપવી,

ઉપર પ્રમાણે ઉપયોગ કરવામાં વનરપતિનુ પ્રમાણુ ૦૧ તોલાથી ૧ તોલા સુધી સમજવું.

ખાપરીયું [સં. ખર્પરતુલ્ય].

લઘુમાલીની વસંત.

ખાપરીયું બે ભાગ અને મરી એક ભાગ એકઠું કરી ગાયના માંખણમાં ખરડ કરવો, પછી તેને લીંબુના રસમાં ૪૨ દિવસ ધુંટવું, માંખણ ન દેખાય ત્યાં સુધી ખવડવું. આ માલીનીવસંત તાવ ઉપર બે વાલ પ્રમાણે મદ અને પીંપરમાં આપવું. આથી જીર્ણજ્વર, ધાતુગતજ્વર, અતિસાર, રક્તાતિસાર, લોહીથી થતા વિકાર, મોટા પિત્તવિકાર સ્ત્રીઓના પ્રદરોગ, હરસ, વિષમજ્વર, નેત્રરોગ અને સર્વ રોગનો નાશ કરે છે.

આ વસંત-અરણીના કુલોમાં ગર્ભિણીને આપવાથી સંપૂર્ણ જ્વરોનો નાશ કરી, ગર્ભનું ઉત્તમ પાલન કરેછે. દુધ અને ભાત ખાવાં

કોડી—[સં. વરોટિકા]

(તેણું શોધત તથા મારણુ—જુઓ પાછળ.)

કોડીની ભખના ગુણ

કોડીની ભરમ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં ૮-૮-૦

(૧) કાન પાકતો હોય તો કોડીની ભખ લીંબુના રસમાં કે
હુક્કાના પાણીમાં મેળવી કાનમાં બે બે ટીપાં મુકવાં તેથી મટી જશે

૨ ક્ષય રોગ ઉપર—સાકર, મદ અને માખણુ એકેકં તોલો લઈ
બે રતીભાર કોડીની ભખ સાથે રોજ ખાવાથી ક્ષયરોગ મટે છે.

૩ શ્વાસ, કફ અને તાવ—માં મદ સાથે કોડીની ભખ બે
રતી ભાર ખાવી.

૪ પ્રમેહ, પ્રદર અને ધાતુવિકાર ઉપર કોડીની ભખ ઘી અને
જાકર સાથે ખાવી.

૫ શૂળમાં ઊના પાણી અગર સાકર સાથે બે રતી ભખ ખાવી

૬ અપરમાર ઉપર—કાંદાની ઉભી ચીરી કરી તે ઉપર કોડીની
ભખ નાંખીને તેની પોટલી કરી વારંવાર નાકમાં સુધવી.

૭ દાદર, ખસ અને ચક્રમાં ઉપર, તલતું તેલ પાશેર,
ભખ તો. ૧, ગેર તો. ૦૧ એકત્ર કરી લેપ કરવાથી મટે છે

તાંબાની ભખના ગુણ

તાંબાની ભરમ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ કીં ૩. ૮-૦-૦

તાંબાની ભખની ૧ રતીની માત્રા સમજવી. એટલે દરદીને ૧
રતી સુધી નિચેના અનુપાનો સાથે આપવાથી તાંબાની ભખ નીચેના
રોગો મટાડી શકે છે.

૧ દમ અને કફ ઉપર, મદ પીંપરમાં ૧ રતી ભખ ખવરાવવી

૨ પુષ્ટિ માટે, મદ, સાકર અને ઘી સાથે ખવરાવવી

૩ તાવ, વિષમજ્વર, ઉપર, મરી અને તુળસીના રસમાં ખવરાવવી.

૪ મૂત્રકચ્છ ઉપર હળદર અને મદ સાથે ખવરાવવી.

૫ હરસ ઉપર સુરજીના રસમાં મરી અને લવંગનું ચૂર્ણ નાંખીને તે સાથે ખવરાવવી,

૬ ઉદરરોગમાં-ગુગળ સાથે સાત દિવસ આપવી.

૭ પિત્તરોગમાં-સાકર સાથે ખવરાવવી.

૮ વાયુના ગોળા ઉપર-હીંગ સાથે ખવરાવવી.

૯ સંપ્રહણી અને વાતપ્રમેહ ઉપર-ગોળાના સત્વ, અજમે, સાકર અને મદ સાથે ખવરાવવી.

૧૦ મુત્રકચ્છ ઉપર જવખાર સાથે ખવરાવવી.

પારાની ભખમના ગુણો.

પારદ ભસ્મ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં ૩. ૫

પારાની ભખમ ૧ રતીથી ૪ રતી સુધી આપવી;

તે જુદા જુદા રોગોમાં નિચે પ્રમાણે અનુપાનથી ઉપરની માત્રા પ્રમાણે આપવી.

૧ વાતરોગઉપર-પીંપરમાં-ખાતી, ૨ પિત્ત ઉપર આવળ કંટીના ચૂર્ણ સાથે, ૩ કફ ઉપર આદાના રસમાં, ૪ તાવ ઉપર લીંબુના રસમાં. ૫ રૂઝિરશ્વાવ, પ્રવાહિકા અને અતિસાર ઉપર તાંદળખના રસમાં, ૬ રક્તવિકાર ઉપર મદમાં, અથવા તો હળદર અને સાકર સાથે, ૭ કમ્બોગ; પાંકુ અને અગ્નિમાંદ ઉપર ત્રિકટુ, ત્રિકલા અને અરકુમાના ચૂર્ણ સાથે. ૮ દમ, કફ અને શુગ ઉપર પીંપર, મરી, અને ભારંગમુળના ચૂર્ણમાં, ૯ મુત્રકચ્છ ઉપર શિલા-જીત એકઝી અને સાકર સાથે આપવી. ૧૦ ધાતુદ્ધિ ઉપર લવંગ,

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે ક્ષામ્સીમાંથી મળશે.

કેશર, ભવંત્રી, શુદ્ધ હિંગળોઠ, અકલગરો, પીંપર અને ભાંગમાં આપવી, ૧૧ તમામ પ્રકારના તાવમાં, સીંધવ, લવીંગ, કરીઆતું અને હરડેના ચુર્ણ સાથે આપવી. ૧૨ સર્વ પ્રકારના ઝાડા માટે, અરીચુ, લવીંગ, અને ભાંગ સાથે, ૧૩ ઉદરરોગ માટે, સીંધવ હળદર, ભાંગ અને અજમામાં, ૧૪ ઉલટી ઉપર ભાંગ અને અજમામાં ૧૫ કૃમીરોગ ઉપર, ચાર વાલ ખાખરાતાં બી અને બમણા ગેળા સાથે, ૧૬ અગ્નિમાંથી ઉપર સીંધવ અને અજમામાં, ૧૭ પુષ્ટિને માટે ગળા ના સત્ત્વમાં આપવી.

ચળી—પારો ભક્ષણ, કરનારે પાન ભક્ષણ નિંદ્રા, બગરણ, ચાલવું; કોપ, હર્ષ, દુઃખ, ઇંદ્રિય કરવું નહિ.

તેણે કાળુ, કાકડી, કારેલાં, કાલીંગડાં, દેવડાંગર, કેળાં, કુખી તથા અળસીનું તેલ; અડદ, મસુર, હાસભાત, કડવાં, ખાટાં, તીખાં, મીઠા પિત્તકારક પદાર્થો, પીળાપદાર્થો, ખોર, નાળીયેર, કેરી, જવખાર, સુંડ, સરગવો ભાંગ, રાઇ અને વાલ એટલા પદાર્થ ખાવા નહિ.

લોહભ્રમના ગુણ

લોહભ્રમ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કી ૩ ૪

લોહભ્રમ ૧ થી ૨ રતી ભાર નિચેના રોગો ઉપર નિચે પ્રમાણે અનુપાનથી રોગ આપવી.

૧ વાલ ઉપર લસણ અને ઘીની સાથે ખાવી, ૨ પિત્ત ઉપર સાકરમાં ખાવી, ૩ કફ ઉપર મદ સાથે, ૪ દમ ઉપર સુંડ, મરી; પીંપર અને મદમાં ખાવી, ૫ શુગ ઉપર હીંગ તથા ઘીની સાથે, ૬ શુર્ણ-જ્વર ઉપર મદ અને પીંપરમાં, ૭ પ્રમેહ ઉપર ત્રિફળા અને ખડી-સાકર સાથે, ૮ ત્રિદોષ ઉપર આદાના રસ અને મદ સાથે, ૯ વાલ

દવે કેમીકલવર્કસ અને દવે આયુર્વેદિકદ્રામ્સી—અમદાવાદ

જ્વર ઉપર, ઘીમાં ખાતી, ૧૦ પિત્તજ્વર ઉપર મદમાં ખાતી, ૧૧ રક્તપીત ઉપર ખડીસાકર અને ચાતુર્ગત ચુરણ સાથે, ૧૨ પાંદુરોગ ઉપર સાટોડીના રસમાં ૧૩ વીસ પ્રકારના પ્રમેહ ઉપર હળદર; પીંપર અને મદ સાથે. ૧૪ સંધીરોગ ઉપર તજ, એલચી, તમાકુપત્રની સાથે, ૧૫ (૮૦) પ્રકારના વાયુ ઉપર નજોડના રસમાં, ૧૬ વક્ષીપ-લીત (વાળ ઘોળા થતા) ઉપર ત્રિકૃણામાં, ૧૭ બલવૃદ્ધિ ઉપર-સાટોડી અને ખાચના દુધ સાથે, ૧૮ મુત્રકચ્છ ઉપર શિલાજીતમાં, ૧૯ અગ્નિમાંદ ઉપર તાંબુલમાં, ૨૦ પાંચ જાતની ઉદરસ ઉપર અરકુસો, પીંપર, દ્રાક્ષ અને મદમાં, ૨૧ તે સિવાયના સર્વ રોગ ઉપર ત્રિકૃણા અને મદ સાથે આપવી.

અળી-કોળ, તલતું તેલ, અડદ, રાધ, દારૂ, ખાટાપદાર્થો, મત્સ્ય માંસ; કારેલાં, તીખા પદાર્થ એ ખાવાં નહિ.

લોહભ્રમથી નુકશાન થાય તો. અગ્નીયાના રસમાં વાવડીંગ વાટી પી જવું. અને તડકામાં ઘણી વાર ફરવું.

પરવાણાં (સં.-પ્રવાલ ભ્રમના ગુણો)

પ્રવાલ ભ્રમ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં ૩ ૨ પ્રવાલ ભ્રમ ૨ રતી ભારના આશરે નિચેના રોગ ઉપર નિચેના અનુપાતો સાથે આપવી.

૧ વાયુ ઉપર-તુળસીના રસ તથા મદ સાકરમાં આપવી, ૨ જીર્ણજ્વર, કાસશ્વાસ, હેડકી, વાયુ એ રોગોમાં મદ, પીંપર સાથે આપવી, ૩ પિત્ત ઉપર દુધ અને સાકરમાં ખાતી, ૪ ધાતુપુષ્ટી ઉપર ઘી સાકરમાં ખાતી. ૫ ધાતુસૂચ ઉપર પાકેલાં કેળાંમાં ખાતી, ૬ પ્રદર ઉપર ગાયના તાજાદુધમાં, ૭ કૃષ્ણતા ઉપર પાનમાં. ૮ તાવ ઉપર કરી-

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષર્મસીમાંથી મળશે.

ચાતુ, કકુ અને હરડે સાથે ખાવી. ૯ પિત્તની ઉદરસ ઉપર આદાના રસ અને સાકર સાથે ખાવી. ૧૦ રતાંધળા ઉપર ઉંદરની લીંડીઓ અને તુળસીના રસમાં ઘસી તેમાં લખ્મ નાંખી અંજન કરવું. ૧૧ દાહ ઉપર વંશયોચન અને સાકર સાથે આપવી. ૧૨ કફ, મુત્રકચ્છ ઉપર ચાખાના ધોવરામણ સાથે, ૧૩ ઉરઃક્ષત ક્ષય ઉપર ઘી અને મદમાં ૧૪ ઉષ્ણતા; દાહ અને ઈંદ્રિની બળતરા ઉપર ચાખાના ધોવરામણ મદ અને સાકર સાથે. ૧૫ આંખોની ગરમી અને શરીરપરની ખોસ ઉપર-ઘી, સાકર અને તાજા દુધ સાથે. ૧૬ ભ્રમ ઉપર આંખોનાં મુરખામાં ઘી સાકર નાંખી તે સાથે, આપવી. ૧૭ મસ્તકશ્વળ ઉપર બદામની ખીરમાં ખાવી. ૧૮ પિત્તવાળા પાંડુરોગ ઉપર ઘી સાકરમાં ખાવી.

મોતીની લખ્મના ગુણ

મોતીની ભસ્મ—અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કો. ૩ ૩૦-૦-૦ અર્ધી રતી પ્રમાણે મોતીનો લખ્મ આપી શકાય છે.

૧ પુષ્ટી માટે તેમજ પિત્તરોગ માટે દુધ અને ખડી સાકરમાં આપવી, ૨ ઉરઃક્ષત ક્ષય ઉપર ઘી અને મદમાં આપવી ૩ નેત્રરોગ માટે ઘી અને મદમાં આપવી.

રૂપાની લખ્મના ગુણ

રૂપાની ભસ્મ—અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે. તો ૧ ની કો ૩ ૧૩

રૂપાની લખ્મ ૧ રતીભાર આપી શકાય છે.

૧ દાહ થતો હોય તો સાકરમાં આપવી. ૨ ઉન્માદ, શીરો-રોગ, પ્રમેહ, જ્વરપિત્ત, ગરમીના સર્વ રોગ ઉપર, મદ અને ઘી સાથે ૩ વાત અને પિત્ત ઉપર ત્રિફળામાં. ૪ બળવૃદ્ધિ, ધાતુપુષ્ટિ માટે

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે અયુર્વેદિક ફાર્મસી-અપદાવાદ

જતાવરીમાં ખાવી, ૫ પિત્તવિકાર ઉપર આંબળાના મુરખ્યામાં, ૬ પ્રમેહ ઉપર દાલચીની તમાલપત્ર અને એલચીમાં ખવરાવવી.

લોહકાર—(મંડુર)ની લખ્મના ગુણો

મંડુર ભસ્મ—અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કી ૩ ૨-૦-૦
મંડુર લખ્મ ચાર રતીથી ૬ રતીભાર સુધી આપી શકાય.

૧ કમળો પાંદુરોગ—ઉપર ગાયના મૂત્રમાં અથવા મદ પીંપર-
માં, અથવા તો છાશમાં આપવી, ૨ સંગ્રહણી ઉપર છાસમાં મરી-
યાની ભૂકી નાંખી તેમાં આપવી. ૩ જીર્ણવર ઉપર મદ અને
પીંપરમાં; ૪ શુળ ઉપર ગોમૂત્રમાં; અથવા ત્રિક્ષણાનુ ચુર્ણ નાંખી મદ
પીંપર સાથે આપવી, ૫ કૃમી ઉપર મદ અને વાવડીંગ સાથે ૬ સોજા
ઉપર સાટોડીના રસમાં, અને ૭ શક્તિ માટે ઘી અને સાકરમાં
આપવી.

શંખલખ્મના ગુણ

શંખલખ્મ ૧ રતીથી ૦૧૧ તોડા સુધી આપવી.

૧ સન્નિપાત અને સંગ્રહણી ઉપર સીધવ ત્રણ માસા અને
મદ સાથે આપવી. ૨ અજીર્ણ લીંબાના રસમાં સાકર નાંખી તે
સાથે આપવી. ૩ ત્રિદોષ શુળ ઉપર શંખલખ્મ; સીંધવ, હીંગ અને
ત્રિકટુ સર્વતું ચુરસ ગરમ પાણીમાં આપવું. ૪ ઉદરમ ઉપર પાન
સાથે ૧ રતી શંખલખ્મ આપવી. ૫ શુળ ઉપર એક રતી શેકેલીહીંગ,
૨ રતી, શંખલખ્મ અને ઘી ૦૧૧ તોડા આપવાથી મટે છે. ૬ અ-
માતિસારમાં જ્યક્ષ ૦૧૧ માસો; ઘી ૦૧૧ તોડા અને ૨ રતી લખ્મ
આપવી, ૭ પ્લીહોદર-લીંબાના રસમાં ૧૦ માસા શંખલખ્મ આપ-
વાથી ખરોળ મટે છે. ૮ ત્રિદોષ, શુળ, સીંધવ, હીંગ અને ત્રિકટુ
સાથે ગરમ પાણીમાં આપવી, જેથી મટશે. શંખ-ભસ્મ તો. ૧ નીકી ૩ ૦૧૧

ઉપરની તમામ દવાઓ દૈનિક કાર્મસીમાંથી મળશે.

શીસા (સં. નાગ) ની લખ્મના ગુણ

શીશાની લસ્મ—દેવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો ૧ ની કીં ૩ ૩-૦-૦ સીસાની લખ્મ ૧ રતી પ્રમાણમાં આપવી.

૧ પ્રદર ઉપર—વંશલોચન; ૭૩, એલચી અને ખડીસાકરમાં અખલખ આપવાથી મટે છે. ૨ કફ વાયુ; જલોદર ઉપર અખ્મો; પીંપર અને મદ સાથે આપવાથી મટે છે. ૩ ધાતુક્ષીણતા ઉપર માખણ અને ખડીસાકરમાં આપવી. ૪ ઉપદંશ ઉપર ઇલાયચી અને ચીની સાકર સાથે આપવી,

સુવર્ણમાક્ષિક લખ્મના ગુણો

સુવર્ણમાક્ષિક લખ્મ ૨ રતીથી ૧ વાલ લાર સુધી આપી શકાય છે. આ લસ્મ દેવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં. ૩. ૨.

૧ પ્રમેહ, મૂત્રકચ્છ, ધાતુક્ષીણતા, સ્વપ્નાવસ્થા, જીર્ણજ્વર ઉપર માખણ અને ખડીસાકર સાથે મદ મેળવી ૧ વાલ લખ્મ આપવી તેથી મટશે.

૨ પાંડુરોગ, કમળો, વાતપિત્ત અને હલીમક ઉપર ૩ વાલ સુવર્ણમાક્ષિક લખ્મ, મદ અને પીંપર સાથે આપવી, ૩ આંખોમાં ઘોળાં પુલો પડે છે તે ઉપર સુવર્ણમાક્ષિક મદમાં, કિંવા દુધમાં ઘસી અંજન કરવું. જેથી પુલ મટી જશે,

સોનાની (સં. સુવર્ણ) લખ્મના ગુણ.

૧ થી ૨ રતિભાર આ લખ્મ આપી શકાય છે.

૧ ક્ષય, અગ્નિમાંદ્ર, શ્વાસ, (દમ), કાસ (કફ) અને અરૂચી ઉપર ત્રિકટુ અને ઘી સાથે આપવી. તેથી મટે છે. તથા ખાલ વધારે છે. ધાતુની વૃદ્ધિ કરે છે. પાંડુનો નાશ કરે છે, સર્પવિષ, ખીજ

ફલે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

ઝેર, ઉતારે છે; સંગ્રહણી મટાડે છે. ૨ બળ માટે દુધમાં ખાવી. ૩ આંખના રોગો માટે સાટોડીના રસમાં, ૪ બાધિ અને ઘસડપણ માટે કેસરમાં, ૭ ક્ષયરોગમાં દુધ સાથે આપવી, ૮ ત્રિદોષ અને ઉન્માદમાં—મુંડ, મરી અને લવંગ સાથે આપવી. જેથી મટે છે. સર્વ રોગને માટે સુવર્ણભખ્મ ગુણકારી છે.

હરતાલની લખના ગુણ.

હરતાલ લખ ૧ ચોખા બાર સુધી આપી શકાય છે, હરતાલ ભરમ દેવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળશે, તો. ૧ ની કી. રૂ. ૮—૦—૦

દુઃસાધ્ય વાતરકત ઉપર-૧ ચોખાભાર હરતાલલખ આપવી, ચણા અને ઘીન માત્ર ખાવું ચૈદ દિવસમાં મટી જશે.

૨ એંસી પ્રકારના વાયુ, કફ, પિત્ત, કોઠ, પ્રમેહ, અને હરસ માટે છ વાલ ખડીસાકરમાં અંધી રતી હરતાલ લખ આપવાથી મટી જાય છે.

૩ વાતરકત, અઠાર પ્રકારના કોઠ-એક ચણોડીમાર હરતાલલખ ગળોના ઉકાળામાં રોજ આપવાથી મટી જાય છે;

૪ અપરમાર ઉપર, જીરા સાથે, ૫ રક્ત વિકારમાં આંખા-હળદરમાં ૬ જલોદર ઉપર સમુદ્રફળમાં, ૭ ભગંદર ઉપર દેવદારના રસમાં, ૮ જવર, ક્ષય, પાંડુરોગમાં—ખડીસાકર સાથે, ૯ વાયુ, શુગ, બાળંતરોગમાં—આદાના રસમાં આપવી, ઘી, ભાત અને ખીચડી તથા માથનું દુધ માત્ર ખાવું. ૧૦ સંનિપાત, અર્ધાગ વાયુ અને વાયુના ગોળા ઉપર-ઉપરના અનુપાનમાં આપવી; ૧૧ નિર્બળ માણસને જયફળમાં આપવી; ૧૨ ક્ષય ઉપર પાન સાથે આપવી. ૧૩ ત્રિયવૃદ્ધિ ઉપર-પાકેલા પાન સાથે, ૧૪ બેદર્શિયાસ

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ફાર્મસી અસહવામાંથી મળશે.

ઉપર હરડે સાથે, ૧૫ દુર્ગધી ઉપર ચંપાના ડુલ સાથે, ૧૬ વાયુ ઉપર આદાના રસમાં ૧૭ પ્રમેહ ઉપર તુલસીના રસમાં. ૧૮ જલોદર ઉપર-અઠરીના મૂત્રમાં, ૧૯ શેત્ય ઉપર-કેશર અને જવંત્રીમાં, ૨૦ અગ્નિમાંથી ઉપર-મદ અને પીંપરમાં, ૨૧ વિર્યસ્તંભનને માટે-લવંગ, તજ, કપુરની સાથે, અને ૨૨ અઠાર પ્રકારના કોદ ઉપર નગોડના રસ સાથે, અને ૨૩ કામવૃદ્ધિ માટે ગાયના દુધમાં આપવાથી મટો જાય છે.

હરતાલ લખ્મ એકલી ખાવાથી સ્ત્રીઓનો અટકાવ બંધ થઈ જાય છે.

સાખરસીંગાની લખ્મના ગુણ.

મુગલાઈ ખેદાણા તથા સાકર સાથે ખાવાથી ધાતુવિકારના રોગ મટે છે. ઘી સાથે ખાવાથી વાતશુળ મટે છે. તેમજ હૃદયનો રોગ મટે છે. આ લખ્મ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો ૧ની કીં ૩૨

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક

ફાર્મસી.

દેવે ફાર્મસીમાં આયુર્વેદ શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે દેશી ઔષધો જથાબંધ, બનાવવામાં આવે છે. દેવે ફાર્મસીની દવાઓ અનુભવી વિદ્વાન વૈદ્યોએ અને ડોક્ટરોએ વાપરી અનુભવ કરેલો છે. તમે દેવે ફાર્મસીનીજ દવાઓ વાપરો.

સૂચીપત્ર મફત મળશે.

દેવે ફાર્મસી અમદાવાદ.

શાસ્ત્રોક્ત ભસ્મો

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક

ફાર્મસી—અમદાવાદ.

દવે ફાર્મસીમાં તમામ જાતની દેશી દવાઓ, શુદ્ધ શાસ્ત્રોક્ત ચક્રતિથી બનાવેલી ઉત્તમ ભસ્મો તૈયાર મળે છે.

અમારી ભસ્મો એકદમ ગુણકારક, નિર્મય અને કાર્ષપણ પ્રકારનું નુકશાન ન કરતાં માત્ર ફાયદો જ કરનારી છે.

અગ્રક ભસ્મ—(સદસ્ત્રપુટી) ક્ષય મટાડે છે. તો ૧ ની કીં ૩. ૫૦-૦-૦

અગ્રક ભસ્મ—(સોપુટી) તો ૧ ની કીં ૩. ૧૦-૦-૦

પૂર્ણચંદ્રોદય—અત્યંત પૌષ્ટિક, ૧ થી ૩ રતી અનુપાન સાથે મદમાં મેળવી લેવી. ધાતુની નબળાઈ મટાડી શક્તિ, બળ અને ધાતુ વધારે છે. તો ૧ ની કીં ૩. ૬૦-૦-૦

લોહ ભસ્મ—સોડિ સુધારે, બરોળ પાંડુ, કમળો શીકાશ, મટાડવામાં ઉત્તમ તો. ૧ ની કીં ૩. ૪-૦-૦

જસત ભસ્મ—રક્તગ્રાવ મટાડે છે તો ૧ કીં ૩. ૫-૦-૦

તામ્ર ભસ્મ—દમ મટાડે છે. તો ૧ કીં ૩. ૮-૦-૦

નાગ ભસ્મ—પેશાબનાં દરદો મટાડે છે. તો ૧ કીં ૩-૦-૦

બિંગ ભસ્મ—પ્રમેહ, મધુપ્રમેહ મટે છે. તો ૧ કીં ૩-૦-૦

પ્રવાલ ભસ્મ—નબળાઈ, પેશાબનાં દરદો મટે છે તો ૧ કીં ૨-૦-૦

મન્ડુર ભસ્મ—પાંડુ, શીકાશ મટે છે. તો ૧ ૩ ૨-૦-૦

શાખરસીંગ ભસ્મ—તો. ૧ ૩. ૨-૦-૦

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

પ્રકરણ પ મું.

રસાદિ ઔષધો.

આ પ્રકરણમાં જે દવાઓ આવે છે તેમાં પારદ, ગંધક, વછનાગ, હરતાલ વિગેરે વિષવાળાં ઔષધો ધણી દવાઓમાં આવે છે.

આ પારદ, ગંધક, વછનાગ વિગેરે ઔષધોને યરોબર શાસ્ત્રના પાઠ પ્રમાણે શુદ્ધ કરીને પછીજ વાપરવાં. જે તે ઔષધો યરોબર શુદ્ધ થયાં ન હોય તો દવા નડે છે, માટે ખાનગી માણસોએ કે જેમને વૈદકનું જ્ઞાન ન હોય તેમણે આ દવાઓ ઘેર બનાવી વાપરવાને પ્રયત્ન ન કરવો.

આ પ્રકરણમાં આપેલાં તમામ રસો, અને માત્રાઓ દરે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસીમાં પારદ, ગંધક, વછનાગ, હરતાલ વિગેરે યરોબર શાસ્ત્ર પદ્ધતિથી શુદ્ધ કરીને જાતિ દેખરેખ નીચે અને વિદ્વાન અનુભવી વૈદો પાસે દવાઓ બનાવાય છે જેથી અમારી ભરમો, રસો, માત્રાઓ બીજીદુલ નડતી નથી, અને માના ધાવણની માફક નિર્ભયપણે વગર સંકોચે દરે ક્ષાર્મસીના રસો દરેક મનુષ્ય વાપરી શકે છે.

વૈદો પણ જે દરે ક્ષાર્મસીમાંથી આ ઔષધો જથ્થાબંધ મંગાવશે તો તેમને તેમના દરદીઓમાં જશ મળશે અને ઘેર બનાવવા કરતાં દવાઓ સરતી મળી શકશે.

ડોક્ટરો આ પ્રકરણથી સમજી શકશે કે દેશી દવાઓમાં શું શું ચીજો આવે છે. અને આ પ્રકરણમાં બતાવેલા રસોની દરે ક્ષાર્મસીએ તેમ ધણી વૈદોએ અનુભવ કરી ખાત્રી કરેલી હોવાથી તે નિર્ભયપણે દરદીઓમાં વાપરી શકાય છે.

ઉપરની તમામ દવાઓ દરે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

અમારી દેવે કાર્મસીની દવાઓ શાઅતા પાઠ પ્રમાણે દરેક ઔષધની યરોઅર શુદ્ધિ કરી પછીજ બનાવાય છે તેથી તે વાપરવાથી ટુટી નીકળવાની કે નડવાની બીજી કશી ધાસ્તી રહેતી નથી તેમ ચળી પણ પાળવી પડતી નથી. માટે બને ત્યાં સુધી વૈદોએ, ડોક્ટરોએ અને જેમને આ દવાઓની જરૂર હોય તેમણે દેવે કાર્મસીમાંથી દવાઓ મંગાવી વાપરવી.

આ પ્રકરણની અંદર વાપરનાં ઔષધો શુદ્ધ કરેલાંજ લેવાં અગ્નિતુન્ડીચટ્ટી-શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ચંધક, ખોડી અજમોદ, હરડાં, ખેઠા, આમળાં, સાજખાર, જવખાર, ચીત્રો, સીન્ધાલુણ, જીરૂ, સંચળ વાવડીંગ, મીઠું, સુંડ, મરી અને પીપર એ અઢારે ઔષધો સરખેભાએલછ તેટલાં વજનનાં શુદ્ધ ઝેરકાચનાં તુચુર્ણ લઈ સર્વને એકઠાં કરી ચુરણ કરવું તે ચુર્ણ ખત્તમાં નાંખી કાગદી લોખ્ખના રસમાં છુટોને મરીના જેવડી ગોળી વાળવી એ ગોળી અકેક દુધ સાથે ખાવાથી સર્વ પ્રકારના અજીર્ણરોગો મટી જાય છે. ધાતુન્ડી નખળાઈ, પેટનું શૂન, ચસકા, મીડીપેચામ, વસતગ્રાધિ, વીર્યશ્રાવ મટે છે.

આ ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળેછે તો ૧ની કીં ૦-૮-૦

અગ્નિકુમાર રસ-શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ચંધક, ટંકણ, કોડીભરમ, ચંખતરમ, સાજખાર, પીપર તથા સુંડ દરેકતો ૧ શુદ્ધ ચંધામ તે ૩, મરી તો ૮ એ સર્વનું ચુરણ કરી એક દિવસ લીંબુના રસમાં મર્દન કરી રતી રતીની ગોળીઓ વાળવી તે વાત ૧ થી બે સુધી ખત્તમાં ખાવાથી અજીર્ણ, કાલેરા, સંગ્રહણી અને આમ મટી જાય છે, ચોખાનું ઘોવરાંમજ તથા કડાઅલમાં ખાવાથી બુનો અનિસાર (ઝાડો) તથા કૃમિના ઝાડા મટે છે, નાગવેત્રનાં પાકાં પાન સાથે ખાવાથી શ્વાસ

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક કાર્મસી-અમલવાદ

ચેટનું શ્વેત તથા કફવાળી ખાંસી મટે છે. ધી સાથે ખાવાથી વાયુનેા ઝોળો મટે છે. ૧ થી ૪ ગોળી આદાના રસ સાથે લેવાથી કાબરો મટે છે. [ભા. પ્રકાશ.]

આ ઝોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર છે તો ૧ ની કીં ૦-૧૦-૦

અગ્નિરસ—શુદ્ધપારો તો. ૧, શુદ્ધ ગંધક તો. ૨, તેમાં પીપર તો. ૩, મોટીહરડે તો. ૪, ખેઢાંતી જાલ તો. ૫, અરકુસીનાં પાન તો. ૬ તથા જેઠીમઢ એ સર્વને બારીક વાટી મિશ્ર કરવાં પછી તે સર્વને ખાવળની જાલતા ઢિકાળાની ભાવના ૨૧ દિવસ સૂધી આપી તૈયાર કરવું તે ૧ રતીથી ૨ રતી ખાવી, જેથી ખાંસી ક્ષય થાસ, કફ વિગેરે મટે છે. (રસ-૨. સં)

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે તો ૧ ની કીં ૦-૮-૦

અગ્નિરસ સુતરાજ—શુદ્ધપારો તો. ૧, શુદ્ધ ગંધક તો. ૧ શુદ્ધ હીંગળો તો. ૧ શુદ્ધ ધંતુરાનાં બી તો. ૨ અને અરીણુ તો. ૨ સર્વનું ચુર્ણ કરી ભાંગરાના રસમાં ઘુટી ચણોડી જેવડી ગોળી કરવી માત્રા. ગોળી ૧ થી ૨, પાણી સાથે ખાવાથી ગ્રહણી, ત્રીકટુ તથા મઢ સાથે ખાવાથી શ્વેત, કફ, વાયુ, અગ્નિમાંધ, તથા ઘેન, અને મરી તથા ધી સાથે ખાવાથી અતિસાર (પાણી જેવા ઝાડા) મટે છે. (યો. ૨.) આ રસ દ્વેક્ષર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કીં ૩. ૧)

અર્ણુકંટક રસ—શોધેલ પારો, શોધેલ વજનાગ, અને શોધેલ આમલસારો ગંધક, ટંકણુ સર્વ સરખે ભાગે લઈ, શંખ ભસ્મ ૨ તોલા, કોડી ભસ્મ ૨ તોલા, તેટલાજ વજને મરી તોલા ૮ લઈ, સર્વને મિશ્ર કરી તેમનું ચુર્ણ કરી ઉભી ભોંયરીંગણીના ડોડવાંના રસમાં ઘુટી સુકવવું, એવી રીતે ભોંયરીંગણીના રસની ૨૧ ભાવના

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વેક્ષર્મસીમાંથી મળશે.

દષ્ઠ તેની વાલવાલની ગોળીઓ વાળતી ૧ થી ૨ ગોળી આદાનારસમાં આવાથી સર્વ પ્રકારના અજીર્ણો અને વિપુચિકા, કોબેરા, શુગ્ગ મંદાગ્નિ વાતરોગ મટે છે.

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે તો ૧ ની કો. રૂ. ૦-૧૦-૦

અંજનરસ—તેપાળાની છાલ કાઢેલાં બી દશનિષ્ક, મરી, પીંપર અને શોધેલા પારો એકેક નિષ્ક લઈ સર્વનું ચુરણ કરી તેને કાગદી લીંબુના રસમાં સાત ભાવના દેઈ સુકવવું તે અંજનરસ જેને સંનિપાત થયો હોય તેની આંખમાં આંજવાથી સંનિપાત મટેછે. (શા. સં.) આ દવા દવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે. તોલા ૧ ની કો. રૂ. ૧

અશ્વચોળી—(અશ્વ કંચુકી ઘોડાચોળી) શુદ્ધપારો ૧ તોલો, અંધક ૧ ભાગ વજનાગ ૧ તોલો, હરતાલ ૧ તોલો દરેક ૧ તોલો, ત્રિકુટ ત્રીકુળા દરેક ૧ તોલો. ટંકણુ ૧ તોલો, નેપાળાનાં બી ૧ તોલો આ પ્રમાણે સર્વ શુદ્ધ કરેલી ચીજો લઈ ખાંડી અને ભાંગરાના રસમાં ૨૧ દિવસ સુધી ઘુંટવું તેની બધે રતી ધી ગોળી કરવી. તે ગોળી અજમા સાથે આવાથી ટાઢીઓ તાવ. પિત્તજ્વર, કુંવારાના રસ સાથે આવાથી રોજનો તાવ, આંખગાના ચુર્ણ સાથે આવાથી દાઢવાળો તાવ, આદાના રસ, મદ, અને પીંપર સાથે આવાથી વાતશુગ્ગ, સરગવાનો રસ, મદ અને ઘી સાથે આવાથી સર્વશુગ્ગ, તુળથીના રસ સાથે આવાથી સુવારોગ, જમ્બકુળ કે ભેંસના મૂત્ર સાથે આવાથી સંગ્રહણી, કે પીત્ત રોગ, મસ્તક રોગ, આદાશીશી અને હરસ, દહીં સાથે આવાથી ઝાડે, ચોખાના ઘોવણુ સાથે આવાથી ઝેર, ઘી સાથે આવાથી વાયુ, આંખગાના ચુર્ણ તથા સાકર સાથે આવાથી પિત્ત, ત્રિકુળા તથા એરં-

દવે દેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી—અમદાવાદ

ડીયા તેલમાં ખાવાથી ઉદરરોગ, દેવદાર તથા કઠના ચુર્ણ સાથે ખાવાથી, હાડકાનો વાયું, દહીંની તર સાથે ખાવાથી અજીર્ણ, સા-
ટોડી સાથે ખાવાથી પાડુ, કરંજની છાલના રસ કે ઉઠાળા સાથે
ખાવાથી કૃમી, ગળો અથવા ગોમુત્ર સાથે ખાવાથી કોઠ, તથા આ-
મડીનાં દરદો, સરસડાના રસ કે ઘીમાં ખાવાથી તેમજ લીંબુના રસમાં
ધસી જખમપર લેપ કરવા. સ્ત્રીના ધાવણમાં અંજન કરવાથી રતાંધ-
ળાપણું, આદાના રસમાં ધસી ચોપડવાથી વીંછીનો ડંખ, ગોમુત્રમાં
લેપ કરવાથી ખરજવું, તલના પાનના રસમાં ધસી અંજન કરવાથી
નેત્ર રોગ મટે છે. (વૈ-સા મં)

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં ૩૦-૮-૦
અર્શકુઠાર રસ—(હરસની દવા) (રસરત્ન સમુચ્ચય)

શુદ્ધ પારદ ૪ તોલા, ગંધક ૮ તોલા: તામ્રભસ્મ; ૧૨ તોલા,
ત્રિકટુ; કળગારી; દંતીમુળ; પીલુંડી, ચીત્રકમુળ દરેક આઠ આઠતોલા
જવખાર ૧૦ તોલા; યુક્ત વેલ ટંકણુ ૧૦ તોલા; સીંધવ ૨૦ તોલા,
સર્વ ઔષધોનું વસ્ત્રગાળ ચુર્ણ કરી ખત્રમાં ઘુંટી મિશ્ર કરવું પછી
લોઢાના કઢાયામાં કે કલ્પવાળા તપેન્નામાં નાંખી તેમાં ૨૮ તોલા
ગોમુત્ર અને ૧૨૮ તોલા દાંડલીયા થેરનું દુધ નાંખી હવામાં ચુલ
ચડાવી તળે સાધારણ અગ્નિ આપત્રો પાણીનો ભાગ બળી જમ
અને ગોળી વાળવા જેવું થાય એટલે માસા માસાની ગોળીઓ વાળવી.

સવારસાંજ ૧ થી બે ગોળી છાશસાથે ખાવાથી અને ઉપર સુરણુનું
શાક ખાવાથી બધી જાતના હરસ ગુદાના સોજા ને કપજીવત મટે છે.

આ અર્શકુઠારરસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ ની કીં ૩. ૨)

દરેક દવાઓ—દેવે ક્ષાર્મસી અમદાવાદમાંથી મળશે.

અમૃતકલા નિધરસ—વછનાગ ૨ ભાગ, કાડીની ભસ્મ ૫

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

ભાગ, મરી ૯ ભાગ સર્વને વાટી પાણીમાં ઘુંટી મગના જેવડી
એળીએ વાળવી.

૧ થી ૨ ગોળી આદાના રસ સાથે ખાવાથી પિત્ત જવર,
કફ જવર, મંદાગ્નિ મટે છે. નિ-૨

આ દવા દેવે કામસીમાં તૈયાર મળશે. તો ૧ ની કી ૩. ગાઠ

આરોગ્યવર્ધની રસ—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, લોહભસ્મ
અષ્ઠકભસ્મ, તામ્રભસ્મ, દરેક અંકકે તોલો, ત્રિકુળા ૧૦ તોલા, શિશા
જીત ૧૫ તોલા. શુદ્ધ ગુગળ ૨૦ તોલા. ચિત્રમુળ ૨૦ તોલા. કકુ-
ચુર્ણ ૭૦ તોલા. બધાને ખારીક વાટી ચુર્ણ કરી લુન્ડેચાળી લીંબડાના
પાનના રસમાં બે દિવસ ઘુંટી બમેઆની ભારતી ગોળીએ વાળવી.

આ ગોળીએ ૨ થી ૪ ગોળી સવારસાંજ દુધ સાથે ખા-
વાથી બધી જાતના કુસ્તરોગ ૪૦ દિવસમાં મટે છે. સોજા મટે છે.
વાત, પિત્ત; કફ અને બીજા કારણથી આવેલા તાર મટે છે. જઠ-
શક્તિ પ્રદિપ્ત થાય છે. ખાધુ પચે છે. મેદવાયુ મટે છે. વધેલી ચરબી
ઓછી થાય છે. દસ્ત સાફ થાય છે. હૃદયરોગ મટે છે. હાથ, પગને
ચેટના સોજા, આંતરડાના સોજા, જોડાદર, ઉદરરોગ, કબેજામાં થયેલા
લોહીના જમાવ, પાંડુ, બરોળ કમજો મટે છે.

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો, ૧ ની કી. ૩. ૨)

આનંદભેરવ રસ—(શા.સં)શોધેલ હીંગળો, શુદ્ધવજ્રનાગ.શોધેલ
ટંકણુ, મરી લીન્ડીપીપર સરવે સરખે ભાગે લઘુ આદાના રસમાં
ઘુંટી બમે રતીની ગોળીએ વાળવી

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક કાર્મસી-અમદાવાદ

આર્માથી ૧ થી ૨ ગોળીકડાજાલ તથા ઇન્દ્રજવનો ભૂકો ૧૩. ભારની સાથે મદની અંદર ચાટવાથી ત્રિદોષનો અતિસાર મટે છે. ગાયનું દુધ કે જાસ ગમે તે એક અને જાત ખવરાવવાં. તરસમાં ટાકું પાણી પાવું

સર્વ પ્રકારના ઝાડા, નયગાઇ, મુઝારો, તાવ, શરદી, વાયુ, મટાડે છે, (શા સં-મ)

આ દવા દેવે ફાર્મસીમાંથી મળશે. તો. ૧ ની કી. ૦-૧૦-૦

આનંદભેરવ રસ—(૨) શુદ્ધ હીંગળો, વજનાગ, ગંધક, ટંકણુ એ સર્વે ચીજો શુદ્ધ કરેલી તથા ત્રિકટુ મળી સાતે વસ્તુઓ સરખે ભાગે લઘ્ લીંબુના રસમાં ૧૨ કલાક સુધી ઘુટી વટાણા જેવડી ગોળીઓ વાળવી તે જાસ સાથે ખાવાથી અજીર્ણ, જાસ તથા શેફલી હીંગ સાથે ખાવાથી કોલેરા, ચોખાનુ ધોવણુ તથા કડાજાલ સાથે ખાવાથી જીવો અતિસાર તથા કૃમી, અને મદ સાથે ખાવાથી તાવ સાથેનો ઝાડા મટાડે છે તેમજ ખાંસી, શ્વાસ, ઝાડા, અજીર્ણ, સર્પ-દંશ અને વીંછીનો દંશ મટાડે છે. (ભૈ-રત્ના.)

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે તો ૧ ની કી ૦-૧૦

ઇન્દ્રજાલેદી રસ—શોધેલ હીંગળો, શોધેલ ટંકણુખાર, મુંક અને લીન્ડીપીંપર એ ચારે વસ્તુઓ અઢકક તોલો, દારૂડીનાં મુળ ૪ તોલા અને શુદ્ધ કરેલ નેપાળાનાં બી ૪ રૂપિયાભાર સર્વને એકઠાં કરી ખલમાં ઘુટી ભૂકો કરવો તે ત્રણ રતી સુધી ગાયના દુધમાં ખાવાથી ઝાડા થાય છે. અને આખ્માનવાત, વિષ્ટંભ રોગ અને ઉદરરોગ મટે છે. કબજીયત, સોજા, મટે છે (શા સં-મ)

ઇન્દ્રજાલેદીરસ-દેવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કી. ૦-૧૦

ઉન્મત્ત રસ—શુદ્ધપારો અને શોષેત્ર ગંધક બંને સરખે બાજે લાઇ તેટલા વજનમાં શુંક, મરી અને લીન્ડીપીપર એ ત્રણે લાઇ ચુર્ચા કરી ઉપરની દવા સાથે ધંતુરાના પુલના રસમાં એક દિવસ સુધી ઘુંટવું અને જે ભૂકો થાય તે ઉન્મત્તરસ જાણવો. તે સુંઘાડવાથી સંત્રિપાત મટે છે.

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે તો ૧ ની કી ૩. ૨

ઉન્માદગજ કેસરી રસ—(યો-૨-ગુદમાધિધકાર) શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ મનશીત્ર, તે સર્વની બરાબર ધંતુરાનાં બી એકત્ર ઘુંટી વજના ઉકાળામાં સાત દિવસ ઘુંટવું. પછી રાતનાના કવાથમાં સાત દિવસ ઘુંટી રતી રતીની ગોળીઓ વાળવી.

આ રસ એકક માસા ઘી સાથે એક માસ ખાવાથી ઉન્માદ રોગ, અપરવાર, ભૂતોન્માદ, ભૂત ધુણવું અને તાવ, મૂગીવાયુ, ગાંડ પથ્થુ, હિરટીરીયા મટે છે.

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો ૧ ની કી ૩ ૧-૮-૦

કપુર રસ—શુદ્ધ હિંગળો, અશીચુ, મોથ. ઇન્દ્રજવ, જયફળ અને કપુર સર્વ સરખે વજને લાઇ પાણીમાં ઘુંટી બંને રતીની ગોળીઓ વાળવી.

૧ થી ૨ ગોળી પાણી સાથે લેવાથી તાવ સાથેનો આડો, અતિસાર છ જાતની સંગ્રહણી અને રક્તાતિસાર મટે છે. (ભૈ. ૨.)

આ રસ અમારી પાસે ઉત્તમ પ્રકારનો તૈયાર છે. તો ૧ ની કીમત ૩. ૧-૦-૦

કનકસુંદર રસ—શોષેત્ર ગંધક, શોષેત્ર હિંગળો, મરી, પીપર, ટંકણુ, શોષેત્ર વછનાગ. તથા શુદ્ધ ધંતુરાનાં બી સર્વને ચુર્ચા

હવે ફેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

કરી ભાંગરાના રસમાં ત્રણ કલાક સુધી ઘુંટી ચણા જેવડી ગોળીઓ વાળવી તેમાંથી એકકે બે ગોળી પાણી સાથે ખાવાથી, સંગ્રહણી, અગ્નિમાંધ, તાવ અને અતિસાર મટે છે. દહીં, જાત અને ઘાસ ખાવી. (ભૈ. રતના.)

આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કી. ૩. ૧

કૃમિકુઠાર રસ—કપુર તો. ૮. કડાછાત્ર, ઇન્દ્રજવ, ત્રાયમાણ્ય અજ્ઞે, વાવડીંગ, શુદ્ધ હીંગળો, કેશર, વછનાગ, પીત્તપાપડો, દરેક તો. ૧ સર્વનું ચુણું કરી બાહ્ય-ઉંદરકાનીના રસની જાવના દેલી. માત્રા વાત્ર ૧ અનુપાન મદ, ઉપયોગ સર્વ પ્રકારના કૃમિ કાચેરા, અપચો, આફરો, જળ. ઉદરસ, મુઝારો. ઉંટાટીઉ હીટીરીઆ મટે છે. (નિ. ૨)

આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે તો ૧ ની કી. ૦-૧૨-૦

કેસરાદિ-કેશર, રસકપુર, સુખડ, લવીંગ, સાકર જવંત્રિ સરખે જામે લઘ મગ જેવડી ગોળીઓ વાળવી, માત્રા ગોળી ૧ થી ૨, અનુપાન સાકર અને ઘી સાથે વીંટાળી ખાવી તેથી ઉપદંશ, વિસ્ફોટક, ચેદી વૃણ, શીરંગ, રક્તપિત્ત, મત્રગંડ, અને કુષ્ઠરોગ મટે છે. (આ આં.)

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કી. ૩. ૨-૦-૦

કુષ્ઠકુઠાર રસ—પારાની ભખમ, શાધેત્ર ગધક, લોકલક્ષ્મ, તાત્ર-ભખમ, ગુગળ, હરડાં, ખેડા, આંખળાં, મકાનની છાત્ર ચિત્રો અને ત્રિશા-જીન અગીઆર ઔષધ ચાર ચાર તોલા લઈ ચુર્ણ કરવું. ૫ઠી કરંજનાં બી તથા અબ્રહ ભખમ દરેક સોળ સોળ તોલા લઈ ચુર્ણ

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

કરી ઉપરના ચુર્ણમાં મેળવી તેમાં મદ અને ઘી નાંખી મિશ્ર કરવું. તેને કુટકુદાર રસ કહે છે. માત્રા ૨ માસા સવે પ્રકારના કૃષ્ણાઅને અળત કોઢ મટે છે. (શા.સં.)

આ રસ દવે ક્ષાર્મસીમાં મળશે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૫.

કળ્યાદરસ—શુદ્ધ પારો તો. ૪; શુદ્ધ ગંધક તો ૮. તામ્રલખ્મ તો. ૨; લોહલખ્મ તો. ૨; તે સર્વેને મેળવી નિચે ધીમે અગ્નિ આપવો. ગંધકનો રસ થઇ સર્વ મળ્યાથી તે રસ પર્પટીની પેઠે કારવો. પછી તેનું ચુર્ણ કરીને લોઢાની કડાઈમાં નાંખી લીંબુના રસની તથા પચ્છાલ (પીંપર, પીપરીપૂળ, ચવક, ચિત્રક અને સુંક) ની ભાવના દેવી; પછી તેમાં ટંકણખાર; ખીડલવણ અને મરી એકેક તોલો નાંખીને છેવટે અણાના ખારની સાત ભવના દેહને ખમે માસાની ગોળી કરવી અથવા ચુરણ રાખી શીશીમાં ભરવું. માત્રા ૨ માસા, અનુપાત છાસ તથા સીંધાલુંગુ સાથે ખાવાથી અજીર્ણ—શૂળ—ગોળો, નળખંધ વાયુ, બરોળ અને ઉદરરોગ મટે છે. ટાઇડફાઇડ તાવ ને કાલેરા મટે છે.

(ચો.૨)

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૨)

કાસહરસ—રૂપાની લખ્મ તો. ૧. શુદ્ધ હરતાલ એક તોલો, શુદ્ધ મનશીલ ચાર તોલા લઇ અરકુશી અને ગોખરના સ્વરસમાં ત્રણ કલાક ઘુંટી ગોળોવાળી સરાવસંપુટમાં મુકી વાલુકાયંત્રમાં ત્રણ કલાક પકવી ખારીક કરવું. માત્રા ખમે રતી રોજ ત્રીકદું અને નગો. કના મૂળના ચુરણ સાથે ખાવાથી ખાંસી મટે છે.

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૧૫)

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ક્ષાર્મસી અમદાવાદમાંથી મળશે.

ગદ્મુરારિ-શુદ્ધહીંગળો, શુદ્ધ વજનાગ. સુંઠ, મરી, પીંપર. ટંકણુ
મોથ, હરડે, શુદ્ધ નેપાળો સવે સરખે ભાગે લઈ પાણીમાં વાટી
એક રતીની ગોળી વાળવી માત્ર ૧ રતીથી ૧ વાક, અનુપાન પાણી
નવીન જ્વર તથા તથા પિત્તજ્વર મટે છે, [૨. રા. સુ]

આ રમ અમારી પાસે તૈયાર છે. તે ૧ ની કીં ૩. ૧)

ગંધક રસાયન-શુદ્ધ ગંધકને નિચેની દરેક વસ્તુની જુની જુદી
ભાવના દેવી, ગાયનું દૂધ, તજનો ઉકાળો, એકચીનો ઉકાળો. તમાલ-
પત્રનો ઉકાળો, નાગકેયરનો ઉકાળો, ગજોનો રસ, હરડેનો ઉકાળો,
આંબલીનો ઉકાળો, સુંઠનો ઉકાળો, ભાંગરાનો રસ તથા આદુનો
રસ; છેલી ભારના દન ગંધક બદાર કાઢી નેને સુકવવો પછી
તેટલા જ પ્રમાણમાં તેમાં સાકર મેળવી ભેગુ વાટી ચુરણ કરવું,
માત્ર ૨ માસા અનુપાન હીંગળાના પંચાંગ તથા ઘી અથવા ત્રીફ-
ળાના કવાયમાં ખાવાથી ખરજ, દાદર મટે છે. દુધ આ બહારી
સાકર સાથે ખવાયી ધાતુવિકાર મટે છે. ત્રિફળાં તથા સાકરમાં
ખાવાથી વાળો મટે છે દુધ સાથે ખાવાથી મદાગ્નિ, ખરજ, ખસ,
પાંડુ, વિષદોષ, વાતરક્ત; અંડવૃદ્ધિ, પાંડુ; પ્રમેહ; જીર્ણજ્વર ધાતુસંધ
શુળ; કુષ્ઠ; વાતવ્યાધિ; મોમરોગ અને ક્ષય મટે છે. [વૈ-શા-સ]

આ ગંધકરસાયન તૈયાર હવે ફાર્માસીમાં મળે છે. તે. ૧ ની
કી. ૩. ૦.

ગુરુણી ગજ કેશરી-શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક, અબ્રકલખ,
લોહલખ. શુદ્ધ હીંગળો, કુણાંબીનાં, શુદ્ધ વજનાગ, સુંઠ, મરી, પીંપર
ભાંગ, મોથ, દાડમની છાત્ર, ઈંદ્રિય, ખયડંગ, મોચરમ, અતિવિષ,
ધાવડીનાં પુત્ર કોડ અજમો, ચિત્રક, ટંકણુ, કાંકચીવાનો મગજ,
હવે કેમીકર વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી અમદાવાદ

સર્વની બરાબર અરીણુ સર્વને બારીક ખાંડી ધંતુરાના પાનના રસમાં ઘુંટી મરીના દાણા જેવડી ગોળી કરવી, માત્રા ગોળી ૧. અનુપાન જાણ અથવા દહીંનું પાણી; આથી સંગ્રહણી; ઝાડો; શુભ; અતિ-સાર, અગ્નીમાંધ અને પાંકુ મટે છે. (વૈ. સા.)

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો ૧ ની કીં ૩. ૩

અહુણીય વજ્ર કપાટ રસ—(૨. સા. સં) પારદ, ગંધક, જવખાર, અરણી, વજ્ર, અલ્પકલરમ. અને ટંકણખાર એ સર્વ ઔષધોને સમાન ભાગ લઈ અરણી, ભાંગરો અને જંબીરી લીંબુના રસમાં ત્રણ દિવસ સુધી ઘુંટી ગોળો બનાવી તેને પાંદડાંમાં લપેટી સંપુટ કરી તેને સ્વેદન યંત્રમાં હાલ્લીમાં મુકી ચાર ઘડી સુધી મંદ આગથી પકાવી પછી ઠંડો થયેબહાર કાઢી તેને અરણીના રસની સાત; અને ભાંગરાના રસની સાત ભાવના આપવી. તેમાંથી બે માસા અથવા ૩ માસા મદની સાથે ખાવાથી સંગ્રહણી રોગ મટે છે.

આ દવા તૈયાર અમારી ફાર્મસીમાં મળે છે. ગુણ ઉપર પ્રમાણે તો ૧ ની કીં ૩ ૫

ગૃહીણીકપાટરસ—સુંક; મરી; પીંપર; ગંધક; ટંકણ; પારો; દાડીની બળ્મ અને વછનાગ સરખે ભાગે લઈ લીંબુડાના રસમાં ઘુંટી અડદના દાણા જેવડી ગોળીઓ વાળવી. માત્રા ૧ ગોળી; અનુપાન મરી; સાકર અને ઘી સાથે આપવાથી ગૃહણી રોગ મટે છે (વૈ. સા.)

આ રસ તૈયાર અમારે ત્યાં મળશે તો ૧ ની કીં ૩. ૧

ગલત્કુસ્ટારિરસ—(૨. સા. સં.) શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, તામ્ર-ભરમ, લોહ ભરમ, શુદ્ધ ગુગળ, ચિત્રકમુળ, શીલાજીત, ઝેરકોચલાં, વજ્ર દરેક ઔષધ એક એક ભાગ, અલ્પક ભરમ, કરંજનાં બી દરેક

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

ચાર ચાર ભાગ એ સર્વ ઔષધોને એકત્ર ધુંટી થોડા ઘી અને
મદમાં ધુંટી ચાર ચાર રતીની ગોળીઓ બનાવવી.

આ દવાના સેવનથી કુસ્ટકીકાસ, વાતરક્ત, પત, જીતો જલ્દન-
ધર મટે છે. કુસ્ટ જેના કાન, આંગળી; અને નાક ગળી ગયાં હોય
તેવો પણ કામદેવ જેવો થઈ સાજો થાય છે. (રસેન્દ્ર સાર સંગ્રહ)

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે. તો ૧ ની કો ૩ ૧૦

ગુદમકાસાનન રસ—(૨. સા. નં) શુદ્ધ પારદ; લોહમરમ;
તામ્રમરમ, શુદ્ધ હરનાલ; શુદ્ધ ગધક દરેક બમે તોલા, જવખાર ૧૦
તોલા; નાગરમોચ; કાળાં મરી; સુંક; પીંપર; ગજપીંપર હરડે, વજ
અને ઉપડેટ દરેક એકેક તોલો લઈ સર્વનું વસ્ત્રગાળ ચુર્ણ કરી
ખડસલીયો પીતપાપડો; મોચ; સુંક; અંધેડો; કાળીપાટ દરેકના
રસની સાત માત ભાવના આપી ચુર્ણ કરી રતી રતીની
ગોળીઓ બાળવી.

૧ થી ૪ ગોળી હરડેના ચુર્ણ સાથે ખાવાથી વાતજ; પિત્તજ;
ત્રિદોષજ દ્વિદોષજ અને કફજ સર્વ પ્રકારના ગુદમ રોગો મટી જાય
છે. પેટનો ગોળો; પેટનો વાયુ; શ્વેત; આફરો મટે છે.

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો ૧ ની કો ૩ ૩

ગભ્પિખરસ—સુંક તો. ૧, મરી તો. ૧, પીંપર તો. ૧,
તમાકુપત્ર તો. ૧, એલચીદાણા તો. ૧, ધાણા તો. ૧, શાહજીર
તો. ૧, ચવક તો. ૧, દ્રાક્ષ તો. ૧, દેવદાર તો. ૧, શીસાની ભખમ તો.
૧, બંગ ભખમ તો ૧, શુદ્ધ હીંગળો તો. ૧૦, લોહ ભખમ તો. ૧૦,
એ સર્વે ઔષધોને બારીક વાટી ઘોળા ગરણીના રસમાં સાત દિવસ
સુધી ધુંટી સુકાવી સોસીમાં ભરી રાખવું. માત્રાથી ૨ રતી, અનુપાત
દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

કાળી દ્રાક્ષનું પાણી; ગર્ભિણી સ્ત્રીને પહેલા માસથી નવ માસ સુધી અપાય છે. તેથી ગર્ભિણીના સર્વ રોગ દૂર થઈ શક્તિ આવે છે. અને ગર્ભનું પોષણ થાય છે. (વૈ. સા. સં.)

ગર્ભપાળરસ નિચેના અનુપાનથી આપવો.

દ્રાક્ષ તો. ૫, સાકર તો. ૧૦, પાણી તો. ૪૦ માં કાઢો કરવો બાકી તો. ૨૦ રાખીને ગાળવું, પછી તે પાણીને ફરી ઉકાળી મદ જોવો પાક કરવો અને બાટલીમાં ભરી મુકવો તેમાંથી ૧ તો. પાક અને ૧ રતીભાર ગર્ભપાળરસ ખાવાથી ગર્ભિણીને તાવ; દમ ખાંસી; સમ્રહણી; અન્નરૂપીત; ધાતુ જવી; ઘોળા ધાતુ જવી; અકાળે ગર્ભ પડવો આ સર્વ મટી ગર્ભ પુષ્ટ થાય છે. અને સુલભ પ્રસવ થાય છે.

આ રસ તૈયાર છે. તો ૧ ની કીં ૩ રા.

ચંદ્રોદય રસ—સોનાના વરક તો. ૪; શુદ્ધપારો તો ૪૨ તથા શુદ્ધ ગંધક તો ૬૪ એ ત્રણેને ખત્રમાં કળલી કરીને રાતા કપાસ એટલે નરમાના કુત્રના રસથી ઘુટીને તેને કાયની શીશીમાં ભગ્વું, તે શીસીના ઉપર; ઉપરાઉપર સાતવાર કપડામાટી કરવી; અને ઇટના છુચથી મોં બંધ કરવું પછી તે શીશીને વાલુકાયત્રમાં મુટી તે ચંદ્ર ચુલા ઉપર રાખી નીચ મૃદુ મધ્ય તથા તીક્ષ્ણ એમ ત્રણ દિવસ સુધી ચડતો ચડતો તાપ આપવો. પછી ઠંડુ પડેથી શીશી કાઢી ફેાડી નાંખી તેના કંઠ ઉપર આવેલ સિંદૂર સરખો ચંદ્રોદય લેવો પછી ૧ તોલા ચંદ્રોદયમાં ૪ તોલા કપુર અને જયદ્રળ; પીપર; લવીંગ; કસ્તૂરી એ દરેક ૪ માસા મેળવીને અડદ જેવડી ગોળાઓ કરવી, અને તે ગોળા પાનના બીડા સાથે ખાવી. આ રસ ઉત્તમ

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કુર્મસીમાંથી મળશે.

રસાયન તથા વાજીકર છે. તેથી અજીર્ણ મટે છે. જૂખ લગાડી ખાધું પચાવે છે. બળ અને વિર્યની વૃદ્ધિ કરે છે, સ્ત્રી મંગળી પ્રવૃત્તિ થાય છે. ચંદ્રોદય તો ૪, કપુર તો ૧૧, જયફળ, સુંક, મરી, પીપર, લવીંગ તથા કર્તુરી એ દરેક ત્રણ માસા લઈ સર્વને પાનના રસમાં ઘુટી અડદ જેવડી ગોળીઓ વાળી એક ગોળી ઘણા પાનના મોટા બીડામાં વીંટીને ચાવી જવી, ગોળી ખાઈને કઢેલું દુધ પીવું; પરમ પુરુષત્વ આપે છે. (રસ. ૨.)

પૂર્ણ ચંદ્રોદય તૈયાર અમારે ત્યાં મળશે તો ૧ ની કીં ૩ ૬૦.

ચંદ્રકળા રસ—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક; શુદ્ધ લીંગળો; તથા અબ્રકલખમ અને કકુ, ગળોસત્ત, ખડમલીયો પીતપાપડો, પીપર સુખડનો બુદ્ધા, પીલુડી; વાળો તથા કાળો દરાખ, એ મર્વે એકએક તોલો અથગ સમાન ભાગે લઈને ખારીક કરવું પછી તેને નિચેની ચીજોની ભાવના દેવી. કણેર; મોથનો ઉકાળો; દાડમનો ગમ; ઘ્રોનો સ્વરસ; કેવડાના પોટાનો રસ; દૂધ; શેરડીનો સ્વરસ; કુંવારનો રસ; ખડમલીયા પીતપાપડોનો સ્વગ્સ, અથવા ઉકાળો તથા શતાવરીનો સ્વગ્સ કે ઉકાળો એ પ્રમાણે ભાવના દઈ સૂકવીને તૈયાર કરવો. મત્રા ૧ થી ૩ ગ્તી. જીરૂ, સાકર, દૂધ અથગ ગેગની અવસ્થા પ્રમાણે, લેવાથી નવોતાવ, દાદ, વિષમજ્જર, પ્રદર, પ્રમેહ રક્તપિત્ત. વિગેરે દરદો મટે છે. (ચો. ૨)

આ રસ તૈયાર અમારે ત્યાં મળશે તો. ૧ ની કીં ૩ ૨)

જ્વરાંકુશ—શુદ્ધ પારો. શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ વજનાગ એ ત્રણે સરખે ભાગે. અને શોધેલ ધાતુરાનાં બી ત્રણેની બગામર લેવાં. સુંક, મરી,

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી-અમદાવાદ]

‘પીપરનું’ યુર્ણ તે ચારથી બમણું એ સર્વેને ખારીક ખાંડી લીંચુ તથા આદુના રસમાં વારા ફરતી ધુંડીને બંધે રતીની ગોળી વાળવી. માત્રા ૧ થી ૨ ગોળી સર્વે જાતના તાવ મટાડે છે. (નિ.૨)

આ રસ તૈયાર અમારે ત્યાં મળશે તો. ૧ ની કીં ૩. ગાઝ

જવરાંરિરસ—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ખાપરીયું, શુદ્ધ મોરથુય, શુદ્ધ આદીઓ ટંકણુપાર, અને શુદ્ધ આમલસારો ગંધક એ છ એ ઔષધ સરખે ભાગે લઈ કારેલાના પાંદડાંના રસમાં એક દિવસ ધુંડી પછી ત્રાંખાના પહોળા મોઢાના કાટોદાનની અંદર ઉપરના ઔષધોનો જાડો લેપ કરવો પછી ઢાંકણું ઢાંકી હાંલાની અંદર કટોદાનને મુકી તેની ચારે કાર રેતી ભરી, પછી તે હાંલાને ચુલાપર મુકી તેની નીચે અગ્નિ કરવો, અગ્નિ ક્યાં પછી તે માટલાના મોઢા ઉપર શાળના-ચોખ્ખા પલાળીને મુકવા. અને શાળની ધાણી કુટે કે તગત તળેતો અગ્નિ બંધ કરવો પછી કટોદાન ઠરી ગયા કેડે તેને હાંલામાંથી બદાર કાઢી અંદર ચોપડેલાં ઔષધ કાઢી લેવાં, ઔષધનું નામ જવરાંરી-રસ. તેમાં મરીનું યુર્ણ સરખે ભાગે નાંખી ધુંડી શીશીમાં ભરી મુકવું, પછી તેમાંથી માથા ભાર ઔષધ નાગરવેલના પાનના ટુકડામાં ખાવાથી રોજનો, એકાંતરીઓ, ચોથીઓ, ટાઢીયો વગેરે જવરાં મટી જાય છે. (શા-સં.)

આ રસ દેવે ક્ષામંસી તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કીં ૩. ૨)

જવરગ્ની ગુટીકા—(શા-સં) શુદ્ધ પારદ ૧ ભાગ, એળીઓ લીંડી પીંપર, હીમજ, અકલગરો, સરસીયા તેલમાં શોષેલો આમલ-સારો ગંધક, ઇન્દ્રવરણનાં ફળ, એ છ ઔષધો ચાર ચાર ભાગ લઈ પારદ ગંધકની કળજલી કરી ઔષધોનું તેમાં યુર્ણ મેળવી ઇન્દ્રવર-

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષામંસીમાંથી મળશે.

જાનાં ફોના રસમાં ધુંડી પછી તેની રતી રતીની ગોળીઓ કરવી.
ગળેના રમ સાથે ૧ થી ૨ ગોળી સવાર બપોર સાંજે લેવાથી
સર્વ પ્રકારના જાગે અને સઘોજવર મટી જાય છે.

આ ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ કી' ૩. ૧)

જલોદરારિ રસ—(૨ સા-મં) પીપર, કાળાંમરી, તામ્રજરમ
અને દળર એ મર્વ સરખે ભાગે લઈ થોરના દુધમાં ૧ દિવસ ધુંડી
પછી તેમાં ને સર્વ આપધોનો બરાબર શુદ્ધ નેપાળો મેળવી રતી
રતીના ગોળીઓ બાળવી.

૧ થી ૨ ગોળી દરરોજ સવારે ખાવાથી જ જલધરોજ
મટે છે. જાગ પેશન વધુ થાય તો દહીં ભાત ખાવાં, જ્યારે આ
દવા ખાવાથી વધુ દાંત થય ત્યાર પછી મંધ્યાકાળે દહીં ને ભાત
ખાવાં અથવા મગનું જોમામળ ને ભાત ખાવાં. આથી જલદર મટે છે.

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે તો. ૧ ની કી' ૩. ૫)

જલિંદ્રજાદિવટી—(૨-મા-મં) શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, ચચાર
તોણા લઈ કળાવી કરી તેમાં અત્રક બત્તમ તોણા ૪ ઉમેરવી, પછી
તેમાં જયદ્રગ મોચનસ, નાગરમોચ, ટકણુખાર, આનિષ, જર,
કાળાંમરી દરેક ચચાર તોણા લઈ તેનું ચુર્ણ ઉમેરીને ઘુંટવું,

પછી ઈન્દ્રજવ, ભાંજ, જાંબુ, અણી, દાડમ, ભાંગરો, કાળી
પાટ સર્વના રસની જદી જુદી અઢેક દિવસ ભાવના આપવી અને
તેનો ચણીબોર જેવડી ગોળીઓ કરવી.

૧ થી ૨ ગોળી પાણી માથે કે છાસ સાથે દિવસમાં ૩ વખત
લેવાથી સંગ્રહણી, વાનરોગ, દમ, પાંડુ, જાડા; અસ્થી, બંધકોશ;
અમ્લપીત મટે છે. અસાધ્ય સંગ્રહણી મટે છે.

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી. ૩ ૧)

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમદાવાદ

ત્રિવિક્રમ રસ—શુદ્ધ હીંગળો; અશીણુ, ટંકણુ, હીરાખોળ સરખે ભાગે લઘ એકત્ર ઘુંટીને શીશીમાં ભરી રાખવો માત્રા ૨ રતી મદ સાથે લેવાથી મરડાનું શુભ તથા રક્તાતિસાર મટે છે. (વૈ-સા-સ)

આ રસ દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કીં ૩. ૧]

ત્રિવિક્રમ રસ—તામ્રભખ તથા બકરીનું દુધ બંને સરખે ભાગે લઘ તેને કઢકમાં નાંખી દુધનો માવો થાય ત્યાં સુધી તેને અગ્નિ કરી હલાવવું, પછી માવાવાળી તે ભખ. શુદ્ધપારો, શુદ્ધ ગંધક ત્રણે સરખે ભાગે લઘ નગોડના રસમાં એક દિવસ ઘુંટી તેના ગોળો કરવો, તે ગોળાને વાલુકાયત્રની અંદર મુકીને એક પહોર સુધી પકવી પછી તે ટાઢું થાય ત્યાં ગોળાને બહાર કાઢી ઘુંટવો તેનું નામ ત્રિવિક્રમ રસ બળ્યું પછી બીજોરાના મુળને પાણીમાં ઘસી તેના ઘસારાની સાથે બે રતી ભાર આ રસ દરરોજ ખાવાથી એક માસની અંદર પથરીનો રોગ મટે છે (શા-સ)

આ રસ દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કીં ૩. ૨)

ત્રિનેત્રાખ્ય રસ—પ્રુલાવેલ પાટીઓ ટંકણુખાર. હરણુનું શાગડું, સુવર્ણભખ, તામ્રભખ અને પારાનીભખ સરખેભાગે લઘ આદાના રસમાં એક દિવસ ઘુંટી ગોળો વાળી તેને માટીના કાડીયામાં મુકી કપડાણ કરી મજપુટ અગ્નિ આપવો. પછી બહાર કાઢી ટાઢો થયે અંદરના ગોળાને ખલની અંદર ઘુંટી ભૂંકા કરવો તેને ત્રિનેત્રાખ્ય રસ કહે છે. માત્રા એક માપાભાર. અનુગાન મદ અને ઘી તથા સિન્ધાલુણ, જીરું અને સેકેલી હીંગના ચુર્ણસાથે ખાવાથી પંકિત શુભ અને પરિણામ શુભ એક મહીનામાં મટે છે. [શા-સ]

નારાયણ જવરાંકુશ રસ—શુદ્ધ સોમલ, શુદ્ધ વજનાગ, શુદ્ધપારદ,

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

શુદ્ધ ગંધક, હરતાલ, સુંડ, મરી, પીંપર, કોડી ભસ્મ. ભાંગ, ધંતુરાનાં શુદ્ધ ખી, ટંકણુખાર સર્વ સરખે ભાગે મેળવી આદાના રસમાં ૩ દિવસ ઘુંટી દાણા જેવડી ગોળીઓ વાળવી.

આ દવા ૧ થી ૨ ગોળી પાણી સાથે ખાવાથી શીતજ્વર સન્નિપાત જ્વર, કોલેરા, વિષમજ્વર, તરત મટે છે. દવા ખાઇ લુધકુ ઓઢી સુવુ તેથી પરસેવા વળી તાવ ઉતરશે. ખાવામાં દહીં ભાત ખાવાં (યોગરતનાકર)

સન્નિપાત જ્વર મટાડવામાં આ દવા ઉત્તમ છે આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ ની કી ૩, ૦-૧૦-૦

ત્રિભુવન કીર્તિ રસ—[યોગરતનાકર] તાવની દવા.

શુદ્ધ હીંગળો, વછનાગ, સુંડ, મરી, પીંપર; ટંકણુ; પીંપરી મુળના ગઠોડા દરેક સરખે ભાગે લઘુ તુળસીનાં રસની, આદાના રસની અને ધંતુરાના રસની ભાવના અકેક દિવસ આગી રતી રતીની ગોળીઓ કરવી.

૧ થી ૨ ગોળી દર ત્રણ કલાકે પાણી સાથે આપવાથી તાવ ઉતરી જાય છે સર્વ પ્રકારના તાવ સ્વાસ; ખાંસી, ન્યુમોનિઆ, રતવા, ગળાના ચોરીઆના સોજા અને ન ઉતરતા તાવ મટી જાય છે.

સુદર્શનચુર્ણ સાથે લેવાથી વધુ ફાયદો થાય છે.

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે તો. ૧ ની કી. ૩, ૦-૧૦-૦

ત્રિપુર ભૈરવરસ—(તાવ મટાડે છે) વછનાગ ૧ ભાગ; મરી ૪ ભાગ; પીંપર ૩ ભાગ; તામ્ર ભસ્મ ૫ ભાગ; અને હીંગળો ૬ ભાગ લઘુ સર્વને એકત્ર ઘુંટી આદાના રસમાં ઘુંટી રતી રતીની

દ્રવે કેમીકલ વર્કસ અને દ્રવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી—અમદાવાદ

ગોળાઓ વાળવી, આ ગોળા પાણી સાથે દિવસમાં બે ત્રણ વખત લેવાથી આઠે પ્રકારના જ્વર મટે છે,

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તોલા ૧ ની કી. રૂ. ૨

દિનેશ ભૈરવરસ—જવંત્રી. તજ; લવીંગ; અક્રત્તગરો પીંપર સુંઠ, શુદ્ધ હીંગળો અને શુદ્ધ વછનાગ સરખે ભાગે લઘુ ચુર્ણ કરીને નાગરવેલના પાનના રસમાં ૧ દિવસ તથા આદુના રસમાં ૧ દિવસ ધુંટીને ૧ રતી પ્રમાણે ગોળા કરવી, માત્રા ૧ ગોળા અતિશયર મટે છે. (વૈ. સા. સં)

નિત્યાનંદરસ—દિંગળામાંથી કાઢેલો શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક. તામ્ર ભસ્મ, ખંગ ભસ્મ, શુદ્ધ હરતાત્ર, મોરયુયુ, ચંપ ભસ્મ, કાંસાની ભસ્મ, કોડીની ભસ્મ, સુંઠ, મરી, પીંપર હરડે બહેડાં, આંમળા, લોહ ભસ્મ, વાતડીંગ, પંચલતણુ, ચરક, પીપરીમુગ, શેરડી, વજ, કચુરો, કાળીપાટ, દેવદાર, ઇલાયચો, વરધારો સર્વ ઔષધોને સમાન ભાગ લઘુ હરડેના રસમાં ધુંટી પાંચ પાંચ રતીની ગોળાઓ બનાવવી. રોજ અઢેક ગોળા ખાઈ ઉપર ઠંડુ પાણી પીવાથી કફજન્ય વાતરોગ, લોહિગત, માંસગત, મેદોગત; અને ધાતુગત સ્ત્રીપદ એટલે હાથીપગ જેથી પગે સોજા ચઢી હાથી જેવા પગ થાય છે તે મટે છે (રસેન્દ્ર સાર સંગ્રહ)

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે. તોલા ૧ ની કીંમત રૂ. ૪

નારાય રસ—શુદ્ધ પારો; પુલાવેલો પાટીઓ ટંકણખાર ખાર મરી ત્રણે એક ભાગ, અને શોષેલા નેપાળનાં છાલ કાઢેલાં બી; ઉપરના સર્વ ઔષધોના સરખે ભાગે અર્થાત નવ ભાગ, લઘુ ચુર્ણ કરી ખલમાં ધુંટી ખારીક લુકા કરવો તેનું નામ નારાય રસ. તે બે

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે કામંડીમાંથી મળશે.

રતી ભાર ખાવાથી બુલાખ થઈ આધ્માનવાત; શુભ; ઉદાવર્ત અને વિષ્ટંભ મટે છે. (શા. સં)

દેવે ક્ષાર્મસીમાં આ રસ તૈયાર મળશે. તોલ ૧ ટુંની કી.૦-૧૦-૦

પંચવદન રસ—શુદ્ધ પારો ૧ ભાગ, શુદ્ધ ગંધક; શુદ્ધ વછનાગ, મરી; ટંકણ; તે સર્વને ધંતુરાના પાનના રસમાં ૧ દિવસ ધુંટી ૨ રતી ભારની ગોળી કરવી. માત્રા ૧ની ગોળી અનુપાન આક્રાંતા મૂળની છાલના કળાય સાથે આપવાથી બૂઝનેત્ર સન્નિપાત મટે છે મગના એસામણની ચરી પાળવી. (વૈ-સા-સં)

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાં મળશે તો. ૧ ની કી. ૩. ૧-૦-૦

પંચામૃત પર્પટીરસ—શુદ્ધ ગંધક તોલા. ૮, શુદ્ધ પારો તો. ૪, લોહ ભરમ તો. ૨ અષ્ટકભ્રમ તો. ૧, તામ્ર ભ્રમ તો. ૦ા, એ પાચે વરતુને લોહાના વાસણમાં ખલ કરી એક લોહાની કઢાઈમાં નાંખી બોરડીના પાતળાં લાકડાને અથવા છાણાને ધીમે તાપ આપી પીગળાવીને ફેળના પાન ઉપર તે રસ ઢાળી દેવો. પાંદડાની નિચે છાણ પાથરવું અને દબાણ મુકવું. માત્રા રતી ૧ાથી ૧ રતી. અનુપાન કૃમી રોગ ઉપર મદ તથા વાવડીંગના ચુર્ણમાં; પેટના દુખાવામાં શેકેલા કાંકચીઆ (કાચકાં) ના ચુર્ણ તથા ગોળ સાથે ક્ષય ઉપર મદ તથા સાકર અથવા ઘી અને સાકર સાથે, પાંડુરોગ ઉપર ત્રિકળાનું ચુર્ણ અને મદ સાથે. સંગ્રહણી ઉપર હાસમાં અથવા શેકેલા જીરૂ અને શેકેલી હીંગ સાથે; ઉદરસ ઉપર તેમજ દમ ઉપર કુંવારના ગર્ભને શેકી તેને રસ કાઢી તે રસ અને મદ સાથે; વાતરોગ ઉપર ઘીમાં, નાના બચ્ચાંના અપરમાર તથા આંચકી ઉપર ગાયના

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

ફુધ કે માના ધાવણમાં ખારેકના ડળીઆને ધવી તેમાં ૬ રતી વજનથી આપવી. (ગા. ૨.) સંગ્રહણી મટાડે છે.

પંચામૃત—પર્પટી અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૮

પ્રદરારિ લોહ—કડાછાલ તો ૪૦૦; પાણી તો. ૪૦૬૬ માં ઉકાળવું ચતુર્થાંશ પાણી બાકી રહે, ત્યારે પાણી ગાળી લઘ ફરીવાર ઉતું મૂકવું; તે ઘાડું થાય ત્યારે મોચરસ; મજીડ, કાળીપાટ; બીલાં; મોચ; અતિવિષ, અબ્રકલખમ દરેક તોલા ૭ નું ચુર્ણ કરી તેમાં મેળવવું. માત્રા તો ૦૧ થી ૦૧૧, શ્વેતપ્રદર; રક્તપ્રદર; ગર્ભાશયમાંથી વહેતું પાણી, કટીચ્છા, મસ્તકચ્છા વગેરેમાં ફાયદો થાય છે. (ભૈ. ૨)

આ દવા દેવે ક્ષામ્સીમાં મળશે તો. ૧ ની કી. ૨—૦

પ્રદરારિ રસ—શુદ્ધ પારો; શુદ્ધ ગંધક, શીસાની લખ્મ; દરેક એકેક ભાગ; રસવંતી ભાગ ૩; લોદર ભા. ૬; એકત્ર કરી અરકુસીના રસમાં એક દિવસ ઘુટવું માત્રા વાત્ર ૨ અનુપાન મદ સાથે લેવાથી અસાધ્ય પ્રદર રક્તતનિસાર મટે છે. (નિ. ૨)

આ દવા દેવે ક્ષામ્સીમાં મળશે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૨

લખ્મચેદર—અડાયા જાણાંની રાખ તોલા. ૪, મરી માસા ૯ વજનાગ માસા ૩ ને મેળવી ઘુટી શીશી ભરી રાખવી. માત્રા ૪ રતી ભાર અનુપાન આદતો રસ સન્નિપાત જવર મટે છે. (વૈ. સા. સં)

મન્થાનુભેરવરસ—પારાની લખ્મ; તામ્રલખ્મ; સેકેલી હીંગ યુષ્કળ મુળ, શાહતર; સિન્ધાવુણ; શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ હરતાલ; અને કુકુ એ આઠે ઔષધોનું સરખે ભાગે લઘ ભસ્મ સિવાયનાં બાકીનાં ઔષધોનો ઝીણો ભૂકા કરી તે ભૂકાને ભસ્મની સાથે મિશ્ર કરી તે સર્વને સાટોડીના રસની કુકડવેલાના રસની નગોડના રસની; તાંદ-

દેવે દેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષામ્સી — મમત્રવાદ

જળના રસની; કડવા તુરીયાના રસની અનુક્રમે ભાવના આપવી પછી બારીક ભૂંઠા કરવો. આ રસ ૧ માસો ભાર મદ સાથે ચાટી ઉપર કડવા લીંબડાની અંતરછાલનો ઉકાળો પીવાથી કફ રોગ મટે છે. [શા.સ.]

મહુબદ્ધરસ—પારાની ભસ્મ, લોહ ભસ્મ. શોલાજીત સુવણ્ણ માક્ષીક ભસ્મ, શોષેલ મનશીલ, સુઠ; મરી; લીંડીપીંપર, હરડાં; ખેઠાં; આંબળાં; અંકાલનાં બી; અને ફળ; કાઠું, અને હળદર એ પંદરે ઔષધો સરખે ભાગે લઈ ભળ્મો સિવાયનાં ઔષધોનું ચુર્ણ કરીને પછી તે ચુર્ણને જીદી રાખેલ ભળ્મની અંદર ભેળવી ખલમાં નાંખી ઘુંટી ભાંગરાના રસની ૨૭ ભાવના દેવી. જેથી મહુબદ્ધ રસ તૈયાર થાય છે માત્રા ૧ માસો મદ સાથે ચાટવાથી સર્વ પ્રકારના પ્રમેહ મટે છે. બકાનનાં છ બીજ લઈ તેને વાટી ચટણી કરી ચાર રૂપીઆ ભાર ચોખ્ખાના ધાવણુનાં અને એ માસા ધીની સાથે ભેળવી તેમાંથી એક માસો ખાવાથી ધણુ દિવસનો પ્રમેહ મટે છે (શા. સ.)

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તોલા ૧ ની કાં ૩. ૪

મહાવન્હીરસ—પારો ચાર ભાગ, ગંધક આઠ ભાગ; હળદળ હરઠાં, ખેઠાં, આંબળાં અને હીમજ દરેક બમે ભાગ; નસોતર; શુદ્ધ નેપાળો અને ચિત્રો એ ત્રણે ત્રણ ભાગ; સુંઠ મરી અને જીરૂ એ દરેક આઠ આઠ ભાગ સર્વને લઈ ચુર્ણ કરી પછી તેને અરણીનો રસ; થોરનુ દુધ ભાંગરાનો રસ ચિત્રાનો રસ અને એરંડીયું તેલ એ દરેક રસની સાત સાત ભાવના આપી પછી તેને જોળો કરી મુકવવાથી મહાવન્હી રસ થાય છે. માત્રા એક નિષ્ક; અનુપાન ઉના પાણી સાથે ખાવાથી રેચ લાગે છે. રેચ થયા પછી સિન્ધાલુણ સાથે ઘાસ ભાત ખાઈ ઉતું પાણી પીવાથી સર્વ ઉદરરોગ અને મહવાત મટી જાય છે. (શા. સ.)

મહનકામદેવ રસ—રપાની લખ્મ એક ભાગ; હીરાની લખ્મ બે ભાગ; સુવર્ણ લખ્મ ત્રણ ભાગ; તામ્ર લખ્મ ચાર ભાગ; પારાની લખ્મ પાંચ ભાગ; શુદ્ધ મંધક છ ભાગ. બોહ લખ્મ સાત ભાગ સર્વ મિશ્ર કરી કુંવારના રસમાં ઘુંટી પછી તેને કાચની અગ્નિ શીશીમાં ભરી જુથ દહ પછી તે આખા શીસાને કપડાઓ કરી એક હાંદલામાં અધું સિંધાલુણ મુકી તે પર શીસો મુકી હાંદલાના મોં સુધી સિંધાલુણ ભરી તે પર કાડીયું મુકી મોઢું કપડામાંથી બંધ કરવું પછી ચુલાપર મુકી એક દિવસ ધીમે અગ્નિ આપવો પછી નીચે ઉતારી ટાઢુ થયેથી અંદરથી શીશો કાઢી તેમાંનાં ઔષધો કાઢી તેને આકાના દુધની ભાવના આપવી. પછી આસન કાકોલી કૌચાં; એખરો, શતાવરી; કમલકન્દ; કચુરો અને કાસડો આ નવે ઔષધોના રસ કાઢીને તે દરેકનો ત્રણ ત્રણ ભાવના આપવી; પછી કરતુરી સુંક, મરી; લીન્ડીપીપર, કપુર, ચણકમાખ, એલચી, લવીંગ એ આઠે સરખે ભાગે લઈ ચુર્ણ કરી તેમાંથી ઉપરના રસાયનમાં મેળવી તે બધા જોટલી સાકર તેમાં મેળવવી તેનું નામ મહનકામદેવ રસ છે. માત્રા ૧ શાણુ, અનુપાન ગાયનું દુધ તો ૨ ભાર; ઉપર મિષ્ટાન્ન ખાવાથી ૩૫ વધે છે. યુવાન સ્ત્રીઓ સાથે વિલાસ કરતાં ધાતુનો ક્ષય થતો નથી. (શા. સં)

મહનકામદેવરસ, શુદ્ધ પારો; શુદ્ધ મંધક, અરીચુ ત્રણ સરખે ભાગે લઈ નાગરવેલના પાનમાં ઘુંટી વાલ વાલનો ગોળો બેરવી; માત્રા ૧ ગોળી અનુપાન સાકર સાથે, સાંજે લેવી; ઉપર કાંઈ ખાવું નહિ, ફક્ત બેસતું દુધ પીવું. પુરુષત્વ, સ્ત્રી સેવનનો ઇચ્છ તથા આતંદ ઉત્પન્ન કરે છે. (વૈ. સા. સં)

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમ્હાવાડ

મહાતાલેધરરસ-શુદ્ધ હરતાલ, સુવર્ણ માલિકલખ્મ; શુદ્ધ મનશિલ્પ, શુદ્ધ પારો, સિન્ધાલુણ અને પુલાવેલ ટંકશુ આ સરખે વળતે લેતા પછી પારાથી બમણો શોધેલો ગંધક તથા મંધક જેટલી તાત્રજખમ લઈ સર્વને કાગદી લીમ્બુના રસમાં પાંચ દિવસ ઘુંટી તેનો ગોળો વાળી માટીના કાડીયામાં મુકી કપડાંથી કરી તેને બૂધરચંત્રમાં મુકી અડાયા છાણાનો પુટ આપવો એવી રીતે જ મજપુટ આપવાથી ઉપરના સર્વ ઔષધોની લખ્મ થાય છે; તે લખ્મ જ પલ; તાત્ર લખ્મ એ પલ, અને લોહ લખ્મ ચાર પલ લઈ મિશ્ર કરી લીમ્બુના રસમાં એક દિવસ ઘુંટી તેનો ગોળો વાળી કાડીયામાં મુકી કપડાંથી કરી હલકો પુટ આપવો પછી કાઠી તેથી ત્રીસમો ભાગ શુદ્ધ વજનાગ લઈ તે ગોળા સાથે મિશ્ર કરવો તેનું નામ મહાતાલેધર રસ. માત્રા અર્ધ નિષ્ક. અનુપાન ભેંસનું ઘી અને મદ તેમાં ખાવચીનું ચુર્ણ એક રૂપીયાભાર મેળવીને સાથે ચાટવાથી સર્વે પ્રધારના કુષ્ટો મટે છે. (શા. સ.)

માલિનીવસંત—ખાખરીયું તો. ૨; કાળાં મરી તો. ૧ તે બંનેને વજ્રગાળ ચુર્ણ કરી તેમાં થોડું માખણ મેળવી એક દિવસ ઘુંટવું પછી લીમ્બુના રસમાં કેટલાક દિવસ ઘુંટી (માખણની ચિકાસ જાય ત્યાં સુધી) રાખવું, માત્રા ૧ થો ૪ વાત્ર, અનુપાન સામાન્ય અનુપાન મદ તથા પીપર સાથે ખાવું, જીર્ણીજ્જર બરોળ અને અગ્નિમાંધ, મંદાગ્નિ, ઉદરસ દમ, અને કફ હોય તો મદ તથા ત્રીણી લીંડીપીપરમાં, ઉષ્ણતામાં જીરૂ તથા ગોળમાં સરદી તથા ઠંડી પ્રકૃતિમાં. મદ તથા માખણ તો. ૦૧ માં, ગાયના તાજા દૂધ તો. ૧૦, તેમાં સાકર તો ૧ ગાયનું ઘી તો. ૦૧ ના-

ઉપરની તમામ દવાઓ દરે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

ખીને તે દુધ સાથે પીવાથી ધાતુ ક્ષય, તથા સ્વપ્નાવસ્થામાં ધાતુ જતી હોય તો તે મટે છે. એટલે ધુપણીમાં ચોખ્ખાના ધોવણમાં આપવી. ગર્ભિણી તથા બાળકોને ઉપલાં દરદો હોય તો તેમને ઉપરના પ્રમાણમાં પણ અરધા વજનથી આપવી. ગરમીના રોગવાળાને ૧૧ રતી સુકા આંબળાના ચુર્ણ માસા ૨ અને સાકર સાથે આપવી. (ચો. ૨)

લઘુ માલીની વસંત—અમારી પાસે તૈયાર છે. તો ૧ ની કી ૩. ૩

મહાન્નવરાંકુશ-શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ વછનાગ, શુદ્ધ ગંધક ત્રણે અંકેક શાણ, ધંતુરાનાં શુદ્ધ ખી ત્રણ શાણ, દારૂડીનાં મુળ અર્ધા ઔષધોથી અમણાં લેવાં, પછી પારા ગંધકની કજ્જલી કરવી તેમાં બાકીના ઔષધોનું સુક્ષ્મ ચુર્ણ ભેળવવું તેને ઘુંટી સુકવી રાખવું તે મહાન્નવરાંકુશ કહેવાય છે. માત્રા એ રતીભાર, અનુપાન લીમ્બુનો રસ અગર આદાના રસ સાથે આપવાથી ત્રિદોષનવર, એકાંતરીઓ તાવ, તાવ, ત્રીજ દીવસનો, ચોથીઓ અને ટાઢીઓ તાવ વિગેરે તમામ પ્રકારના તાવ મટી જાય છે; આ રસ તાવને માટે અકસિર છે. [શા-સ)

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે, તો, ૧ ની કી ૩. ૦-૧૦-૦

મૃત્યુંજયરસ—વછનાગ, મરી, પીંપર, ગંધક, ટંકણુ અંકેક ભાગ, હીંગળો અંકે ભાગ એકત્ર કરી પાણીમાં કે લીંબુના રસમાં ઘુંટી મગ જેવડી ગોળીઓ કરવી. આ ગોળી ૧ થી ૨ મદ સાથે ખાવાથી સર્વ પ્રકારના તાવ મટે છે. દહોંની તોર સાથે ખાવાથી વાતનવર મટે છે, આદાના રસ સાથે ખાવાથી સન્નિપાત નવર મટે છે, કાળી જીરીને ગોળ સાથે ખાવાથી વિષમનવર મટે છે.

દહે કેમીકલ વર્કસ અને દહે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમદાવાદ

આ દવાથી ૧ પ્રહરમાં ધોર નવીન જ્વર, ત્રણ શત્રીમાં મધ્યમ જ્વર અને અજીર્ણ જ્વર, અને અડવાડીયામાં સન્નિપાત જ્વર મટે છે. (રસેન્દ્રસાર સંગ્રહ)

આ દવાથી સળેખમ, ગળાનો સોજો, નજલો, ચોરીઆનો સોજો, રતવા, વેદનાવાળા સોજા મટે છે.

આ ગોળીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તેા ૧ કોં ૦-૧૦-૦

મહામૃત્યુંજય રસ—ગુદ્ધ પારદ, ગંધક, લોહભસ્મ, અષ્ઠક લખ્મ, મનશીલ, મોરથુયુ, તામ્રભસ્મ, સિંધાલુણ, કાડીની ભસ્મ, ખાવચીનાં બી, બીડલવણ, શંખભસ્મ, ચિત્રકમૂળ, હિંગ, કડાછલ, જવખાન, કડુ, સાજીખાર, કાયફળ, રસવંતી, અરણી, અને ટંકણુખાર એ સર્વ ઔષધો સરખે ભાગે લઈ ગોળાના રસ અને આદાના રસમાં અંકક દિવસ ભાવના દઈ અંકક રતીની ગોળીઓ બનાવવી. ૧ થી ૨ ગોળી મદ સાથે ખાવાથી લીવરના વ્યાધિ, ગોળા ચડવો, હિરરોગ, અગ્રમદ, ખરોળ, મંદાગ્નિ, અરૂચી, મટે છે. તાવ મટે છે. (રસેન્દ્ર સાર સંગ્રહ.)

આ ટીકડીઓ અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તેા ૧ કોં ૦-૧૦-૦

મહામૃત્યુંજયલોહ—ગુદ્ધ પારદ, સુદ્ધ ગંધક, અષ્ઠકભસ્મ, દરેક એકક ભાગ, લોહભસ્મ બે ભાગ, તામ્રભસ્મ ૪ ભાગ લેઈ ઘુંટવું પછી તેમાં સિંધવ, બીડલવણ, કાડીભસ્મ, શંખભસ્મ, ચિત્રકમૂળ, મનશીલ, હરતાલ, હીંગ, કડુ, રગતરોહીડો, નસોતર, આંબલીની છાત્ર, ઇન્દ્રવર્ણનું મુળ, નાગરમોચ, ઉપસેટ, અથેડો, હળદર, દારૂહળદર, કાંગ, ઇન્દ્રજવ, હરડે, અજમોદ, બોડી અજમોદ, મોરથુયુ શરપંખો અને રસવંતી સર્વે પાવતી પાવતીમાર લઈ

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

તેનું ચુર્ણ કરી ઉપરના ચુર્ણમાં ઉમેરી આદાના રસમાં ઘુટવું. તેમ અંજોનાં રસમાં અને જેડીમદના રસમાં એકેક દિવસ ઘુટવું મદ ૮ ભારમાં ઘુટી ચણીભાર જેવડી ગોળીઓ બનાવવી સવારમાં એકેક ગોળી ખાવી તેથી ખરોળ, સખત તાવ, ઉદરસ, વિષમજ્વર, આમ-વાયુ, કલેજનું શૂળ, શ્વાસ, અર્શ, માથાનો રોગ, ગોળો, સોજો, પેટના રોગો, આનાહ; ગાંઠ, કલેજના વ્યાધિ, કમળો, પાંડુરોગ, ઉદરરોગ મટે છે. (લૈપન્યરતનાવલી)

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તે ૧ ની કીં ૩ ૩૩૩
માહારાજવટી—શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, અને અષ્ઠકભસ્મ દરેક એક એક તોળો, વરધારો, બંગભસ્મ, લોહભસ્મ, દરેક અર્ધા અર્ધા ભાર, સુચર્ણમાક્ષીક ભસ્મ, કપુર, તામ્રભસ્મ દરેક પાવલી પાવલીભાર, ભાંગ, શતાવરી, ઘોળી રાગ, લવંગ, એખરો, વિદારી-કન્દ, મુશળ, કૌચાં, જયફળ, જવંત્રી, ખરેડી, અને ગંગેડી દરેક બે માસ લઘુ સર્વના ચુર્ણને એકત્ર કરી કાળી મુશળીના રસમાં ઘુટી ચાર ચાર રતીની ગોળીઓ બનાવવી.

આ ગોળી બે મદ સાથે ખાવાથી વિષમજ્વર, સર્વ પ્રકારના તાવ, ધાતુગતજ્વર, વાતપિત્ત અને કફનો સન્નિપાતજ્વર; અનેક પ્રકારના તાવ; ખાંસી, દમ; અને ક્ષય મટે છે. બળની વૃદ્ધિ થાય છે; શરીર પુષ્ટ થાય છે; સન્નિપાત; કમળો; પાંડુરોગ; પ્રમેહ અને રક્તપિત્ત નટે છે. ધાતુક્ષીણતા થતી નથી. (રસેન્દ્ર સાર સંગ્રહ)

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે તે ૧ ની કીં ૩ ૨

માણિક્ય રસ—(૨. સા. સં) શુદ્ધ વરખી હરતાલ ૪ ભાર, શુદ્ધ ગંધક ૪ ભાર; મનશીલ ૨ ભાર; શુદ્ધ પારદ; શીશાની ભસ્મ; હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી-અમદાવાદ

તાંબાની ભસ્મ, અષ્ઠકભસ્મ અને લોહભસ્મ દરેક અર્ધા અર્ધા ભસ્મ લઈ સર્વને એકત્ર વડના દુધમાં ઘુંટી પછી લીંબકાના ક્વાથમાં ૩ દિવસ ઘુંટી પછી તેમાં ગળો; સુગંધીગળો; કાંટાગળો તાડ; કોંચાં; કાંઠાશેરીયો; સરગવાનાં બી; કપુરકાયલી; જીરૂ; નગોડ, અને કનેર તે દરેક ઔષધોનું ચુર્ણ ચચ્ચર માસા લઈ એ સર્વ દવાને એકત્ર ઘુંટી પછી એક ઘડામાં ભરવી; ઉપર બીજો ઘડો ઢાંકવો અને બંનેની સાંધ કપડાંછિતથી બંધ કરી દેવી; પછી તેને તડકે સૂકવી શત્રે તે દવાને પકવવી; જ્યાં સુધી તળેના ઘડાનું તળીયું સારી રીતે લાલ ન થાય ત્યાં સુધી પકવવું. પછી પાકી જાય એટલે શીતળ થયે દવા કાઢી લઈ તેનું ચુર્ણ કરી તેમાંથી ૨ રતી દવા ઘી અને મદ સાથે લોહના ખલમાં લોહના પ્તાથી ઘુંટીને રોજ ખાવાથી કુરટ રોગ મટે છે. આ દવા ખાંધ ઉપર ઠંડુ પાણી કે ઠંડુ દુધ પીવું. આ દવાના સેવનથી વાતરકત; શીતભીત; દમ; હીક્ક; સર્વ પ્રકારના તાવ; વાતરોગ; પાંડુરોગ; કન્ડુરોગ અને કમળો મટે છે; મદ અથવા ઘી સાથે પણ ખવાય છે.

આ દવા દેવ ક્ષામ્સીમાંથી તૈયાર મળશે. તે ૧ ની કીં ૩૫

મેહુમુદગર રસ — (રસેન્દ્ર સાર સંગ્રહ) રસવતી; બીડલવણુ દેવદાર; બીલીછાલ; ગોખરૂ; દાડમની છાત્ર; કરીયાતુ; પીંપરોમુળ; હરડે; ખેહાં; આંબળાં; સુંઠ; મરી; પીંપર; નસોતર દરેક એકેક તોલો તે સર્વની ખરાખર લોહભસ્મ; ગુગળ ૪ તોલા સર્વને ઘીમાં ઘુંટી માસા માસાની ગોળીઓ વાળવી.

૧ થી ૨ ગોળી બકરીના દુધ કે પાણી સાથે સવાર સાંજ લેવાથી ૨૦ પ્રકારના ગ્રેહ; મુતકચ્છ; હલીમક; પથરી; કમળો;

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવ ક્ષામ્સીમાંથી મળશે.

ખાંડુ; મુત્રાધાત; અરૂચી; હરસ; વ્રણ; કુસ્ઠ; વાતરકત અને ભગંદર થટે છે. ધાતુગતજ્વર અરૂચી; મંદાગ્નિ મટે છે.

આ રસ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે. તો ૧ ની કીં ૩ ૧।

રત્નગીરી રસ--(ભૈ-રત્ના) [તાવ માટે ઉત્તમ] શુદ્ધ પારદ શુદ્ધ ગંધક, તામ્રભસ્મ, અષ્ઠક ભસ્મ, સોનાના વરખ સર્વ સરખે ભાગે લેવું. તેથી અડધી લોહભસ્મ, તેથી અડધી વૈકાન્ત ભસ્મ સર્વને એકત્ર ઘુટવું. પછી તેને ભાંગરાના રસમાં ઘુટવું. પછી તેને છિનું કરી પર્પટીસની માફક રસ કરીને કેળના પાનમાં પર્પટીની માફક ઠારવું પછી તેને સરગવો, અરકુશી, નગોડ, વજ, ચિત્રક, ભાંગરો, ગોરખમુંડી, ભોંયરીંગણી, ગજો, જાંઘ, અગથીઓ, પાહો, કડુ, કુંવાર, એ દરેકના રમતી ત્રણ ત્રણ ભાવના આપતી. પછી તેને કોડીયામાં સંપુટ કરી વાલુકાયંત્રથી પકવી દવા તૈયાર કરવી.

આ દવામાંથી ૧ માસે ધાણા પીપર સાથે આપવાથી બે થીમાં તાવ મટી જાય છે.

આ દવાથી તાવ પરસેવો વળીને ઉતરો જાય છે પણ અશક્તિ આવતી નથી. ૧ થી ૩ રતી; તાવ ઓછો થાય ત્યાંસુધી દર ત્રણ ત્રણ કલાકે મરી અને ધાણાના પાણી સાથે આપવું.

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી તૈયાર મળશે ૧ તોલાની કીં ૩ ૧૦

રસેન્દ્રવટી--લોહભસ્મ, અષ્ઠકભસ્મ, એકક તોલો, શુદ્ધપારો, શુદ્ધગંધક, અરધો અરધો તોલો, પ્રવાહ ભસ્મ, ખાપરીયું પાપા તોલો સર્વને ભોરોગણીના રસની, પાત્રીના રસની તથા અરકુશીના પાનના ઉકાળાનો પ્રથક પ્રથક ત્રણ ત્રણ ભાવના દેરી માત્રા રતી ૨ ૨ રતી

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ

સ્વર-ભંગને મટાડે છે. બુદ્ધિને વધારે છે. ખાંસી, શ્વાસ, પ્રમેહ અને બહુ મૂત્રતાને મટાડે છે. (લૈ. ૨)

રસપર્પટી—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક, બનેલી કળ્બલી કરી તે કળ્બલીને એક લોહાના ત્રેથામાં કે કડછીમાં નાંખી નીચે ધીમે તાપ આપી પીગળાવીને પંચામૃત પર્પટીની પેઠે કેળનાપાંન ઉપર ઠારવી. અનુપાત મદ. માત્રા ૧થી ૧૦ રતી (ચિ. ૨) ઉપયોગ સંગ્રહણી; હરસ; અતિસાર; શૂળ, કમળો, પાંડુ; બરોલ; ગુદમ; જલોદર; ભરમકરોગ. આમવાત, ૧૮ પ્રકારના કોઢ, સર્વ જાતના સોજા; અશ્લેષિત, સંન્નિપાત, મંદાગ્નિ વગેરે રોગ મટાડી વલીપક્વિત એટલે બહુપણે હલાવે છે. બરોબર સેવન કરવાથી અનેક રોગ મટે છે, (ચિ, રત્ના)

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર મળશે. તો, ૧ ની કી. ૩. ૫

રસ સીંદુર—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક, દરેક પાંચપક્વ, નવસાર તો. ૧ ફટકડી તો, ૧ એ સર્વેને ત્રણ દિવસ સુધી ધુંગ્રા સાતવાર કપડ માટી કરેલી અગતશીથીમાં ભરી દેવા અને વાલુકાયત્રમાં શીયી મુકીને મંદ, મધ્ય અને તેજ અગ્નિથી ત્રણ દિવસ સુધી તાપ આપવાથી રસસિંદુર તૈયાર થાય છે. માત્રા ૧ રતીથી ૩ રતિ.

આ દવા અમારી પાસે તૈયાર છે તોલા ૧ ની કી. ૩. ૧૫

અનુપાત ત્રિકટુ તથા ત્રિક્ષ્ણ સાથે ખાવાથી પાંડુરોગ મંદાગ્નિ અને કમળો મટે છે, શ્વાસ તથા કાંસમાં તથા શૂળમાં ત્રિકટુ, ભારંગમુગ અને મદ સાથે ખાવાથી મટે છે, હજદર તથા સાકર સાથે ખાવાથી રક્તવિકાર મટે છે. કરીયાતુ; હરડે અને સુખડના ચુર્ણમાં ખાવાથી જવર મટે છે, મદ પીંપદ સાથે ખાવાથી

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ફાર્માસીમાંથી મળશે.

વાયુ મટે છે. ત્રિકટુ તથા ચિત્રકમૂળ સાથે ખાવાથી કફ મટે છે. કપુર એલચી તથા સાકર સાથે ખાવાથી પિત્તરોગ મટે છે; શીલાજીત એલચીદાણા અને સાકર સાથે ખાવાથી મૂત્રકચ્છ મટે છે; ખાખરાના પીતપાપડા અને જીનાગોળ સાથે ખાવાથી કૃમિરોગ મટે છે; લવીંગ જાવંત્રી; કેસર; અક્કલગરો પીપર અને લાંગ તથા અરીણ સાથે ખાવાથી ધાતુવૃદ્ધિ થાય છે, ત્રિક્ષ્ણા અને ગુગળ સાથે ખાવાથી પચવાળુ ત્રણ મટે છે; ત્રિક્ષ્ણા તથા શેમળાના ફુલની ડાંડીઓ સાથે ખાવાથી પુષ્ટિ થાય છે.

રોગહર રસ--ધંતુરાનાં શોધેલ ખી આઠ શાણુ શોધેલ પારો; તથા શોધેલ ગંધક ખારશાણુ; તામ્રભસ્મ બે શાણુ, અબ્રક્ષભસ્મ ચારશાણુ; સુવર્ણમાક્ષિકભસ્મ તથા બંગભસ્મ બે શાણુ; શુદ્ધ સુર-મેા ત્રણુ શાણું; લોહભસ્મ આઠશાણુ, શોધેલો વછનાગ ત્રણુ શાણુ; અને દુધીયા વછનાગના મુળ એક પલ લેઇ ભસ્મ સિવાયના ઔષધોનો ખારીક લુકો કરી તેમાં ઉપરની સર્વે ભખ્મો મેળવી; લીખ્મુના રસમાં એ સર્વેને એક દિવસ ધુત્રી ગોળીવાળી તે ગોળીને એક કાડીયામાં મુકી તે પર માટીનું કાડીયું ઉધું વાળી તેને કપડ-છાણુ કરી તેને અડાપાં છાણાંનો હલકો પુટ આપવો. પછી બહાર કાડી તેને ધુત્રીને ઝીણો લુકો કરવો. તેને રોગહરરસ કહે છે. માત્રા એક માપો. અનુપાન આદાના કે લમણના રસ સાથે ખાવાથી દારુણ સાંજેપાત; શ્વેતકુષ્ઠ. તમામ કુષ્ઠો; વિસપ, ભગંદર, જવર, કૃત્રીમ, વિષ, અને અણ્ણુ રોગ મટે છે. (શા-સં)

રામખાણુ રસ—શુદ્ધપારો; શુદ્ધવછનાગ, લવીંગ અને શુદ્ધ ગંધક એકેક ભાગ; મરી ભાગ ૨, જયફળ ૧૧ ભાગ, સર્વતું ચુરણુ કરી

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

આંખલીના રસની ભાવના દેરી. ઉપયોગ સંગ્રહણી, આમવાન, મંદા-
ગ્નિ, કફ, દમ, ખાંસી, ઉલ્ટી કૃમિ વિગેરે રોગ મટે છે. (ની-૨)

આ રસ તૈયાર છે. તો. ૧ ની કીં ૩. ૨)

રાજમૃગાંકરસ-પારાની ભખમ ત્રણ ભાગ, સોનાની ભખમ
અને અબ્રક ભરમ એક ભાગ, શોષેત્ર મનશીત્ર, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ
હરતાળ ત્રણે બે ભાગ લઈ મિશ્ર કરી ચુગલ કરવું; તે ભુકો માટીના
કાડીઆમાં ભરીને પાટીઆ ટંકણુખારને બકરીના દુધમાં વટીને તે
વડે તેનાં મોંઢાં ઊંદી તે કાડીએને માટલામાં મુકી તે પર કાડીયું
ઢાંકા તેને કપડામાટીથી ઊંદી, પછી તે માટલાને અડાયાં ઊણાં
ગળપુટ અગ્નિ આપવો; પછી ટાઢુ થયેથી અંદરનાં આપવો કાઢી ખ-
લમાં નાંખીને ભૂકો કરવો તેને રાજમૃગાંક રમ કહે છે. માત્રા ચાર
રતી ભાર અનુપાત દશ લીંડીપીંપર અને ઓગણત્રીસ મરીના દાણા
ચુર્ણની સાથે મેળવીને મદની અંદર ચાટવાથી ક્ષય રોગ મટી જાય
છે. (શા-સં.)

આ રસ તૈયાર છે. તો. ૧ ની કીં ૩. ૧૦]

લોહરસ-શુદ્ધ પારો એક ભાગ, શુદ્ધ ગંધક બે ભાગ લઈ
બંનેને ખદમાં ઘુંટી કળ્લલી કરી તેમાં પોલાદનો ભુકો ત્રણ ભાગ
નાંખી એક પહોર સુધી ઘુંટી મિશ્ર કરી તેને કુંવારાના રસમાં ત્રણ
દિવસ સુધી ચાલુ ઘુંટ્યા કરવું. એટલે તેમાંથી ઉનો મોટો ધુમકો
નીકળે કે તેનો ગોળો વાળી તે ગોળાને ત્રાંખાના કટોદાનમાં મુકી
ઢાંકણું બંધ કરી તે કટોદાનને જાળના ચોખાના ઢગલાની મધ્યમાં
ત્રણ દિવસ સુધી ડાટી મુકવું. એથે દિવસે તેને બહાર કાઢી અંદરના
ગોળાને ખલમાં મુકીને તડકામાં રાખવો. પછી તેને જંગલી તુળ-

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળે.

સીના રસની ત્રણ ભાવના આપવી; ભાવનાને અંતે તડકામાં સુકવવું. પછી તેને સુંઠ, મરી અને પીંપર એ ત્રણેના ઔષધોના જુદી જુદી દરેકની અંકેક ભાવના આપી તથા અરકુસી, ગળો અને ચિત્રો ત્રણેના રસ કાઢીને તે દરેક રસની ત્રણ ત્રણ ભાવના આપી પછી તેને લોઢાની કઢાઈમાં સુકીને; પાછી તેને હરડાં; ખેઢાં અને આંખળાં; નગડ; દાડમની છલ; કમળનું દીંટ; ભાંગરો; પીળો કાંટા-શેરીઓ એખરો; કેળનો કંદ, ખીયો ગળી, ગોરખમુંડી અને ખાવળના પરડા એ ખારેના જુદા જુદા રસની એમ ત્રણ ત્રણ ભાવના આપવી તે તૈયાર થયેલા રસનું નામ લોહરસ જાયવું. માત્રા એક કોણ ભાર, અનુપાત મદ અને ઘી સાથે ખાઈ તે ઉપર હરડે; ખેઢાં; આંખળાં એ ત્રણે સરખે ભાગે લઈ તેનો કાઢો કરી એક પળ ભાર પી જવો. એ પ્રમાણે ત્રણ મહીના ખાતાથી અગરની કરચલી મરી જઈ ઘોળાવાગ પણ કાળા થાય છે. લીંડી પીંપરના ભૂકા સાથે ખાતાથી મંદગિન; શ્વાસ; કાસ; પાંડુ અને કફવાત મટે છે. ગળોના સત્ત સાથે મિશ્ર કરી મદ સાથે ચાટવાથી વાતરકત, મુત્રરોધ; ગ્રહણી રોગ; અંડવૃદ્ધિ, અને પાણી વેકાર મટે છે. ખળ; અન્ન; તેજ અને વિચ્છિ અને આયુષને વધારે છે. આ રસ ખાનારે જૂંદાં કોળું; તલનું તેલ; અડદ; રાઈ; મદ અને ખાટો રસ ખાટલાં વાનાં ખાવાં નહિ. (શા-સં)

લક્ષ્મીનારાયણ રસ--[મિ-ર] શુદ્ધ ગંધક; ટંકણ; વછનામ શુદ્ધ હીંગળો; કકુ; અતિવિષકળી; ઇન્દ્રજવ; સીંધવ અને અષ્ટકઞ્જરમ સર્વે સરખે ભાગે લઈ વજ્રગાળ ચુચ કરી દાંતીમુળના રસમાં એક દીવમ ઘુંટવું તે પછી રતી રતીની ગોળીઓ વાળવી.

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફામ'સી-અમદાવાદ

૧ થી ૪ ગોળી આદના રસ સાથે દર ત્રણ ત્રણ કલાકે ખાવાથી આંચકી; આદાશીશી; કાલેરા; ઝાડા; તાવ; સોજા; ચરકાવાળાં દરદો મટે છે. નાનાં બાળકાને ૦૫ ગોળી ધાવણમાં કે દુધમાં ખસી આપવાથી આંચકી મટે છે.

આ દવા દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કીં ૩ રા.

લક્ષ્મીવિલાસ રસ—[ભૈ.૨] શુદ્ધ અષ્ઠકભસ્મ, શુદ્ધપારદ; શુદ્ધગંધક; અંગભસ્મ; કપુર; જાવંત્રી; જ્વેષ્ઠજળ; વરધારો; ધંતુરાનાં બી; શુદ્ધ ભાંગ તો. ૧, ભોંયકોળાનાં મુળ તો ૧, શતાવરી તો. ૧, ગંગેટી તો. ૧; ખપાટ તો. ૧; ગોખર તો. ૧; સમુદ્રશોષનાં બી; તો. ૧. સર્વેને એકંદર ચુર્ણ કરી નાગરવેલના પાંનના રસમાં વાટીને વાલ વાલની ગોળીઓ કરવી.

આ ગોળીઓ ૧ થી ૨ સવારસાંજ મદ સાથે ખાવાથી ચારે પ્રકારના ઘોર સંજ્જિપાત મટાડે છે. ધાતુક્ષીણતા; ક્ષય; રક્તપિત્ત; અશક્તિ, કોઢ; પ્રમેહ; નાડીત્રણ; ખરાબ આંદાં; ભગંદર; શ્લીપદ હાથીપગ; કફ, ગળાનો સોજો; વધરાવળ; અતિસાર; આમવાત; જલ જલાઈ જવું; ઉધરસ; મુખનું ફરી જવું; હરસ; જડાઈ; શૂળ; શ્મી-રોગ મટે છે.

આ દવા ખાઈ ઉપર દુધ પીવાથી ધાતુની અત્યંત વૃદ્ધિ થાય છે. વાળ ઘોળા થતા નથી. જીવાની ટકી રહે છે. અને શરીરે પુષ્ટ થાય છે.

આ રસ દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કીં ૩. ૧૦)

લઘુવાહીરુર્ણ—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક; ત્રિકટુ, અજમો; જીરું; શાહજીરું; સીધાલુણ; સંચળ, બીડલવણ હીંગ સરખ ભાગે લઈ ચુર્ણ કરી તેની ખરાબર કડાછાલનું ચુર્ણ મેળવવું. ગંધક પારાની પ્રથમ

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મસી અમદાવાદમાંથી મળશે.

કબજલી કરવી અને બાકીની બધી વસ્તુઓનું ચુર્ણ ખાંડીને તેમાં મેળવવું આ દવા ૧ વાલ પાણી સાથે લેવી જેથી સર્વ અતિસાર મટે છે. [૧૧-૨.]

લઘુ લોહનાથ રસ--કાડીની લખ્મ, મંડુર બંને સરખે ભાગે લઈ ખલની અંદર ઘુટી તેને ઘીમાં પકવી તેમાં તેટલું જ મરીનું ચુર્ણ નાંખી; મિશ્ર કરી તેને નાગરવેલના પાનના રસની ભાવના દેરી માત્રા એક માષાભાર; અનુપાન મદ અને માખણની અંદર ખાવાથી સ્ત્રયગેગ મટે છે. એક મંડલ પ્રયત્ન ખાવાથી રાજ્યવક્ષમા રોગ મટે છે (શા. સં)

આ રસ તૈયાર છે. તે. ૧ ની કી. ૩. ૨

લઘુમૃગાંકરસ-શુદ્ધ પારો ભાગ ૧; સોનાના વરખ ભાગ ૧; મોતી ભાગ ૨; ગંધક ભાગ ૧; ટંકણ ભાગ ૦૧ સર્વેને એક દિવસ કાંજમાં અથવા જાશમાં કે લીણુના રસમાં ખલ કરી કાડીઆમાં ભરી કપડ મટી કરી મીઠાથી ભરેલા વાસણમાં દાટી મુકી નીચે તાપ આપવો, પકવ થયા પછી કાડીકેં ઠંડુ થયેથી કાઢી લેવું. માત્રા વાલ ૧; અનુપાન મદ અને પાંપર અથવા ઘી (૧૧ સાં) ક્ષય મટે છે.

આ રસ તૈયાર છે તે. ૧ની કી. ૩. ૧૦

લઘુ સુચીકાભરણ-શુદ્ધ વજનાગ એક પલ; શુદ્ધ પારો એક શાણ, બંનેને મિશ્ર કરી ખલ કરવાં પછી માટીના બે પ્યાલામાં બગડીખાર ચોપડીને બંનેને સુકવવાં સુકાથી એક પ્યાલામાં તે ચુરણ ભરી તે પર બીજો પ્યાલો ઉધો પાડી કપડજાણ કરી તેને ચુલાપર મુકી ધીમી આંચથી બે પહોર સુવી અગ્નિ આપવો. પછી હેઠે ઢિતારી કપડજાણ દાઢી કળેરોથી ઢિપરના પ્યાલાને વગરેરો

હવે ટ્રેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમદાવાદ

પારો કાઢી તેને પવન ન લાગે તેવી રીતે શીશીમાં ભરીને મજબૂત
 બુચ દેવો; પછી જે મનુષ્યને સન્નિપાતથી મુર્છા આવી હોય તે
 મનુષ્યના તાળવેથી વાળ કઢાવી પછી શીશીમાં સોષ ધોતી સોષતી
 અણીને જેટલું ઔષધ ચોટે તે ત્રાગ કાઢેલી જગ્યા પર મુકી
 આંગળીવડે ચોળવાથી લોહીની સાથે જેવું ઔષધ ભળે કે તરત
 મુર્છા વળીને મનુષ્ય સાધ્ય થાય છે; મનુષ્યને સર્પ ચૂડવાથી મુર્છા
 આવી ને મરણાવસ્થા પ્રાપ્ત થઇ હોય તો પણ ઉપર પ્રમાણે
 કરવાથી ઝેર ઉતરી જઇ મુર્છાવળી ને મનુષ્ય જીવે છે આથી શરીરે
 દાહ થાય તો દ્રાક્ષાદિ મીઠા પદાર્થો ખાવાથી દાહની શાન્તિ થાય
 છે (શા. સં.)

લઘુકુંબ્યાદ રસ—શુદ્ધ ગંધક તો. ૨; શુદ્ધ પારો તો. ૧; લોહ
 ભખ્મ તો. ૦; સંયજ તો. ૧; ટંકણુ તો ૧; મરી તો. ૧; પીંપરી
 મુળ તો. ૨; ચિત્રકમુળ તો. ૨; સુંડ તો. ૨, લગીંગ તો. ૨ સર્વેને
 ખાંડી લીંબુના રસની સાત ભાવના દેી. ૭ દિવસ ઘુંટવું. માત્રા
 વાલ ૧ થી ૪; અનુપાન પાણી અને છાશ અથવા સિંધાલુલુ; શેકેલું
 જીરુ અને હીંગ; કાચેરા; અજીર્ણ; અતિસાર; મંદાગ્નિ; અરૂચી;
 પેટનો વાયુ અને ઉદરોગ મંટ છે. (શા. સં)

આ રસ તૈયાર છે તોલા ૧ ની કી. ૦--૨૦--૦

વજ્રકપાટ રસ—પારાની ભખ્મ; અબ્રક ભખ્મ; શુદ્ધગંધક;
 જવપાર; ટંકણુ; અરણીનું મુળ. ઘોડાવજ; એ સાતે સરખે ભાગે
 લઈ ખલમાં ઘુંટીને અરણીના રસની કાગદી લીંબુના રસની; અને
 ભાંભરાના રસની એ ત્રણેની જુદી જુદી એકેક દિવસ ભાવના આપી
 ગોળાવાળી મુકતી તેને લોહાની કઢાઈમાં મુકી તે પર ઉંધું કાઢી

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે મુર્ખસીમાંથી મળેલી.

ઢાંકી પછી કઢાઇના તળીઆ અને કાડીઆની વચ્ચે લુગડુ લપેટી કપડામાટી કરી સુકાયેથી ચુલાપર મુકી ધીમી આંચે અર્ધા પહોર સુધી અગ્નિ આપવો પછી અંદરથી ગોળો બહાર કાઢી તેટલું જ અતિ વિષનુ ચુર્ણુ તથા તેટલું જ મોચરમનું ચુર્ણુ લઇ ખનને ઉપલા ગોળા સાથે મિશ્ર કરી કાઢાના રશની સાત ભાવના, ભાંગરાનાગસની શાત ભાવના અને ધાવડીના પુલ, ઇન્દ્રજવ નાગરમોથ, લોદર, ખીલી; અને ગળો છએનારસ અગર કાઢાની એકેક ભાવના આપવી. પછી સુકવી તર્ધ્યાર કરેલા રસને વજ્રકપાટ રશ કહે છે. તેની માત્રા રતી ભાર. અનુપાન-મદ સાથે ચાટીને પછી તે પર ચિત્રો સુંક, ખીડલ, વણુ, અને સીંધાલુંણ એ પાંચે સરખે ભાગે લઇ ચુર્ણુ કરીને ઉના પાણી સાથે ફાકવાથી સંગ્રહણી રોગ મટે છે. (શા સં)

વસંત કુસુમાકર રસ—(બે રતના) સોનાની ભરમ ૨ ભાગ, કપુર ૨ ભાગ, ખંગ ભરમ ૩ ભાગ, એલિકાન્ત ભરમ ૩ ભાગ, અપ્પક ભરમ ૪ ભાગ, મોતી ૪ ભાગ, પ્રવાલ ભરમ ૪ ભાગ સર્વને એકત્ર ઘુંટી ગાયના દુધની, શેરડીના રસની, અરકુસીના રસની, લાખના રસની, વાળાના રસની, કેળાંની, ગુલાબની, માલતીના પુલના રસની ભાવના દેવી. પછી કસ્તુરીની ભાવના આપવી. છેવટે રતી રતીની ગોળાઓ વાળવી.

૧ થી ૪ ગોળા દુધ સાથે દિવસમાં ૩ વખત લેવાથી, બહુ મુત્રતા, પેશાબના રોગો, પ્રમેહ, મધુ પ્રમેહ, નળખાઇ, દમ, ક્ષય, ઉદરસ, ઉન્માદ અને લોહી બગાડનારો રોગ મટે છે. વલી પલીત મટે, બુદ્ધિને ધાતુની વધારે પુષ્ટિ આપે છે.

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદીક ફાર્મસી-અમદાવાદ.

સાકરને સુખટ સાથે લેવાથી અમ્લપીત મટે છે.

આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કીં ૩. ૨૫

વડવાનલ રસ—(ર.સા.સં) શુદ્ધપારદ ૧ ભાર, શુદ્ધ ગંધક ૧ ભાર, પીંપર ૧ ભાર, પંચલવણુ દરેક એકક ભાર, મરી ૧ ભાર, જવખાર ૧ ભાર, સાજીખાર ૧ ભાર, ટંકણુ ૧ ભાર સર્વ ઔષધોને એકત્ર ઘુંટી નગોડના રસમાં એક દિવસ ભાવના દષ્ટ ગોળીઓ વાળવી.

૧ થી ૨ ગોળી પાણી સાથે ખાવાથી મંદાગ્નિ મટે, શુભ્ર અને પરિણામ શૂન્ય મટે છે. સંગ્રહણી મટે છે.

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કીં ૦૧

વાતાારિ રસ—શુદ્ધ અશીરુ, શુદ્ધ ઝેરકચ્છાં અને મરી સરખે ભાગે લઇ તેનું ચુર્ણ કરીત પાણીમાં ઘુંટી રતી રતીની ગોળીઓ કરવી. માત્રા ૧ ગોળી અનુપાન પાણી સાથે ગળી જઇ ઉપર નાગર-વેલનું બીડુ ખાવું; ઉપયોગ—કુષ્ઠત્વ, ગૃધ્રસી વાયુ, આમવાયુ, શૂન્ય, કૃદ્ધિમશ્રત વાયુ, અવમાહુકવાયુ, સોગ્ગ, કંપવાયુ; હીરટીરીયા, કમરનો વાયુ, કાલેરા, અર્ચ્ય, અપરમાર તથા સંગ્રહણી મટે છે. (વૈ.સા.સં.)

આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. તો. ૧ કીં ૩. ૦૧

વાતાારિ રસ—જસત ભરમ વાલ ૫, રૂપાની ભસ્મ રતી ૧ તથા ગળોમત્વ વાલ ૧૦ ત્રણે મેળવીને ગોળીઓ ૦૧ વાલની કરવી માત્રા ગોળી ૧. અપરમાર, વાતચાધિ હીરટીરીયા મટે છે. (આ. ઔ.)

વિધાધરરસ—શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ હરતાલ; સુવર્ણમાક્ષીક ભખ્મ, તામ્ર ભસ્મ; શુદ્ધ મનશીલ, શુદ્ધ પારો એ છએ ઔષધો સરખે ભાગે લઇ ચુર્ણ કરી લીંડીપીંપરના કાદામાં તથા થોરના દુધમાં એકક

દિવસ ધુંટીને સુકવવું તેનું નામ વિધાધરરસ. માત્રા ૨ માષા, મદની અંદર ચાટીને તેના ઉપર ગૌમુત્ર પીવે તો ગુલ્મ તથા પ્લીહા (અરોળ) રોગ મટી જાય છે. (૨-૨-સ)

આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર છે, તો, ૧ ની કીં ૩, ૩,

વાતગળાકુંડુ રસ—શુદ્ધ પારો ભાગ ૮, શુદ્ધ ઝેરકચોલાં ભાગ ૮, ગધક ભાગ ૮, ત્રિકટુ ભાગ ૧૨, સર્વ ખાંડીને એકત્ર મેળવવાં, માત્રા ૧ રતી સર્વ પ્રકારની વાત વ્યાધિ મટે છે, (વૈ-સા)

આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો, ૧ ની કીં ૩, ૧]

વાતનાશન રસ—પારાની ભસ્મ, સોનાની ભસ્મ, હીરાની ભસ્મ. તામ્રભસ્મ, લોહભસ્મ, સુવર્ણમાક્ષિક ભસ્મ, શોષેત્ર હરતાલ શુદ્ધ સુરમો, મોરથુથાની ભસ્મ અને અશીલુ દરેક એકેક ભાગ, સિંધાલુણ; સંયજ; ખિડલવણ; મીઠું; અને વડાગરૂં મીઠું એ પાંચે એકેક ભાગ એ સર્વને થોરના દુધમાં એક દિવસ ધુંટી ગોઝો વાળી માટીના કોડીયામાં મુકી ઉપર ખીજું કોડીયું ઉંધું વાળી કપડામાટી કરી એક મોટો ખાડો કરી અંદર નાનો ખાડો કરી તેમાં ઉપલું કપડા ૬ કરેલું સંપુટ મુકી તે ઉપર રેતી પાથરીને પછી તે પર સળગાવેલાં અડાયાનો ગજપુટ અગ્નિ આપવો. પછી બહાર કાઢી ખલમાં ધુંટી તૈયાર કરેલા રસને વાતનાશન રસ કહે છે. માત્રા એક માષાભાર અનુપાત આદાના રસમાં ખાધને પછી તે પર પીપળા-મુળના ગઠોડાનો કાઢો કરી તેની અંદર લીડીપીપરનું ચુર્ણ મેળવી પીવાથી આક્ષેપકારિ સર્વ વાતવિકારો મટે છે. (શા. સ.)

વીરભદ્રરસ—શુદ્ધ પારો ૧ ભાગ; અબ્રકભસ્મ ભાગ ૧,

દેવે દેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી—અમઘવાહ

ગંધક ૧ લાગ; મરી; સુંડ; પીપર; પચસવણ દરેક એક લાગ; જીરુ અને શાહજીરુ દરેક સરખે લાગે લઘુ ખાંડી; આદાના રસમાં ઘુંટી અડદના દાણા જેવડી ગોળી વાળવી ગોળી ૧, અનુપાન ચિત્રકમુળ; સીંધાલુણ; તથા આદુ; પથ્થ-દુધ ભાત; જીવંદક સન્નિપાન મટે છે.

શીતારિસ-શુદ્ધ પારો ૧ લાગ, ટંકણુ ૧ લાગ; શુદ્ધ ગંધક ૧ લાગ, શુદ્ધ નેપાળો ૧ લાગ, સીંધાલુંણ ૧ લાગ, મરી ૧ લાગ, આંબ-લીના ફેતરાંની રાખ ૧ લાગ, સાકર ૧ લાગ, સર્વેને ખાંડી લીંબુના રસમાં એક દિવસ ઘુંટી બમે રતી ભારની ગોળીઓ વાળવી. માત્રા ૧ ગોળી અનુપાન ઉનું પાણી ટાઢીઓ તાવ મટે. (વૈ-સા.)

સ્વયમગ્નિ રસ—શુદ્ધ પારો એક લાગ, શુદ્ધ ગંધક બે લાગ બંનેને ખત્રમાં ઘુંટી કળજલી કરી તેમાં તેડલું જ શેષેત્ર પેલાદનું ચુર્ણ નાંખી મિશ્ર કરી કુવારના રસમાં બે પહોર સુધી ઘુંટી ગોળો વાળી ત્રાંબાના છાત્રામાં મુકી ઉપર એરંડીયાનું પાન ઢાકી અર્ધા પહોર સુધી તડકામાં રાખી અતિ ઉજળુ થાય ત્યારે પાછો અનાજના ઢગલામાં એક દિવસ રાખી બીજે દિવસે બહાર કાઢી ઝીણો ભૂકા કરવો તેને લુગડે ચાળી પછી તેને કુંવાર, ભાગરા, પીલુડી, ક ટાશેરીઓ ગોરખમુંડી, સાંટોડી, ગળો, ગળી, નગડ અને ચિત્રા એ અગીયારે ઔષધોની સાત સાત ભાવના આપીને દરેક ભાવનાને અંતે ભૂકાને તડકામાં સૂકવવો. આ રસને સ્વયમગ્નિરસ કહ્યું છે; તે હરડાં બેઠાં અને આંબળાંના ચુર્ણની સાથે મેળવી મહ સાથે મિશ્ર કરી સર્વ રોગમાં વાપરવો. વળી સુંડ, મરી, પીપર, હરડાં, બેઠાં આંબળાં, એત્રચી, જાયફળ અને લવીંગ એ નવે અકેક લાગ લઘુ ચુર્ણ કરી તેમાં નવભાગ

ઉપરની તમામ દવાઓ દવ ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

આ રસ નાંખી મિશ્ર કરી ઘુટીને પછી એ નિષ્ક ભારસુધી આપ-
વાથી ક્ષય અને કાસ રોગ મટી જાય છે. [શા.સં]

સર્વેશ્વરરસ—શુદ્ધ પારો ચાર પલ, શુદ્ધ ગંધક એકપલ બંને-
મિશ્ર કરી ખલમાં નાંખી એક પહોર પર્યંત લઢીને કળજલી કરવી.
ને પછી તામ્રભરમ, અભ્રકભ્રમ, લોહભ્રમ, અને શુદ્ધહીંગળો ચારે
એકેક પલ, સોના તથા રૂપાની ભ્રમ દશદશ નિષ્ક, હીરાની ભ્રમ
એક માસો અને શુદ્ધ હરતાલ એ પલ લઈ સર્વેને મિશ્ર કરી ઉપ-
રની કળજલીમાં ભેળવી, કાગદી લીંબુનો રસ ધંતુરાનો રસ, અરકુ-
સીનો રસ, થોરનું દુધ, આકડાનું દુધ, બકાનનો રસ, અને કરેચુના
મુળનોરસ એ સાતે રસમાંના દરેક રસની એકેક દિવસ ભાવના
આપીને ગોળો વાળી માટીના કાડીયામાં મુકી કપડાંથી કરી તે
સ પુટને વાલુકાયંત્રમાં મુકી ચુનાપર મુકી અગ્નિની ધીમી આંચ
ત્રણ દિવસ સુધી આપવી, પછી ઉતારી ટાઢું થયે ગોળો બહાર
કાઢી વાટી તેમાં શુદ્ધ વજનાગનું ચુર્ણ એક પલ, લીંડી પીંપરનું ચુર્ણ
એ પલ, સર્વેને તે ખલમાં ઘુટીને એક રસ કરવું. તેને સર્વેશ્વરરસ
કહે છે. માત્રા એ રતી ભાર, અનુપાન મદ સાથે ચાટીને તે પર
બાવચી અને દેવદાર બંનેનું ચુર્ણ એક રૂપીયાભાર, દીવેલમાં
ભેળવી ખાવાથી સુષ્કિષ્ક અને મડળકુષ્ટ મટી જાય છે. (શા. સં)

શ્વાસકુઠારરસ—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ વજનાગ. શુદ્ધ ગંધક.
ટંકણ, શુદ્ધ મનસીલ, દરેક તો. ૧, મરી તો. ૮, સર્વનું ચુર્ણ
કરી તેમાં સુંક તો. ૨, મરી તો. ૨, પીંપર તો. ૨, દરેકનું બુદ્ધ
બુદ્ધ ચુર્ણ કરી ભેળવવું. માત્રા ૨ રતી, અનુપાન નાગરવલનું પાન.
શ્વાસ, કાસ, મંદાગ્નિ, કાસ, દમ તાવ અને સર્વે રોગ મટે છે. (નિ.
૨) આ દવા દેવે કાર્મસીમાં મળશે, તો. ૧ ની કી. ૦-૧૦-૦

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદીક કાર્મસી—અમદાવાદ.

સુચાવિર્તરસ—શુદ્ધ પારો એક ભાગ, શુદ્ધ ગંધક અર્ધો ભાગ બનેને કુંવારના રસમાં એક પહોર સુંઠી ઘુંટી કલ્ક કરી, પછી તેટલાં તાંબાનાં શુદ્ધ પત્રાં લઈ તે પત્રાંપર તે કલ્કનો લેપ કરી પછી તે પત્રાંને સ્થાવિકાયત્રમાં ઘાતી એક દિવસ અગ્નિ આપવો પછી હાંદુ હંડુ થયેથી ઉતારી તેમાંનાં પત્રાં ને કાઢી ખત્રમાં ઘુંટવાં, તે ભુકા થાય તેનું તામ સૂર્યોત્તર રસ છે. માત્રા ૨ રતી બાર આસવાળા રોગીને આપવાથી શ્વાસ, દમ મટે છે. (શા. મં)

સ્વર્ણક્ષીરીરસ—માટીના હાંલામાં જાસ નાંખી તેમાં દારૂડીનાં મુળ પાંચ પદ્મ નાંખી ઉકાળવાં અને જાસ બળી જાય એટલે તે મુળ કાઢીને પછી માટલામાં દૂધ નાંખી તેની અદર ઉપલાં મુળીયાં વાળાં નાંખીને ઉકાળવાં પછી દૂધ બળી જાય એટલે તે મુળને કાઢી લઈ પછી પાણીથી સારો પેઠે ઘોષ સુકરી તેમાંની પાંચ પદ્મ લઈ તે સાથે બે પદ્મ મરીનું ચુર્ણ તથા પારાની જામ એક પાંચ મેળવી ખત્રમાં ઘુંટી મિશ્ર કરવું તેને સ્વર્ણક્ષીરીરસ કહે છે, માત્રા એક નિષ્કભાર ખાવાથી સુખકુળ મરી જાય છે. (શા. સ)

આ દવા દેવે કામસીમાં તૈયાર મળશે તો ૧ ના કીં ૩ ૧.

સ્વદેવજ્વરાંકુશ—શુદ્ધ પારો ૧ ભાગ, શુદ્ધ વછનાગ ૧ ભાગ, શુદ્ધ ગંધક ૧ ભાગ, શુદ્ધ ધંતુરાનાં બી ૩ ભાગ, સુંઠ ૪ ભાગ, મરી ૪ ભાગ, પીપર ૪ ભાગ એ પ્રમાણે ૨૪ ભાગ કરી તેને પ્રથમ લીંબુના રસમાં તથા પછી આદુના રસમાં ખલીને ચણોડી જેવડી ગોળી કરવી, માત્રા ગોળી ૨, અપાન આદુને રસ, તથા મદ, આંતરીઆ તાવને અટકાવવામાં આ ગોળી ઘાતી અસરકારક છે, (ભે. ૨) આ દવા દેવે કામસીમાં તૈયાર મળશે તો ૧ ની કીં. ૦-૧૦-૦

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કામસી અમદાવાદમાંથી મળશે.

સ્વચ્છંદસૈરવ રસ-શુદ્ધ પારો, લોહભ્રમ, સુવર્ણમાલિકા
 ભ્રમ, શુદ્ધ ગંધક, શુદ્ધ હરતાળ, હરડાં, અરણી, નગોડનાં મુળ, સુંઠ,
 મરી, લાંડીપીપર, કુલાવેલ પાટીઓ ટંકણખાર, શુદ્ધ વછનાગ, એ
 તેરે ઔષધનો ખારીક ભૂકો કરી નગોડના રસમાં તથા ગોરખ મુંડીના
 રસમાં એકેક દિવસ ઘુંટી નેમની બળે રતી ભારની ગોળીઓ
 બનાવવી. તેનું નામ સ્વચ્છંદસૈરવરસ છે, અનુપાન રાસના, ગળો,
 દેવદાર, સુંઠ અને એરંડાનું મુળ, એ પાંચે ઔષધોનો કાઢો
 કરી તેની અદર ગુગળ મેળવીને પછી કેંક ઉના એવા તે કાઢાની
 સાથે આ રસ ખાવાથી વાયુની પીડા મટે છે. વાયુવિકારને
 મટાડે છે (શા. સં)

આ રસ અમારી પાસે તૈયાર છે. તો. ૧ ની કી ૩. ૨-૦-૦
 સુવર્ણમાલિની વસંત-સોનાનો ભૂકો અથવા વરખ તો
 ૧. મોતીનો ભૂકો તો. ૨, હીંગળો તો. ૩, ઘોળાં મરી તો ૪,
 ખાપરીયુ તો. ૮ સર્વને ગાયના માખણ તો. ૨૫, લઘુ તેમાં ૧
 દિવસ ખલ કરી પછી ૪૨ દિવસ સુધી લીંબુના રસમાં ખલ કરી
 ગોળીઓ કરવી. માત્રા ૧ થી ૩ રતી, અનુપાન. માલિની વસંત પ્રમાણે,
 તેથી ખાંસી, શ્વાસ, જ્વર, ક્ષય. વાયુ, ગુદમ ધાતુગતજ્વર,
 લોહિવિકાર, કૃશત્વ, ખાજક, વૃદ્ધ, ગર્ભિણી, સૂતિકા વગેરેના રોગો
 સારા થાય છે. દુધ અને ભાત ખાવાં. ખટાઇ, મદ્યમાં અને તેલ
 આવું નહિ. (નિ. ૨)

આ દવા દેવદાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી ૩. ૧૬-૦-૦
 સમામૃતલોહ—હરડાં, બેઢાં, આંખળાં એ ત્રણેની છાલ એકેક
 ભાગ તથા જેઠીમઢ એક ભાગ અને તે સર્વની ખરાખર લોહભ્રમ

દેવ કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક દાર્મસી-અમદાવાદ

એ પાંચ વસ્તુઓનું પારાક ચુર્ણ કરવું, અનુપાન ઘી તથા મદ માત્રા
૧ માસો આખના સર્વ વિકારો માથું ચઢવું વિગેરે મટે છે. (નિ-૨-)

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળેછે. તો. ૧ ની કો ૩. ૧-૦-૦

સન્નિપાત ભેરવરસ—શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ ગંધક ત્રણ ત્રણ
કર્ષ લઈ ખંતેને ખલમા નાંખી ઘુટી કળ્લલી કરવી, પછી રૂપાની
ભસ્મ, અબ્રહભસ્મ, તામ્રભસ્મ, ખંગભસ્મ, શીશાની ભસ્મ,
લોહ ભસ્મ એ છએ એક એક કર્ષ લઈ ઉપરની કળ્લલીમાં મિશ્ર
કરી તેને સરગવાની અંતરજાલનો રસ, વેલરીયા જાંબુની અંતર
જાલનો રસ, સુંકનો કાઢો, ખીલીનો કાઢો, તાંદળજની ભાજનો
રસ એ પાંચે રસમાંના દરેક રસની અદર એકએક પહોર સુધી
ઘુટી જોળો વાળી તે જોળા ઉપર લુગડું લપેટી જોળો ઉઘો મુકી
તે પર પાછુ મીઠું દાખી તેનાપર કાચનો ખીજો પ્યાલો ઉઘો પાડી
તે ખંતે પ્યાલાની સાંધપર લુગડું લપેટી તે પર સુતરં વીંટી પછી તે
પર બીની માટીનો લેપ કરી મુકવી પછી એક હાંદલામાં અર્ધો
ભાગ રેતી ભરી તેમાં ઉપરનું સંપુટ મુકી પછી તેપર રેતી ભરી તે
હાંદલાને ચુલાપર મુકીને એ પહોર સુધી અગ્નિ આપવે. પછી
ઉતારી. અદરથી સંપુટ ટાડું થયે જોળાને બહાર કાઢી તેને વાટી
તે સાથે શુદ્ધ પરવાળાનો ભૂકો એક કર્ષ, અને શુદ્ધ વછનાગનો
ભૂકો એક શાણુ, મેળવીને તેને કાળા સર્પના ઝેરની ભાવના આપી
એક દિવસ ઘુટી તે ઔષધોને, તગર, મુશળી, ખાલછડા દારૂની
મુળ, જલજખવે. લીડીખીંપર, ગળી, તમાલપત્ર, એલચી, ચિત્રા,
જંગલી તુળસી, વરીયાળી, કુકડવેલ, ધંતુરો, અગથીઓ, ગોરખમુંડી
મહુડો, જાંબ અને મીઠાળ એ દરેક ઔષધોના રસની બએ પહોર

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

સુધી ભાવના આપી મુકવવું તેને સંત્રિપાતભેરવરસ કહે છે. સોળ મરીના દાણાના ચુર્ણની સાથે બે રતી ભાર આ રસ મિશ્ર કરી પછી તેને બીબેરાં, લીંબુના રસની અને આદાના રસની સાથે સંત્રિપાત વાળાને ચટાડવાથી સંત્રિપાતરોગ મટે છે. (શા. સં)

સંત્રિપાત ભેરવરસ દ્વે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર છે. તો. ૧ની કોં. ૩. ૫-૦-૦

સંત્રિપાત ભેરવરસ—(યો-રત્ના૦) શુદ્ધ પારદ, શુદ્ધ ગંધક, મંદુર ભસ્મ, સર્વ સરખે ભાગે લઘુ તેટલા વજને વછનાગ તેમાં ઉમેરી તેને આદુના રસની, ભાંગતી, બીબેરાના રસની, અરણી, નગોડ અને ભાંગરાના રસની ભાવના દેરી. પછી તેની અડદ જેવડી ગોળાઓ કરવી. ૧ થી ૨ ગોળી આદાના રસ સાથે ખારી. ભાત દુધ ખાવું, ઠંડા જળથી ન્હાવું. સંત્રિપાતનો તાવ, મુઠ્ઠરો, ઝાડો, કંક, પાંડુ આ દવાથી મટે છે.

આ રસ દ્વે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. તો. ૧ ની કોં ૩. ૨.

સમીરપત્રગરસ—(યોગ. રત્ના૦) શુદ્ધ ગંધક, અષ્ઠક ભસ્મ, શુદ્ધ પારદ, વછનાગ, સુંઠ, મરી, પીપર, ટંકણુ સર્વ સરખે ભાગે લઘુ ભાંગરાના રસની સાત ભાવના આપી. ૨ની રીની ગોળાઓ વાળવી. ૧ થી ૨ ગોળી આદાના રસ સાથે સવાર સાંજ ખાવાથી મહા વાયુ મટે છે. આ રસ નાકમાં ડુંકવાથી બેમાન માયુસ જગૃત થાય છે. પક્ષાઘાત અને નજળો મટે છે.

આ દવા દ્વે ક્ષાર્મસીમાં મળશે તો. ૧ ની કોં ૩. ૨ા.

શ્વાસ ચિંતામણી રસ. (ભૈ-રત્ના) લોહ ભસ્મ ૨ તોલા, શુદ્ધ ગંધક ૧ તોલા, અષ્ઠક ભસ્મ ૧ તોલો, શુદ્ધ પારદ ૦ા ભાર

દ્વે કેમીકલ વર્કસ અને દ્વે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી-અમદાવાદ

સોનામુખીની ભસ્મ ના ભાર, મોતી ના ભાર, સુવર્ણ ના ભાર બધાંને એકત્ર ધુટી, આદાના રસની, બકરીના દુધની, જેડીમદના રસની, ભોંયરીગણીના રસની જુદી જુદી બાવના આપી, પછી તેની ચાર ભારની ગોળીઓ કરવી.

૧ થી ૨ ગોળી બેઢાંની છાલના રસ સાથે આપવાથી કાસ, શ્વાસ, રાજ્યક્ષમા અને દમ મટે છે.

આ રસ દેવે ક્ષામસીમાંથી તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૮ સર્વાંગસુંદર રસ—(ર.સા-સં) શુદ્ધ પારદ, અષ્ઠકભસ્મ, તામ્ર ભસ્મ, લોહ ભસ્મ, હિંગજોક, અને શુદ્ધ ગંધક, દરેક ઓપધ્ અઠ્ઠક ભાર લઈ તે સર્વને એકત્ર ધુટી સાતવણના દુધની, થોરના દુધની, અરકુસીના રસની અને એરડાના રસનો બાવના દહ ધુટી તેમાં ૧ રૂપિયાજાર ઝેરકચોડાનું ચુર્ણ ભેળવવું. ૫જો ધુંટનાં જીરું થાય ત્યારે તેને ગોળો બનાવી તેને બે પહોર સુધી વાલુકાયંત્રમાં પકવી, ટાઢુ થયે તેમાં પીપરનું ચુર્ણ એક ભાર અને શુદ્ધ વછનાજ ૧ ભાર ભેળવવું. પછી તેને ધુટી રતી રતીની ગોળીઓ વાળવી.

આ દવામાંથી ૧ થો ૨ ગોળી મદ સાથે ખાવાથી સર્વ પ્રકારના વાતરોગ, સર્વ પ્રકારના શ્વળ મટી જાય છે.

આ દવા દેવે ક્ષામસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૧૧ સુવર્ણ પર્પટીરસ—(યાગ રતનાકર) લય મટે. શુદ્ધ છે. પારદ, ૮ ભાગ, શુદ્ધ ગંધક ૮ ભાગ, સોનું ૧ ભાગ, ત્રણેને ધુટી કળજ લીકરી લોઢાના કઢાયામાં ઉતુ કરો, ગાયના છાણમાં કેળવું પાન પાથરી પર્પટી પાડી ઉપર કેળવું પાન મૂકી છાણ ઢાંકી દેવું. ઠંડુ થાય ત્યારે લવું.

ઉપરના તમામ દવાઓ દેવે ક્ષામસીમાંથી મળશે.

૧ થી ૩ રતી, દિવસમાં ૧ બે વખત માખણ અને ઘી સાથે ખાવાથી ક્ષય મટે છે. નખળાઈ મટાડી યાદશક્તિ વધારે છે.

આ દવા અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કો. ૩. ૨૫—
સુતરોખર રસ—(યોગ. રત્નાકર) શુદ્ધ પારદ, સુવર્ણ ટંકણ, વછનાગ
સુંઠ, મરી, પીંપર, ધંતુરાનાં બી, ગંધક, તામ્રભસ્મ, તજ, તમાકુ
પત્ર, એલચી, નાગકેસર, શંખભસ્મ, બીલીતો ગર્ભ, કચુરો, સર્વ
ખાંડી એક દિવસ ભાંગરાના રસમાં ઘુંટી ચણોડી ભારતી ગો-
ળીઓ વાળવી.

૧ થી ૨ ગોળી મદ અને ઘી સાથે સવાર સાંજ ખાવાથી
અમ્લપીત્ત, ઉલ્ટી, શળ, પાંચ પ્રકારની ખાંસી; ગોળા, સંત્રદણી,
ત્રિદોષનો અતિસાર, શ્વાસને મદાગ્નિ મટે છે. ઉદાવર્ત, ભારે હેડકી
અને ભયંકર રોગ મટે. ક્ષયને મટાડે છે.

આ રસ અમારે ત્યાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કો. ૩. ૫-૦-૦

શંખવટી—આંબલીનો ક્ષાર તો ૪, પંચત્રવણ તો ૪, તેને
લીંબુના રસમાં બીંજવવાં, પછી શંખના કટકા તો ૪, તપાવી
તપાવીને વારંવાર તે રસમાં બુઝવવા, ભસ્મ થતા સુધી, પછી
તેમાં ત્રિકટુ તોલા ૪, વજ તોલા ૪, હીંગ તોલા ૨, શુદ્ધ ગંધક,
શુદ્ધ પારો, શુદ્ધ વછનાગ ત્રણે મળો તોલા ૧, સર્વે મેળવી લીંબુના
રસમાં ઘુંટી ચણીબોર જેવડી ગોળીઓ કરવી.

૧ થી ૨ ગોળી પાણી સાથે લેવાથી સર્વ પ્રકારના ઉદરરોગ,
અજીર્ણ, શળ, કાલેરા, અગ્નિમાંધ, ગુદમરોગ પરિણામશળ મટે છે,
જમ્યા પછી ત્રણ ચાર કલાકે પેટમાં જે સખત શળ કે ચુંક નીકળે
છે તેને પરિણામ શળ કહે છે તે આ દવાથી મરી જાય છે. (નિ-૨.)

હવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

શખવટીની ટીકડીયો દવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કો ૩. ૦-૮-૦

હૃદયાણુવિરસ—(૨-સા-સં.) શુદ્ધ પારદ ૧ ભાગ, શુદ્ધ ગંધક ૧ ભાગ, તામ્રઅરુમ ૨ ભાગ, સર્વ ઔષધોને એકત્ર ઘુંટી ત્રીફળાના કવાથમાં અને પીલુડીના રસમાં એક દિવસ સુધી ઘુંટી પછી તેની ચણીભેર જવડી ગોળાઓ વાળવી.

આ દવામાંથી ૧ થી ૨ ગોળી ત્રીફળાના કવાથ સાથે ખાવાથી કફજન્ય હૃદયરોગ—હાટ ડીસીઝ મટે છે.

આ દવા દવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કો ૩. ૨

હંસપોટલી રસ—કોડીની રાખ, સુંક, મરી, લીંડીર્ષીપર પુવાવેલો ટંકણુખાર, શુદ્ધવછનાગ, શુદ્ધ આમલસારો ગંધક, શુદ્ધ પારો એ આઠે સરખે ભાગે લઈ તેનો ખારીક ભૂકો કરી ખલમાં નાંખી કાગદી લીંબુના રસમાં ઘુંટી તેની અકેક માપાની ગોળાઓ વાળવી, તેનું નામ હંસપોટલી રસ છે. આ ગોળી મરીના ચુર્ણની સાથે ઘીમાં ચાટવાથી અને પથ્થમાં દહીં ભાત ખાવાથી સંગ્રહણી રોગ મટે છે, (શા. સં)

આ રસ દવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. તો. ૧ કો ૩. ૧-૦-૦

હેમગભૃષ્પોટલીરસ—શુદ્ધ પારો, તથા સોનાનું ચુર્ણ અને ચાર ચાર ભાગ લઈ ખલમાં ઘુંટી લોટના સરખા ખારીક થયે તેમાં શુદ્ધ ગંધક ખાર ભાગ નાંખી કંજલ્લી કરવી, પછી મોતીનો ભૂકો સોળ ભાગ, શખનો ભૂકો ચોવીસ ભાગ, શુદ્ધ પાટીઓ ટંકણુખાર એક ભાગ લઈ એ ત્રણે ઔષધોને કંજલ્લીની સાથે મિશ્ર કરી તે સર્વને પાકા લીંબુના રસમાં ઘુંટી ગોળો વાળવો પછી માટીનું કોડીકું

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

લઈ તેમાં ઉપર ગોળો મુઠી તે પર બીજું કાઢીયું ઉંધું વાળી કપ-
ડાણુ કરી ગજપુટ અગ્નિ આપવો, પંચી ટાઢું થયે બહાર કાઢી
અંદરના ગોળાને ખલમાં ધુટી તૈયાર કરવું તેને હેમમર્મ પોટલી
રસ કહે છે. માત્રા ચાર રતીમાર, તે સાથે ઓગણત્રીસ મરીનો
ભુકા મેળવી તે બંનેને રૂપાના માટીના અથવા કાચના વાસણની
અંદર નાંખી માચના ઘીમાં કાલરીને આવો. પથ્ય પાળવું જેથી કાસ,
શ્વાસ, ક્ષય, વાત, કફ સંગ્રહણી અને અતિસાર મટે છે. (શા. સં.)
આ રસ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી. ૩. ૧૫)

ફતેહપુરથી પટેલ લલુભાઈ જોરમાઈ લખે છે: આપની સુંદરી-
સાથી દવાથી આરામ છે બીજી ૩ આટલી તુરંત મોકલશે.

સીંગામ થી પ્રીસ્તિ માધન કરશન લખે છે; તમારી સુંદરી-
સાથી દવા વાપરી તેથી ફેર પડ્યો છે માટે બીજી ૩ આટલી મોકલશે.

ટાંગુ (અરમા)થી જીનાગઢવાળા મોહમદ કાસમ લખે છે કે:
આપની સુંદરીસાથી ૩ આટલીની સૂચના પ્રમાણે ઉપયોગ કરીએ છે.
તેના ગુણ સરસ રોતે ફાયદાકારક છે. તે એ કસ ખાતીપૂરક છે.
આથી અમારા સર્વે કારતી લિન્દી બાઈઓને વિનંતી કે દરેક આ
દવાનો કરવો અને ફાલતું મચેથી બચવું. આથી આપણી હિન્દના
યુવોને જીવન મળે અને ખરો રાદેશ મેરા કીધી કદવાય.

અટાઈ થી ખાકસાર મોહમદ અબ્દુલ કીમ લખે છે કે: આપની
સુંદરીસાથીની મારી આને લેણો સારો ફાયદો થયો છે. મારી
ઓરતને હંમેશાં માથુ અને કમરમાં દરદ રહેતું, જલન મુકાઈ ધોળી
પુણી જેવું થઈ ગયું હતું. પરંતુ આપની સુંદરીસાથીના સેવનથી
લેણો ફાયદો માલમ પડ્યો છે એ બદલ આપનો લેણો આભારી છું.

વ્યવસ્થાપક સામ્યોદય—અમદાવાદ.

પ્રકરણ ૬ કું.

ક્ષારો

અપમાર્ગ ક્ષાર—અધેડાનો ખાર—અધેડાના પંચાંગને બા-
ચામાં સુકવી બાળીને તેની રાખ કરીને ક્ષાર કાઢવાની રીત પ્રમાણે
ક્ષાર કાઢવો. માત્રા વાલ ૧ થી ૪, ગુણુ; ઉષ્ણ, બેદન, કફ, તથા
ગુદમ મટાડે છે. (ભા. પ્ર)

આ ક્ષાર દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. ૧ ની કી. ૩. ૧)

નારીકેળ ક્ષાર—પાણીવાળા નાળીએરના ગોટામાં ગોણું પાડી
સારી પેઠે લુણ-મીઠું-ભરી કપડામાટી કરી સુકવીને અડાયા છાણાના
આમિથી પકાવવું. ઠંડું થયા પછી એ નાળીએર તથા અંદરનું મીઠું
બંને સાથે વાટી શીસીમાં ભરી રાખવાં માત્રા તો. ૧ થી ૧૦
ભારચુણું પીંપર સાથે ખાવાથી સર્વ જાતનાં શુભ મટે છે. ભા. પ્ર.

યવક્ષાર—જવનાં પંચાંગને લઈ તેને છાયામાં સુકવી અપા
માર્ગક્ષારમાં બતાવ્યા પ્રમાણે ક્ષાર કાઢવો. માત્રા વાલ ૧ થી ૪.
ગુણુ કફ તથા મુત્રલ.

આ ક્ષાર દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. તો. ૧ ની કી. ૦-૮-૦

વજ્રક્ષાર—સંચળ, જવખાર, મીઠું, બંગડીક્ષાર, સીંધવ, ટકણુ,
સાજખાર, એ સર્વે સંરખે વજને લઈને ચૂર્ણ કરી આકડાના દુધ
તથા થોરના દુધની ત્રણ દિવસ બાવના દેવી. પછી તડકામાં સુકવી
તે ચૂર્ણને આકડાના પાનમાં લપેટી કાઢીઆમાં ભરી તે કાઢીઆને
કપડામાટી કરી તેને ગળપૂટ દેવો. સ્વાંગ શીતળ થયા પછી બહાર

કાઢી ચુણુ કરી તેમાં સુંઠ, મરી, પીપર, વાવડીંગ, રાતીરાષ્ટ્ર હરડે, બેઢાં, આંખળાં, ચવક, શેકેલી હીંગ એ સર્વે સરખે ભાગે લાઇ ચુણુ કરી મેળવવુ તેને વજ્રક્ષાર કહે છે. માત્રા માસા ૮. અનુપાન જઠ-રાત્રિ વધારવા માટે છાશમાં, બાકી રોગાનુસાર, સર્વ જાતના ઉદર-રોગ, સોજા, ગુદમ અત્રિમાઘ, અરૂચિ, પ્લીહા, યકૃત વિગેરે મટે છે. (નિ. ૨.)

આ ક્ષાર દ્વે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે તો. પની કી. ૩. ૧-૪-૦

પ્રકરણ ૭ મું.

મુરખ્યા.

આંખળાનો મુરખ્યો—લીલા આંખળાંને વાંસના બનાવેલા અણીદાર સોયાથી ટોચીને બાફવા, આંખળા જરા બફાઇ નરમ પડે એટલે કપડાની ઝોળીમાં બાધી તેમાંથી પાણી નીતારી લેવું. પછી આંખળાંના વજનથી ત્રણ ગણી સાકરની ચાસણી કરીને તેમાં આંખળા તેમજ ઇચ્છા મુજબ એલચી, તથા કેસર પણ નાંખવાં આ મુરખ્યા જેમ જુના તેમ વધારે ગુણકારી છે. વળી આંખળા જેમ વધુ મોટાં તેમ વધુ ગુણકારી છે. ગુણ—તથી માથાનો દુઃખાંવા, આંખની ગરમી પિત્તવિકાર, વિગેરે મટે છે. માત્રા તો. ૧ થી ૨.

આ મુરખ્યો દ્વે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે ૧ રતલની કી. ૩. ૨)

કોળાનો મુરખ્યો—જીવું મોટું ભુર કહોળુ લઇ તેના ઉપ-

દ્વે કેમીકલ વકંસ અને દ્વે આયુર્વેદક ક્ષાર્મસી-અમદાવાદ

રની છાલ ઉતારી નાંખવી. પછી કાપીને અંદર નાંખી તથા પોચો ગરબ કાઢી ફેંકી દેવો અને પછી તેનાં અંકક બધે રૂપીઆ ભારનાં પતીકાં પાડી તેને પાણીમાં બાફવાં જરા પોચાં પડે એટલે કપડામાં નાંખી પાણી નીતારી કાઢવું અને કાળાના બાફેલા પતીકાંને ત્રણ ગણી સાકરની ચાસણીમાં નાંખવાં. કેસર તથા એલચી ઇચ્છા પ્રમાણે નાંખી શકાય છે. માત્રા તોલા ૨૦ થી ૫, ગુણુ માયાની ગરમી, ભ્રમ, ચકરી, ઉન્માદ, અનિદ્રા વિગેરે મટે છે. અને મગજને શાંત કરે છે.

કેરીનો મુરખ્યો—કેરીની ઉત્તમ શાખો લઘ ઉપરથી છાલ અખાવતી ઉતારી લઘ તેના પતીકાં પાડવાં અને તે પતીકાંને ધીમા તાપથી બાફવાં, અરધાં પતીકાં બફાય એટલે કપડામાં નાંખી પાણી નીચોવી લેવું. પછી ત્રણથી ચાર ઘણી સાકરની ચાસણીમાં તે કેરીનાં પતીકાં નાંખવાં. તથા એલચી, કેસર, ઇચ્છા પ્રમાણે નાંખવાં. ખમણીથી છુંદે કરીને પણ મુરખ્યો કરવાનો રીવાજ છે. કેરીનો મુરખ્યો પીત્ત, શામક, રૂચીકર, તથા પૌષ્ટિક છે. માત્રા તોલા ૨૦ થી ૫.

બીલીનો મુરખ્યો—શ્રીરાગ-કુણાં બીલાં લઘ ઉપરની છાલ ઉતારી કાઢવી પછી પાણીમાં નાંખી જરા બાફ આપીને કપડેથી પાણી નીતારી કાઢીને બીલાં ત્રણ ગણી સાકરની ચાસણીમાં નાંખવાં. માત્રા તોલા ૧ થી ૨, બીલીનો મુરખ્યો. આમ, તથા લોહીવાળા ઝાડ તથા મરડામાં સારો ગુણુ કરે છે.

આ મુરખ્યો દવેકામંસીમાં તૈયાર મળશે રતલ ૧ ની કીં. રૂ ૨-૮-૦

બીજેરાનો મુરખ્યો—બીજે છોલી તેની ચીરે કરવી અને

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે કામંસીમાંથી મળશે.

એક તપેલું પાણીથી ભરી તેના મેં ઉપર એક કપડું બાંધી તે ઉપર બીબેરાની ચીરીયો મુકવી. અને ઉપર ઢાંઢણું દબ તે તપેલું અગ્નિ ઉપર મુકવું તથા વરાળથી સીજવું. ૫ થી ૬ કારા વજનમાં લઈ સારી રીતે પીકી અંદરનું પાણી કાઢી નાંખવું અને સાકરનો જાડો પાક કરી તેમાં પીકેલો જાગ નાંખવો એટલે ઉત્તમ મુરખ્ખો થાય છે. મંદાગ્નિ, અગ્નિ, તથા પીત્તના જનને મટાડે છે માત્રા તો. ૧ થી ૨.

હરડેનો મુરખ્ખો—મોટી હરડેને દુધમાં બાફવી, સારી રીતે નરમ પડે એટલે ત્રણ ગણી સાકરની ચાસણીમાં નાંખવી, અથવા બાફેલી હરડેની ચપુવતી છોડ કાઢી લઈને તે ચાસણીમાં નાંખવા. માત્રા હરડે ૧ અથવા છુંદો તા. ૨, દરતને સાફ લાવે, માયાની ચરમીને નીચે ઉતારે, જીણું તાવને મટાડે, ઉદરસ મટે છે, વિગેરે ગુણ કરે છે.

હરડેનો શાસ્ત્રીય મુરખ્ખો દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. રતન ૧ ની કી. ૩. ૨-૮-૦ (જુઓ અગત્ય હરીતકી અવલેહ.)

(૯૭)

પ્રકરણ ૮ મું .

અવલેહુઔષધો

કવાથાદિ ઔષધોને પાછાં ઉકાળીને પાકના સરખાં ઘાડાં ખનાવવાં તેને અવલેહ કહે છે, તેની માત્રા ૧ થી ૨ તોલા સમજવી. અવલેહમાં સાકર નાંખવી હોય તો તેમાં પડનાર ચુર્ણથી ચાર ગણી નાંખવી, અને ગોળ નાંખવો હોય તો બમણો નાંખવો, પ્રવાહી પદાર્થો નાંખવા હોય તો ચારગણા નાંખવા. અવલેહ પાક થઈ ગયા પછી તે પાકને તવીયાથી લેવો કરતાં લાળના સરખો તાર આવે છે અને પાણીમાં નાંખવાથી બુટી જાય છે. ચપટીમાં દબાવવાથી ચીડચીડ મો કઠણ લાગે છે. જે ઔષધ ખનાવ્યું હોય તેનું જેવો રંગ અને સુગંધવાળો થાય છે.

અભયામલકી અવલેહ—(ચરકચિન્ત) આમ્બરસાયન, શાલવણ, પીઠવણ, ભોંયરીંગળી, ઉભી અને બેડી, ગોખર, ખીતીનાં મુળ, અરણીનાંમુળ; અરકુસો; શીવણ, કાશ્મરી, પાડળમુળ, પુનર્નવા જંગલી અડદ અને જંગલી મગ; બળખીજ, એરંડમુળ; જીવક; ઋષભક, મેદા, મહામેદા, જીવંતી, સરખટ, શેરડી, દામડો, કાંસડો, શાલીધાન્ય, પાંચ પંચમુળ દરેક ચચાગ તોલા લઈ દસ ઘણા પાણીમાં ઉકાળી દસમા ભાગે પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લઈ તેમાં મોટી હરડે ૧૦૦૦, આંખળાં ૩૦૦૦ નાંખી બાફવાં, પછી બફાયેથી તેને છીણી નાંખી માવો કાઢવો, અને ઉકાળો બુદો ગાળી લેવો. પછી તેમાં વજ, ધંતુરો, ઇલાયચી, તજ, આલ્હી, પીંપર, શંખાવલી મોથ; હળદર, કેવડીમોથ; વાવડીંગ, ચંદન, અગર, મહુડાં, દરેક ચચાર તોલાનું ચુર્ણ કરી તેમાં ઉમેરવું પછી તેમાં ૨ આઠક તેલ અને

૨ આઠક ધી નાંખી શીરાની માફક શેકવું, પછી તેમાં ઉપરનો ઉકાળો અને ૧૦૦૦ પલ સાકર નાંખી ઉકાળવું. અને પાક જેવું થયે ઉતારવું, ઠંડુ થયે ઘીના વજનથી અરધું મદ તેમાં નાંખવું. પછી એકત્ર હલાવી ઘીના રીઢા વાસણમાં ભરી રાખવું.

આ ચાટણુ ૮૧ થી ૧ ટોલો, દુધ સાથે ચાટવાથી વૃદ્ધાવસ્થાની નબળાઇ, અશક્તિ, વાયુવિકાર, મનની કે યાદદાસ્તીની નબળાઇ, મંદાસિ, ક્ષય, દમ, સંમહણી વીયવિકાર મટે છે.

આ અવલેહુ દવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળશે રતલ ૧ની કીં ૩. ૩)

અગસ્ત્યહરિતકી અવલેહુ-(શા.સં.)હરડેનો શાસ્ત્રિય મુરખ્ખો.

સારી ૧૦૦ હરડે, એક આઠકજવ, સુગંધી સમેરવો, ઉબી ભોંયરીંગણી, બેડી ભોંયરીંગણી, ગોખર, બીલી. અરણી, શ્યોનાક. શવન. એ દશે ઔષધો બમે પલ, ચિત્રકમુળ, પીપરીમૂળ, અધેડો, કચુરો, કઉયાં, શંખપુરુષી, ભારંગીની છાલ, ગજખીંપર, બજાનાં મૂળ, પુસ્કરમુળ, એ દસે બમે પલ એ રીતે ૨૨ આંપધો કણાં, તેમાં હરડે તથા ૫૫ બુદાં કાઢી લઇ પછી બીજાં ઔષધોને અધકચરાં ખાંડી તેને પાંચ આઠક પાણીમાં ઉકાળી ચોથા ભાગનું પાણી ગ્રહે એટલે ઉતારી તે ક્વાથ ગાળી લેવો પછી તેમાં એક આઠકજવ ઉકાળવા તે બકાઇ જાય એટલે તેને ગાળી લેવા પછી તે ગાળેલું પાણી ઉપરના ક્વાથ સાથે ભેળવી દેવું. પછી તે ક્વાથની અંદર ઉપરની સો હરડે લી તથા તેલ બંને આઠ આઠ પલ અને ગોળ ૧૦ શેર સર્વ નાંખીને તે ઉકાળાને પાછો ઉકાળવો અને પાકના સરખો જડો થાય ત્યારે હેઠે ઉતારીને ટાઢો થાય ત્યારે તેની અંદર મદ અને લીન્ડીપીપરનુ ચુર્ણ એક એક કુડવ નાંખી તમેચાથી હલાવી ભેળવી દેવું. પછી

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

આ અવલેહમાંથી બે હરડે, આ અવલેહ સાથે હંમેશાં ખાવાથી ક્ષય, કાસ, શ્વાસ-દમ, હિક્ક, અર્શ, અરૂચિ, પીનસ, સંગ્રહણી મટે છે. શરીર પર પડેલી કરચલીઓ મટે છે, ધોળાવાગ કાળા થાય છે, બળ વધે છે અને શરીરનો વર્ણ સુધરે છે. આ અવલેહ રસાયન છે અગરત્ય મુનિએ કહેલો છે, સર્વ રાગ મટાડે છે.

આ અવલેહ દ્વે ક્ષામ્સીમાં તૈયાર મળશે, રતલની કીં ૩. ૩)

આર્દ્રકાવલેહ-પાંચ શેર આદાને છોલોને તેનાં પાતળાં પતીકાં કરી તથા ધાણા, અજમો લોહજસ્મ, ૭૩, તજ, તમાલપત્ર એકઘી અને મોથ એ દરેક બે તોલા લઈ તેનું ચુર્ણ કરી પછી પાંચ શેર ગોળનો પાક કરીને તેમાં આદુનો ચુરો તથા ચુર્ણ મળવી ચાટણુ કરવું. માત્રા તો. ૨ થી ૪. ખાસી, પીનસરોગ, સળેખમ, હરસ, ગુદમ, સોજા તથા ક્ષય મટે છે. (પૈ. જ.)

આર્દ્રકુટખવલેહ--લીલી કડાછાત્ર શેર ૨૦ લઈ તેને અધકચરી ખાંડોને પાણી શેર ૨૫મા ઉકાળો, ચોથો ભાગ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગળી લેવું પછી તેમા નીચેના ઔષ્ધોનાં નાંખવાં રીસામણીનાં મુગ ધાવણીના કુત્ર, ખીતી, કાળીપાટ, મોચરસ, નાગરમોથ, અતિવિષની કળી, એ સાને ઔષ્ધો એક એક પલ લઈ તેનું ચુર્ણ કરીને ઉપરના ક્ષાયમા નાંખવું, ત્યાર પછી ઉપરના ક્ષાયત પાછો ઉકાળવો અને તે ક્ષાય તરીયાને ચોટવા માંડ, ત્યારે હેંડે ઉતારવો આ અવલેહ, પાણી, બકરીનું દુધ વા મન્ડ એ અનુપાનોમાંના ચોગ્ય અનુપાન સાથે લેવાની જુદી જુદી જાતની વેદના, ઘોર અવિસારો સર્વ પ્રકારના પ્રંસો, રક્તપ્રંસો, સર્પ પ્રકારના અર્શો અને પ્રવાહી મટે છે. (શા. મં.)

આ અવલેહ અમરે ત્યાં તૈયાર મળે છે રતલ ૧ની કીં ૩. ૨-૮-૦

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે ક્ષામ્સીમાંથી મળશે.

આદુના ચાટણુ—આદુનો રસ તોલા ૧૦, પાણી તો, ૧૦ સાકર તો. ૨૦ લઘુ ધીમા તાપથી પાક કરવો. તેમાં કેસર, એવચી, જાયફળ, જવંત્રી તથા લવીંગ દરેક એકેક તોલાનું ખારીક ચુર્ણ મેળવવું, માત્રા તો ૦૧ થી ૧. મંદાગ્નિ, ખાંસી. ક્ષય, શ્વાસ અને અશ્ચી મટાડે છે.

કાસકંડનાવલેહુ—બકરીનું મુત્ર તો ૪૦૦ ઉકાળાને ગોળના પાક જેવાં પાક કરવો. પછી તેમાં બેઢાં તો ૮, પીપર તો ૪, લોહ ભસ્મ તો ૪, ભોરીંગણીનાં ફળ તો ૮, એ સર્વનું ખારીક ચુર્ણ મેળવીને કાચના વાસણમાં ભરી રાખવું. માત્રા ૨ થી ૪ તોલા, અનુપાન કેળનું પાણી અને મદ, અસાખ્ય ખાંસી મટે ૬. (નિ. ૨)

કુખમાંડાવલેહુ—પાકેલાં ભૂરાં કાળાનું ખમણીથી ખમણ કાઢવું, તેમાંથી પાણી જીંચીને કાઢી ગરબને સુકવવો ને ઘીમાં એક તા, પછી તેમાં જાયફળ લવંગ, જવંત્રી, એલચી, વાસકપુર, તજ, તમાલપત્ર નાગકેસર, અને કમલકાકડી. એ સર્વનું ખારીક ચુર્ણ મેળવવું ને તે સર્વ વ. તુના વજનની બરાબર સાકરની ચાટણી કરી પાક કરવો. માત્ર તો. ૧ થી ૨. રક્તપિત્ત, તાવ અમ્બાપીત, ક્ષય દાહ, બ્રમ, શોષ; ક્ષીણતા અને મંદાગ્નિ વગેરે મટે છે (શા. સં)

કુટજવલેહુ—કુટાછાલ શેર ૧૦ તો કચાથ કરી પાણી શેર ૨૫ માં ઉકાળી ચાંચાભાગ ખાટી રહે ત્યારે તે ગાળી લઘુ તેમાં ગોળ શેર ૩ નાખી પાક કરવા. તેમાં રસવંતી; ચિત્રક; પલાડમુળ, ખીલીફળ; ઈંદ્રજવ; વજ, ભોલામાં, અતિવિષ; વાવડીંગ; વાળા એ દરેક તો ૪ નું ચુર્ણ તથા ઘી તો ૩૨ નાંખી નિચે ઉતારવું. ઠંડું થયા પછી મદ તો ૩૨ નાંખવું, માત્રા તો ૦૧, અનુપાન જાસ;

દહે કેમીઠલ વર્કસ અને દહે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

દુધ; દહીં, ઘી; અને પાણી એમાંથી ચોગ્ય લાગે તે. સાથે લેવાથી હરસના વ્યાધિ; અતિસાર; અરૂચી; સંગ્રહણી, પાંડુ, રક્તપીત; કમળો; અમ્લપીત; સોજા અને કૃશતા મટે છે. (શા. સં)

આ અવલેહ તૈયાર છે. રતલ ૧ ની કીં ૩. ૨-૮-૦

કંટકાર્ય અવલેહ-મેઠી બોરીગણીનું પંચાંગ સુકુ શેર ૧૦ અધકચર ખાંડી પાણી શેર ૨૫ માં ઉકાળી; ચતુર્થાશ પાણી બાકી રહે ત્યારે તે ગોળી લઈ તેમાં સાકર શેર ૨, ઘી તોલા ૩૨, તેજ તોલા ૩૨, ગળો, ચવક, ચિત્રક, મોચ, કાકડાશીંગી, સુંક, મરી, પીંપર, ધમાસો, ભારંગમુળ, રાસ્ના, કચુરો એ સર્વ વસ્તુઓ દરેક તો ૪નું ચુર્ણ નાંખી ફરી ઉકાળવું. ચાટણુ જેવો પાક થાય ત્યારે નીચે ઉતારી ફેરે ત્યારે તેમાં મદ તો. ૩૨, વાંસકપુર તો, ૧૬. પીંપરનું ચુર્ણ તો. ૧૬, મેળવી માટીના રીઢા વાસણમાં ભરવો. માત્રા તો. ૧ થી ૨, હેડકી, દમ અને ખાંસી, તથા શ્વાસ મટે છે. (શા-સ.)

આ અવલેહ દેવે ક્ષાર્મસીમા તૈયાર મળશે રતલની ૧ કી ૩. ૨ા

ગોક્તુરાદિઅવલેહ-ગોખરું પંચાંગ સાથે તો. ૪૦૦, અધકચર ખાંડી ૧૬ ઘણા પાણીમાં ઉકાળો કરવો, એથો ભાગ પાણી બાકી રહે ત્યારે ગોળી લઈ તેમાં સાકર તો. ૨૦૦ નાંખી ઘાટું થાય ત્યાં સુધી ફરી ઉકાળવું. પછી નીચે ઉતારી તેમાં સુંક, પીંપર, એલચી, જવખાર, નાગકેસર, જવત્રી, અળુંન સાદડા, કમળકાકડી, વાંસકપુર એ સર્વે દરેક ચચાર તોલા લઈ તેનું ચુર્ણ કરી નાંખવું. પછી એક માટીના વાસણમાં ભરી રાખત્ર માત્રા તો. ૧થી ૨, મુત્રકચ્છ, દાહ, મુત્રનું બંધ થવું, અશ્મરી, પ્રમેહ રક્તમેહ, એ સર્વનો નાશ થાય છે. (નિ-૨)

આ અવલેહ તૈયાર છે. રતલ ૧ની કીં ૩. ૨ા

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

અયવનપ્રાશાવલેહ (જીવન) પાટલા, અરણી, શવન, ખીલી, અરકુસો, ગોખર, સમેરવો, ઉભી અને ખેડી ભોંયરીંગણીનાં મુળ, લી-ડીપીપર, કાકડાશીંગી, દ્રાક્ષ, ગળો, હરડે, બલ્લાનાં મુળ, ભોંય-આંખલી, અરકુસી, રૂઢિઃ પુષ્કરકંદ, મીડી ખરખોડી, કચુરો, જીવક-વિદારીકંદ-ફગવેલાતો કંદ, રૂચક, નાગરમોચ, પુષ્કર-મુળ, શાહતર, સુડીયાના વેલાનાં મુળ; જંગલી આદ અને મગ, વિદારીકંદ—ફગવેલાતોકંદ, સારોડી, ઝીણી એલચી અને કાળુ અગર એ આડત્રીસે ઔષધો ચાર ચાર રૂપીઆભાર લખ, તેમને ખાંડી ચુર્ણ કરવું તેમાં પાંચસો મોટાં આંખળાં નાંખી એક મોટા વાસ-જીમાં ઉકાળવાં અને ઉકાળતાં ઉકાળતાં આડમો ભાગ પાણી ખાટી રહે એટલે હેઠું ઉતારીતે ગાળી લેવું, ત્યારબાદ કાઢામાંનાં ઔષધોના જુકા સથેના પાંચસો આંખળાંના ણીઆ કાઢી નાખી તેનો ગર્ભ કાઢવો, તે ગર્ભ લુગડામાં છણીતે ગાળવો. (શીખંડના માફક) જ્યારે ગર્ભ ગળી જાય કે તરત જે છાલવાળા ગર્ભનો વાસણુની અંદર પડેલા શીરા જેવો લોદો કાઢામાં અઢવીશ રૂપીઆભાર લી નાખીતે તે આંખળાના ગર્ભના લોદાને શેકવો. ત્યાર પછી ઉપલા ગાળી લાધેલા કાઢામાં આંખળાની છાલના ગર્ભને સેડી મુકેલો દંદો તથા પાંચશેર ખાંડ નાંખીતે પાછો ઉકાળવો; અને પાક જેવો જાડો થયે ઉતારી લેવો. પછી લીન્ડીપીપર આઠ ભાગ, વંશલોચન ૧૬ ભાગ. તજ, એલચી તમાલખત્ર, નાગકેશર એ દરેક ત્રણ ત્રણ શાણુ લખ સર્વનું ચુરણુ કરી ઉપરના પાકમાં નાખીતે સર્વને તમેથાથી હલાવી મીઠા કરવું. પછી કપડાંકંદ કરી તે પાણી અંદર નાંખવું એ રીતે આ અવલેહ અયવનરૂપિએ કલ્પો છે, તે રસાયન છે. માટે અગ્નિના બળ પ્રમાણે

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કામંસીમાંથી મળશે.

ખાવો, જેથી કામ, શ્વામ, તરસ, વાતરક્ત, વાતપીત્ત; ધાતુદોષ અને મુત્રદોષ મટે છે. બુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે, સ્મરણશક્તિમાં વધારો થાય છે; સ્ત્રીમાં હર્ષ થાય, કાંતિ વધે, મન પ્રસન્ન રહે છે. (શા સં-)
આ અવલેહ અમારી પાસે તૈયાર છે. રતલ ૧ ની કીં ૩. ૨૫

દ્રાક્ષાવલેહ—કાળી દ્રાક્ષને દુધમાં ઉકાળી ઘીમાં તળવી પછી સાકરની ચાસણી ફરી તેમાં નાંખવી અને નીચેની વસ્તુઓ મેળવવી.

ખાદ્ય ઘીમાં તળીને ખાંડી ભૂંઠા કરવો, માવાને ઘીમાં શેકી દાણો પાકવો, જાયફળ; જવત્રો; લવીંગ; એલચી; વાંસકપુર, તજ, તમાલપત્ર, નાગદસર કમળકાકડી, એ સર્વ વસ્તુઓનું ખારીક ચુર્ણ ફરી ઉપર મુજબ ચાસણીમાં નાંખી પાક કરવો. માત્રા ૧ થી ૨ ભાર, અમ્લપીત, રક્તપીત, તથા પાંડુ, કમળા વિગેરે દરદો મટાડી શકતી આપે છે, (નિ, ૨)

ખીભીતકાવલેહ—મેદાંનાં ફળ અથવા તેની છાલ તેને બકરીના ૧૦ શેર દુધમાં ખાંચી અને તેનું ચાટણ બનાવવું તે માથે બમણું મદ મેળવવું. માત્રા તો ૧ થી ૨, ખાંસી, શ્વાસ તથા કફ મટે છે. (પૈ. સા.સ)

વાસાવલેહ—અરુણી તો. ૪૦૦, તથા પાણી તો. ૩૨૦૦, મેળવી તેને ઉકળવું. ચતુર્થાશ પાણી બાકી રહે ત્યારે તેમાં દરડેનું ચુર્ણ તો. ૨૫૬ નાખી ફરીથી ધાતું થાય ત્યાં સુધી પકવવું, પછી દિતારી મદ તો. ૩૨, વાસકપુર તો. ૮, પીંપર તો. ૨, ચાતુર્માત તો. ૪, મેળવી મારીના વાસણમાં ભરી રાખવું. માત્રા તો ૧ થી ૪, શ્વાસ, કામ, ક્ષય, રક્તપીત; કફ, હૃદયરોગ, વિદ્રધિ, અને ઉશ્કેલ લોહીની ઉલટી બધ કરે છે. (નિ. ૨.)

વાસાવલેહ દવે દ્વાર્મસીમાં તૈયાર છે. રતલ ૧ ની કીં ૩ ૨-૮-૦

દવે કેમીકલ વર્ક્સ અને દવે આયુર્વેદિક દ્વાર્મસી અમદાવાદ

(૧૦૪)

સુરણાવલેહ—કુશ્માંડાવલેહની ક્રિયા પ્રમાણેજ સુરણનો અવલેહ તૈયાર કરીને ખાવાથી અર્થ મુઠવાત અને મંદાગ્નિ મટે છે. (ભૂરા કોળાને બદલે સુરણ વાપરવું. ખીજાં આપઘ કુશ્માંડાવલેહ મુજબ (શા.સં.)

હરીતકયાવલેહ—જવ તો. ૨૫૬, દશમુળ તો. ૮૦, હરડે, નંગ ૧૦૦, ચિત્રકમુળ, પીંપરીમુળ, અધેડો, કચોરાં, કૌચાં, શંખાવળી, ભારંગમુળ, ગળપીંપર, ચીકણામુળ, પૂષ્કરમુળ અથવા કઠ એ દરેક તો. ૮ સવેને આડગણા પાણીમા ઉકાળવાં અને ચોથા ભાગનું પાણી બાકી રહે ત્યારે ગાળી લેવું, પછી હરડે બદલાઈ ગઈ હોય તેને કાઢી લઈ કપડાવતી છણી તેનો માવો કાઢવો. પછી ઉકાળાના પાણીને ફરી ચુલે ચડાવી તેમાં ગોળ શેર ૧૦, ઘી તો. ૩૨ અને હરડેનો કાઢેલો માવો નાંખી પાક તૈયાર કરવો, ઘાટો ચાટવા જેવો પાક થાય ત્યારે ચુલેથા ઉતારી ઠંડો થયા પછી મદ તો. ૧૬, તથા પીંપરનું ચુણું તો. ૧૬, નાંખવું. માત્રા તો. ૧ થી ૪, ક્ષય, ખાંસી, તાવ, દમ, હેડકી, હરસ, અરૂચી, પીનસરોગ, સંગ્રહણી વિગેરે મટે છે, આ અવલેહ અગત્ય મુનીએ કહેલો છે. (નિ. ૨.)

અમારી પાસે આ અવલેહ તૈયાર છે. રતલ ૧ ની કીં ૩ ૨-૮

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસ્ત્રીમાંથી મળશે.

પ્રકરણ ૯ મું

આસવો

ધણ વખત સુધી પ્રવાહી પદાર્થોની અંદર રહેલાં ઔષધોને આથવામાં આવે છે ત્યારે તેને આસવ કહે છે.

અહીરનાસવ—મહુડાનો દારૂ તો. ૪૦૦, અશીષ તો. ૬૪૦ મોથ, જયફળ, ઇંદ્રજવ, એલચી દરેક તો. ૪, સર્વને ખાંડીને એક સારા માટીના વાસણમાં સર્વેને ભરી એક માસ સુધી રાખી મુકવાં. માત્રા ત્રીપાં ૫ થી ૧૦, અતિસાર, કાલેરા, સંત્રિક્ષણી વિગેરે દરદો મટે છે.

ઉશીરાસવ—વાળો, નેત્રવાળો, રાતાં કમળ, કાળાં કમળ, ધઉંલા, પદ્મકાષ્ટ, લોદર, મજ્જક, ધમાસો, કાળીપાટ, કરીયાતુ, કકુ વડની છાલ, ઉંચરાની છાલ, કચોરો, પીત્તપાપડો, સફેદકમળ, પટોળ, કાંચનારની છાલ, જાંબુની છાલ, શીમળાની છાલ તો. ૪ તું ચુર્ણ, દ્રાક્ષ તો ૮૦, ધાત્રીનાં ફુલ તો. ૬૪. પાણી તો. ૨૦૪૮ સાકર તો. ૪૦૦, મદ તો. ૪૦૦ એ સર્વને એક માટલીમાં ભરી તેનું મોં કપડમાટીથી બંધ કરી એક માસ સુધી રાખી મુકવું. પછી ગાળીને ઉપયોગમાં લેવું. માત્રા તો ૧ થી ૪. રક્તપીત્ત, પાંડુ કુષ્ટ-રોગ. પ્રમેહ, અર્શ, કૃમી, શોષ અને લોહીવિકારને મટાડે છે. (શા.સં.)

આ દવા દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે. રતલ ૧ ની કી ૩ ૩-૦.

કનકાસવ—ધંતુરાનાં પંચાંગ તો. ૧૬. અરકુશીના મુગની છાલ, જેડીમદ, પીંપર, બોરીંગણી, કેમર, સુઠ, ભારંગી, તાલોસપત્ર

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ

એ સર્વે મળી તો. ૮૦, પાણી તો. ૨૦૪૦. સાકર તો. ૪૦૦, મધ તો, ૨૦૦ એ સર્વને એકત્ર કરી માટીના વાસણમાં નાંખી મોં બંધ કરી ૧ માસ રાખી મુકવું પછી ગાળી ઉપયોગમાં લેવું માત્રા તો. ૧ થી ૨, સર્વ પ્રકારના શ્વાસ, ખાંસી, ક્ષય, ઉરઃક્ષય, જીર્ણીકર રક્તપીત વગેરે મટાડે છે. (મૈ ૨)

કપુરોસવ—મહુડાનો દારૂ તે ન હોય તો સરકો તો. ૪૦૦ કપુર તો. ૩૨, એલચી, તજ, સુંક, અજમોદ, મરી, દરેક તો. ૪ લઈ સર્વ ખાંડી ૧ માસ સુધી રીઢા વાસણમાં નાંખી કપડામારી કરી રાખી મુકવું, પછી ગાળી ઉપયોગમાં લેવું. માત્રા ટીપ. ૧૦ થી ૨૦, કોલેરા, ચુંક, અને અજીર્ણના સર્વ વિકારો મટે છે. (ભે. ૨.)

આ આસવ તૈયાર છે. રતન ૧ નો કો ૩. ૪.

કુમારીઆસવ—કુંવારના લક્ષ્મીનારમ (ગરમ) તો. ૧૦૨૪. જોળ તો, ૪૦૦, હરડે તો ૧૦૦, પાણી તો. ૧૦૨૪ એ સર્વને ઉકાળી એથા ભાગનું પાણી બાકી રહે ત્યારે ગાળી લેવું, તેમાં મદ તો. ૨૫૬, ધાવડીનાં પુલ તો. ૬૪, જયફળ, લવીંગ, મરચ-કંકાળ, ચણકબાબ, જટામાંસી ચવક ચિત્રક, કાકડાર્મીન; ખેડાં, ચુકરમુળ, એ દરેક તો, ૪ નું ચુર્ણ, તામ્ર ભસ્મ તો ૨, પોલભસ્મ તો. ૨; નાંખી માટીના રીઢા વાસણમાં ભરી રાખી મોં બંધ કરી ૨૦ દિવસ જમીનમાં અગર અનાજના ઢગલામાં રાખવું પછી ગાળી લઈ ઉપયોગમાં લેવું. માત્રા તો ૨ થી ૪, સ્ત્રીઓનો રક્તગુદ્મ, ખાંચ પ્રકારની ખાંસી, શ્વાસ, ક્ષય, ઉદરરોગ, અર્શ, વાતવ્યાધિ, અપરમાર, મંદાગ્નિ, કોહાનુ શૂળ, ગુદ્મ અને બરોળ મટે છે (પ્રે ૨) આ આસવ દહે ક્ષાર્મસીંગ તૈયાર મળશે. રતન ૧ નો કો ૩ ૨.

ઉપરના તમામ દવાઓ દહે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

અવિકાસવ—(ભૈ. ૨) ચવક શેર ૫, ચિત્રક શેર ૨૫, દીકા-
મારી, પુશ્કરમુળ, વજ, પલાંશી, ક્યુરો, પટોળ, ત્રીફળા, અજમોદ,
કઝાછાલ, મન્દ્રવરણનાં મૂળ, ધાણા, રાસ્ના, દંતીમુળ સર્વ અકેક શેર
લેવું. વાવડીંગ, મોચ, મજ્જ, દેવદાર, સુંક, મરી, પીપર દરેક અર્ધો
અર્ધો શેર લઇ તેનું ચુર્ણ કરવું સર્વને આઠધણા (પાંચ મણ) પાણીમાં
ઉકાળવું પછી તે પાણીનો ચોથો ભાગ બાકી રહે એટલે તેમાં ૭૫
શેર ગોળનાંખવો. પછી તેમાં ૧ શેર ધાવડીનાં પુલ, તજ, તમાલપત્ર,
એલચી નાગકેસર, દરેક બખેભાર લવીંગ, સુંક, મરી, પીપર, અણકઆલા
દરેક ચચાર ભારત્ ચુર્ણ કરી તેમાં નાંખી પછી રીઠા વાસણમાં ભરી
માં બંધ કરી મહીના સુધી રાખી મુકવું.

આ દવા ૧૫ થી ૧ તોલો પીવાથી ગુલ્મરોગ, પ્રમેહ, ક્ષય,
ઉદરસ, પેટની ગાંઠ વધરાવળ મટે છે.

દ્રાક્ષાસવ—દ્રાક્ષ તો. ૪૦૦, પાણી તો. ૮૧૯૨, ઉકાળી અ-
તુર્યાશ પાણી બાકી રહે ત્યારે ગાળી લઇ ઠંડુ થયા પછી મદ તો.
૧૦૦, ખડીસાકર તો. ૧૦૦, ધાવડીનાં પુલ તો. ૬૦, અને કંકાળ,
લવીંગ, જમ્બૂળ, મરી, તજ, એલચી, તમાલપત્ર, નાગકેસર, ચંવક
ચિત્રક, પીપરીમુળ, પીત્તપાપડો, દરેક તો. ૪ લઇ તેનું ચુર્ણ કરી
મેળવી ધીના રીઠા વાસણમાં સખડ તથા કપુર વિગેરેનો લેપ દઇ
તેમાં દ્રાક્ષાસવ નાંખીને તે વાસણ બે માસ સુધી તડકે રાખી મુકવું
ત્યાર પછી ગાળી ઉપયોગમાં લેવો. માત્રા તો ૧ થી ૪. ખાંસી
આસ, ઉદ્વેગ, મંદાગ્નિ સંગ્રહણી, અર્શ, ગુલ્મ, ઉદરરોગ, કૃમી,
કુષ્ઠ રોગ, વ્રણ, નેત્ર તથા શિરોરોગ, જ્વર, આમ; અજીર્ણ પાંડુ
વિગેરે મટે છે. (નિ. ૨.)

આ આસવ અમારી પાસે તૈયાર છે. રતલ ૧ ની મીં ૩ ૨.

દેવે કૃમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ

ધાન્યાસવ—પાકેલાં લીલા આંખનાં નંગ ૨૦૦૦ તેનો રસ કઢાડી તેમાં ૬ મદ, સાકર તો. ૨૦૦, પોપરવું ચુર્ચુ તો ૮ તે સર્વને ઘીના રીઠા માટીના વાસણમાં કે બરણીમાં રાખીને મેં બંધ કરીને તે વાસણ ધાનના ઢગલામાં આશરે ૧૬ દિવસ રાખવું. માત્રા તો. ૨ થી ૪, કમળો, પાંડુ, હૃદયરોગ, વાતરકત; વિષમજ્વર. શ્વાસ, અશ્મી મટે છે. (ચરક)

પત્રાંગાસવ—પતંગ, ખેરસાર, અરકુમ્બી, શીમળાંના પુલ્લ, બળબીજ, બીલામાં, ઘોળો ઉપલસરી, કાળી ઉપલસરી, તાજાં જસુંદનાં પુલ્લ, આખાની ગોટલી, દારૂહળદર, કરીયાતુ, પોશનાંડોડાં ૭૩ રસવંતી, ખીલીફળ, ભાંગરો, તજ, કેસર, લવંગ, દરેક તોલા ૪ લઘ ચુર્ચુ કરવું. દ્રાક્ષ તો ૮૦, મદ તો. ૨૦૦ એ સર્વને એકત્ર કરી એક માટલામાં ભરી એક માસ મુધી રાખી મુકવું. પછી ગાળી વાપરવું. માત્રા તો. ૨ થી ૪ ઉગ્રપ્રદર, શ્વેતપ્રદર, રક્તપ્રદર, પીડાવાળો પ્રદર, જ્વર, પાંડુ, સોજા, મદાગ્નિ અને અશ્મી વિગેરે સ્ત્રીઓનાં દરદો મટે છે. (લે-૨)

પીપ્પલ્યાસવ—પોપર, મરી, ચવક, હળદર, ચિત્રક, નાગરમોથ, વાવડીંગ, સોપારી, લોદર, કાળીપાટ, આંખનાં, ચણકમાખ, ચંદન, કક, લવંગ, તગર, જટામાંસી, તજ, એલચી, તમાકુપત્ર, ઘઉંલા, નાગકેસર, આ બારીસ ઔષધો દરેક તો. ૪ લઘ બારીક ચુર્ચુ કરી પાણી તો. ૨૦૪૮ માં નાંખવું અને તેમાં ગોળ તો. ૧૨૦૦, મેળવવો. ધાત્રીનાં પુલ્લ તો. ૪૦, દ્રાક્ષ તો. ૨૪૦ તે બન્નેને બારીક આંડી મેળવવાં, પછી તે સર્વને એક માટીના વાસણમાં ભરી એક

ઉપરની તમામ દવાઓ દરે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

માસ સુધી તડકે રાખી મુકવું, પછી ગાળી ઉપયોગમાં લેવું, માત્રા તોલા ૨ થી ૪, ક્ષય, ગુદમ, ઉદરરોગ, કૃશતા, સંગ્રહણી, પાંડુ, અર્શ વિગેરેનો નાશ થાય છે. (શા.સં.)

પુનર્નવાસવ—(ગ. નિ.) સાટોડી ઘોળા અને રાતી, કાળી પાટ, દંતીમુળ, ગજો, ચિત્રકમુળ, બોંયરીંગણી, ત્રીફળા. તે બધાં આઠ આઠ તોલા લઈ તેને દક્ષિણ પાણીમાં ઉકાળી એથો લાગ પાણી બાકી રહે ત્યારે ગાળી લઈ તેમાં જુનો ગોળ ૧૦ શેર, મદ ૫૬ તોલા નાંખવાં પછી તેમાં તજ, તમાલપત્ર, મરી, નાગકેસર, સુગંધી વાળો દરેક બે તોલા લઈ તેનું ચુર્ણ નાંખી એક માટલામાં ભરી બે માસ સુધી રાખી મુકવું પછી ગાળી લઈ ઉપયોગ કરવો.

ગા થી ૨ તોલા દિવસમાં ૨ વખત જમ્યા પછી લેવાથી હાથ, પેટ, પગ વિગેરે અંગોના સોજા મટે છે, દરિની શક્તિ જળવી ધણો ગુણ કરે છે. પાંડુ, શીશાશ અને હૃદયરોગ મટે છે.

આ દવા દંડ કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. રતન ૧ ની કી. ૩ ૨)

લોહાસવ—લોહભખ્મ, સુંક, મરી, પીંપર, હ કે. બેઠાં, આંબળાં, અજમોદ; વાવડીંગ; મોથ, ચિત્રકમુળ, એ અગીઆર વસ્તુ દરેક તો. ૧૬, ધાવડીનાં ધુન તો. ૮૦, આ બધાનું ચુર્ણ મદ તો. ૨૫૬, ગોળ તોલા ૪૦૦, પાણી તોલા ૨૦૪૮, આ સર્વ વસ્તુને માટલામાં ભરીને ૧ માસ સુધી તડકે રાખી મુકવું, પછી ગાળી વાપરવું. માત્રા તોલા ૨ થી ૪. મંદાગ્નિ, પાંડુ, સોજા, ગોજો, ઉદરરોગ, અર્શ, કુષ્ઠરોગ, ખરોળ, ચેળ, ખાંસી, દમ, ભગંદર અરૂચી, સંગ્રહણી અને હૃદયરોગ મટે છે. (શા.સં.)

આ આસવ દવે કાર્વેસીમાં તૈયાર છે. રતનની કી. ૩. ૨-૮.

દવે કેમીદલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક કાર્મસી અમદાવાદ

વાસાસવ—અરકુશીનાં તાજાં પાન તોલા ૨૦૦ તેને જરા ખાંડી તેને પાણી શેર ૪૦ ની અંદર ઉકાળી ચતુર્થાંશ બાકી રહે ત્યારે તેને ગાળી લઈ તેમાં શેર ૧૦ ગોળ, ધાવડીનાં ફુલ તોલા ૩૪; તજ, એલચી, તમાલપત્ર, નાગકેસર, ચણકબાગ; મરી, વાળો એ દરેક તોલા ૪ લઈ ચુણુ કરી મેળવી એક માટીના પાત્રમાં ભરી મોં બંધ કરી એક માસ સુધી રાખી મુકવું. પછી ગાળી કામમાં લેવું. માત્રા તોલા ૧ થી ૪, ઉદરસ, ક્ષય, ઉદ્વેગ, શુભ્રજ્વર મટે છે, વિશેષે કરી સોજા અને ઉદરસ, લોહીની ઉદરસમાં સારો ફાયદો થાય છે. (નિ. ૨.)

આ આસવ દેવે ફાર્મસીમાં તૈયાર છે. રતનની કી. ૩ ૨-૦

સારિવાદાસવ—(ભૈ. ૨.) સારિવા. (અનતમુગ) નાગરમોથ; લોધર, વડની મુળી, પીપરની છાલ, ક્યુરો, ધમાસો. પચક, કાળો વાળો, કાળીપાટ, આંબળા, ગળો, સુગંધીવાળો, રતાંજળી, સુખટ, અજમો, કકુ, તમાલપત્ર. એલચી, ઉપવેટ, દારૂડી, હરડે દરેક સોજા સોજા તોલા લઈ તેનું ચુણુ કરી એ ઘડા પાણીમાં ઉકાળવું. તેમાં ૧૦૦ મણ ગોળ ભેળવી પછી તેમાં ૧ શેર ધાવડીનાં ફુલ, દ્રાક્ષ ૬ શેર નાંખી વાસણ બંધ કરી એક માસ મોઢાકી રાખી મુકવું. પછી ગાળી ઉપયોગ કરવો.

આ દવામાંથી ૧૦ થી ૧ તોલો દવા; દિવસમાં ૩ વખત પાણી સાથે લેવાથી પ્રમેહ મટે છે. ઉપદંશ મટે છે, પત, વાતરક્ત, ભગંદર મટે છે, લોહી સુધરશે. ગરમી મટી જાય છે.

આ દવા દેવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. રતન ૧ ની કી. ૩.૩)

દેવે કેમીકલ વર્સિટી અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

પ્રકરણ ૧૦ મું

અરીષ્ટ.

કવાથ કરીતે તે કવાથના પ્રવાહીમાં નાંખેલાં ઔષધોનો જે ઉભરો આવવો તેનું નામ અરીષ્ટ જાણવું તેની માત્રા ૨ રૂપીઆ ભાર સુધી.

અમૃતારિષ્ટ—(લે. ૨.) ગજો ૧૦ શેર, દશમુળ ૧૦, શેર બનેનું ચુર્ણ કરી ૨૫ મણ પાણીમાં ઉકાળવું, એથો ભાગ બાકી રહે એટલે તેમાં ૧૫૫ મણ ગોળ; જરૂર ૬૪ તોલા, ખડસલીયો પીતપાપડો ૮ તોલા સાતવણ, મુંડ, મરી, પીપર, મોથ; નાગકેસર; કકુ; અતિવિષ, ઇન્દ્ર-જવ દરેક ચચાર તોલા લઘુ ખાંડીને તેનું ચુર્ણ, ધાવડીનાં ફુલ ૧૫૫ શેર તેમાં નાંખી રીઢા માટીના વાસણમાં ભરી બે માસ સુધી રાખી મુકવું પછી ગાળી લઘુ ઉપયોગ કરવો.

આ દવા ૧૫૫ થી ૧ તોલા દિવસમાં બે ત્રણ વખત પીવાથી જીનો તાવ, તાવ પછીની અશક્તિ મટે છે. તમામ જાતના તાવ મટાડી શક્તિ આપે છે.

આ દવા દેવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. રતલ ૧ ની કીં.રૂ.૩.

અશોકારિષ્ટ—આસોપાલવની છાલ તોલા ૪૦૦; પાણી તોલા ૪૦૬૬ માં પકાવવી. ચતુર્થાંશ બાકી રહે ત્યારે પાણી ગાળી લઘુ તેમાં ગોળ તોલા ૪૦૦, ધાવડીનાં ફુલ તોલા ૪૬ શાહજર, મોથ, મુંડ, દારૂદળદર, કમળ, ત્રિકુળાં, આંખાની ગોટલી, જરૂર, અરકુસીની છાલ, મુખડ એ સર્વ વસ્તુ દરેક તોલા ૪ નું ચુર્ણ કરી મેળવવું.

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

પછી તે બધી ચીજો એક માટલામાં ભરી કપડમાટી કરી એક માસ રાખી મુકવું. પછી ગાળી ઉપયોગમાં લેવું. માત્રા તોલા ૧ થી ૩, પ્રદર, શ્વેતપ્રદર, જ્વર, રક્તપીત્ત, અર્શ, મંદાગ્નિ, અરૂચી, પ્રમેહ, સોજા વિગેરે સ્ત્રીઓના તમામ રોગોને મટાડે છે. (ભૈ. ૨-)

આ આસવ દ્વે ક્ષાર્ભસીમાં તૈયાર છે, રતલની કી. ૩. ૨).

અભયારિષ્ટ—હરડે તોલા ૪૦૦, દ્રાક્ષ તોલા ૨૦૦, વાવડીંગ તોલા ૪૦ મહુડાનાં પુલ તોલા ૪૦, પાણી તો. ૪૦૫૬ માં ઉકાળી ચતુર્થાંશ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ઠંડુ થયા પછી તેમાં ગોળ તો. ૪૦૦. ગોખર, નસોતર, ધાણા, ધાવડીનાં કુલ, ઈંદ્રવારૂણી, ચવક, વરીયારી, સુંક, દાંતીમુળ, મોચરસ દરેક તોલા ૮ લાઝ ચુર્ણ કરી નાંખવું. પછી માટીના રીઢા વાસણમાં ભરી તેનું મોં કપડમાટીથી બંધ કરી એક મહીના સુધી તડકે રાખવું. પછી તેને ગાળી કાઢી વાપરવું. માત્રા દરદીની શક્તિ પ્રમાણે. અર્શ, ઉદરરોગ, મંદાગ્નિ પાંડુ, હૃદયરોગ, પેશાબ, ગુદમ અને સોજા મટાડે છે, (ભૈ. ૨)

અધ્વગંધારિષ્ટ—આસંધ તોલા ૨૦૦, ધોળીમૂમળી તોલા ૮૦; મજ્જક, હરડે, હરદળ, દારૂહરતર, જોહીમદ, રાસ્તા. નિદારીકંદ, અર્જુન સાદડ, મોચ, નસોતર એ સર્વે દરેક તો. ૪૦, ધોળી ઉપલ-સરી. કાળી ઉપલસરી, સુખડ, રતાંજલી, વજ, ચિત્રકમુળ, એ દરેક તોલા ૩૨ તે બધાનો ક્વાથ કરી પાણી તો. ૮૧૬૨ માં ઉકાળવાં. પછી અષ્ટમાંશ તોલા ૧૦૨૪ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ઠંડુ થાય ત્યારે તેમાં ધાવડીનાં પુલ તો ૬૪, મદ તો. ૮૦૦, ત્રિકટુ તોલા ૮, ત્રિજાતક તો. ૧૬, ઘઉંલા તો. ૧૬; નાગકેસર તોલા ૮ નાંખી માટલામાં ભરી કપડમાટી કરી બે માસ સુધી રાખી મુકવો માત્રા

દ્વે કેમીકલ વર્કસ અને દ્વે આયુર્વેદિક ક્ષાર્ભસી અમદાવાદ

તોલા ૨. મુર્છા અપસ્માર (વાંધ) શોષ, દાહ, ઉન્માદ; કૃપતા; બધી જાતના અર્શ; મંદાગ્નિ, વાતબ્યાધિ વિગેરે મટે છે. (ભૈ-૨.)

આ દવા દેવે દ્વાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. રતલ ૧ ની કી. ૩. ૨)

એલાદારિષ્ટ—એલચી (મોડી) તોલા ૨૦૦, અરકુસીનીજાલ તોલા ૮ ; મજ્જા; કડાની જાલ; દાંતીમુળ; હરદળ; દારૂહળદળ; રાસ્ના વાળો; જોઠીમદ; સરસોડા; ખેરમાર; અર્જુનવૃક્ષની જાલ; કરીયાતુ હીંબડો; કઠ; ચિત્રક, વરીયાળી, દરેક તો. ૪૦ લાઘ ઉકાળો કરી પાણી તોલા ૮૧૬૨ નાંખી ઉકાળવો; પાણી તોલા ૧૦૨૪ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ઠંડુ થયા પછી ધાવડીનાં ફુલ તો. ૬૪; મદ તો. ૬૦૦; ચાતુર્જાત; ત્રિકટુ ચંદન; રતાંજલી; જટામાંસી, મોરવેલ; મોચ, દમડકુલ; કાળી ઉપલસરી; દરેક તોલા ૪ નાંખી માટલામાં ભરી કપડામાટી કરી એક માસ રાખી મુકવો. માત્ર તો. ૨ થી ૪ રતવા; મસુરીકા; અજમડા; ઓરી; શીળસ; વિષ્કેટક અને વિષમન્વર મટે છે. (ભ-૨)

કુટજરિષ્ટ—કડાની જાલ તોલા ૪૦૦, દ્રાક્ષ તોલા ૨૦૦, મહુડાં તોલા ૪૦, શાવણનાં ફળ તો. ૪૦, એ બધાને ૪૦૯૬ તોલા પાણીમાં ઉકાળવાં, ચતુર્થાશ (૧૦૨૪ તોલા) બાકી રહે ત્યારે પાણી ગળી લાઘ તેમાં ધાવડીનાં ફુલ તોલા ૮૦, ગોળ તો ૪૦૦ નાંખી એક માટીના વાસણમાં ભરી મેં બંધ કરીને એક માસ સુધી રાખી ગાળી ઉપયોગમાં લેવું. માત્રા તોલા ૧ થી ૪. સર્વ પ્રકારના જ્વર, અગ્નિમાંધ સંગ્રહણી, રક્તાતિસાર મટે છે. (શા. સં.)

કુટજરિષ્ટ દેવે દ્વાર્મસીમાં તૈયાર છે રતલ ૧ ની કી. ૩ ૨-૮

બદિરારિષ્ટ—ખેરની જાલ શેર ૫, દેવદાર શેર ૫, આવચીનાં બી તો. ૪૮, દારૂહરદળ શેર ૨. હરડાં, ખેડાં અને અ'બળાં ત્રણે ગળીને શેર ૨. સર્વને લાઘ અધકચરાં કચરી પાણી શેર ૨૫ ની

દેવે કેમ્બીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક દ્વાર્મસી-અમદાવાદ

અંદર ઉઘાળી આડમો ભાગ પાણી બાકી રહે, ત્યારે ઉતારી બેઠી-
વાર પછી તેમાં મદ શેર ૨૦, સાકર શેર ૧૦, ધાવડીનાં ફૂલ શેર
૩, ચણકબાખ, નાગકેસર, જયફળ, લવીંગ, એલચી, તજ અને
તમાલપત્ર એ સાતે એપધો એ દરેક ચાર ચાર તોલા અને લીંડીપી-
પર તોલા ૧૬ લઈ પછી તે સર્વ (મદ ભસવાય) ને વાટી ખારીક
ચુર્ણ કરવું. એ ચુર્ણ અને મદ સાથે ઉઘાળામાં નાંખી તે સર્વ આ-
પધો મિશ્ર કરી ઘીના રીઠા માટલામાં નાંખી તેનું મોંદું કપડાજડથી
બંધ કરી એક માસ સુધી તડકાની અંદર રાખવી, એ રીતે એક
માસ પછી આ ખદિરાચરિત્ર પીવાથી મહાકૃષ્ટ, હૃદયરોગ, પાંડુરોગ,
અર્ધરોગ, ગુલ્મ, ગ્રંથી કૃમિરોગ, કાસ, શ્વાસ, પ્લીહા, ઉદરરોગ, તથા
સર્વ કુષ્ટો મટે છે.

દશમુલારીષ્ટ—દશમુળ દરેક તોલા ૨૦, ત્ર્યંબકમુળ તોલા
૧૦૦, પુષ્કરમુળ તોલા ૧૦૦, લોહર તોલા ૮૦, ગજો તોલા ૮૦,
આંબળાં તોલા ૪, ધમાસો તોલા ૪૮, ખેરની જાલ તોલા ૩૨,
ખીખલાની જાલ તોલા ૩૨, હરડેદળ તોલા ૩૨, તથા કડ, મજક,
દેવદાર, વાવડીંગ, જેઠીમદ, બારંગી, કાકું, બેઠાં, સાટોડીનાં મુળ,
ચવક, જઠામાંસી, ઘડેલા, ઉપલસરી, શાહજીર, નસોતર, રેણુંકબીજ
(નગોડનાં બી) રાસ્ના. પીપર, સોપારી, સડકચુરો. હળદર, વરીયાળી,
પદ્મક, નાગકેસર, મોચ, ઇંદ્રજવ, કાકડાશીંગી, જીવક, તથા રૂપલક,
અભાવે વિકારીકંદ, મેદા, મહામેદાના અભાવે સતાવરી, કોઠાલી
ક્ષીરકોઠાલીના અભાવે આસંધ, હૃદિષ્ટિકિના અભાવે વારાહીકંદ,
એ દરેક તોલા ૮ લઈ ખાંડી સર્વથી આઠ ગણા પાણીમાં ઉઘાળવું.
પછી ચતુર્થાશ પાણી બાકી રહે ત્યારે તેને ગાળી લઈ માટલામાં
બંધવું ને પછી દ્રાક્ષ તોલા ૨૫૬ લઈ તેનાથી ચાર ગણા પાણીમાં
ઉઘાળવી, ત્રણ ભાગનું પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ઠંડુ થયા પછી

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કુર્મોલીમાંથી મળશે.

તેને ઉપરના માટલામાં ક્વાથ ભેગું નાંખવું, પછી તેમાં મદ તોલા ૧૨૮, ગોળ તોલા ૧૬૦૦ ભેળવવા ને ધાવડીનાં પુલ તોલા ૧૨૦, અને કંકાલ, વાળો, સુખડ; જયફળ; લવીંગ; તળ; એલચી; તમાલપત્ર; નાગકેસર; પીપર એ દરેક તોલા ૮ લઈ તેનું ચુર્ણ કરી માટલામાં ઉકાળા ભેગું નાંખવું તથા કસ્તુરી પણ ચાર માસા (૧ માસ) નાંખી તે માટલાને કપડામાટી કરી જમીનમાં દાટી રાખવું, પછી સારો રસ થયો જણાય એટલે બહાર કાઢી તેમાં નિર્મળીનાં બીજનું બારીક ચુર્ણ થોડું નાંખવું; જેથી રસ નિર્મળ થાય છે. માત્રા તોલા ૧ થી રા; સંગ્રહણી, અરૂચી, શ્વાસ; ઉધરસ ગુલ્મ; જાગંદર; વાતરોગ; ક્ષય; ઉલટી; પાંડુ, કમળો; ચામડીનાં દરદો, અક્ષ ઉનવા, ધાતુક્ષય વિગેરે દરદો મટે છે, સ્ત્રીના વંધ્યદોષને મટાડે છે. દુર્બળ માણસોને શક્તિ બનાવે છે. અને શરીરમાં વિર્ય તથા બળની વૃદ્ધિ કરે છે. (શા. સ.)

આ દવા દેવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળશે રતલ ૧ ની કીં ૩. ૩)

દ્રાક્ષારિષ્ટ—દ્રાખ તોલા ૨૦૦; પાણી તોલા ૨૦૪૮ માં ઉકાળી ચોથો ભાગ બાકી રહે ત્યારે ગાળી ઠંડુ થયા પછી તેમાં ગેળ તોલા ૮૦૦; તળ; તમાલપત્ર; એલચી; નાગકેસર; બહિંશા; મરી; પીપર; વાવડીંગ; દરેક તોલા ૪ નું ચુર્ણ નાંખી એ બધાને હલાવી એક માટીના વાસણમાં ભરી મેં બંધ કરી એક માસ પર્યંત રાખવું. પછી ગાળીને ઉપયોગમાં લેવું. માત્રા તોલા ૧ થી ૪; ઉરુક્ષત; ક્ષમ, ખાંસી; શ્વાસ અને બીજા કંકના રોગમાં હાથદો થાય છે. (શા. સ.)

તૈયાર દ્રાક્ષારિષ્ટ દેવે ફાર્મસીમાં મળશે તેની કીંમત ૧૫૫ રત-
લની બા. એકની ૩. ૨.

દેવદાર્વારિષ્ટ—દેવદાર શેર ૫; અરુચી તોલા ૮૦; મજ્જા; ઉલ્લવ; નેપાળનાં મુળ; તગર; હળદર; ફાફળદર; રાસ્તા; વાવડીંગ;
દેવે ફાર્મસીમાં મળે અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

નાગરમેથ; સરસડાની અંતરછાલ; ખેરની છાલ; અર્જુન વૃક્ષ-સા-
 ઢડની છાલ; એ બારે ઐષધો દશ દશ પલ; અજમે; કડાછાલ;
 રતાંજળી; ગળો; કુકુ અને ચિત્રો એ છએ ઐષધો આઠ આઠ
 પલ; એ રીતે એ છએ ઐષધોને લખ તેમને અધકચરાં કરી ૨૫ શેર
 પાણીની અંદર ઉકાળા આઠ લાગ પાણી બાકી રહે ત્યારે ઉતારીને ગાળી
 લેવાં, એ ગાળી લીધેલા એક દ્રોણ પ્રવાહી પદાર્થની અંદર આવેલો
 ઉભરો ઉતરી જમને તે ટાઢો થાય ત્યારે તેની અંદર ધાવડીનાં
 પુલ તોલા ૧૪; મદ શેર ૩૦; સુંઠ, મરી; પીપર એ ત્રણે ઐષધો
 મળીને તોલા ૮; તજ; તમાલપત્ર અને એલચી એ ત્રણે મળીને
 તોલા ૧૬; ધણિલા તોલા ૧૬; અને નાગકેસર તોલા ૮ લખ પછી
 એ દશે ઐષધોમાંથી મદને જુદું કાઢી લખને બાકીનાં નવ ઐષ-
 ધોનું બારીક ચુર્ણ કરવું. એ ચુર્ણ મદ સાથે નાંખી તે સર્વ ઐષ-
 ધોને મિશ્ર કરી ઘીના રીઢા માટલામાં નાંખી તેનું મોં કપડા-દર્થે
 બંધ કરી તે દવાને એક માસ સુધી તેની અંદર રાખવી. એ રીતે
 એક માસ પછી આ દેવદારિષ્ટ પીવાથી ગમે તેવા પ્રમેહ; વાતરોગ.
 ગ્રહણી, અર્શ મુત્રકચ્છ કંડુ અને કુષ્ટ મટે છે.

આ દવા દેવદાર્મસીમાં તૈયાર મળશે રતન ૧ ની બાની કોંડરા

અપ્પુદારિષ્ટ—બાવળની અંતરછાલ શેર ૨૦ લાવી અધકચરી
 કરી ચાર દ્રોણ પાણીની અંદર ઉકાળી એક દ્રોણ પાણી બાકી
 રહે ત્યારે હેઠે ઉતારીને ગાળી લેવી; આ ગાળી લીધેલો કાઢો ટાઢો
 થાય ત્યાર પછી તેની અંદર ગોળ શેર ૩૦, ધાવડીનાં પુલ તોલા
 ૬૪; લીંડીપીપર તો. ૮ જયફળ; ચણકબાખ; એલચી; તજ; તમાલ
 પત્ર; નાગકેસર, લવીંગ; અને મરી એ આઠે ઐષધો ચાર તોલા
 લખ પછી એ અગીઆર ઐષધોમાંથી ગોળને જુદો કાઢી લખને,
 બાકીના દશે ઐષધોનું બારીક ચુર્ણ કરવું, એ ચુર્ણ ગોળ સાથે

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવ દાર્મસીમાંથી મળશે.

નાંખીને તે સર્વ ઔષધોને મિશ્ર કરો માટલામાં નાંખી તેનું કપડ-
જીંદથી મોં બંધ કરો તે દવાને એક માસ સુધી રાખી પછી
ઉપયોગમાં લેવી; એ રીતે તૈયાર કરેલો આ બુધ્ધિરિષ્ટ, ક્ષય કુષ્ટ
અતિસાર; પ્રમેહા શ્વાસ; અને કામ મટાડે છે. (શા, સં)

રોહિતકારિષ્ટ-રગતરોહીડાની અંતરજાલ શેર ૧૦ લઈ અધ-
કચરી કરીને તેનો ૧૨ા શેર પાણીમાં ઉકાળી ચોથો ભાગ પાણી
બાકી રહે ત્યારે હેઠે ઉતારીને ગાળી લેવી એ ગાળી લીધેલા પાણીની
અંદર ગોળ તો ૮૦૦; ધાવડીનાં પુલ તો ૬૪ લીડીપીંપર પીંપરીમુ-
ળના ગંઠોડા ચવક ચીત્રો સુંડ તજ તમાલપત્ર એકચી હરડાં બેઠાં
અને આંબળાં એ અગીઆરે ઔષધોનું બારોક ચુર્ણ કરવું એ ચુર્ણ
ગોળ સાથે નાંખી તે સર્વ ઔષધોને મિશ્ર કરો માટલામાં નાંખી
તેનું મોટું કપડજીંદથી બંધ કરી તે દવાને એક માસ સુધી રાખી,
પછી ઉપયોગમાં લેવાથી સંત્રકણી; પાંદુરોગ; પ્લીહા, હર્ષ; હરોગ;
ગુદમ; ઉદરોગ; કુષ્ટ અને શોષ તથા અરચી મટે છે, (શા. સ.)

વિડંગારિષ્ટ-વાવડીંગ, પીંપળીમુળના ગંઠોડા; રાસ્તા; કમ-
જાલ; ઈંદ્રજવ; કાળીપાટ; એકચાલુક નામે સુગંધી પદાર્થ અને
આંબળાં; એ આઠે ઔષધો પાંચ પાંચ પલ લઈ તેમને અધકચરી
કરી; આઠ દ્રોણ પાણીની અંદર ઉકાળવાં અને એક દ્રોણ પાણી
બાકી રહે ત્યારે તેમને હેઠે ઉતારીને ગાળી લેવાં. એ ગાળી લીધેલા
એક દ્રોણ પ્રવાહી પદાર્થની અંદર આવેલો ઉભરો ઉતરીને ટાઢો
ચાય ત્યારે તેની અંદર મદ તોલા ૧૨૦૦ નાંખવું; પછી ધાવડીનાં
પુલ ૨૦ પલ; તજ, તમાલપત્ર, અને એકચી એ ત્રણે ઔષધો મળીને
તોલા ૮, ધઉલા; કાચિનાર, ચંપાકાડી; અને લોહર એ ત્રણે ઔષધો
ચચાર તોલા; સુંડ; મરી, અને લીડીપીંપર એ ત્રણે ઔષધો મળીને
તોલા ૩૨ એ રીતે સર્વ ઔષધો લઈ તેનું ચુર્ણ કરી એ ચુર્ણને

હવે કેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

(૧૧૮)

પંજી ઉપરના પ્રવાહી પદાર્થોની સાથે મિશ્ર કરીને પછી તે સવે
પદાર્થોને ઘીના રીઠા માટલાની અંદર નાખી તેનું મોં કપડાંથી
બંધ કરી તે દવાને એક માસ સુધી તેની અંદર રાખવી તે પછી
પીવાથી ઘણો વધેલો વિદ્રવિ, ઉરસ્તંભ, પથરી, પ્રમેહ, વાત, ભગ-
દર, ગન્ડમાળા અને પક્ષાઘાત મટે છે. (શા-સં)

પ્રકરણ ૧૧

પાક

આસંધપાક-આસંધ તોલા ૪૦, સુંક તોલા ૨૦, પીપર તોલા
૧૦, મરી તોલા ૪, તેનું ચુર્ણ કરવું, ગાયનું દૂધ શેર ૫ તેમાં ઉપલી
ચાર વસ્તુનું ચુર્ણ ધીમા તાપથી ઉકાળી આવેલો કરવો; પછી તેમાં
થોડે થોડે કરીને ઘી સેર ૫ નાંખવું, મદ તાપ આપવો અને હલા-
વવું એટલે દાણો પડશે, તે ચુલેથી ઉતારી લેવો, પછી સાકર શેર
૧૨ ની આસણી કરવી, આસણી થાય એટલે તેમાં ઉપલો દાણો તથા
નિશીની વસ્તુઓનું ઝીણું ચુર્ણ નાંખવું તજ તોલા ૪, તમાકુપત્ર
તોલા ૪, એલચી તોલા ૪, પીપરી મુળ, જીરું, લવીંગ, અગર, વાળો
ચિત્રકમુળ, સુખડ, ટોપર, કમળ; રૂમીમરતકી, વાંસકપુર, આંખળાં;
એરસાર; કપુર, ધમાસો, સારોડી, આસંધ, સતાવરી, લાંગ દરેક તોલા
૧૦ પછી એક ત્રાસકને ઘી ચોપડી તેમાં ઠારી ચોસલાં પાડવાં,
માત્રા તોલા ૨૦ થી ૫; મંદાગ્નને દુર કરી પુષ્ટિ આપે છે, મગજને
સુધારે છે. (વૈ. શા.શં.)

કામવર્ધક મોદક-એખરો, ગોખર, બળદાણા, ઘોળામુસળા,
ઘોચાં, આસંધ, જેઠીમધ, શતાવરી, એ સર્વે સરખે ભાગે મળી શેર
ઉપરની તમામ દવાઓ દવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

(૧૧૯)

૨ લાઠ તેનું ખારીક ચુર્ણ કરીને આઠધણા દુધમાં ઉકાળી આવે
કરવે, આવે માત્ર ત્યારે તેમાં ઘી શેર ૨ નાંખી દાણો પાડવે, દા-
ણાથીખમણી સાકરની ચાસણી પાક જેવી કરવી, પછી તેમાં કુદી
નાંખી હલાવી નિચે ઉતારી તેના પાંચ પાંચ રૂપીઆભારના ભાકુ વાગવા
ખને તો તેમાં તજ, તમાલપત્ર, એલચી, નાગકેશર, બદામ, ચારાળી
થોડાં થોડાં નાંખવાં માત્રા તોલા ૫ થી ૧૦, વિર્યાની વૃદ્ધિ કરી
શરીરમાં તાકાત આપે છે.

કુખમાંડખડ પાક—ભૂરાકોળાનો રસ તોલા ૪૦૦, ગાયનું દુધ
તોલા ૪૦૦, આંખળાનું ચુર્ણ તોલા ૩૨, એ ત્રણેને ધિમા તાપથી
પકાવી સાકર તોલા ૭૨ નાંખી પાક તૈયાર કરવો માત્રા તોલા ૨૫
થા ૫ અમ્બપીત મટે છે, (વ.સ.)

કૌચાં પાક—કૌચાંને પાણીમાં કે દુધમાં ઉકાળી ફેતરાં ઉતારી
નાંખી અંદરના ગોળા (મીંજ) લેવા તે તોલા ૧૨૬ તેને સુકવી
ચુર્ણ કરવું તે ચુર્ણને ખમણા દુધમાં ઉકાળો આવે કરવો; માત્રામાં
ઘી શેર ૪ થી ૪ નાંખીને તેનો દાણો પાડવો; પછી સર્વના વજન
જેટલી સાકરની ચાસણી કરીને તેમાં ઉપજા દાણો તથા નિચેની
વસ્તુઓનું ચુર્ણ નાંખવું, કેસર, તજ, તમાલપત્ર, એલચી, પીપર; સુંઠ
લવંગ, અગર, જાવંત્રી, જાયફળ, અકલકરો, કંકોળ, સમદરશોષનાં
ખી, અજમો, મુશળી, હરડે એ દરેક તોલો ૨ અને કપુર તોલા
૦૧ રસસિંદુર, નાગબળ, વિગેરે માત્રાઓ જરૂર જણાય તો નાંખવી.
માત્રા તો. ૧ થી ૨૫ કામેચ્છા ધાતુ, બગ તથા બુદ્ધિને વધારે.
વાજકરણ કરે, ધાતુ ક્ષય તથા બહુમુતતા, જીનો પ્રમેદ, ક્ષય તથા
ક્ષીણતાને મટાડે છે

કંદર્પ પાક—ધોળી કુંગરીના કાંઠા તોલા ૨૦, દુધ શેર ૨૬
શેર ૧, મદ તોલા ૯; સાકર શેર ૨, તજ તથા જાયફળ અઢતોલો

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી—અમદાવાદ

લવીંગ; કેશર, જવંત્રી, અરધો અરધો તોલો, શુદ્ધ તામ્રલસમ તોલો ૦૧, કૌચળીજ તોલો ૪૧, માવો તોલો ૧૦ એ સર્વેનો પાક તૈયાર કરવો, માત્રા તોલો ૨૧, નપુષકપણું મટાડી પુરણાતન આપે છે.

ખંડકુમાંડ પાક—જુરઠાળાનો ગરમ તોલો ૪૨ લઘ તેને પાણી તોલો ૬૪ માં અરધું પાણી બળી જાય ત્યારે કપડાથી નીચોવી પાણી ગાળી લેવું અને ગરમને ઘી તોલો ૧૦ માં શેકી રાખવો પછી કાળાના નીચોવી કાઢેલા પાણીમાં ૧૧ શેર સાકરની આસણી થાય ત્યારે તેમાં ઘીમાં શેકેલ કાળું નાંખવું, પછી નીચે ઉતારી તેમાં મોથ, આબળાં, વાંસકપુર, ભારગી, તજ, તમાલપત્ર, એલચી દરેક તોલો ૦૧; સુંક; ધાણા, મરી, દરેક તોલો ૧, અને પીંપર તોલો ૪નું ચુરણ નાંખવું માત્રા તોલો ૨૧ થી ૫. રક્તપીત્ત, પીત્તજ્વર, તરસ; દાહ; પ્રદર; કૃપતા, ઉલટી ઉધરસ, શ્વાસ, સ્વરભેદ; ક્ષય; વધરાવળ વિગેરેને મટાડે છે. ધાતુપુષ્ટ કરી બળને વધારે છે.

ચોપચીની પાક—ચોપચીની તોલો ૪૮; પીંપર; પીંપરીમુળા મરી; સુંક, તજ; અકલગરૌ, લવીંગ એ દરેક તોલો ૧, બધાનું વજન ગાળ ચુક્યું કરી સાકર શેર ૧૧ ની આસણી કરી તેમાં નાંખી પાક કરવો. માત્રા તોલો ૨૧; ઉપદશ; શીરંગ; પ્રમેહ વરણ અને ભગંદર મટે છે. (નિ-૨)

જીરાપાક—જીરૂ ખાડેલ શેર ૧ તેનો દુધ શેર ૪ માં માવો કરવો. તે માવાને ઘીમાં શેકી દાણો પાડવો; સાકર શેર ૨ની આસણી કરી તેમાં તજ; તમાલપત્ર; એલચી; નાગકેશર; પીંપર; સુંક; જીરૂ; મોથ, વાળો; દાડમની છાલ; રસાજન; ધાણા; હળદર; સાલન; વજી-લોચન; તપખીર એ દરેક તોલો ૨ નું ચુર્ણ તથા ઉપલો દાણો આસ-ણીમાં નાંખી પાક કરવો. માત્રા તોલો ૫, પ્રદર; રક્તપીત્ત; મોહનો રાગ. પ્રમેહ; પથરી; જીર્ણજ્વર, દાહ; પીનમ અને અર્થ રોગમટે છે. (ને-૨)

ઉપરની તમામ દવાઓ દરેક ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

(૧૨૧)

પીપરપાક—પીપરનું ચુર્ણુ તોલા ૬૪; ચારગણા દુધમાં ઉકાળી આવો કરવો તે માવાને ઘી તોલા ૨૫૬ માં દાણો ધીમા તાપથી પાકવો; સાકર તોલા ૨૫૬ ની ચાસણી પાક જેવી કરી તેમાં ઉપરનો દાણો તથા તજ, તમાલપત્ર; નાગકેશર, એલચી દરેક તોલા ૪ નું ચુર્ણુ, તથા બદામ અને ઘી મરણ પ્રમાણે નાંખવું. માત્રા તોલા ૧ થી ૨; અનુપાન દુધ. ધાતુમત, જ્વર, જીર્ણજ્વર; ઉધરસ; દમ; પાંકુ; ધાતુ ક્ષય; મંદાગ્નિ મટાડે છે. [નિ.૨]

બદામપાક—બદામનાં મીઝ તોલા ૨૦; આવો તોલા ૧૦; મુગલાઇબેદાચા તોલા ૪, લવંગ, જયફળ, જવત્રી, કેસર; વાંસકપુર કમળકાકડી દરેક તો. ૦ા; એલચી, તજ, તમાલપત્ર; નાગકેશર, દરેક તોલા ૧; સાકર શેર ૨ા, ઘી તોલા ૨૦, બદામનું ચુર્ણુ તથા માવાને ઘીમાં શેકી દાણો પાડવો અને બાકીની સર્વ વસ્તુનું બારીક ચુર્ણુ કરવું. સાકરની ચાસણી કરી તેમાં ઉપરની સર્વ વસ્તુઓ નાંખવી તથા અબ્જક ભરમ તોલા ૦ા, બંગભરમ તો. ૦ા સુચર્ણુ-માશ્વિકભ્રમ તોલો ૦ા, પ્રવાસભરમ, તો. ૦ા એ સર્વ બખોમાંથી ધમ્જા હોય તે પ્રમાણે નાંખરી, માત્રા તો. ૧ થી ૨ા; વિર્બવૃદ્ધિ; પ્રુષ્ઠિ તથા તાવમાંથી ગયેલી શક્તિ માટે આ પાક સારો છે,

મેથીપાક—મેથીદાણા તોલા ૧૦, સુંક તોલા ૧૦ બનેનું ચુર્ણુ કરી દુધ શેર ૫માં રાંધી આવો તૈયાર થાય એટલે તેમાં ઘી નાંખતા જવું અને હલાવતા જવું. છુટો દાણો પડેથી તે કાઢી લેવો પછી સાકર શેર ૨ ની ચાસણી કરી તેમાં ઉપરનો દાણો નાંખવો, તેમજ પીપર; સુંક, પીપરીમુળ; અજમોદ, ધાણા; જીરું; વરીયાળો, જયફળ; કચેરો; તજ, તમાલપત્ર અને મોચ એ દરેક તોલા ૪ લઈ તેનું ચુર્ણુ કરી તેમાં નાંખવું. અને તેના લાકુ બનાવવા. માત્રા તોલા ૬ થી ૮ થીકલ વડે અને હવે આયુર્વેદિક કાર્મસી—અમદાવાદ

(૧૨૨)

૫; આમવાત, સર્વવાતરોગ; સ્ત્રીઓના સુવાવડના વાતરોગમાં અપાય છે.

સાલમપાક--સાલમ તો. ૨૦; તેના ચુર્ણને દુધ તો. ૧૨૮૦ માં ઉકાળી પુષ્કળ ઘી નાંખીને દાણો પાડવો. તે દાણાના વજન જેટલી સાકર અથવા ઇચ્છા હોય તો ફેદી સાકરની આસણી કરવી. અને તેમાં દાણો નાંખી પાક કાઢવો અને પછી મરણ માફક કેશર; અદમ; પીસ્તાં; ચારોળી; તજ; તમાલપત્ર; નાગકેશર એકઠી વિગેરે નાંખવાં. માત્રા, તોલા ૧૧ થી ૫ પુષ્ટિ આપે છે, વિર્યની વૃદ્ધિ કરે છે; આ પાક શીયાળામાં ખાવાથી વધારે ગુણ કરે છે,

સૌભાગ્યમુંડીપાક--મુંડ તોલા ૩૨ નું ચુર્ણ કરી તેને ગાયના ઘીને ધાખે દહ આડ શેર ગાયના દૂધમાં નાંખી મારવો કરવો પછી તે માવામાં ઘી નાંખતા જવું અને હલાવતા જવું; તેથી દાણો છુટો થશે પછી સાકર શેર ૮ ની આસણી કરી તેમાં દાણો તથા ધાણા તોલા ૧૧ વરીયાળી તોલા ૧૧, વાવડીંગ; મુંડ, નાગકેશર; દરેક તો. ૨૨, મરી; પીપર; મોથ; એ દરેક તોલા ૪ એ સર્વેનું ચુર્ણ તથા મરણ માફક અદમ, પરતા, ચારોળી અને ઘીનો પાક તૈયાર કરવો માત્રા તો ૫; સુવાવડના રોગ; તરસ; ઉલટી, જ્વર; બળતરા; શોષ; શ્વાસ; ઉદરસ; ખરલ; કૃમિ; વગેરે સ્ત્રીઓના રોગ મટે છે.

પ્રકરણ ૧૨

અંજન.

આ અંજન આંખમાં અંજવાથી આંખના રોગો મટે છે.

અંજન--હરડે, ખેદા, આંખળાં, મુંડ, મરી, પીપર, સીંધવ, રક્ષવંતી, જેડીમધ, મોરથુથુ, ઘોળાં કમળ, વાવડીંગ, લોહર તામ્બરમ

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષામ્ સીમાંથી મળશે.

એ ચૌદ સ્ત્રીઓનું ખારીક ચૂર્ણ કરીને વરસાદના પાણીમાં વાટીને બાટકે કસવી; તે સ્ત્રીના ધાવણમાં ધસીને આંજવાથી આંખની ઝાંખ તથા પડળ મટે છે, છારી મટે છે, કેસુડાંના રસમાં ધસીને આંજવાથી આંખનાં ફુલ તથા રતાશ વીગેરે મટે છે. લોદરનું પાણી કરીને તેમાં ધસીને આંજવાથી શરૂઆતનો તીમીર રોગ મટે છે.

ક્તકાંજન—નીર્મળીનાં ખી, શંખ, સીંધાલુણ, સુક, મરી પીંપર, સાકર, સમુદ્રીણુ, રસવંતી, મધ, વાવડીંગ, તથા મનશીલ સર્વ સરખે ભાગે લઈ સ્ત્રીના ધાવણમાં કે બકરીના દુધમાં ઘુંટીને અંજન કરવાથી તીમીર, ઝાંખ, પડળ, મોતીઆ, પાંપણનો રોગ, ફુલ, ચેળ અને ૫૩ વિગેરે આંખના રોગ મટે છે.

કરંજખીજ વર્તી—કરંજના ખીનું ખારીક ચૂર્ણ કરી તેને કેસુડાંના રસની ઘણી ભાવનાઓ આપી ખલમાં ઘુંટી તેની જગના દાણા જેવડી ગોળીઓ લાંખી વાળવી તેમાંથી સહેજ પાણીની અંદર ધસી આંખમાં આંજવાથી શુક્રરોગ મટી જાય છે. (શા.સં.)

કૃષ્ણાદિ અંજન—પીંપર, હરરે, ખેઠાં, આંખળાં, લાખ, લોદર તથા સીંધાલુણ સરખે ભાગે લઈ ભાંગરાના રસમાં ઘુંટીને ગોળી કરવી પાણીમાં તે ધસીને અંજન કરવાથી પાંપણનો રોગ, તિમીર, મોતીયા, ચેળ ફુલું વિગેરે આંખના રોગ મટે છે.

કૃષ્ણાંજન—પીંપરને બકરાની લીંડીઓમાં પકાવીને તથા બકરાની લીંડીઓના રસમાં વાટીને અંજન કરવાથી સ્તાંધગાપણું મટે છે. [ભા.પ્ર.]

કૃષ્ણસર્પ વસાદિરસક્રિયા—કાળા સર્પની મામરને હ (ચરખી) ઝાંખ, ક્તકકળ અને સુરમે એ ચારે ખલમાં ઘુંટી આંખમાં આંજવાથી આંધળો માણસ દેખતો થાય છે. (શા.સં.)

ખર્પરવટી—શુદ્ધ ખાપરીઉં, સીંધાલુણ, ફુલ, વેલ, મોરથુથુ,

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસી અમદાવાદમાંથી મળશે.

(૧૨૪)

પુલાવેલ ટંકણુખાર, સુંઠ, મરી અને પીપર એ બધી ચીજો સરખે
ભાગે લઘુ તેનું બારીક ચુર્ચું કરી લીંણુના રસમાં ઘુંટી ગોળી કરવી.
તેને જાયામાં મુકવી પાણી સાથે ઘસી આંજન કરવાથી સર્વે જાતના
આંખના રોગ મટે છે (આ. લિ.)

ખર્પરાંજન—શુદ્ધ ખાપરીઆને પાણી સાથે ખુબ ખરલ કરવો,
જેથી ખાપરીયું પાણી સાથે મળી જશે. અને કેટલાક કુચાવાળા
ભાગ નીચે બેસી જશે. પછી ઉપરનું ચોખું પાણી નિતારી લઘુ કુચો
ફેંકી દેવો. પછી એ પાણીને ત્રાંખાના વાસણમાં ઉકાળતાં જે નિચે
રહે તેને ત્રીફળાના કવાચની ત્રણ ભાવના આપવી. સુકાઈ જાય ત્યારે
તે ચુર્ચુંથી દશભો ભાગ તેમાં કપુર મેળવવું. આંખના દરદો માટે આ
ઉત્તમ ઉપાય છે. (આ. ઔ.)

ગુડુચીસ્વરસાદીવટી—ગળોતો રસ એક રૂપીઆભાર, મદ એક
માષાભાર, સિન્ધાલુણુ એક માષાભાર એ ત્રણે ખલમાં નાંખી ઘુંટીને
આંખમાં આંજવાથી તીમીર, પડળ, કાચ, ઘોળા ડોળાપરના રોગ,
કાળા ડોળાપરના રોગો, ખીલ વિગેરે આંખના રોગો મટેછે. (શા. સં.)

ચંદ્રોદયાવર્તી—હરડે, વજ, કઠ, પીપર, મરી, બેઢાંતો ગર્ભ,
આંખનીનાબી, મનશીલ, એ સર્વે સરખે ભાગે લઘુ બકરીના દુધમાં
વાટી લાંબી ગોળીઓ કરવી. આ ગોળી આંખમાં આંજવાથી ત્રણ
વર્ષના પુલાંને મટાડે છે. સર્વ પ્રકારની માંસની વૃદ્ધિ, રતાંધળાપણું
વીગેરે દરદો મટાડે છે. (ભા. પ્ર.)

આ હવા અમારી પાસે તૈયાર છે તો. ૧ રૂ. ૧-૦-૦

જાતીપુષ્પાદીવર્તી—જામનાં ફુલ, પ્રતલ, મરી, કડુ ઘોડાવજ
સિન્ધાલુણુ એ જાગે રસ સરખે ભાગે લઘુ બકરીના મુતમાં ઘુંટી
આંખમાં આંજવાથી તન્દ્રા રોગ મટે છે. (શા. સં.)

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

જયપાળ મજાજન—નેપાળનાં બી ની અંદરનો મર્લ લઈને તેને લીધુના રસની એકવીસ ભાવના દેવી પછી સારી પેઠે ધુંટી જવના દાણા જેવડી વાટો બનાવી પછી જે મનુષ્યને સર્વદંશ થયો હોય તેને તે વાટને માણસની લાળમાં ધસીને આંજવાથી સાપનું ઝેર કીતરી જમ માણસ જીવતો રહે છે (શા.સં.)

તુત્યાંજન—મોરચુથુ; સોનામુખી; સીંધાલુણુ; સાકર; શંખ; મનશીલ; સોનાગેર; સમુદ્રશીલુ; તથા મરી સરખે ભાગે લઈ બારીક ચુર્ણ કરી મદમાં ધુંટી આંખમાં આંજવાથી પાંપણના સર્વ રોગખીલ આંખ મોતીઆ અને કુલુ મટે છે.

દંતવર્તી—હાથી; કુકર; ઉંટ; બળદ; ઘોડો; બકરો, અને મધેડો એ સાત જાતના દાંતો; શંખ; મોતી અને સમુદ્રશીલુ દશે સરખે ભાગે લઈ બારીક ચુર્ણ કરીને તેને પાણીમાં ધુંટીને જવના દાણા જેવી વાટો બનાવવી તેનું નામ દંતવર્તી તેને પાણીમાં ધસી આંખમાં આંજવાથી આંખના શુક્રો ઝરી જાય છે.

દક્ષાંતવક્રાદી લેખાંજન—કુકડાનાં ઘંડાંપરની છાલ, મનશીલ; ઘોળા કાચ, શંખ; મુખડ; અને સોનાગેર સરખે ભાગે લઈ બારીક વાટી લુગડાથી ચાળી આંખમાં આંજવાથી કુલુ અને અર્મ આદિ રોગ મટે છે. શા.

નયન શાણાંજન—પીપર; સીંધાલુણુ; મરી; રસવંતી; સુરમો; સમુદ્રશીલુ; સાકર; ઘોળા સાટોડી; હળદર; રતાંજળી. જેઠીમદ હરડે; મનશીલ; લીંબડાનાં પાન; લોદર; ફટકડી; શંખનીનાભી; બીમસેની કપુર તે સર્વ સરખે ભાગે લઈને ચુર્ણ કરીને જડા લુગડાથી ચાળી, તેમાં દમમેળવી લોઢાના વાસણ ઉપર રાખી ત્રાંખાનો વાટકીથી ધુંટવું, મઘ અંજન આંજવાથી તિમીર; પડળ તથા કુલુ મટે છે. (ભા. પ્ર.)

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી-અમદાવાદ

નીલોપલદીવતી—કાળુકમળ; શરમવાનાં ખી; અને નાજ-
કેસર સરખે ભાગે લઘ પાણીમાં ઘુંટી જવના દાણા જેવી વાટા
બનાવી તેને પાણીમાં ઘસી આંખમાં આંજવાથી અતિ તન્દ્રારોગ
મટે છે. (શા. સ.)

પલંશાજન—રતાંબદી ભાગ ૧, સીંધવ ભાગ ૨, હરડે
ભાગ ૩, આખરાનો શુંદ ભાગ ૪, તેને બારીક વાટી ચુર્ચું કરવું. તે
આંખમાં આંજવાથી આંખના કાળા ભાગ પરનાં પુલ મટે છે. (આ. બૌ.)

પુષ્પહરીવતી—કરંજનાં ખી ને કમુડાના રસની ઘણી ભાવના
આપીને તેની વાટ બનાવી સુકવી તૈયાર રાખવી તે આંખમાં
આંજવાથી આંખના પુલ મટે છે,

પુનર્નવા અંજન—સાટોડીના દુધને મુળની અંદર ઘસીને
આંજવાથી કન્ડુ રોગ મટે છે, મદની અંદર ઘસીને આપવાથી નેત્રશ્રાવ
મટે છે, લીની અંદર ઘસીને આંજવાથી તિમીર રોગ મટે છે. (શા. સં.)

પાણી તલ સ્પર્શ પ્રયોગ—મનુષ્યે જમી હાથ ધોયા પછી
તે બીના હાથની તળીને ખીજ હાથ સાથે ઘસી તે હાથ આંખોપર
ફેરવવાથી નેત્રના સાધારણ રોગ તથા તિમીરાદિ રોગો મટે (શા. સં.)

રતનજોતની સળી—મોરથુથુ ભાગ ૨, ફટકડી ભાગ ૧,
સુરોખાર ભાગ ૧, એ ત્રણે સીજને ભેગી કરી તાપ આપવો તેથી
એકરસ થઇ જશે, તેમાં ૧ મા ભાગતું કપુર મેળવવું અને તેની
સળીઓ કરવી તે દરરોજ બે ત્રણ વખત પાંપણ ઉઘલાવી આંજવાથી
આંખના ખીલ, અત્યાશ્રુ, પુલ, આંખ દુખવી વિગેરે આંખના દરદો મટે છે.

રોપણીકુસુમિકાવતી—તલનાં પુલ ૮૦, લીંડીપીપરના દાણા
૧૦. અઘનાં પુલ ૫૦. મરીના દાણા ૧૫, સર્વેને પાણીની અંદર

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવ દાર્મસીમાંથી માપશે.

ઝીણું ઘુંટી જવના દાણા જેવી વાટો બનાવવી તેને પ્રાણીમાં ધસી આંખે આંજવાથી તિમીર રોગ, કુલ અને માંસવૃદ્ધિ રોગ મટી જાય છે. (શા. સં.)

રસાંજનાદિવટ્ટી—રસવંતી, હળદર, દારૂહળદર. માલતીનાં પાન તથા લીંબડાનાં પાન તે સર્વને ગ્રાપના છાણુના રસમાં વાટીને જોની ગોળી કરવી. તે ગોળીમાંથી એકેક વાલ જોટલો પાણીમાં ધસારે કરીને અંજન કરવું. જેથી રતાંધળાપણું મટે છે. (શા.સં.)

રસમૃદુચુર્ણાંજન—ખાપરીયું ખલમાં નાંખી ઝીણું વાટી એક વાસણમાં ભરી તેમાં નાંખી હાલવીને હરવા દઇ ઉપરનું પાણી નિતારી લઇ તળે જમણું ચુર્ણ નાંખી દેવું પછી તે પાણીને ઘાટુ થાય ત્યાં સુધી બાળી દેવું. પછી ચોપડા થઇ જાય એટલે તેને ઠાંડી ચુર્ણ કરવું એ ચુર્ણને હરડાં, ખેંઠાં અને આંખળાંના કાઢની ત્રણ સારી ભાવના આપી તેમાં ચુર્ણનો દસમો ભાગ કપુર ભેળવીને જે આંખમાં આંજવાથી તેજના સર્વ પ્રકારના દોષો અને સર્વ રોગો મટી જાય છે, (શા. સં.)

વટફીરાદિ રસ ક્રિયા—નડની ક્ષીરમાં બીમસેની કપુર ઘુંટીને તેનું જરા જરા અંજન કરવાયા બે મસનું હુલુ કપાય છે.

લેખની રસક્રિયા—મોરથુથુ. સુવર્ણમાલિકનો કટકો સિંધા—ધુણુ, સાકર, શંખ, મનશીલ, સોનાગેર, સમુદ્રરીણ અને મરી નવે સ્વરૂપે ભાગે લઇ ખાંડીને તેનું ચુર્ણ લુચડામાંથી ચાળી એ ચાળેલા ચુર્ણને મદમાં કાલવી આંખમાં આંજવાથી આંખવા સર્વ પ્રકારના રોગો મટે છે.

શીસાની સ્થળી—શીસાને આગન ઉપર તપાવી રસ કરીને અનુક્રમે મિથેની વસ્તુઓમાં સતત સતત ચાર ઠાસું ૧ ત્રિશ્વર્ણી

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

ઉકાળો ૨ ભાંગરાનો રસ, ૩ સુંઠનો ઉકાળો, ૪ ગોમુત્ર. ૫ મદ, અને ૬ બકરીનું દુધ, પછી તેને ટીપીને અન્ન કરવા જેવી સળી બનાવવી ફકત આ સળી આંખમાં ફેરવવાથી નેત્ર રોગ મટે છે.

સ્નેહુવર્તી—આંખળાં, બેઠાં, હરડે તે ત્રણેના, ઠળીઆનો અગ્ર અનુક્રમે ભાગ ૧-૨-૩ તેને પાણીમાં આરીક વાટી લાંબી વાટ દરવી તેમાંથી ચોખાપુર કટકી પાણીમાં વાટી આંખવાથી આંખની અંદરથી પાણી ઝરવાનો રોગ તથા વાતરકતની પીડા મટે છે, (શા.સ.)

સમુદ્રેનાદિવર્તી—સમુદ્રશીણ, સિંધાલુણ, શાંખ, કુકડાનાં છીડાની ઉપરની છાત્ર અને સરગવાનાં બી, એ પાંચે સરખેભાગે લઘ તેનું આરીક ચુર્ણ કરી તે ચુર્ણને ખલમાં ઘુટી જવના દાણા જેવડી ગોળાકાર વાટ બનાવી મહેજ પાણીની અંદર ઘસી આંખમાં આંખવાથી આંખનાં કુલ, માંસવૃદ્ધિ, છારી, વિગેરે રોગો શસ્ત્રથી નજીક આપીને કઢયાં હોય તેની માફક ઝરી જાય છે (શા.સ.)

સૌવીરાંજન—સુરમાના પથ્થરને અગ્નિ ઉપર તપાવી તપાવીને ત્રિકાળના તૈયાર રાખેલા ઉકાળામાં સાતવાર દારવો. પછી સાતવાર તપાવીને સ્ત્રીના ધાવણમાં અથવા બકરીના દુધમાં દારવો. પછી તેનું ચુર્ણ કરીને તેનું અન્ન કરવાથી આંખના બધા રોગ મટે છે. શા. આ સુરમા દેવેશ્વરમંડીમાં તૈયાર છે ૧ તોલાની કી. ૦-૧૦ ૦

હારિદ્રાદિ ગુટિકાંજન—હળદર, લીંબાનાં પાન, પીપર મરી, વાવડીંગ, મોથ, સુંઠ એ સર્વને ગાયના મુત્રમાં વાટી ચણીબોર જેવી ગોળી કરી છાયામાં સુકવવી તેને પાણીમાં ઘસી આંખવાથી પડજ, સ્ત્રીધવમાં આંખવાથી ખરજ, સ્ત્રીના દુધમાં આંખવાથી દુઃખાવો અને બકરીના દુધમાં આંખવાથી નેત્રપ્રકોપ મટે છે. (૪૬. મા.)

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવેશ્વરમંડીમાંથી મળશે

(૧૨૯)

પ્રકરણ ૧૩ મું.

ધૃત.

અમૃતાધૃત-ગળોને ખાંડી તેમાં ચારગણું પાણી નાંખી ચતુર્થાશ ઉકાળો કરવો પછી પાણી ગાળી લઈ તેમાં ઉકાળાના ચોથા ભાગનું ઘી તથા ઘીથી ચોથા ભાગના ગળોની પાણીમાં વાટેલી ચટણી-કલ્ક નાંખવી, તેમજ ઘીથી ચારગણું દુધ નાંખવું પછી તેને ફક્ત ઘી બાકી રહે ત્યાં સુધી મંદ તાપથી ઉકાળવું માત્રા. તોલા ૨ થી ૪ વાતરકત, કુપ્ટ વિગેરે ચામડીનાં દરદો મટે છે.

કામદેવધૃત -આસન ૧૦ શેર, ગોખર ૫ શેર, બલાનાં મૂળ, ગળો, સુગંધી સમેરવો, ભોંયકોળું, શતાવરી, સાટોડી, પી જાનાં મૂળ, સુંક, શવનનાં ફળ. કમળકાકડી અને અડદ એ અગીઆરે ઔષધો દશદશ પલ લઈ તે સર્વ એકઠાં કરી ચાર ઘોણુ પાણી નાંખી ઉકાળતાં ચોથો ભાગ પાણી બાકી રહે સારે હોઠે ઉતારી ગાળી લઈ પછી તેમાં મેદા-શતાવરી, મહામેદા-શતાવરી, આસંધ, ફગવેલાં. કંદ, મીઠી ખરખોડી, જોડીમદ, રાનીમગ ઘોળા કપુરી મધુરી, કાળા કપુરી મધુરી, બલા અને ગંગેટી એ ત્રણે એક એક કર્ષ લઈ કલ્ક કરવો, પછી ઉપરના ગાળી લીધેલા કવાચના પાણીની અંદર, ઉપરનો કલ્ક તેવીસકર્ષ, સાકર એ પલ તથા ઘોળા શેરડીનો રસ અને ઘી અને એક આઠક નાંખી ધીમે તાપે ઘી બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળા લેવું, આ કામદેવધૃતના સેવનથી રક્તપીત, ઉરક્ષત, હૃલીમક, પાન્ડુરોગ, વર્ણભેદ, સ્વરક્ષય, વાતરકત, મૂત્રકચ્છ, પારવંશજ, કમળો, શુક્ર ક્ષય.

વૈદક ફ. ૯ મો.

ઉરોદાહ, કાસ અને ઓજઃક્ષય રોગો મટે છે, સ્ત્રીને ગર્ભ રહે અને પુરૂષનું વીર્ય વધે, (શા. સં.)

આ ઘટ દ્વે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. ૦૧ રતલની કો ૩. ૨)

કાસિસાદિ ઘૃત—હીરાકસી, હળદર, દારૂહળદર, નાગરભોથ, હરતાળ, મનશીત્ર, કપીલો, ગન્ધક, વાવડીંમ, ગુગળ, મીણુ, મરી, કઠ, મોર-થુથુ, સખેવ, રમવંતી, સીંદુર, ગંધાભેરંજો, રતાંજલી, ખેરનો કાથો, લીંબડાનાં પાન, કરંજનાં ખી, કપુરી મધુરી, ઘોડાવજ, મજ્જક, જે-ઠીમદ, બાજજીક, સરસડાની જાલ, લોદર, પદ્મક, હરડે અને કુંવાડી-યાનાં ખી એ બીજીશ ઔષધો એક એક કર્ષ લઘ તેમનું ચુર્ણ કરી પછી તેને લુહડાથી ચાળી તેમાંથી ત્રીશ પલ ઘી મેળવી ત્રાંબાના વાસણની અદર નાંખી એક રસ કરીને સાત દિવસ તડકામાં મૂકવાં. આ ઘી શરીરે યોગદાથી સર્વે કુષ્ટો, દાદર, પામા, વિચરિંકા શુક્રોગ, વિસર્પ, વાતરક્ત, વિસ્ફોટક, શિરરક્ષોટ, ઉપદંશ નાડીવણુ, દુષ્ટવણુ, શોથ, ભગંદર અને લૂતારોગ મટે છે. આ ઘી વણુવાળી જગ્યાને શરીરના રંગ જેવું કરે છે. (શા. સં.)

ગોચાઘૃત—હળદર, દારૂહળદર, સુગંધી સમેરવો, મોરબેલ, કપુરીમધુરી, સુખડ, રતાંજલી, ગજો, જેઠીમદ, કમળ, નાગકેસર, પદ્મક, કાળુંકમળ, વાળો, શતાવરી, હરડાં, ખેલાં, આંબળાં, વડની જાલ, ઉંખરાની જાલ, પીપળાની જાલ, પીંપરનીજાલ અને પારસ-પીપળાની જાલ, એ ત્રેવીસે ઔષધો એક એક કર્ષ લઘ કલક કરવો. એ કલક ત્રેવીશ કર્ષ, ઘી એક પ્રસ્થ અને પાણી ચાર પ્રસ્થ લઘ એ ત્રણે પદાર્થોને એકત્ર કરી, ઘી બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળીને ગાળી લેવું, આ ઘી વિસર્પ, વિસ્ફોટક, કૃમિનીકારો અને વણુરોગ મટાડે છે. વિષદોષ મટાડે છે. (શા. સં.)

દ્વે કેમીકલ વર્કસ અને દ્વે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી—અમદાવાદ

ચાંગેરીઘૃત—જોડીપીપર, પીપરીમુળના ગઠોડા ચિત્રો, ગજ-
પીપર, ગોખરૂં, સુંક, ધાણા, કાળાપાટ, ખીલી, અને જોડીઅજમોદ એ
દશે ઔષધો એક એક પલ લઈને કલ્ક કરવો, એ કલ્ક દશ પલ,
ઘી ચોસઠ પલ, ખાટી ભાજીનો રસ, દહીં અને પાણી, એ ત્રણે
પદાર્થો અસોઢપન પલ લઈ એ પાંચે પદાર્થોને એકત્ર કરીને ધીમા
આંચે ઘી બાફી રહે ત્યાંસુધી ઉકાળીને ગળા લેવું. આ ઘીને
ચાંગેરીઘૃત કહે છે આ ગૃતથી કફ, વાત, ગ્રહણી, અશં, ગુદશ્લેષ,
મુત્રકચ્છ અને પ્રવાહીકા રોગ મટે છે. (શા)

જાત્યાદિઘૃત—જાંબ, લોંબડો, પટોલ, (કડવાં પરવર) ત્રણેનાં
પાંદડાં, હળદર, દારૂહળદર, કકુ મજી, જેડીમદ, મીણ, કરંજનાંખી,
વાળો, કપુરી મધુરી; અને મોરથુથુ એ તેર ઔષધો સરખે વજને
લઈ તેનો કલ્ક કરી એ કલ્ક એક ભાગ અને ઘી ચાર ભાગ લઈ
બંનેને તાંબાના વાસણમાં નાંખી એકરસ કરી અગ્નિપર તપાવવાં
આ ઘીના લેપનથી, સૂક્ષ્મ નાડીવણો તથા મર્મસ્થાનમાં રહેલાં,
પર વહેનારાં બચંકર દેખાવનાં અને વેદનાવાળાં પ્રણો પણ મટે છે.

ત્રિફલાઘૃત—હરડે, ખેઢાં, આંબળાં દરેકનો રસ, તે લીલાં ન મળે
તો સુકાં લઈ દરેકનો ઉગળો તોલા ૬૪, તૈયાર રાખવાં, પછી હરડે
ખેઢાં, આંબળાં, પીપર, દ્રાક્ષ, સુખડ, સીંધાલુણ, ચિત્રકમુળ, કાકાલી,
હીરકાકાલી તે બેના બદલે આસંધ, બેવડા વજને જેડીમદ, મરી
સુંક, સાકર, સફેદ કમળ, કાળાં કમળ, સાટોડી, હળદર, દારૂહળદર,
સર્વ વસ્તુ તોલો અઢેક લઈ ખાંડી તેનો કલ્ક કરવો. ઉપલા સર્વ
રસ, દુધ, ઘી, તથા કલ્ક સર્વને કલઈના તપેલામાં ધીમા તાપથી
ઉકાળવું. સવ રસ બળીને ઘી બાફી રહે ત્યારે તે ઘીને કપડેથી

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

આળી કાઢવું, ગળ્યા પછી તે ઘી લીલાપીળા રંગનું થશે તેને ખર-
ણીમાં કે શીશીમાં ભરી રાખવું, માત્રા તોલા ૨ થી ૪, આંખના
રોગ, રતાંધળાપાણું ડોળાની ચેળ, પાણી ગળવું, મોતીયા વિગેરે સર્વ
પ્રકારના નેત્રરોગ મટે છે.

આ ઘટ અમારી દેવે ક્ષાર્મસીમાં મળે છે. ૦૧ શેરની કી. રૂ. ૧૧૧

ફળઘટ—હરડે, ખેઠાં આંખળાં; જેઠીમદ, ઉપડેટ, હળદર, દારૂ
હળદર, કકુ, વાવડીંગ, પીપર, મોચ, મન્દ્રવારૂણીનાં મુળ, કાયફળ,
વજ, મેદા, મહામેદા તે બેને બદલે બમણી આમંધ, ઘોળી ઉપલસરી,
કાળી ઉપલસરી, ઘઉંલા, વરીયાળી, હીંગ, રાશના, સુખડ, રતાં-
જલી, જુધનાં પુલ્લ. વાંસકપુર, કમળ, સાકર, અજમોદ, દાંતીમૂળ, આ
સર્વ વસ્તુ અડકે તોલો લઈ પાણીમાં વાટી ચટણી કરવી. પછી વા-
છડાવાળી, એક રણી ગાયનું ઘી તોલા ૬૪, ઘીથી ચારગણું
માયનું દુધ, અને દુધ જેટલું પાણી એ સર્વ એકઠું ઉકાળી ઘી
તૈયાર કરવું. માત્રા તોલા ૨ થી ૪, પુરૂષ તેમજ સ્ત્રીઓને સેવવા
ચોગ્ય છે. પુરૂષત્વ પ્રાપ્ત થાય છે. સ્ત્રીઓના વંન્ધ્યાદોષ મટે છે.
સંતાનની પ્રાપ્તિ થાય છે. મરેલાં છોકરાં અવતરતાં નથી તથા જન્મ્યા
પછી છોકરાં જીવતાં નથી ત્યારે આ ઘીનું કેટલાક વખત સુધી સેવન
કરવાથી સર્વ રોગ મટી જાય છે અને નિરોગી બાળક અવતરેછે.શા.

આ ઘટ અમારી દેવે ક્ષાર્મસીમાં છે. ૦૧ શેરની કી. રૂ. ૧-૪-૦.

ફળઘટ-(૨) ઘી શેર ૪, શતાવરીનો રસ શેર ૧૬, ગો-
બ્રૂત શેર ૧૬, જીવનીયગજનાં ઔષધો તોલો ૧ તેનું ઘી સિદ્ધ કરવું
માત્રા તોલા ૨ થી ૪ વંન્ધ્યાદોષ મટે છે. ગુણુ ઉપર પ્રમાણે

લઘુફળઘટ—પીળા તથા કાળા પુલ્લનો કાંટાશેરીઓ, હરડે,

ઉચરની તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસીમાંથી મળશે.

બેઠાં, આંખળાં, ગળો, સાટોડી, અરકુમો, હળદર, દારૂહળદર, રાસના, મેદા, તેને બદલે શતાવરી આ સર્વે ચીજો દરેક ૧૧ તોલો લઈ તે ૫ ચટણી કરવી, ઘી તોલા ૬૪, ગાયનું દુધ તોલા ૨૫૬ પાણી તોલા ૨૫૬, સવને ઉકાળી ઘી બાકી રહે ત્યારે ઘી ગાળી લેવું માત્રા તો. ૨ થી ૪ સ્ત્રીઓના ચોનીદોષ જવા કે શુળ, પીડા, ચોનીદાર મોઢું થવું, બહાર નીકળવું, ગભાં ધારણ ન થવો ઇત્યાદિ રોગો મટે છે. (શા.)

પાનીયકલ્યાણુઘ્રત—હરડાં, બેઠાં, આંખળાં, હળદર, દારૂહળદર, રેણુકખીજ, ઘોળા કપુરી મધુરી, કાળા કપુરી મધુરી, સુગન્ધી સમેરવો, દેવદાર, તગર, મોચ, ઈંદ્રવારીણીનું મૂળ, નેપાળાનું મૂળ, દાડમ, નાગકેસર, કાળુ કમળ, એલચી, મજૂક વાવડીંગ, કઠ, પલ્લક, જામનાં ફુલ, સુખડ, તાલીસપત્ર અને ઉભી ભોંગરીંગણી એક એક રૂપિયા ભાર લઈ કદક કરવો એ કદક અઠાવીશ કર્ષ 'ઘી એકપ્રસ્થ અને પાણી ચાર પ્રસ્થ લઈ એકત્ર કરી ઘી બાકી રહે ત્યાંસુધી ઉકાળીને પછી તે ઘીને ગાળી લેવું. આ ઘ્રત અપસ્માર, જવર, ક્ષય, ઉન્માદ, વાતરક્ત, કાસ, મંદાનજ, પ્રતિશ્યાય, કટીશ્વળ, તૃતીયક જ્વર, ચતુર્થક જ્વર, ઉન્માદ, વાતરક્ત, કાસ, મુત્રકચ્છ; વિસર્પ; કન્કુ; પાંકુ; એ જાતનાં વિષો અને પ્રમેહ રોગો મટે છે, વઝણી સ્ત્રીને પુત્ર આપે છે અને જૂત યક્ષ તથા રાક્ષસને હરે છે. (શા.)

બ્રાહ્મીઘ્રત—બ્રાહ્મીનાં પાંદડાંનો રસ તોલા ૩૨, ઘી તોલા ૧૬, સુંક, મરી, પીપર, હળદર, નસોતર, દાંતીમુળ, શંખાવળી, ગરમાળો, વાવડીંગ, દરેક તોલો ૧૦ લઈ ચટણી કરી બ્રાહ્મીના રસ તથા ઘીમાં મેળવો ઉકાળવું. ઘી બાકી રહે ત્યારે ઉતારો ગાળો

ઉપરનાં તમામ દવાઓ દેવે ક્ષાર્મસ્ત્રીમાંથી મળશે.

લેવું. માત્રા તોલા ૨ થી ૪ અપરમાર અને ઉન્માદ મટે છે. યાદ સ્થિતિ વધે છે. [શા.] આ ઘત તૈયાર અમારી દેવે ક્ષાર્મસીમાં છે.

૦૧ શેરની કી. રૂ. ૧-૮-૦

ખિન્દુઘૃત—ચીત્રા, ઘોળા પુલ્હની શંખાવળીની લાળ, હરડે, કપીલો, ઘોળુ નસોતર, કાળુ નસોતર, વરધારો, ગરમાળાનો ગોળ, નેપાળાનું મળ, નેપાળો, કડવા તુરીયાના વેલાનું મુળ, કુકડવેલાં, ગળી, ગરણીનાં બી, પીળોથોર, પીપરીમળના ગઠોડા. વાવડીંગ, કકુ, દારૂડીનાં મુળ એ સવે એક એક રૂપીઆભાર લઈ તેમનો કલક કરવે. એ કલક ઓગણું શ ભાર, ઘી એક પ્રરથ, દાંડલીયા થોરનું દુધ ૭ પળ, આકડાનું દુધ એ પળ અને પાણી ચાર પ્રરથ લઈ પાંચે પદાર્થોને એકત્ર કરી ઘી બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળાને પછી તે ઘીને ગાળી લેવું. આ ઘીથી ગુદમ, કુષ્ઠ, શુગ, દિદાવર્ત, વાત, શોથ, આધ્માન-વાત, ભગદર અને આઠ જાતના ઉદરરોગ મટે છે. વળી ગાયનું દુધ, ઉંટડીનું દુધ, કળથનો કવાય, અને ઉનું પાણી એ અનુપાનોમાંથી રોગીના રોગને જે અનુપાન યોગ્ય જણાય તે અનુપાનની સાથે આ ખિન્દુઘૃતનાં ટીપાં નાખાને પાવાથી જીલાબ થાય છે. આ ઘતનો નાભીપર લેપ કરવાથી રોગીને જીલાબ થાય છે. [શા. સં.]

મસૂરઘૃત—મસૂર સો પત્ર લઈ તેમાં એક દ્રોણ પાણી નાખીને ઉકાળી એથો ભાગ બાકી રહે ત્યારે તેને હેઠે હિતારી ગાળા લઈ તેમાં બીલીનો કલક ચાડ પળ તથા ઘી એક પ્રરથ નાખી તે પદાર્થોને એકત્ર કરી ઘી બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળાને પછી તે ઘીને ગાળી લેવું. આ મસૂરઘૃતથી સર્વાતિસાર, ગ્રહણી, બિન્નાવટક અને અવાહિકા રોગ મટે છે. શા.

દેવે કૃમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ક્ષાર્મસી અમદાવાદ

મહાતિકતઘૃત—શાલવણીની છાલ, અતિવિષની કળી, ગરમા-
ળાનો ગોળ, કડુ, કાળીપાટ, નાગરમોથ વાળો, હરડે, ખેઠાં, આંખળાં,
પટોલ, ખડસલીયો, લીંબડાના છાલ, મજ્જા, લીંડીપીંપર, પદ્મક, કચુરો,
સુખક, ધમાસો, મહેન્દ્રવારુણી, હળદર, દારૂળદર, ગળો, ઘોળી
કપુરી મધુરી, કાળી કપુરી મધુરી, મોરવેલ, અરકુસી, શતાવરી ત્રાય-
આણુ મન્દ્રજવ, જોડીમદ, કરયાતું દરેક જેક રૂપીઆભાર લઈ તેનો
કલ્ક કરી તે કલ્ક ઉર રૂપીઆભાર, ધી એકસો અડાવીશ ભાર,
આંખળાનો રસ બસોછપન રૂપીઆભાર અને પાણી એકહજાર ને
એવીશ ભાર એ ચારે પદાર્થો એકત્ર કરી ધી બાકી રહે ત્યાં સુધી
ઉકાળી ગાળી લેવું. આ મહાતિકતઘૃત પીવાથી વાતરક્ત, કુષ્ટ, રક્તપીત,
રક્તાશો, પાંડુ, હૃદરોગ, ગુદમ, વિસર્પ, પ્રદર, ગન્ડમાળા, ક્ષુદ્રરોગો
અને જ્વર મટે છે. (શા. સ)

વૃષાદીઘૃત—અરકુસી, લીંબડો, ગળો, ખેડીભોંયરીંગણી, કડવાં
પરવળ મરખે, ભાગે લઈ કવાથ કરી માળી લઈ તે કવાથના ઔષ-
ધોનો કલ્ક એક ભાગ, ધી ચારભાગ અને ઉતરનો કવાથ સેળ ભાગ,
જ્વર, પાંડુ, કુષ્ટ, વિસર્પ કૃમિ અને અર્ રોગ મટાડે છે. શા સં.

ક્ષીરઘૃત—પીપર, પીપરીમુળ, ચવક, ચિત્રક, સુંઠ, સિધવ એ
છ વસ્તુઓ ચાર ચાર તોલા લઈ તેને પાણીમાં વાટી ચટણી કરવી.
ગાયનું ધી તોલા ૬૪, તથા ધીથી ચારગણું ગાયનું દુધ લઈ તેમાં
ચટણી નાંખી ફક્ત ધી બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળવું, પછી તે ધી
ગાળી લેવું. આ ધી એકલું અથવા ભોજન સાથે ખાવું. માત્રા તોલા
૨ થી ૪ પેટની બરલ, વિષમ જ્વર, મંદાગ્ની વીગેરે મટે છે.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

તેલો.

આપઘનો કલક ૧ લાગ, તેલ ૪ લાગ; પ્રવાહી પદાર્થ ૧૬ લાગ ત્રણેને ઉકાળી પ્રવાહી પદાર્થ બળી જાય અને તેલ બાકી રહે ત્યારે ગળી લેવું તે તેલ સમજવું.

અર્ક તેલ—તલનું તેલ શેર ૧, આકડાનું છીર તો. ૧, હળદર શેર ૧૦, મનશીલ શેર ૧૦, આકડાના ક્ષીરમાં હળદર તથા મનશીલ ઘુંટી જરા પાણી નાખી તેની ચટણી વાટવી. ચટણીને તેલમાં નાંખી તેલ ઉકાળવું પરીપકવ થયે ગાળી લેવું. આ તેલથી ખસ, ખરજું, ચેળવાળા ધારાં મટે છે.

અંગારક તેલ—ખેરવેલ, ખેરડીની બથવા પીંપળાની લાખ, હળદર, દારૂહળદર, મજીઠ, ઇંદ્રવાણી. ઉભી ભોંરીંગણી, ખેડી ભોંરીંગણી, સીંધાલુણ, કઠ, રારના, બાલજીડ, અને શતાવરી એ બારે ઔષધો તોલા ૧૬ લઈને તેનો કલક કરવો (જરા પાણી નાંખી વાટવું) એ કલક તોલા ૧૫, તલનું તેલ તોલા ૬૪ અને ચોખાનું વાસી એકસામણ તોલા ૨૪૬ લઈ, ત્રણે મિશ્ર કરી ઉકાળવાં તે ઉકાળીને તેલ ગાળી લેવું, આ અંગારક નામનું તેલ સર્વ પ્રકારના તારને મટાડે છે.

ધરીમિદાદિ તેલ—અધકચરી દુર્ગંધી ખેરની જાલ સોપલ તથા પાણી ૧ દ્રોણ લઈ બન્ને પદાર્થોને એકત્ર કરી ઉકાળવાં અને ચોથો લાગ બાકી રહે ત્યારે તેને નીચે ઉતારી ગાળી લેવા એ ગાળી લીધેલા ઉકાળાની અંદર તલનું તેલ અર્ધો આઠક દુર્ગંધી ખેરની જાલ, લવંગ, ગેરૂ, અગર, ચંદન, પલ્લક, મજીઠ, લોધર, જેડીમદ, લાખ, વડની જાલ,

નાગરમોથ, તજ, જયફળ, કપુર, અણકાપ, ખેરની જાલ, પતંગ, ધાવડીનાં ફુલ, ઝીણી એલચી, નાગ કેસર અને કાયફળ એ ૨૧ ઔષધો અઢેક કર્ષ લઈ તેનો કલક કરી તેલ બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળી પછા તે તેલ ગાળી લેવું. આ તેલ મુખનાં રોગ, માંસદાંત રોગ, પલિત કપાલ રોગ, શીર્ણદાંત રોગ, દાંતના મુળના રોગ, તાલુરોગ, હોઠના રોગ, દાંતની પીડા, થુલીયા, ચમ્પકા, મુખપાક આ તેલ ચોપડવાથી મટે છે. (શા. મં)

આ તેલ દેવે દ્વાર્મસીમાં તૈયાર મળશે ૪ આસની કીં ૩. ૧-૪-૦

કરંજાદિ તેલ—કરંજની જાલ, ચિત્રક મુળ, જાંબનાં પાન, કણેરનાં મુળ, ચારે વસ્તુનો કલક કરવા કલકથી ચાર ઘણું તેલ, તેલથી ચાર ઘણું પાણી સર્વને મદ તાપથી ઉકાળી તેલ તૈયાર કરવું ઈન્દ્રિય (માથાની-ટાલ) મટાડીને વાળ પાછા ઉગાડે છે.

કરવીરાદિ તેલ—કણેરનાં મુળ, દાંતીમુળ, નસોતર, કડવી ઘીસોટીનાં ફળ, તેનો કલક કરી તેનાથી ચાર ગણા તેલમાં મેળવી તેલથી ચાર ઘણું કેળના ક્ષારનું પાણી મેળવી ઉકાળવું. તેલ બાકી રહે એટલે ઉતારી લઈ ગાળી લેવું. તે તેલ જે જગાએ લગાડવામાં આવે ત્યાંથી વાળ જતા રહે છે.

કાસીસાદી તેલ—(હરસ ઉપર ચોપડાનું તેલ) હીરાકસી, લાંઝલી, કઠ, સુંક, પીંપર, સીંધાલુણ, મનશીતે, કણેરનાં મુળ, વાવડીંગ, ચિત્રક મુળ, અરકુસી, દાંતીમુળ, કડવી નહીનાં બી દારૂડી, હડતાલ, સરખેભાગે લઈ પાણીમાં વાટી કલક કરવો. તેમાં તેલ તોલા ૬૪, થોરનું દુધ તોલા ૮, આકડાનું દુધ તોલા ૮, તેલથી ચારગણું ગોમુત્ર, આ બધાને એકત્ર કરી મેળવી, ઉકાળી તેલ સિદ્ધ કરવું. આ તેલ હરસના મસા ઉપર ચોપડવા માટે ઉત્તમ છે. (શા.સ.)

આ તેલ અમારી પાસે દેવે દ્વાર્મસીમાં મળે છે, ૦૧ શેરની કીં. ૧-૩-૦

કુળાદી તેલ--કઠ, ખીલી, લીડીપીપર સુંક, દાક્ષ; એ પાંચે સરખે ભાગે લઈ તેનો કલ્ક એકભાગ. તલનું તેલ ચાર ભાગ, અને પાણી સોળ ભાગ લઈ એ ત્રણે પદાર્થો એકત્ર કરી તેલ બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળીને પછી તે તેલન ગાળી લેવું. આ તેલનું નસ્ય ક્ષેવાથી ક્ષવથુરોગ છીંક નાશ પમે છે. (શા.સં.)

ગાંધકાર્દિકતેલ--ધંતુરાનાં ડોડવાં ચીરી તેની અદર ગંધક, મેરથુથુ, મનશીલ જારી તેના પર કપડામાટી કરી સુકાય એટલે તેને અગ્નિમાં પકાવવાં જ્યારે બાકી રહે ત્યારે કપડામાટી ઉખેડી તે ડોડવાંને એમને એમ ધુપેલ તેલમાં વાટવાથી તે તેલ તૈયાર થાય છે. તે તેલ એપડગથી ચાત્રી, કરોળાચા તથા તમામ જાતના ત્વદ્દોષ ચામડીનાં દરદો મટે છે (આ. ઔ.)

આ તેલ દવે ક્ષાર્મસીમાં મળશે બા. ૧ ની કીમત રૂ. ૨-૦-૦

ગૃહધુર્માદ તેલ--ધરમાંના ધુમાડાની મેશ, પીપર, દેવદાર, જવખાર, કરજની છાલ, સીધ લાણ, અંધેડાનાં બી એ માત વસ્તુ સરખે વજને લઈ તેનો કલ્ક કરવો. તે કલ્કથી ચાર ઘણું તલનું તેલ, તલથી ચાર ઘણું પાણી નાંખી તેલ બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળવું. તેલ સિદ્ધ થયા પછી તેને ગાળી લેવું. તે તેલ નકના મસાને મટાડે છે. (શા.સ.)

આ તેલ દવે ક્ષાર્મસીમાં મળે છે પાશરની કીં રૂ. ૨

ચંદનાદિ તેલ--સુખડ વાળો, નખલા, કઠ, જેઠીમદ, પથ્થર કુલ, પદ્મક, મજ્જા, ગંધોખેરજો, દેવદાર, કપુરકાચલી, એલચી, જાંબાદકસ્તુરી, તમાલપત્ર, કાળો વાળો, એકાગીમુરો, બાલછડ, ચંચુ-કપાખ; ઘઉંલા, નાગરમોચ, હળદર, દારૂહળદર ઘોળી કપુરી, મધુરી કાળી, કપુરી મધુરી, કકુ, લવીંગ, અગ, ચંદન, કેશર. તજ, રેણુક-ચીજ અને નિલીકા (કાળી) એ એકત્રીશે ઔષધો સરખે ભાગે લઈ

તેનો કલ્ક કરવો, એ કલ્ક એક ભાગ, તલનું તેલ ચાર ભાગ, દહીંની તર સોળ ભાગ અને અગતો સોળ ભાગ લઈ એ ચારે પદાર્થોને એકત્ર કરી તેલ બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળીને પછી તે તેલને ગાળી લેવું. આ તેલ, મહાદાન તથા બલવર્ધન છે. વળી રક્તપિત, ક્ષતક્ષીણુ આસ, કાસરોગ, મટાડનારૂં, આયુષ્ય વધારનારૂં, અને વશીકરણુ કરનારૂં, ક્ષય, અપસ્માર અને જ્વરરોગ મટાડનારૂં છે (ચિ. ૨.)

આ તેલ માથે ચોપડવાથી, માથું દુઃખવુ, આદાશીલી, બળતરા, ચરકા. છાતીમાંથી લોહી પડતું હોય તો તે ચોપડવાથી મટે છે.

આ તેલ દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. બા. ૧ ની કી. ૩. ૨-૪-૦

જાત્યાદિતેલ—જાંબનાં પાન તોલા ૫, કડવો લીંમડો, કરંજ, કડવાં, પરવળ, એ દરેકનાં પાન તોલા ૨, કરંજનાં બી, જેડીમદ, મીણુ, કોકું, હળદર, દારૂહળદર, કડુ, મજીઠ, પદ્મકાષ્ઠ, લોદર, હરડે, કમળ, મોરથુથુ, ઉપલસરી, દરેક તોલા ૨, તે સર્વની ચટણી કરવી, તે ચટણીથી ચાર ગણું તેલ, તે તેલથી ચારગણું પાણીનાંબી ઉકાળી તેલ સિદ્ધ કરવું. વ્રણ, કાનનો દુઃખાના, તથા કાન કે નાકમાંથી નીકળતી રસી મટે છે. કાન કે નાકમાં ટીપાં નાંખવાં. ખસ, લુખસ, નાસુર, ભગંદર અને ધારાં આ તેલ ચોપડવાથી મટે છે. (શા. સં.) આ તેલ અમારી પાસે દેવે ક્ષાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. બા શેરની કી. ૩, ૧-૦-૦

ત્રીફળાદી તેલ—હરડાં, ખેલાં, આંબળાં કરીયાતુ, હળદર, દારૂહળદર, અને રતાંજલી એ આઠે સરખે ભાગે લઈને તેનો કલ્ક કરવો. એ કલ્ક એક ભાગ, તલનું તેલ ચાર ભાગ, અને પાણી સોળ ભાગ લઈ એ ત્રણે પદાર્થોને એકત્ર કરી, તેલ બાકી રહે ત્યાંસુધી ઉકાળીને પછી તે તેલને ગાળી લેવું, આ તેલ ચોપડવાથી અચ્ચક રોગ મટે છે. (શા. સં.)

નારાયણુ તેલ—(વાનું તેલ) આસન, ખરેટીનાં મુળ, ખીલી, મુળ, ઉબી ભોરીંગણી, ખેડી ભોરીંગણી; ગોખર ખપાટ, લીંબડાની છાલ, અરકુસો, સાટોડીનાં મુળ, નારીવેલ. અને અરણી આ તેર આપધો દશ દશ પળ લઇ તેને અધકચરાં કરી તેની અંદર ચાર દ્રોણ પાણી નાખી ચાથો ભાગ બાકી રહે ત્યારે તેમને હેઠે ઉતારીને ગાળી લેવાં. પછી તેની અંદર તલનું તેલ એક આઠક, સતાવરીના સ્વરમ એક આઠક, અને ગાયનું દુધ ચાર આઠક લઇને ત્રણે પ્રવાહી પદાર્થોને નાખવા. એ ઉપરાંત કડ, એલચી, સુખડ, મોરવેલ, ઘોડાવળ, બાલછડ, સિંધાલુણ, આસંધ, બલાનાં મુળ. રાશના, વરીયાળી, દેવદાર, સુગંધી, સમરવો, સમરવો રાની મગ, રાની અડદ, અને તગર બમે પણ લઇ તેનો કલક કરી એ કલકને ઉપરના પ્રવાહી પદાર્થો સાથે મિશ્ર કરી ધીમે તાપે તેલ બાકી રહે ત્યાંસુધી ઉંકાળી તે તેલને ગાળી લેવું. આ તેલ નશ્વ કર્મમાં, અભ્યંગ કર્મમાં પીવામાં અને ખસ્તિકર્મમાં વાપરવું. આ તેલથી પક્ષાઘાત, હનુસ્તંભ, મન્યાસ્તંભ, ગલગ્રહ, કુખ્જત્વ, બાધિરત્વ, ગતિભંગ, કટિગ્રહ, ગાત્રશોષ, કુર્ષદ્રિય નષ્ટ, શુક્ર, જ્વર, ક્ષય, અંતઃક્રિદ્ધિ, વૃષધ્વંશ; વૃદ્ધિ, હંતરોગ; શિરોગ્રહ; પાશ્વંશળ, પાંગુલ્ય, બુદ્ધિ; હાનીવાત; ગૃધ્રસી, લકવો, સંધિચ્છા, અદીરો વા, ચસકા વિગેરે તમામ વાતરોગ મટોછે. આ તેલથી વંજ સ્ત્રીને પુત્ર થાય છે. આ તેલ બધા વાતરોગોને મટાડે છે. (શા. સં.)

આ તેલ દેવે કામંસીમાં તૈયાર મળશે ૦૧ શેરની રી.૩.૧-૪-૦

નિંબળીજ તેલ—કડવા લીંબડાનાં બીજને બાંગરાના રસની ભાવના તથા બીયાની છાલના કવાચની ભાવના દેવી. તે બીજમાંથી તેલ કાઢવું. તે તેલ નાકમાં નાંખવામાં આવે તો ઘોળા થયેલ વાળ કાળા થાય છે. એટલે વૃદ્ધ હોય તે તરૂણ થાય છે. પથ્થ, દુધ અને જાત ખાવા આપવાં. [શા. સં.]

નિલીકાદી તેલ-ગળા; ઢવડાનો કંદ; ભાંગરો; કાંટાશરીઓ, ઘોળા સાદડનાં ફુલ, ખીયાનાં ફુલ, કાળા તલ; તમર; કંદ સહિત કમળફુલ; લોહાનો ભૂકો; ધડેલા, દાડમની છાલ; ગળો, હરડાં; ખેઠાં, આંખળાં; કમળની નિચેનો કાદવ એ સર્વ અઢકે ભાર લાઇ તેને કલક કરી તેથી ચાર ગણું તેલ; હરડાં; ખેઠાં અને આંખળાનો ક્વાથ ખસોખોતેર કર્પ અને ભાંગરાનો રસ ખસોખોતેર કર્પ લાઇ એ ચારે એકત્ર કરી તેલ બાકી રહે ત્યાંસુધી ઉકાળા તે તેલને ગાળી લેવું. આ તેલ ચોપડવાથી કૃશ રિચર થાય છે અને કવખતે ખરી પડતા વાળ કાળા થાય છે. દારૂણ કપાળ રોગ અને ઉપશ્લેષક જીવ્હા રોગ મટે છે. [શા. સ.]

નીર્ગુંડી તેલ-દુધીયા વછનાગના મૂળનો કલક એક ભાગ, તલનું તેલ ચાર ભાગ; નગોડનો રસ સોળ ભાગ; પાણી સોળ ભાગ સર્વે મિશ્ર કરી તેલ બાકી રહે ત્યાંસુધી ઉકાળી તે તેલને ગાળી લેવું. આ તેલનું નશ્ય આપવાથી જલદી ગડમાળા રોગ મટે છે.

પાઠાદ તેલ-કાળીપાટ; હળદર; દારૂહળદર; મોરવેલ, પીપર; તેનો ઉકાળો તથા જલ્દનાં પાનનો રસ; તેનાથી ૪ ગણું તેલ; તેલથી ૪ ગણું પાણી મેળવીને ઉકાળી તેલ તૈયાર કરવું. નાકમા ટીપાં નાંખવાથી પીનસ રોગ મટે છે, (નિ. ર.)

પ્રસાર છૂી તેલ-નાર વેલ; સંપલ લાઇ તેમાં એક દ્રોણ પાણી નાખીને ઉકાળી ચોથો ભાગ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લાઇ તેમાં તેલ; દહીં; કાંજી; એ ત્રણે પદાર્થો પા પા દ્રોણ નાંખવાં; ગાયનું દુધ એક દ્રોણ નાંખવું. પછી જેઠીમદ; પીપરીમૂળના ગંઠોડા; ચિત્રો, સિંધાદુણુ; ઘોડાવજ; નારીંગલ; દેવદાર; રાસ્ના; ગજપીપર; જીલામાં, સુવા અને બાલકડ એ બારે ઔષધો તેલનો આઠમો ભાગ લાઇ કલક કરી તેને ઉપરના પ્રવાહી પદાર્થોમાં નાંખી તેલ બાકી રહે

સાંસુધી ઉઠાળીને પછી તેલ ગાળી લેવું તે તેલ શરીરે ચોળવાથી વાત કફરોગ; કુખ્જત્વ; પશુત્વ; ગૃધ્રસીવાત; અર્દ્રિતવાત; હનુસ્તંભવાત આયાતો; વાંસાતો; જાંગોતો અને કેઢાનું રહી જવું વિગેરે વાતરોગ મટે છે. (શા. સ.)

પી-ડતેલ—મજ્જા, કપુરી મધુરી, રાજ, જેઠીમઢ; અને મીણુ એ પાંચે આષધો એક એક પલ લખ તેમનો કલક કરી એ કલકને વીશ પલ એરંડીયા તેલમાં ખદખદાવીને પછી તેનો મલમ કરવો આ પિંડતેલ મલમથી વાતરકત રોગ મટે છે. [શા. સં.]

બાળબિલ્વાદી તેલ—કુણાં બીલીફળ; ગોમૂતમાં વાટી કલક કરવો; ચારગણું તલનું તેલ તેમાં મેળવવું. તેમાં ચારગણું બકરીનું દુધ અને દુધ જેટલું પાણી મેળવી ઉઠાળવું. તેલ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી લવું. આ તેલ કાનમાં નાખવાથી બહુરાપણું દૂર થાય છે. શા. સં.

આ તેલ દવે ફાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. બા. ૧ ની કી. ૩. ૧-૦-૦

ભંગરાજ તેલ—લોઢાનો ભૂકો; હરડાં; બેઢાં; આંમળાં અને કપુરીમધુરી એ પાંચે આષધો સરખે ભાગે લખને તેનો કલક એક ભાગ તલનું તેલ ચારભાગ અને ભાંગરાનો રસ સોળભાગ લખ ત્રણે પદાર્થો એકત્ર કરી તેલ બાકી રહે ત્યારે ઉતારી ગાળી લેવું. તે અસ્તકે ચોળવાથી દારૂણ કપાળરોગ. કન્ડુવાત; ઇન્દ્રધુમરોગ તાલ્લ પડવી અને કવખતે ધોળા થયેલા વાળ કાળા થાય છે.

આ તેલ દવે ફાર્મસીમાં તૈયાર છે નં. સેરની કી. ૩. ૧

મરીચાદી તેલ—મરી; હરતાલ; નસોતર, રતાંજલી; નાગર-મોચ; મનશીલ; બાલજડ; હળદર; દારૂહળદર; દેવદાર, મોચ અને ઇન્દ્રવારણીનાં મુળ, કઠ; આકડાનું દુધ અને ગાયના બાણુનો રસ એ પંદરે પદાર્થો એકેક રૂપિઆભાર; તથા શુદ્ધ વજનાગ્ર બે રૂપિઆભાર

લક્ષ્મીને સર્વનો કલ્ક કરવો તેમાં સરસીયું તેલ એક પ્રસ્થ, ગોમુત્ર એ પ્રસ્થ અને પાણી એ પ્રસ્થ લઈ એ ત્રણે પદાર્થોની અદર ઉપરનો કલ્ક મિશ્ર કરી તેલ બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળીને પછી તે તેલને ગાળી લેવું. આ મરીચાદી તેલ શરીરે યોગવાથી સર્વ પ્રકારના કુષ્ટો, પામા-ખમ્મ, ચિત્રકુટ; રક્તકુટ; શ્વેતકુટ; કંઠુ અને કચ્છ રોગ મટે છે. (શા. સં.)

આ તેલ દ્વે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે આ. ૧ ની કી. ૩. ૧-૦-૦

લાક્ષાદી તેલ—ખેરડી અથવા કડાની લાખ તોલા ૨૫૬; પાણી તેનાથી ચોગણું; મંદ અગ્નિથી ઉકાળી; ચતુર્થાશ પાણી બાકી રાખવું તે ગાળીને તેમાં નીચેની વસ્તુઓ નાખવી. તલનું તેલ તેલ ૬૪; ગાયના દહીંની છાશ તોલા ૨૫૬; વરીયાળી; આસંધ ૬૭૬૨; દેવદાર, કકુ; નાગરમોચ; રાશના એ દરેક તોલા ૧; તેનું ચૂર્ણ કરવું પછી મંદઅગ્નિથી તેલ પકાવવું. આ તેલ શરીરે મર્દન કરવાથી સર્વ વિષમજ્વર, શ્વાસ; કાસ; સંજેખમ; કમ્મર તથા પીડનું શુળ; વાતપીત્તનો ક્રોધ; વાઇ; ઉન્માદ; ક્ષય; ભૂતખાધા; ખરજ; અંગની દુર્ગંધ; ત્રિગેરે દરદો મટે છે. ગભીરું આ તેલ નીત્ય શરીરે ચોળે તો ગભીરું પુષ્ટ થાય. (શા. સં.)

આ તેલ દ્વે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે આ. ૧ ની કી. ૩, ૧-૪-૦

વજ્રદી તેલ—ઘોડાવજ; કપુરકાચલી; ૬૭૬૨, દારૂદળદર; સુંઠ ૬૨૩, અતિવિષની કળી; મોચ અત ઇંદ્રજવ દરેક ચારચાર રૂપીઆ-ભાર લઈ કલ્ક કરવો એ કલ્ક સોપલ તથા પાણી ચાર દ્રોણ નાંખી ઉકાળી ચોથો ભાગ રહે ત્યારે ગાળી લઈ તેમાં સરસીયું તેલસોળસો રૂપીઆ ભાર તથા કુવાડીયાના પાનનો રસ સાતસો પલ નાંખી ધીમે તાપે તેલ બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળી ગાળી લેવું પછી તેમાં સીન્દુર નાંખી ઘુટવું. આ તેલથી ગંડમાત્રા રોગ મટે છે. (શા. સં.)

વજ્ર તેલ-ડાંડલીઆ થોરનું દુધ; આકડાનું દુધ; ધંતુરાનો રસ; ચિત્રાના મુળનો રસ; અથવા ઉકાળો, બેસના છાણનો રસ, સર્વે સરખાં લઈ પકાવવું. આ તૈયાર થએલ દર .ચોસઠ તોલા બાર તેલમાં નિચેનું ચુર્ણ મેળવવું.

ગંધક, ચિત્રક, મનશીળ, હરતાલ, પાવડીંગ, અતિવિષ, વજ્રનાગ, કડવી ડોડી; ઉપદોટ વજ્ર, જટામાંસી, ત્રિકટુ, દારૂહળદર, નેહીમદ, સાજીખાર, જીરૂ, દેવદાર આ પ્રમાણે મેળવણી કરી પછી તે તેલ ચાળવાથી ચામડીના સર્વ ત્રિકારો મટે છે. (શા. સં.)

વારૂણ્યાદી તેલ—ધન્વવારૂણીના વેલાની ઉત્તર દીશાનું મુળ લાવી કલક કરી તેમાં તલનું તેલ બાર પલ અને પાણી અડતાળીસ પલ સ્થઈ એ ત્રણે પદાર્થોને એકત્ર કરી તેલ બાકી રહે ત્યાં સુધી ક્ષણવાર અગ્નિપર ઉકાળાને પછી તે તેલને ગાળી લેવું આ તેલ ત્રણ નિષ્ક જ્વાતની સાથે ખાવાથી હસ્તકમ્પ, શિરકમ્પ અને શિરકમ્પામન્ય, રોગ મટે છે. (શા. સં.)

વ્યાઘ્રાદી તેલ—ખેઠીભોંરીગણી; નેપાળાનાં મુળ, ઘોડાવજ્ર, સ્ત્રગવાની છાલ, તુલસીના પાન, સુંઠ, મરી. લીંડીખીપર, અને સિંધાલુણ, એ નવે આપઘો સરખે ભાગે લઈને કલક કરી એ કલક એક ભાગ, તલનું તેલ ચાર ભાગ અને પાણી સોળભાગ લઈ ત્રણે પદાર્થોને એકત્ર કરી તેલ બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળને ગાળી લેવું. આ તેલ સુંધવાથી પુતિનાસા રોગ મટે છે.

શિર્ષ્વાદ્રિક તેલ—આદુનો રસ તોલા ૧૦ સરગવાની છાલનો રસ ૬ ઉકાળો તોલા ૧૦ બકરીનું દુધ તોલા ૧૦ તથા તેલ તોલા ૧૦ ઉકાળીને તેલ સિદ્ધ કરવું. વાયુ મટે. (વૈ. શા.)

વિષગર્ભ તેલ—ધંતુરાના મુળ, નગોડ, કડવી તુબડીનું મુળ
 સાટોડી, કવચાં, કલગારી, લીંમડાની છાત્ર આસન કુડીયાં, ચિત્ર-
 કમુળ, સરગરાનું મુળ, ખંકાત લીંમડીની છાત્ર, દશમુળ, શનાવળ,
 કારેલી, ઉપલસરી (ધોળી તથા કાળા) શ્રીવર્ણી (શરપખો) ભોંયકાળું,
 ચોર, તથા આકડાના પાન કાકજંબા (મેડીપીકુડી) કણેર રાતી તથા
 ધોળા, મરડાશીંગી, અધેડો ખપાટ એ સઘળાં ઔષધો દરેક ૧
 ભાગ તે સવાના વજન બરાબર ત્રિકુળાં અને એ સર્વના વજન
 બરાબર કાળા તલનું તેલ તથા એરડીયું અને તે સર્વથી ૪ ચાર
 ગણ પાણી લઈ તેમાં ઔષધો ખંડી નાખીને તેલની રીત પ્રમાણે
 તેલ પકવવું તેમાં (પ્રથમ નવથ કરતાં પછી ચુર્ણ (કચ્ક) પછી
 તેલ નાખી રંહપાક પ્રમાણે તેલ પકવવું) સુક, મ. ૧ પીંચર, આહન,
 રાસન, ઉપ્લેટ, લીંમડો, વજ, દેવદાર ઈંદ્રજવ, જવખાર, શાજીખાર,
 પંચલવણ, સંધિવ, સંચળ, વડાગરૂ, બીડલવણ તથા કચ્કવણ, મોર-
 થુથુ, કાયફળ, કાળીપાટ, બારંગી, નવસાર, ગવક, પુષ્કર મુળ અને
 શીલાજીત એ ઔષધો ૧-૧ તોલાબાર તથા વછાગ ૮ તોલા
 એઓનું ચુર્ણ કરીને તેલમાં મેળવી ઉકાળો પ્રાપ્તી ભાગ બળી
 જઈ તેલ રહે એટલે વચ્ચગળ કરીને તે તેલ મેળે તો સર્વ પ્રકારના
 વાતબ્યાધિ (વાયુના રોગો) સોળે માથાની પીડા, કાનના સણકા
 અક્રસી, સંધિવા અને કુખ, ભમર, પીઠ તથા સાચળ વિગેરે સર્વાંગ
 ક્ષણતર નાશ પામે છે, ટુંકામાં સર્વ પ્રકારના વાયુના રોગો કંઠમાળ
 અપચી કાનમાં થતો ઘોંઘાટ રામસ્ત સર્વનપાત અહોપણ્ય અને
 વૃદ્ધાવસ્થા એ સર્વનો નાશ કરે છે. આ વિષગર્ભ તેલ કહવાયછે નિર
 આ વિષગર્ભ તેલ દેવે દાર્મસીમાં તૈયાર મળે છે. પાશેરતી
 બા. ૧ ની કી. રૂ. ૧—૦—૦

હવે દેમીકલ વર્કસ અને હવે આયુર્વેદક દાર્મસી—અમદાવાદ

બ્યાઘાદિ તેલ-મેઠીભોરીંગણી, નેપાળાનાં મુળ, ઘેઠાવજ, સરગવાની છાલ, તુલસીનાં પાન, સુંક, મરી, લીંડાપીપર, અને સિં-
ધાલુણુ, એ નવે ઔષધો સરખે ભાગે લઇને કલ્ક કરી એ કલ્ક
એક ભાગ, તલનું તેલ ચાર ભાગ અને પાણી સોળભાગ લઇ ત્રણે
પદાર્થોને એકત્ર કરી તેલ બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળીને ગાળી લેવું,
આ તેલ સુધવાથી પુતિનાસા રોગ મટે છે.

શિશ્વાર્દકતેલ-આદુનો રસ તોલા ૧૦, સરગવાની છાલનો
રસ કે ઉકાળે તોલા ૧૦, બકરીનું દુધ તોલા ૧૦, તથા તેલ તોલા
૨૦ ઉકાળીને તેલ સિદ્ધ કરવું. વાયુ મટે. વૈ—શા.

શતાવરી તેલ-શતાવરી, ખરેટીનાં મુળ, સુગન્ધી સમેરવા-
નાં મુળ, એરંડાનાં મુળ, આખસન્ધ, ગોખરૂ, ખીલીનાં મુળ,
કાંસડો અને કાંટાશરીઓ દરેક છ છ રૂપિયાભાર લઇ કલ્ક કરી
તેમાં ૨૫૪ રૂપિયાભાર પાણી નાંખી ચોથો ભાગ બાકી રહે ત્યાં
સુધી ઉકાળી તે પાણીને ગાળી લેવું પછી તેમાં 'તલનું' તેલ, ગાયનું
દુધ; શતાવરીનો સ્વરસ અને પાણી દરેક એક પ્રસ્થ નાંખવા તેમજ
શતાવરી, દેવદાર, બાલછડ, તગર, સુખડ, સવા, ખરેટીનાં મુળ, કઠ,
એલચી, પથ્થરકુશ, કનળ, વારાહીકંઠ, શતાવરી, જેઠીમધ, આસન,
વિહારીકંઠ, દરેક એક રૂપિયાભાર લઇ કલ્ક કરવો તેને ઉપરના
પ્રવાહી પદાર્થોમાં નાંખી ગાયના છાણાના અગ્નિથી તેલ બાકી રહે
ત્યાં સુધી ઉકાળવાં પછી તે તેલને ગાળી લેવું. આ તેલ પુરૂષ શરીરે
ચોળે તો તેને નિત્ય સ્ત્રી સંગ કરવાનું સામર્થ્ય આવે, સ્ત્રી ચોળે તો
તેને છોકરાં થાય છે. વળી આ તેલથી યોનીશ્લેષ, અંગશ્લેષ, માંસાન્ધ,
સણકા, કમળો, પાંડુ, વિષદોષ, ગૂંઘ્રમી વા, ખરેગ, પ્રમેહ, વાતરુજ્વ,
રક્તપ્રદર, રક્તપિત્ત, આશ્લેષત, અદિતવાન વિગેરે રોગ મટે છે. શા.

આ તેલ તૈયાર છે ૦૧ શેરની કીમત રૂ. ૧—૪—૦

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે દાર્મસીમાંથી મળશે.

પડખિંદુ-એરંડ મુળ, તગર, શતાવરી, હરડે અથવા મીડી ખરખોડી (કોડી), રાશ્ના, સૈંધવ, ભાંગરો, વાવડીંગ, જોડીમદ, સુક, કાળા તલનું તેલ, તેલથી મિશ્રીત કરેલું બકરીનું દુધ, એ સર્વેને ચાર ગણા ભાંગરાના રસમાં પકાવવાથી, 'પડખિંદુ તેલ' બને છે તે માથાનાં તમામ દરદો મટાડે છે. દાંત મજબુત કરે છે. નેત્રની શક્તિ વધારે છે.

હીંગ્વાદિ તેલ-હીંગ. તુમરૂં, અને સુંઠ એ ત્રણે આપધેા સરખે ભાગે લઇ કલક કરી ચાર ભાગ સરસીયું તેલ અને સોળ ભાગ પાણી લઇ એકત્ર કરી તેલ બાકી રહે ત્યાંસુધી ઉકાળી ગાળી લેવું તે તેલ કાનમાં રેડવાથી કર્ણશુદ્ધિ મટે છે શા.

ક્ષારતેલ-કુણા મુળાનો ક્ષાર, જવખાર, [પંચતુલ્ય, સીંધાલુણ, સંચળ, બીડલુણ, સમુદ્રલુણ, કાચલવણ] હીંગ, સરગરાની છાલ, સુંઠ, દેવદાર, વજ, કઠ, સુવા, રસવાંતી, પીંપરીમુળ, મોથ, એ સર્વે વસ્તુ દરેક તોલા ૪ લઈ તેનો કલક કરવો. તલનું તેલ તોલા ૬૪, ફળનો રસ, બીજોરાનો રસ તથા મધુસુકત (કાગદી લીંબુનો રસ તો, ૬૪ મધ તોલા ૧૬. પીંપરનું ચુર્ણ તોલા ૪ એ ત્રણેને એક માટલામાં નાંખી મોં કપડ માટીથી બધ કરી એક માસ સુધી અનાજના ઢગલામાં રાખવું તેથી મધુસુકત તૈયાર થાય છે,) એ દરેક તો. ૨૫૬ તેનું તેલ સિદ્ધ કરવું, કાનનું ૫૩, કાનનો અવાજ, કાનનું શુદ્ધ, બેદરાપણું, કાનના જીવડા વિગેરે કાનના રોગ તથા મોંના રોગ મટે છે. શા.

દરે કેમીકલ વર્કસ અને દરે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ.

(૧૪૮)

પ્રકરણ ૧૫ સું,

લેપ.

ખિડાલક્ષલેપ-નેત્રની પાંપણે સિવાયના બહારના ભાગોમાં લેપ કરાય છે. તેને ખિડાલક્ષ લેપ કહે છે. તેના માત્રા મુખલેપના વિધાન પ્રમાણે છે. જેડીમધ સોનાગેર સીધવ દારૂબળદર, કલખાપરીયો સમ-ભાગ પાણીમાં વાટી લેપ કરવાથી નેત્રના સર્વ રોગો મટી જાય છે. બા, પૂ. પા. ૫૪૭.

આંખ આવી હોય તો બહારના ભાગ ઉપર આ લેપ ચોપ-કવાથી આંખ મટી જાય છે.

આ લેપ દવે કાર્મસીમાં તૈયાર મળશે. બા. ૧ ની કી. ૩. બા

અંદરથી સંધાનક લેપ—ગુજર બા. ૯ જઠાર બા. ૧, શકિત-તરીઓ એળીઓ, બા. ૧૫, ફટકડી બાર ૮, મેંદાલકડી બાર ૪ ઇસસ-શેસગુંદર બાર ૭, આંખા હળદર બાર ૭ રેવચીના શીરો ભાગ ૨ આ સર્વ ચીજો ખારીક ખાંડી પાણીમાં વાટી લેપ કરી ઉપર ૩ દાખવાથી મુંઝાર, પછાડ, વિગેરે કારણથી લોહીનો જમાવ થયો હોય તે વેદાધ જાય છે, કચરાયેલ તથા બાર્ગી ગયેલા હાડકાપર ફેટલાક દિવસ સુધી લગાડવાથી સાર થાય છે, અને સોજો મટે છે.

આંજણીનો લેપ-રસવતી મુંઠ, મરી, પીપર, સરખે ભાગે લઈ પાણીમાં વાટીને ગોળી કરવી. ત ગોળી પાણીમાં ધસી લેપ કરવો જેથી આંજણી મટશે. થા.

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

ઇંદ્રલુપ્ત લેપ--પટોલ પત્રોના રસ ત્રણ દિવસ ચોપડવા
 ચોરીંગણીનો રસ મદમાં મેળવી ચોપડવો. ચણેડીનાં મુળ તથા
 ચણેડી વાટી મદ મેળવી લેપ કરવો. જેથી ઉંદરી અને ટાલ મટી
 જશે અને વાળ ઉગશે. શા.

વાળ વધારવાનો લેપ--ગોખર, તલના વૃક્ષનાં પુત્ર, બંનેને
 વાટી મદ તથા ઘી મેળવી માથા ઉપર લેપ કરવો. ચાર પગવાળાં
 પશુ બકરાં, ઘેટાં, હરણ વિગેરે નં ચામડાં, વાળ, નખ, શીંગડાં હાડકાં
 વિગેરેની રાખ કરી તલના તેલમાં કાલવી લેપ કરવો. હાથી દાંત
 આળીને તેની રાખ તથા રસવડી બકરીના દૂધમાં વાટી લેપ કર-
 વાથી જે જગાના વાળ ગયા હોય તે જગામાં ફરી વાળ ઉગે છે.

કૃમિલેપ--કરંજ, કડવો કીમડો, નગોડ, સર્વનાં પાન વાટી
 જીવડા પડેલા ધારામાં ભરવાથી જીવડા મરે છે. હીંગ ને કડવા
 લીંબડાનાં પાન વાટીને લેપ કરવો. લસણ વાટીને લેપ કરવો.

કુષ્ઠલેપ--હરડે, કરંજ ખી, સરસવ, હળદર, ચણેડી,
 સિંધાલુણ વાવડીંગ, સર્વે સરખે ભાગે લઘ પાણીમાં વાટી લેપ
 કરવો જેથી સર્વ જાતના કુષ્ઠ રોગ મટે છે (ચિ. ૨)

પારો ને ગંધકની કળજલી કરી તેને સરસીયું તેલ અને ભાંગ-
 રાના રસમાં મેળવીને લેપ કરવાથી સર્વ જાતના ચામડીનાં દરદે
 મટે છે. (ચિ. ૨.)

પીળા જાંઘ, હીરાકસી, વાવડીંગ, મનશીત્ર, ગોરોચન અને
 સીંધાલુણ, હાથે આપધાને સરખે ભાગે લઘ ગોમુત્રમાં વાટી લેપ
 કરવાથી સ્ત્રીત્રકુષ્ઠ મટે છે.

હવે કેમીઠલ વક્રંસ અને દર આયુર્વેદિક ફાર્માસી અમદાવાદ

ખસનો લેપ—દારૂદી, વાવડીંગ, હીંગળ, ગંધક, કુંવાડીયાનાં બી, કઠ, સીંદુર, સરખે ભાગે લઘ તેનું ચુર્ણ કરી ધતુરાના રસમાં આકેક દિવસ મર્દન કરી લેપ તૈયાર કરવો. તેલ, મંધક, પારો લઘ, પારા અને ગંધકની કનજલી કરીને ધતુરાના રસમાં તે ત્રણેને પકવી તેલ તૈયાર કરવું. ખસ, ખરજવુ, દાદર, વીયા ફાટવા વિગેરે મટે છે. (વૈ. જ.)

ગંડમાળનો લેપ—બીલામાં, હીરાકસી, ચિત્રકમુળ, દાંતીમુળ. તેનું બારીક ચુર્ણ કરીને ગોળ તથા થોરના અને આકડાના દુધમાં કાલવીને લેપ કરવો, જેથી ગંડમાળ એટલે ગળા ઉપરની ગાંઠો મટે છે. (વૈ. જ.)

ચાંદીનો લેપ—રસવંતી, સરસવ, હરડે તેનું બારીક ચુર્ણ મદ સાથે મેળવી ચોપડવાથી સર્વ જાતની ચાંદી મટે છે. (શા.સ)

ચિત્રિનો લેપ—રતાંજલી, મજ્જા, લોદર, કઠ, ઘઉંના, વડની કુંપળો તથા મસુરની દાળ સરખે ભાગે લઘ પાણીમાં વાટી ચીત્રી ઉપર લેપ કરવો. (૨) ઘોળા ઘોડાના નખની રાખ માખણમાં મેળવી લેપ કરવો, (૩) અર્જુન વૃક્ષ કે સાદડાની છાલ તથા મજ્જાને મદમાં વાટી લેપ કરવો. જેથી ચીત્રી મટશે.

તાડહુય પીટીકાનો લેપ—લોદર, ઘાણા, તથા વજ સરખે ભાગે વાટી મેં ઉપર લેપ કરવો. (૧) બીજોરાનાં મુળ, મનશીલ ઘી તથા જાણનો રસ તેનો લેપ મેં ઉપર ચોપડવાથી ફેડલીઓ, ચીત્રી તથા કાળાશ દુર થઈ કાતિ વધે છે. [૩] ગોરાચન તથા મરી પાણીમાં વાટી લેપ કરવો. (૪) વડનાં પાકેલાં પાન, જમ્બનાં પાન રતાંજલી, કઠ, દારૂહળદર, લોદર તેનો મેં ઉપર લેપ કરવો. (૫) ઘોળા

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે ક્રમસીમાંથી મળશે

સરસવ, વળ, લોહર, તથા સિંધાલુણ તેનો પાણીમાં વાટી લેપ કરવો જોઈ જીવાનીના ખીત્ર, ચીત્રી તથા કાળાશ્વ દુર થાય છે.

દશાંગલેપ—સરસડાની છાલ, જેઠીમઢ, તગર, રતાજલી જટા- માંસી, લોહર, દારૂહળદર, કઠ, વાળો તથા એલચી દશ વસ્તુ સમાન વજન યુર્ણ કરી તેમાં જસ લીનું મોવણ નાંખી તેને ઠંડા પાણીમાં કે શુભાખજળમાં છુટવું પછી તે લેપ ચોપડવાથી તમામ પ્રકારનાં જરમીનાં ગઠ્યુમડ. સોજો, દાહ રતવા, હિંદર તથા બીજાં ઝેરીકાંબને સોજો અને વનસ્પતિના ઝેરનો સોજો મટે છે. (શા-સ)

દોષધન લેપ—સરગવાના મુગની છાલ, સુંઠ, સરસવ, સાટોડી- નાં મુળ તથા દેવદાર સરખે ભાગે લઈ યુર્ણ કરવું. ખાટી જામમાં કે છાસની પરાસ (ઉપરની તોર) માં વાટીને જડો લેપ કરવાથી વાયુ તથા કફનો સોજો અને ગાંઠો મટશે (શા-સ)

દાહ મટે લેપ—સખડ, કપુર તથા વાળો તેનો લેપ શરીરે કરવો હજારવાર ઠંડો પાણીથી ધોયેલ ઘી શરીરે ચોળવુ. (વૈ-જ)

ધોળાકોઠનો લેપ—કાળીજરી ભાગ ૪, હરતાળ ભાગ ૧, ત્રિકુળા ભા, ૧ પાંચેને ગોમુત્રમાં વાટી લેપ કરવો, પીળાં ફુલવાળી કચ્છેર, હીરાકસી, વાવડીંગ, મનશીળ, ગોરોચના, સીંધાલુણ ગોમુત્રમાં વાટી લેપ કરવો ધોળા કાઠ તથા ચિત્રી મટે છે.

નેત્રરોગનો લેપ—હરડે, સીંધાલુણ, સોનાગેર, રસવંતી સર્વે સરખે ભાગે લઈ પાણીમાં વાટી ડોળાની બહારના ભાગમાં લેપ કરવો સર્વ જાતના નેત્રરોગ મટે છે

રતવાનો લેપ—સોનાગેર, રસવંતી, મજ્જા, જેઠીમઢ, વાળો,

દબે કેમીકલ વર્કસ અને દબે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

રતાંજલી, પદ્મક ખાંડીને ખારીક વાટી લેપ કરવો જેથી રતવા, કખવા
ગરમીના સોજા, દાહ મટે છે.

વધરાવળનો લેપ—જીરું, પલાંશી, કક, એરંડમુળ, ખોરડીની છાલ
સરખે બાગે લઘ કાંજમાં વાટી લેપ કરવાથી અંડવૃદ્ધિ મટે છે.

વાળ કાળા કરવાનો લેપ—છન્દ્રવરણનાં ખીતું તેલ કઢાવીને
ઘોળાવાળ ઉપર નિલ ચોપડવું. (૨) લોઢાનું ચુર્ણ, ત્રિફળાં બાંગરો,
કાળાપાટ તે છ વસ્તુને શેરડીના રસમાં નાંખી એક માસ રહેવા દેવી
પછા તેનો લેપ કરવા, (૩) આંબળાં, હરડાં, ખેલાં, આંખાની ગોટ-
લીનો મગજ અને લોઢાનું ચુર્ણ તોલો ૧, તે સર્વને લોઢાની કઢા-
ધમાં ખુબ ઘુંટીને એક રાત રહેવા દેવું; ખીજે દાવસે ઘોળા વાળ
ઉપર લેપ કરવો (૫) ત્રિફળા, ગળીનાં પાન, લોઢાનું ચુર્ણ બાંગરો
સરખે બાગે બકરીના મુત્રમાં વાટી લેપ કરવો.

વિષધનલેપ—અન્નુગ્ધ તેલ-લેપ બકરીના દુધમાં તલવાટીને
તેમાં માખણ મેળવી લેપ કરવો જેથી બીલામાં કુટ્યાં હોય તો તેનું
ઝેર સમેટ, અને સોજા મટે છે, (શા-સ)

શીંગસનો લેપ—ઘોળા સરસવ, હળદર, ઉપલેટ, કુવાડીયાનાં
ખી અને તલ, સરખે બાગે લઘ ખારીક ચુર્ણ કરીને સરસાયાના તે-
લમાં કાલવી લેપ કરવો. પીત્તને લીધે શરીર ઉપર શીંગસ પ્રામઠાં ઉપડે
છે, તે મટે છે. (શા-સ)

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ફામોસા અમલાવાદમાંથી મળે છે.

(૧૫૨)

પ્રકરણ ૧૬ સું.

મલમ.

પાદદારી મલમ—રાળ, સીંધાલુણ, ગોળ, મીણ, મદ, અને ગુગળ એને અનુક્રમે તાપ ઉપર મુદી એકરસ થયેથી ખીજ વસ્તુઓનું ખારીક ચુર્ણ મેળવવું. એ ચોપડવાથી પગમાંના ચીરા તથા જોડના કણને મટાડે છે.

પાદદારી મલમ—પાયો, જીરૂ, શારજીરૂ, હળદર, મરી, સીંદૂર, તથા મનશીલ તેનું ખારીક ચુર્ણ કરી ઘી મેળવી-લગાડવાથી ખસ, ખરજવાં, ગડગુમડ તથા માયાનો જતુરાળો ખોડો-મટે છે.

ગરમીની ચાંદીનો મલમ—હીરાદખણ, એન્ડ્રી, કાથો દરેક તોલા ૧ અને કપુર તોલા ૧ તેને ખારીક ઘીમાં મટી મલમ કરવો જેથી પડવાળાં ગરમીનાં ધારાં મટે છે. બોદાર તોલા ૫, ગાળ તોલા ૫, કપુર તોલા ૨૦, સર્વ લઈ તેમાં ઘી તથા મીણ મેળવી તેનો મલમ કરવો, બોદાર તોલા ૨૦, રાળ તોલા ૨૦, કપુર તોલા ૧૦, મીણ તોલા ૧૦, ઘી તોલા ૧૦, મીણ તથા ઘીન ધીમા તાપથી ગરમ કરી તેમાં પ્રથમની ત્રણ વસ્તુઓનું ખારીક ચુર્ણ કરીને મેળવી દસ ચાંદ તેમજ ચેળરાગાં ચાંદાં પર લગાવવાથી મટે છે.

હા સના મસાનો મલમ—અશીણુ તોલા ૨, માયાનો બુકો તોલા ૫ સાદો મલમ તોલા ૩૦ તેનો મલમ કરવો, જે ચોપડવાથી લોહી તથા બળતરા મટે છે.

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે કાર્મ-સીમાંથી મળશે.

(૧૫૪)

પ્રકરણ ૧૭ મું.

શરખત.

આદુનું શરખત—આદુનો રસ કાઢી તેમાં અરધુ પાણી મેળવવું પછી સાકર નાંખી ઘાટો રસ થાય ત્યાં સુધી ઉકાળવું પછી તેમાં કેસર, એલચી, જયફળ, જવંત્રી, લવીંગ સર્વ વસ્તુ રસના પ્રમાણમાં મેળવી મજબુત બુચવાળી શીશી ભરી રાખવી. માત્રા તોલ્લ ૨૫ પીત્ત, રક્તપીત્ત, શ્વાસ, ખાંસી, મંદાગ્નિ અને અરૂચી મટે છે.

ગુલાબનું શરખત—શરખતની રીતે પાણીમાં સાકરની ચામણી કરીને તેમાં ગુલાબજળ નાખવું એકલા ગુલાબજળમાંજ સાકર નાંખીને ચામણી કંવાથી વધારે સાડ શરખત બને છે. ગુલાબજળ જેમ વધારે ઉચું તેમ શરખત વધારે સાડ બને છે.

દાડમનું શરખત—સારાં પાકેલાં દાડમ નં. ૨૦, લાવી તેમાંથી દાણા કાઢી તેનો રસ કાઢવો. તે રમમાં સાકર શેર ૧ નાંખી ઘાટું થાય ત્યાં સુધી ઉકાળવાં. પછી ઉતારીને કેસર તોલો ૦.૫ એલચીનું ચુર્ણ તોલો ૧, મેળવી શીશીમાં ભરી રાખવું.

ફચીકર તથા પિત્તશામક દોવાથી કેટલીક દવાઓના અનુપાનમાં ચોળ શકાય છે. ઉનાળામાં પીવાથી ફાયદો થાય છે.

લસણનું શરખત—લસણને છોલી તેની ઝીણી કાતરી કરીને રતલ ૧ ના સુમારમાં લઇ અને ઉનું પાણી પાછન્ટર લઇને લસણ તેમાં નાંખીને બાર કલાક સુધી રાખવું. પછી તેને ગાળી કાઢવું. પછી તે પાણીમાં ખરાબર વજ તે ખાંડ નાંખી એક રસ કરવું એટલે શર-

દવે કેમકલ વર્ધસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

જત થશે. તે ખાવાથી જાતીની હાંફથી, કોઠાની નયબાઇ, ધુળરી વીગેરે મટે છે.

લીંબુ તથા દુધનું શરબત—એક કાચનું વાસણ લઇ તેમાં તાજુ ગરમ કરેલું દુધ એક પાઇન્ટ નાંખવું, પછી તેમાં ૧૧ પાઇન્ટ લીંબુનો રસ મેળવવો. છેવટ મીઠું લાગે ત્યાં સુધી તેમાં ખાંડ તથા સાકર નાંખી ગાળી લેવું એટલે લીંબુ તથા દુધનું શરબત બનશે તે ખાવાથી હંડક છે. મગજના રોગો મટે છે.

પ્રકરણ ૧૮ મું.

પરચુરણ ઔષધો.

૧ હિમજ, અતિવિષ, હિંગ, સંચળ, વજ્ર, ઈંદ્રજવ એ સર્વેનું સમભાગ ચુર્ણ ગરમ પાણીમાં અડધો તોલો આપવાથી પેટનો વાયુ તથા શુભ બંધ થશે.

૨ વીરણવાળો, સિંધવ, હિંગ, એરંડનું મુળ, એ સમભાગે લઈ ચુર્ણ બનાવી ઉના પાણીમાં પીવાથી પેટમાં દુખનું બંધ થાય છે.

૩ બહેડાં ૧ ભાગ, સુંક ૧ ભાગ, હરડે ૧ ભાગ, કરકજનાઃ ગોળાના મીઝ ૩ ભાગ, આ સર્વેનું ખારીક ચુર્ણ કરી મીઝ કરી ચાર જેવડી એરંડીયા તેલમાં ગોળીઓ વાળવી, તે લેવાથી પેટમાં દુખનું દુર થાય છે.

૪ સુંક, હિમજ, પીપર, નસોતર, સંચળ, સમભાગ લીધાથી ચુંક. પેટનો વાયુ, તથા મજસ્તંબ દુર થશે.

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મણીમાંથી મળશે.

૫. સુંક, હીંગ, સાજીખાર એ સવેનું ચુર્ચું અજીર્ણ તથા શુળનું શમન કરે છે.

૬. જવખાર, ટંકણખાર, ચિત્રાનાંમુળ, ત્રીકટુ, પંચશવણ (મીઠું સીધવ, સંચળ, બીડતુણ, સાજીખાર) નું સમભાગે ચુર્ચું ત્રીફળાના કવાચમાં લેવું, જેથી દસ્ત સાફ આવે છે.

૭ સુંક, મરી, ટંકણખાર, પારો, ગંધક આ સર્વેને સમભાગ લેવાં અને તેમાં નેપાળાનાં બીજ એ ભાગ લઈ તેને ખરડમાં ઘુટી એકત્ર કરવું બાદ એ રીતના પ્રમાણમાં તે આપવું. નેપાળાનો જીવાળ આપવામાં ઘણીજ સાવચેતી રાખવી. અણુસમજી લોકા કટલીકરાર તેનો જીલાળ લે છે તેથી વખતે ઘણું માફું પરીણામ આવે છે.

૮ સાટોડી, સુંક, ગજો, દેવદાર અને હીમજના કાઠામાં ગાયનું સમભાગે મુત્ર નાંખી પીવું.

૯ સારસાપરીલા બનાવવાની રીત-૨૥ ઓસ રેડ જેમેકા સારસાપરીલાનાં મુળ ૦૧ ઓસ, સસેકાસનાં મુળ ૦૧ ઓસ, ગોઆ-કમનુ લાકડું ૦૧ ઓસ, નાા જેડીમધનું લાકડું ૬૦ ગ્રેન, મેઝી-રીયનની છાલ ૧૧૧ પાઉન્ડ, ઉકળતું પાણી-ઉપરનો સવળી ચીત્રેને ખાંડી ઝીણી કરી એક વાસણમાં ભરવી; પછી એના ઉપર ૧૧૧ પાઉન્ડ દીકળતું પાણી રેડી ૧ કલાક ઢાંકી રાખવું. ત્યાર પછી તેને ધીમી આંચે ૧ પાઉન્ડ પાણી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળવું, પછી ઠંડું થએલી માળી કાઢવું આ દાા લોહી સુધારી હોજરીને શક્તિ આપે છે, પસિના લાવે છે, અને સાંધરા નજલો, તથા બીજાં ચામડીનાં દરદોને ફાયદો કરે છે. પ્રમાણ ૧ થી ૨ આંસ સુધી દીવસમાં એ વખત લેવાનું હિંકત નથી.

દેવે કેમોકલ વર્ક્સ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

૧૦ લોખાનનાં ફુલ બનાવવાની રીત—એક લોહાંની પાતળી લોહી ઉપર લોખાનની ઝીણી ભુકી પાથરી લોહીને ધીમી આંચ ઉપર મુકવા, અને આ ભુકી પાતળી થયા પછી તે ઉપર એક કાચનું વાસણ ઉંધું ઢાંકી સાધો બંધ કરી તવીના તળીએ જરા વધુ તાપ કરવો જેથી બાફ રૂઠ પેલા વાસણના તળીએ લાગશે, બાફ પરાપર બધાં રહે ત્યારે ઉતારી ઠંડુ થવા દેવું, અને પછી ઉપલા વાસણને ધીમેથી ઉઠાવી લઇ તેનાં તળીએ બધાં રહેલાં લોખાનનાં ફુલ એક છરીથી ઉખાડી લેવાં. આ લોખાનનાં ફુલ દવાના કામમાં આવે છે.

૧૧ પારાનાં પ્યાલાં ગોળાંઓ બનાવવાની રીત—લોહાંની કઢાકને દેવતાપર નાખી તેમાં મેન્થુચાનો કપ્પડછાણ બૂકો નાંખી તેપર પારો નાખી તેના પર એક ચીનાઇ પ્યાલો ઉંધો ઢાંકવો, તેની કીનારીમાંથી પવન ન જાય એટલા માટે ધઉના બીના આટાથી તેનો સાધો બંધ કરવો, બાફ તે કઢાકમાં પાણી ભરી તળે દેવતા સળગાવવો, જ્યારે પારો સીજીને લાલ થાય ત્યારે કઢાક નચે ઉતારવી અને પછી તેમાંના પારાનાં છચ્છા અનુસાર ચીજો બનાવવી; અને તે સુકાયા કેડે દોહાયત્રમાં બકરીનું મુત્ર ભરી તેમાં પારાની બનાવેલી ચીજો નાંખી પકાવવી, જેથી તે સ્વચ્છ સફેદ રંગની રૂપાના જેવી બનવી દેખાશે.

૧૨ બીજી રીત—પારા અને કલાકને સમ ભાગે લઇ દેવ ચંપાના દુધમાં ખરલ કરી એક રસ કરીને જેવો ઘાટ બનાવવો હોય તેવા બીજામાં રેડી દઇ ઘાટ બનાવવો.

૧૩ ત્રીજી રીત—અળશીના તેલને ઉકાળી તેમાં પારાને જરા ખરમ કરી નાખવાથી પણ જામી જાય છે. બાફ તેની જોષએ તેવી ચીજ બનાવવી.

૧૪ કપુરનાં પ્યાલા બનાવવાની રીત—માટીનાં બે પ્યાલાં લાવી તેમાં એકમાં કપુર ભરવું, બીજાને તે ઉપર ઉંધો પાટી બન્ને પ્યાલાનો સાંધો બંધ કરી લેવો, સાંધો ઘડેના લોઠની લાણીથી બંધ કરવો, પછી તે પ્યાલાઓને એક નાનો ચુલો બનાવી તે ઉપર મુકી તળીએ એક કાઠીયામાં કપુર જોટલું જ થી પુરી દીવો સળગાવવો, જ્યારે થી બળી રહેશે એટલે કપુર નીચેના પ્યાલામાંથી ઉડી ઉપરના પ્યાલામાં ગચ્છ હશે એમ સમજી ધીરેથી તેને ઠંકુ પાટી સાંધો વખોડી ઉપરનો પ્યાલો સંભાળી લેઇ લેવો, તે પ્યાલાને હળવેથી માટીનો ભાગ ભાગી નાંખી કપુરનો પ્યાલો કુઇ લેવો. આ ગ્લાસમાં પાણી પીવાથી કાલેરા, મરડો, સંગ્રહણી વીગેરે દરદો મટે છે.

૧૫ કપુરની માળા—એક માટીના હાંડલામાં કપુર મુકી ઉપર એક બંધો પ્યાલો મુકવો જેના કાના અને હાડીના તળીયાના ભાગને સાંધો ઘડેની લાણીથી બંધ કરી સુકાયા પછી હાંડીમાં પ્યાલો કુખે તેટલું પાણી ભરવું. પછી તળે મંદાગ્નિ કરવો અને એક કલાક પછી તેમાંનું પાણી પીયકારીથી કાઢી લેઇ પ્યાલાને ધીમેથી ઉખેડી તે માંહેનો કપુરનો રસ મણિકા પાડવાના બીજામાં રેડી દેવો. તેમ જ કાવે તો હાંડાના તળીએ ઝીણો છેદ પાડી બીજામાં રસની ધાર કરવી. જેથી કપુરના માળાના મળકા તૈયાર થશે. આ માળા કાલેરાના વખતમાં પહેરી રાખવાથી કાલેરા લાગુ પડતો નથી.

૧૬ ગંધકનાં પ્યાલાં—ઉપર બતાવેલ કપુરના પ્યાલાની ક્રિયા જે છે તે જ ગંધક માટે કીયા કરવી. ફરક માત્ર એટલોજ કે કપુરના બદલે ગંધક લેવો.

૧૭ કપુરનો અર્ક—રેકટીફાઇડ સ્પીરીટ ૮ ઓંસમાં ૧ ઓંસ કપુરને ઓગાળી બાટલીમાં ભરવું. આ અર્ક ૧૦ થી ૬૦ દિવાં સુધી

પીવામાં આવે છે. આ અર્ક પીવાથી જરાક ફેફસડે છે, પણ પેટમાં
ફુપ્પતુ હોય તો તે બંધ પડે છે. આ અર્ક વાયુ રોગ, સોજો, યુંક,
ઉપર ચોળવાથી એકદમ હઠાડે છે એવો અમત્કારી અને અકશીર છે.

૧૮ પેનકીલર બનાવવાની રીત—પદ્મીસ ગોચાકમ ૨૦
રતલ, કપુર ૨ રતલ, કે એન પેપર ૬ રતલ, લીકર અમોનીઆ સ્ટ્રાંગ ૧૨
રતલ, અશીષુ ૦૧૧ રતલ, રેકટીફાઈડ સ્પીરીટ ૩૦ ગ્યાલન એ સધ-
ળાને સાથે મેળવી બે અઠવાડીયાં બરાબર મોં બંધ કરેલા વાસણમાં
રાખી મુકી પછી ઉપયોગમાં લેવું.

૧૯ કોલ્ડ ક્રીમ બનાવવાની રીત—૧ રતલ મીઠી બદા-
મનું તેલ તેમાં ૪ ઔસ સફેદ મીણને પીગળાવવું. ઠંડુ થયા પછી ધીમે
ધીમે ગુલાબજળ રેડી એક રસ કરવું. એટલે કોલ્ડક્રીમ બનશે અને
ઠંડીના વખતમાં ચામડી ઉપર લગાડવાથી સુંવાળી અને નરમ રહેશે.
તથા ઠંડીના લીધે પગમાં ફાટ પડવી તથા કોઈ પણ જાતનો શરીર
ખરનો પડેલો ડાઘ આનાથી સારો થાય છે.

૨૦ કલોરોડાયન બનાવવાની રીત—કલોરોફોર્મ ૬ ગ્રામ,
કલોરીક ઇથર ૧ ગ્રામ, ટીકયર કેંપસીકમ ૦૧૧ ગ્રામ, ઓઇલ ઓફ
પીપરમીટ ૨ ટીપાં, હાઇડ્રોકલોરેટ ઓફ મોરશીયા ૮ ઐન, હાઇડ્રોસ્યુ-
નિક એસિડ ૧૨ ટીપાં, પરકલોરાઈડ એસિડ ૨૦ ટીપાં, ટીકયર કેના
બીસીન્ડીક ૧ ગ્રામ, બેળ અથવા ખાંડનો સીરપ ૧ ગ્રામ એ સધ-
ળાને મેળવવાથી કલોરોડાયન બને છે.

ઉપયોગ—કોલેરા, ઝાંડો મરડો, શ્વાસ, ખાંસી વીગેરે ઉપર
સારો ફાયદો આપે છે. માત્ર ૮ થી ૨૦ ટીપાં,

૨૧ આંખો દુખવી—મોરથુથુ ૨ વાલ, કપુર ૨ વાલ, ફટકડી
ફલાવેલી ૨ વાલ, અશીષુ ૨ વાલ, વરીમાળી ૨ વાલ, સાકર ૨ વાલ

એ સધળા ચીજોને ખારીક વાટી ૪ ઔમ પાણીમાં નાંખી ૬ કલાક પલાળી ગાળી લેઈ શીશીમાં ભરી રાખવું એટલે તે આંખમાં નાંખવા લાયક લોચન તૈયાર થશે. આંખ દુખવા આવે ત્યારે સવાર સાંજ અગર તેથી પણ વધારે ટાઇમ બંને ટીપાં નાંખવાથી ઘણાજ સારો ફાયદો કરે છે.

૨૨ ખીજી રીત—આવળની ખાલ, તોલો ૧ લેઈ, ૨ ઔસ પાણીમાં પલાળી રાખી તેનાથો આખમા કુંકારી ધોવાથી આંખો દુખતી બંધ થાય છે. તેમજ કચી ફટકડીન ખસીને આંખનાં પોપચાં ઉપર (ડાળા) ખરડ કરી એકાંતમાં હવા ન લાગે તેવી જગોએ રહેવાથી ઉત્તમ ફાયદો થાય છે.

૨૩ મરડાનો ઉપાય—પ્રથમ એરંડીયા અને સુંઠનો જીભાળ લઈ બીજા રોજથી નાંચેની હવા પીવા શરૂ કરવી—કેરીની ગોટલી, બીલાનેા ગર્ભ, ધાંડીનાં પુલ, મોચરસ (સીમળાનો ગુદા) સુંઠ, જીભુના ઠળીયા, ઈન્દ્રવ, વરીયાળા, જાલફળ, એ ચીજોને સગા ભાગે લેઈ બે તોલા સાકાની બૃકા મેળવી દરરોજ તેમાંથી દરેક ટાઇમે ૮ તોલો ૨ તોલા દહીમાં મેળવી ચાટી જવું. પથ્થ—ધર્મ અડદ જેવો ભારે ખોરાક ન લેવો.

૨૪ દાદરનો ઇલાજ—૧ તોલો એળાચો, ૨ તોલા મોરચુથુ, ૧ તોલો આમલસારો ગંધક, ૧ તોલો પીતપાડો, ૧ તોલો ત્રીણી હીમજી હરડો, ૦૧ તોલો સુકાં આખળાં, ૦૧ તોલો ફટકડી, ૧ તોલો કમ્બુતરની હગાર, ૧ તોલો પુવાડના બીજ એ સધળાંને ખારીક ખાંડી વચ્ચગાળ ચુરણ બનાવી લીંબુના રસમાં એક દહાડો ઘુંટી ગોળાઓ બાંધવી. આ ગોળી લીંબુના રસમાં અગર પાણીમાં ખસીને દાદરને ખંજોળી લગાવવાથી દાદર મટે છે.

૨૫ ખરરજવાનો ઉપાય—આકડાના મુળ અને પુંવાડીયાનાં બીજ અને આંખળાં સરખા વજન લેઈ કુટી વસ્ત્રગાળ ચુરણ બનાવી દહીમાં કે સો વખત ઘોળેલા ઘીમાં મેળવી મલમ બનાવી લગાવવાથી સારું થાય છે.

૨૬ પ્રમેહનું ઉપાય—છાયાથી ચરકુસીની છાત્ર, પાપણુંમેદ, ઘોળા એરંડાના મુળ, શીતાઈત, આમલસારો શોધેલો ગંધક, જવખાર ફટકડી, સાકર એ સરખા ભાગે મેળવી વસ્ત્રગાળ ચુર્ણ બનાવી તેમાંથી સવાર સાંજ ઠંડા પાણી સાથે ખે આનીભાર લેવું. મરચું, મીઠું, ખટાશ ખગેરે બીજકુલ ખાવું નહીં.

૨૭ ખાંસીનો ઉપાય—સરખાનાં મુળીયાં ખ ડી ચલમમાં પાવથી સારો ફાયદો થાય છે. ખસખમનાં પોશને ડોડાં ખે વખત શેક કરવો.

૨૮ બીજો ઉપાય—ગતારના હમેશાં પીચાય તેમજ પાણી દાતણ કરતાં પટેલાં પીકુ અડવા કલાક પછી તે પાણી દાતણ કરી વેળા ગળામાં આગળી નાંખી પીધેલું પાણી કાઢી નાંખવું એ પ્રનાણું દરરોજ સવારના કરવાથી ખરાબ ખાંસી હોય તો પાણી સારી થાય છે.

૨૯ અર્શનો ઉપાય—ગુલાબ તોલા ૫, મોટી હરડે તોલા ૫ હીમજી હરડે તોલા ૩, સફેદ ગાંધ તોલો ૧૦૦ એ સધળી ચીજો લાવવી ગુગળને પાણીમાં ઘોઘ બીજ દવાઓ ખારીક ખાંડી ગુગળનાં મેળવી દધ તેની વટાણા જેવડી ગોળીઓ બનાવવી તેમાંથી દરરોજ ૧૦૦ તોલાની માત્રાએ ગોળીઓ ગળવાથી અર્શ દુર થાય છે.

૩૦ બીજો ઉપાય—ઠાળાં મરી તોલા ૧૫, સવા શેર ૧, મધ શેર ૧, હવે સવા તથા કાળાં મરીને ખારીક ખાંડી વસ્ત્રગાળ ચુરણ

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

ખનાવી મધમાં ચાટણુ ખનાવી ચાટવું, દીવસમાં એ વખત ચાટવું પ્રમાણુ-દરેક ટાઇમે ૧૧ ભારનું સમજી લેવું તેથી મટે છે.

તે ઉપર (હર્ષપર) લગાવવાનો મત્રમ મીણુ તોલો ૧, માયાનો બૂકો તોલો ૧૧ તથા મીઠુ તેલ તોલો ૧ એ ત્રણે જણુસોને ગરમ કરી તેનો મલમ ખનાવવો અને હરસ ઉપર ચોપડવો અથવા જવાસાની પોટીએ ખનાવી ખાંધવી.

૩૧ જગંદરનો ઉપાય—કુંગળીનાં બીજ તોલો ૧ દરરોજ ખાંડીને પાણી સાથે ત્રણ મહીના આપવાથી સપ્તગું ભરાયેલું ખરાબ પાણી ઝરી જશે.

૩૨ બીજો ઉપાય—લસણની કળાયો છોડીને મધમાં નાંખવી જ્યારે તે અઘાઇ રહે એટલે તેમાંથી દરરોજ ૧૧ ભારના આશ્વરે ખવડાવવું. એક માસથી દોઢ માસ સુધી આ પ્રમાણે કરવાથી જગંદર મટી જાય છે.

૩૩ દાઝેલાનો ઉપાય—છંડાંની સફેતી સરઠા સાથે મેળવી લગાવતાં સાડે થાય છે.

૩૪ બીજી રીત—ગાયના ઘીને સો વખત ઘોષ ઘોળો કાચો મેળવી લગાવતાં સાડે થાય છે. તથા કુંવારનો ગર્ભ ચોપડવો, અથવા કાચલાની બૂકી ઘીમાં લગાવવી.

૩૫ વાળાનો ઉપાય—વીઠરીકંદને જાંશમાં વાટી વાળા ઉપર ખાંધવાથી વાળો ગળી જાય છે, અથવા કૌચનાં પાંદડાંને મીઠા જોડે વાટી ખાંધવાથી વાળો ગળી જઈ આરામ થાય છે.

૩૬ અવાળુનો ઉપાય—મ્હોંમાં લવિંગ રાખવાથી અવાળુ નરમ પડે છે, અથવા ટંકણુખાર દાંતે ધસવાથી સારો આરામ થાય છે.

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

૩૭ નાસુરનો ધસાજ—અરણીના પાંદડાંનો રસ કાઢી તેમાં ફેનો પેલ બોળી મારવાથી સાર થાય છે, એક વખત ઉખડી જાય તો બીજી વખત લગાવવાથી ઘણો ફાયદો થાય છે.

૩૮ કોડનો ઉપાય—જીભરાની અંતરજાલ છાંયડે સુકવેલી શેર ૬, અને ખાવચી શેર ૨. એ બે ચીજોને ખાંડી વસ્ત્રગાળ ચુરણ કરી તેમાંથી દરરોજ નવટાંકના પ્રમાણમાં ફાકે તો સરવે જાતના કોડ જાય છે.

૩૯ બીજો ઉપાય—મેંદાનાં ફુલ અને પાંદડાં ઉઘાળી તેનું સત્વ ઠંડાડી કોડના રોગમાં દીવસમાં બે વખત અડધા ચમચાની માત્રામાં આપવામાં આવે તો કોડ રોગ નાશુદ થાય છે,

૪૦ કસુવાવડ થઇ જતી અટક વવાનો ઉપાય—માલકાંકણીના મૂળને કમ્મરે બાંધી રાખવાથી અધુરા માસે ગર્ભ પડી જતો નથી. અથવા કોંચનાં બીજની માળા ગર્ભરાળી સ્ત્રી પહેરી રાખે તોપણ આ ભયથી મુક્ત થવાય છે, આ માળા રેશમના લાલ દોરાથી પરીવરી જોઇએ.

૪૧ કૃમી મટાડવાનો ઉપાય—કિરમાણી અજમાને પાણી સાથે લેવાથી કૃમી નાશ પામે છે અથવા પાંચ તોલા દાડમની છાલ બશેર પાણીમાં નાંખીને એકશેર પાણી બાકી રહે ત્યાં સુધી ઉકાળીને તે ઉકાળો ઠંડો થયા પછી અડધા અડધા કલાકે એક એક પ્યાલો પવો, અથવા ૨ ઐંસ પાણીમાં ૨૦ ગ્રેન ગુંદરનો ભુકા અને ૪૦ ટીપાં દરપેન ટાઇન પીગળાવી તેમાંથી દર ત્રણ કલાકે બે ચમચી જેટલું ઉમરના પ્રમાણે પાત્રુ. દરદીને ખજુર, સાકર ખાવાની મનાઇ કરવી જેથી કૃમી રોગ નાશ પામશે.

૪૨ ખસ (ખુજલી)નો ઉપાય—ખાવચીના બીજનો બારીક ભૂકા અને મરસીઉં તેજ સરખા ભાગે મેળવી ઘુંટીને શરીરે લેપ

ઉપરની તમામ દવાઓ હવે ફાર્માસીમાંથી મળશે

કરવો, (ખુબ માલીશ કરવું) અને તડકામાં ફરવું, પછી ઠંડા પાણીએ નહાવું. એ પ્રમાણે ચારેક દહાડા કરવાથી ખસ મટે છે.

૪૩ બીજો ઉપાય—સીંદુર અને મરી સરખા વળતે બેંસના માખણમાં મેળવી અગર લગાવવું, અને પછી ગરમ પાણીથી નાહી નાંખ. એવી રીતે ત્રણ દીસ કરવાથી ખસ જાય છે.

૪૪ ત્રીજો ઉપાય—મેદીનાં પાંદડાં વાટી લેપ કરવો, અથવા રતાં જળી ચંદનને મધમાં ઘસી લેપ કરવો. અથવા પીત્તપાત્રો લીંબુના રસમાં ઘુંટી લેપ કરવથ અથવા ગંધક, મોરગુણુ પ્રવાહના બીજનો બુકો વાટી કપડામાંથી કરી દહીંમાં એક દહાડો ઘુંટી લગાવતાં ગમે તેવી ઘોડા ખસ પણ મટી જાય છે.

૪૫ ગાંડવાળાં ગુમ્ફાંનો ઉપાય—ઝેંઝીની છાલને ઉકાળો થોડો પ્રમાણમાં પાનમાં આવે તો તે મટી શકે છે. ગોઠામાં ગોઠા આડ દીસ તો આ ઉકાળો પાનજ અથવા દરડાં બહેડાં આમળાં, ઘાણા, મુખા, એ સરખા જાગે લઈ ગોખનાં કરી એક માટીના વાસણમાં પલાળી એક રાત દહાડો રહેના દેહ બીજ રાજ સવારના ગાળી એ પ્રમાણે એક અઠાડીયું પીવાથી ગમે તેવા ભરતિગળ અથવા તો વારે વારે નીકળનારાં ખરાબ ગુમ્ફાં મટી જાય છે.

૪૬ ટાલીએ, એકાંતરીએ તાવ, કાઠવાનો ઉપાય—ઘોળા ફરેણનાં મુળ અને આકડાનાં મુળનું સમભાગે ચુર્ણ કરી તેમાંથી દર-રાજ અઘી રતી બે વખત થઇને લેવાથી તાવ જતો રહે છે, ખાડ ખાડું ખાવું નહીં.

૪૭ બીજો ઉપાય—તાવ આવતા અગાઉ (૧૨ કલાક આગમય) કવીનાઇન લીંબુના રસ જોડે લેવાનું શરૂ કરવું, તે એવી રીતે કે ત્રણ દવે દેખીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમદાવાદ

ત્રણ હલાકના છેટે પાંચ ટ્રેન પ્રમાણે લેવાથી તાવ આવતો એકદમ અટકી જાય છે, આ ક્રિયા ચાલુ કરવા પહેલાં એરંડીયાનો જીવાળ લેઈ પાંચ શરૂ કરવો જોઈએ. પથ્થ, તેલ, ગાંડ, ઘઉં, ખરાશ, મરચુ એવા પદાર્થો ખાવા નહીં.

૪૮ પગના તળીયાંની બળતરા દુર કરવાનો ઇલાજ--મેંદી અને સુખડના તેલનું મર્દન કરવાથી મટે છે.

૪૯ મોંઠાની ગરમી દુર કરવાનો તથા આંધેલા મોંને રૂઝવવાનો ઉપાય--જવાણના ઉગાળો અથવા કલોમેટ ગોદ પેટાજી ૩૦ ટ્રેન, પરમેએટ પોદાશ ૫ ટ્રેન, નાડા ગરન પાણી શેર ૧૫ માં પીગળાવી તેના કલાંકે કલાંકે ટ્રાગળા કરવાથી ગરમી દણાઈ જાય છે. તેમજ ખાવળ, ઉખરો, ખાવળનાં છાંડાં, કાંથો અને ફટકડી મેળવી ઉકાળો મરી ટ્રાગળા કરવાથી મોંની ગરમી દુર થાય છે.

૫૦ શ્વેત પ્રદર મગાડવાની રીત--સેવળાનાં ફૂલને ઘીમાં તળી ખાવાથી આ દરદ મટે છે. સુ રીસાથી પીવાથી મટે છે.

૫૧ ક્ષયનો ઉપાય--ફેળના થડીયાંનો રસ કાઢી દરરોજ સવાર સાંજ અને બપોર એ પ્રમાણે દીસમાં તથા વખત દર તામ્રમે અલગ-લગ પ્રમાણમાં પાવા ૧ સાંડ થાય છે.

૫૨ સર્ગેખમ (શરદી નો ઉપાય--લેખમ થએલું જણાય કે તુરત એક તોલો મરીયાં વાટી ઘણાંજ આરીક કરી ચાર તોલા દહીંમાં મેળવી ચાટી જરાં, આખો દીવસ ખીજું કંઈ પણ ન ખાતાં ફક્ત શીરો એકદાજ મોડી બૂખ લાગવા અને ત્યારે ખાવા, જેથી એક દીવસમાં જ આ નહારો રોગ નાશુદ થાય છે,

૫૩ ઉલટીનો ઉપાય--પીપળાનાં લાકડાંને આળી રાખ કરી તેમાં પાણી નાંખી ડહોળી કરવા દેવું, ઉપરનું પાણી નીતારી ગાળી લેઈ તે

ઉપરની તમામ દવાઓ ફરે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

પાણી પીવા માટે આપવું એટલે વારે ધડીએ એ પાણી પીવા આપવાથી હલ્ટી બધ થાય છે, અને રાંધનું 'લાસ્ટર' છાતી ઉપર મારવું તેની રીત એવી છે કે રાઈ વાટી ધુંટીને એક ખારીક કપડા ઉપર લપેટી છાતી ઉપર મુકવું, વધારે બળે તો હાલવી લઈ ફરી મુકવું એ પ્રમાણે ક્રિયા કરવાથી ગમે તેવો હલ્ટી નાશ થાય છે.

૫૪ ઉઠાંટીયાના ઉપાય—ધોડાવજનું ચુરણ ૫ થી ૨૦ ગ્રામની માત્રામાં આપવું.

૫૫ બીજો ઉપાય—દટકડી અથવા મીઠળાં. ગર્ભ હલ્ટી થવા માટે આપવો.

૫૬ કમળો—કુડુને ઉકાળો પાવાથી દર થાય છે, તેમજ સોડામાય કાર્બ અને ખાંડ સરખા ભાગે મેળવી ખાવાથી કમળો દુર થાય છે,

૫૭ અજીણનો ઉપાય—પરેલાં એક દલકો જુલાબ આપવો. પછી રેવંચીને શીરો ૪ માસા, તજનો જુકો ૪ માસા, શકિતરીયો, એળીઓ માસા ૪, તથા વિઝાયતી સાચુ ૪ માસા, એ સર્વેને ખુબ ખારીક વાટી તેની ૬૦ ગોળીયો બનાવવી. અને તેમાંથી દરરોજ સુતી વખતે ૨ થી ૫ સુધી ખાવી, તેથી અજીણ મટી જશે, દલકો ખોરાક ખાવો.

૫૮ અફીણના ઝેરનો ઉપાય—હલ્ટીઓ કરાવવી અથવા અરજીનો રસ ૪ તોલા અથવા કાળીઆ સરસનાં હોડાંને ઘસીને ચાર તોલા પાઈ દેવો જેથી અફીણનું ઝેર કિતરશે.

૫૯ આમણ બાહાર નીકળે છે તેનો ઉપાય—સુગરલેડ અને મીયાંફળનો જુકો સરખા ભાગે લેઈ ખારીક લુકો કરી રાખી મુકવું અને પછી તેમાંથી હંમેશાં ચપટી ભરી નીકળેલા આમણના આમ ઉપર ભભરાવાથી છ માસ સુધીમાં આ રોગ જડમુજથી નાશ પામે છે.

દ્રવે ઠેમીકલ વર્કસ અને દ્રવે આયુર્વેદિક ફામ્સી—અમદાવાદ

૬૦ આંખમાં આંજણી નિકળે છે તેનો ઉપાય—પીપર તથા ધંતુરાનાં બીજને પાણીમાં ધસી આંજણી ઉપર લગાવવાં અથવા સીંદુર લગાવ્યાથી પણ સારો ફાયદો થાય છે.

૬૧ આમ પડતા મરડાનો ઉપાય—સુંઠ, અતિવીપ, શેઠ્ઠી હીંગ, નાગરમોથ, મીઠા ઇંદ્રજવ, અને ચિત્રાનાં મુળ આ છ વીજો સરખા બાંધે લેઈ ખાંડી કપડછાણ કરી વા થી વા તોલા સુધી દરરોજ પાણી જોડે ફાંકે તો આમ પડતો મરડો અન્યથા રીતે એકદમ દુર થાય છે.

૬૨ આંખ ગળતી અટકાવવાનો ઇલાજ—સફેદ ખાપરી-આને લીંબુના રસમાં ઓગાળી આંખમાં આંજવામાં આવે તો ગળતી આંખ મટે છે.

૬૩ આંખના કુલોનો ઉપાય—સફેદ સાટોડીના મુળને ઐરીના પાવણમાં ધસી આંજવામાં આવે તો પુલ જતું રહે છે પણ તે ટુંકી મુદતનું પડેલું જોઈએ.

૬૪ બીજો ઉપાય—સફેદ ચણોડી અને એખરાનું બીજ અથવા રસ પાણી સાથે ધસી (મેળવી) તે આંજવામાં આવે તો આંધવાડીયામાં પુલ ગળી જાય છે.

૬૫ ત્રીજો ઉપાય—ઘોળી ચણોડી, લરીંગ અને સમુદ્રીન એ ત્રણેને ભેગાં પાણીમાં ધસી આંજવામાં આવે તો પુલ ગળી જાય છે,

૬૬ સફેદ વાળ કાળા થાય—સમુદ્રીલ ટાંક ૧, અને ગાયનું ઘી માસા ૬ જે દરરોજ ખાય તો ઘોળા વાળ કાળા થાય છે.

૬૭ ઉજગરો મારવાનો ઉપાય—જે દિવસે ઉજગરો કર્યો હોય તેના બીજ દિવસે લીંબુનો રસ તો. ૧. અને સાકર તો ૧,

ઉપરની તમામ ઢવાઓ ઢવે કાર્મસી અમદાવાદમાંથી મળશે.

અને પાણી શેર ૦૧ મેળવી સરખત બનાવી પીતથી ઉબ્બગરાનું ઝેર રહેતું નથી અથવા ગાયના દુધમાં પાણી અને સાકર નાંખી પીતથી પણ ઉબ્બગરો દાખવતો નથી.

૬૮ ઉડતા રોગો એ પ દાખવતો નથી તેનો ઉપાય—એક ગ્લાસમાં થે ડાક પાણી સાથે ૦૧ ડ્રામ કપુર અને ૦૧ ઓંસ આલ્કોહોલ પીગળાવી તેમાં ૨૫ ઓંસ ચાખ્ખા પાયરોલીગીયસ એસીડ ઉમેરવો અને એ પાણી આખરી માણસના ઝોરડામાં તથા ધરના દરેક માણસના હાથમાં રખાના રૂઆંત પર છાંટવું, તેથી એ પ લાગશે નહીં.

કંઠમાળનો ઇલાજ—૯ ટાંક સીંર, ૯ ટાંક મરી, ૯ ટાંક મીઠું આ ત્રણે ચીજોને ખારીક ખાંડીને પછી ૦૧ શેર મીઠા તેલમાં ૯ ટાંક સાથુ ઘાતરીને નાંખવા, આ સાથુ મળ્યા પછી એક રસ થાય, તેમ ઘુંટી નાંખવું અને તેમાં ઉત્તલી ચીજોનું ખારીક ચૂર્ણ ઉમેરવું અને ઉકાળવું. જેવી ઘુંટનાં મલન જેવું બનશે આને કંઠમાલ ઉપર લગાડવાથી કંઠમાલનું દરદ મટે છે.

કાખખલા (ખગલનું ગમડું) નો ઉપાય—ઈંડાંની સફેદી અને કળીયુનો સમભાગે મેળવી ગુમડા પર લગાવી ૩ ચોખ્ખું વળગાડી દેઘ પાટો રાખવો જેવી કુટ્ટી જઈ આરામ થશે.

કાનમાં ગયેલા જીવડાને તેમ કાનખજુરાને સહેલાઈથી મારી નાંખવાનો ઉપાય—કાનમાં દરેક જંતુ ભરાયુ હોય તો, એરંડીક તથા મીઠુંતેલ કાનમાં નાખવાથી જીવડું મરી જઈ ઉપર મેત્ર સાથે આવે છે. અથવા એળીઓ અને ડમરાના રસને દાડમાં ઓગાળી કાનમાં ટીપાં દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

નાંખવાથી જીવડું મરી જઈ મેચ સુદ્ધાં બદાર નીકળી પડે છે. તેમજ કાન ખજુરો કાઢના કાનમાં પેટેલો હોય તો ખાડનું પાણી કરી બે ત્રણ વાર નાંખવાથી કાનખજુરનું પાણી થઈ નીકળી જાય છે એવું ખાડનું પાણી એ જાનવરના વિરુદ્ધ છે.

૭૨ કનની તુરતની બહેરાશ તુર કાવાતો કલાજ-કુંગરીતો રસ કલાડી તેને ગળીને ટીંડા ગાસર ગાંજ કાનમાં મુકવાથી બહેરાશ મટે છે. અથવા સાગા મર્પતી કાચની લેલાં કપડાં કાનમાં ટીપું પાડવાથી કાનની અંદરની તાગ દૂપતી બંધ થાય છે, તથા તુરતની બહેરાશ પણ ઓછી થાય છે.

૭૩ અનિસાર (ઝાડતો) ઉપાય—વળખો, જાવંતી, કાળાં મરીઆં કુલ ત્રણ મળી ૮ ગ્રેન આપવાથી ઝાડનું દરદ ઓછું થાય છે.

૭૪ બીજો ઉપાય—શીમળાતો ગુંદર (મોચરત) ૪૦ થી ૫૦ ગ્રેનના આસરે માકર જોડે મધવા દળી જોડે ફાડવાથી તિમાર મટે છે.

૭૫ ત્રીજો ઉપાય—ગેરબ આંબલીના ગર્મ તોલો ૧, દહીં સાથે ચટાડવાથી ગરો મટે છે. અથવા બીજાના કાચા ફળને ૬ કલાક સુધી શેકી પાવલીયાં અડધાભાર સુધી તે માવાથી આપવાથી ઝાડો મટે છે.

૭૬ ચોથો ઉપાય—પ્રોડાના ઝાડના ગુંદરને મધ સાથે મેળવી ઝાડ ઉપર ખાવામાં આવે છે તથા આંબલી કેરીના ગુંદર, છીંડી સફેદી, જરાક અરીસુ એ ત્રણે મેળવી મા દરદમાં આપવામાં આવે છે.

૭૭ લોહી સુધારવાના ઉપાયો—(૧) ગળાના પાંદડાંનો રસ પાણીમાં નાખી તેમાં ચર ૩ થી ૪ માર માકર મેળવીને ૫ થી ૧૦ માર

ઉપરની તમામ દવાઓ દરદમાં સીમાથી મળવો.

ઝેટલું દીવસમાં બે વખત પીવાથી લગભગ ૨૦ દીવસ સુધીમાં લોહી સુધરી રવચ્છ બને છે; ઝેટલે ખસ, દાદર, ચાડાં, ગુમડાં, કુચુ-ગલી ફેફસા વીગેરે બીજાકુલ રહેવા પામતાં નથી. વખતે આ પ્રયોગ વધુ દહાડા પણ સેવવા પડે છે. (૨) પારસ પોપળાના ઝાડની છાલનો ઉકાળો ૩ થી ૪ ઓંસ પીવા આપવાથી પણ લોહી સુધરે છે. (૩) સારસા પરિલાનાં મુળીયાં અથવા ઉપલમરી દુધમાં ઉકાળી પીવાથી પણ સારો ફાયદો જણાય છે.

૭૮ માઝાની ઉંદરી [ખોંરા] ટાળવાની રીત—(૧) જાંબુનો રસ ચોપડવાયો મટે છે. (૨) દરાજનો મલમ માથે લગાવી ચાર કલાક પછી કારખેલીક સામુર્યા ઘોષ નાડવાથી ઉદરી મટે છે.

૭૯ ઉંદરસના ઉપાય—ચણેલીનાં પાંદડાં માકર સાથે ચોવવાથી ઉંદરસ મટે છે, અથવા બદામને પીંપરમીટ સાથે મેળવી આપવાથી પણ મટે છે,

૮૦ નાનાં બચ્ચાંઓની ઉંદરસ ટાળવાની રીત—હરડે, પીંપર અને દ્રક્ષ એના ચુરુમાં મધ અને માખણ મેળવીને આપવાથી ઘણો ફાયદો થાય છે.

૮૧ વહેતુ લોહી (ધાતુ) બંધ કરવાનો ઉપાય—ખાવળના ખરડાઓના રમને સૂકવી ભૂંડા કરી નાખેલા ચુરુને ઘા ઉપર જાલ-સાવવાથી વહેતું લોહી બંધ થાય છે,

૮૨ ગર્ભવાળીસ્ત્રીની ઉલટી બંધ કરવાનો ઉપાય—લવંગ નાખી ઉકાળેલું પાણી ઠંડુ પાડી પાવાળી ઉલટી થતી નથી. અથવા લવંગ ત્રણ તેલ ૨ થી ૬ ટીપાં રાકરના પાણીમાં નાખી આપવામાં આવે તો ઉલટી બંધ થાય છે.

દહે દેમંદલ વઠંસ અને દહે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ.

૮૩ ચુંકનો ઇલાજ-જ હરડાને ખાંડી તેમાં થોડીએક તજ નાંખી શેર ૧૥ પાણી મુકી ઉકાળતાં નવટાંક પાણી રહે એટલે ઉતારી પાવાથી બે ચાર સારા દરત આવી પેટનો વીકાર દુર થશે.

૮૪ ગાંઠવાળાં ગડગુમડનો ઉપાય-આમલીના કચુકાને પાણી સાથે વાટી ગુમડાં ઉપર લેપ કરવાથી ગુમડું જલદી પાકીને ફાટી જાય છે. (૨) ગુમડાં જલદી પકવવા માટે પુવાડીયાના છોડનાં પાંદડાં વાટીને તેની પોટીસ બાંધવાથી પણ જલદી ફાયદો જણાય છે. (૩) ખાખરાનાં પાંદડાં ઝીણું વાટી બાંધવાથી પણ ગુમડાંને વીખેરી નાંખે છે.

૮૫ બચ્ચાંનો ઝાડો મટાડવાની રીત-લોંછુના ઝાડની ઝાલનો રસ બકરીના દૂધ સાથે આપવાથી ઝાડો મટે છે (૨) જાળુના રસના સરખતથી પણ ઝાડો મટી જાય છે (૩) હરડે ૦) જાર સવારના અંતે ૦) સાંજના મળી પાવલી બાર આપવામાં આવે તો બચ્ચાંનો ઝાડો મટે છે. (૪) લાંબા દડાડાનો ઝાડો હોય તો પણ ખાખરાના ગુદરને બે ત્રણ ઘઉં બાર આપવામાં આવે તો ઝાડો જલદી મટી જાય છે.

બચ્ચાંને દાંત ડુટતી વખતે આવતો તાવ-પુવાડીયાના છોડનાં પાંદડાંને ઉકાળી તે પાણી ૨ દ્રામના પ્રમાણમાં આપવાથી તાવ મટી જાય છે.

૮૭ સંધીવાનો ઉપાય-કચ્છના તેલથી સાંધાવાળા ભાગને માલીશ કરવું તથા સરગવેલના તેલથી માલીશ કરવાથી પણ સારો ફાયદો થાય છે.

૮૮ દુખતા દાંત બંધ કરવાનો ઉપાય--લવિંગના તેલમાં ચુંક પુમડું બોળી દુખતા દાંતના ચડમાં દાખવાથી પણ ફાયદો કરે

ઉપરની તમામ દવાઓ દરે ફાર્માસીમાંથી મળશે.

છે. તથા આકાશના દુધમાં મધ મેળવી તે દાંત ઉપર લગાવવાથી ફાયદો કરે છે.

દાદરનો અકસીર ઇલાજ—પુંવાડના મુળને પથ્થર ઉપર ઘસી લીંબુના રસમાં મેળવી દાદર ઉપર લગાવવાથી દાદર જતી રહે છે.

૯૭ ધંતુરાનું ઝેર ઉતારવાની દવા—અજુર, દ્રાક્ષ, આમલીનો ગર્હ, દાડમનાં પીંજ. ફાગસાં અને આંખળાં સરખે ભાગે લેઇને તેમને બારીક વાટી તેમાં પચિથગું પાણી નાંખી ઉકાળીને આપવાથી ઝેર ઉતરે છે.

૯૮ પાચનશક્તિ વધારવાનો ઉપાય—હંમેશાં લવિંગ ખાધાથી પાચન શક્તિમાં વધારો થાય છે.

૯૯ પીત્તનો ઝાડો મટે એવો પ્રયોગ—ખાખરાનો ગુંદર એકથી બે રતી સાત્રામાં આપવાથી પીત્ત-લોહીનો ઝાડો મટે છે.

૧૦૦ મરડાનો ઉપાય—જાંબુનાં ફલ અને જાલનો ઉકાળો મરડો મટાડવામાં ઘણો અકસીર ઇલાજ છે, અને હાલ તે અંગાળા તરફ છુટથી વપરાય છે.

૧૦૧ વાપુનો ઇલાજ—જવાસાની જાલનો બુકો સુંખાડવાથી સારો ફાયદો થાય છે.

૧૦૨ દુઝતા અર્શ મટાડવાની રીત—હરડે ઉકાળો કે ચુણ પાવો તથા જાસાનાં ફુલ વાટી ચોપડવાથી અર્શ ખરી પડે છે.

૧૦૩ કોવત અપનારી દવા—૧ તોળો કરીયાતુ લેઈ તેને બોખઈ ખાંડી ૧૦ ઓંસ ઉકળતા પાણીમાં નાંખવું અને તેને એક

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી-અમદાવાદ

કલાક ઢાંકી રાખવું; ૫છી માળી લેઈ બાટલીમાં ભરી રાખવું; તેને દિવસમાં ત્રણ વખત દર ટાકમે એક આંસ પ્રમાણે લેવું.

ધાતુ પુષ્ટ ચુરણુ—સતોતરીનાં મુળ, કાંસડીનાં બીજ, કૌચનાં બીજ, તાલમખાનાનાં બીજ, ગોખરુ, ચોખા તલ, અને અડદની દાળ આ સાત ચીજો મરખા ભાગે લેઈ ખાંડી બારીક કરવાં. તેમને કપડાણુ કરી તેમાંથી વાા તોલો ફાકી ઉપર ગરમ કરેલું ગાયતું દુધ પીવું.

૯૮ ધાતુ પુષ્ટ ચુરણુ નંબર બીજી—મોચરસ (રોમજાતો ગુંદર) અકકલગરો, કાળી મુશળી, ઘોળી મુશળી, બહુફળી, ઇંદ્રજવ, મીઠા ગોખરુ, ગળો સતવ, સુકાં, વડગુદાં, કઉચનાં બીજ, ઉતકંટાનાં બીજ, કાંસડીનાં બીજ, તાલમખાનાનાં બીજ, ચણકબાબ, બાવચી એ સર્વે ચીજોને સરખેભાગે લેઈ બારીક ખાંડી વજ્રગાળ ચુરણુ કરી તેનાથી બમણી ખાંડ ચા સાકર મેળવી બાટલીમાં ભરી રાખવું અને તેમાંથી દરરોજ એક હથેળી ભરે તે ફાકી મારવી.

૯૯ બંધ પેશાબ છાડવાનો ઉપાય—સુરોખાર તથા ઉદરની લીડીયોને વાટી કપડાણુ કરીને ડુંદી ઉપર લેપ કરે તથા પેટ ઉપર ચોપડે અને તે ઉપર મુળાનાં પાંતરાં બાંધે તો તુરત પેશાબ છુટે.

૧૦૦ખાંજો ઉપાય—કુંગરીનાં બીજ, ગોખરુ, કપાસ, કાકડીનાં બીજ એ સઘળા ચીજો ૨ તોલાને આશરે લેઈ બોખરાં કરી ૬ શેર પાણીમાં ઉકાળીને પાણી શેર ૧, બાકી રહે ત્યારે તેમાં સાકરની ચાસણી આપીને દરદાને પાવુ, જેથી ૧ કલાકમાં પેસાબ છુટે છે.

૧૦૧ ગાજરની પોટીસ—ગાજરને પાણીમાં ઉકાળી નરમ થયેથી કાઢી લેઈ મસળા લુગદી બનાવી ગંધાતાં ધારાં અને ચાંદા ઉપર બાધવાથી ધણેજ ફાયદો થાય છે.

ઉપરની તમામ દવાઓ દ્વે ફાર્મસીમાંથી મળશે.

૧૦૨ કુંગરીની પોટીસ—આ પોટીસ ગાજરની પોટીસ પ્રમાણે બનાવવી. એ ગડગુમડને ઘણી જલદી રીતે પકાવી નાંખે છે.

૧૦૩ ખસખસના પોસ્તની પોટીસ—ખસખસનાં પોસ્ત (કોડવાં) ને પાણીમાં ખુબ ઉકાળી તેમાં પાકેતો ગર મેળવીને પોટીસ બનાવવી. આ પોટીસથી દરદની વેદના કમી થાય છે.

૧૦૪ કોલસાનો પોટીસ—સાધારણ પાકેતી પોટીસ અથવા અળશીની પોટીસમાં ખારીક કોલસાની ભુકી મેળવી દેવી, આ પોટીસથી આંધા યા ધારાંની ખરાબ વાસ દુર થાય છે પણ આ પોટીસ વારે ઘડીએ બદલવી જંઘએ,

૧૦૫ બદગાંડનો ઉપાય—છંડાંની સફેદી સફેદ કપડાના એક કકડા ઉપર લગાવી તેની પટી મારવાથી ગાંઠ ખેસી જશે અગર ફાટી જશે

૧૦૬ રત્નાંબળાનો ઉપાય—મીસરી માણુ તથા જુનો ગોળ એ બન્નેને કાંસાની થાળીમાં સારી પેટે ચોળી તેમાંથી આંખમાં અંજન કરે તો જેને રાતના ન દેખાતું હોય તે દેખતો થાય અને આંખને ઘણો આરામ થાય છે.

૧૦૭ શ્રીજી રીત—સંદેસરાનાં કુણાં પાનની પાલીને ઝીણું વાટીને આંખે બાંધવી

૧૦૮ ત્રીજી રીત—કંકાડીના ડુઢનો રસ ૨૧ દીવસ આંજવેલ

ચોથી રીત મરીયાં કે લોંડીપીપર છાણુના રસમાં ધસીને આંજવાથી મટે છે.

૧૦૯ લકવાનો ઉપાય—રેવંચીનો શીરો માસા ૪. સીકાતરી એળીઓ માસા ૪, તજનો ભુકો માસા ૪, અને વિઘાયતી સાણુ માસા ૮, એ ગંધી જણુસોને એકઠી કરી કપડછાણુ કરવું. તેની દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—અમદાવાદ

(૧૭૫)

સાત ગોળા વાળવી અને તેમાંથી દરરોજ ૨ થી ૭ સુધી ગોળા સુતી વખતે ગળવી.

૧૧૦ બીજો ઉપાય—૩આર્થ ૮ માસા, સીકિતરીઓ એળીયો ૬ માંસા, હીરાબોળ ૪ માસા, અને એમેન્સ ઓફ પીપરમીટ ટીપાં ૩૦, એ સધળાં મેગવી કપડાણુ કરી તેમાં પીપરમીટનાં ટીપાં નાંખીને ગોળા બળે એટલું પાણી નાંખી વટાણુ જેવડી ગાળીયા વાળવી. અને તેમાંથી સાંજ સવાર બે માસાના વળતે ગોળીયો ગળવી. અને પછી ફાલી કાઢેલી રાઈ તોલા ૨૥ ટરપેન્ટાઈન તોલા ૨૥ તથા તજનું તેજ તોલા ૧૦ એ બધાંને મેગવી જ્યાં હાથ પગ રહી ગયા હોય ત્યાં મસળવું.

૧૧૧ લયકતો ઉપાય—૧ મોટો ચમચો મધ અને એક ચમચો મીઠું, અને ૧ ઇંડાની સફેદી એક રસ કરી એક કલાક સુધી ઠરવા દેવું. અને પછી તેને દુખતા ભાગ ઉપર લગાવો મજાસુત પાટો બાંધવો.

૧૧૨ ઉધરસનો ઉપાય—ગોળ અને સારો સરકો સરખે બાજે એક પ્યાલામાં મેગવીને તે ઉપર એક રાખી ઢાંકવી અને તેને આતશ આગળ ધરવું. જ્યારે આ મેગવણી ગ મીચા એક રસ થાય ત્યારે તેમાં દહાડામાં ૪ વખત એક એક ચમચો લેવા.

(૧૭૬)

વૈદ્ય યાને વૈદ્યક.

ભાગ ૩ જો.

અંગ્રેજી રીતથી દવાઓ બનાવવાની તથા બાપરવાની
રીત તથા કેટલાંક વિલાયતી અને હાડીમી ઉપયોગી ઔષ-
ધોનો સંગ્રહ. કીંમત રૂ ૧-૦-૦

લખો:-અધિપતિ ભાગ્યોદય—અમદાવાદ.

દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અને વે કેમીસ્ટ

એન્ડ ફાર્માસ્યુટીકલ વર્કસ,

રીચીરોડ—અમદાવાદ.

દેવે ફાર્મસીમાં તમામ શાસ્ત્રિય દેશીદવાઓ, બરમે, રસો, અવદેહો, આસવો, ચૂર્ણો, ગુટીકાઓ ઉત્તમોત્તમ, સસ્તી અને શુભકારક મળે છે. સુચીપત્ર મફત—

દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી—રીચીરોડ.

(૧૭૭)

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી

ની ગ્રાસીય પેટન્ટ—દેશી દવાઓ

અમારા પેટન્ટ દવાઓ આગકાન કરતા દ્રવ્ય ત્યાર વર્ષથી લોકોના અનુભવમાં આવેલી છે, આ દવાઓ આયુર્વેદનાંથી શેષન કરો અમે ખાત અનુયાય હતા ખનાવેલી ૩. અને જેને લાગે માણુ-સોએ વાપરી અભ માત્રી ખાત્રી કરી છે.

વૈદ્યો અને ડોક્ટર અમારા પેટન્ટ દવાઓ વાપરે છે. વેપારીઓ જ્યજ્ય મંગાવ વેપ છે એ જ અમારી દવાઓનાં પ્રેરતા છે.

લીવર સોલ્યુશન—ખનાત્રી લીવરના ગ્રાધી પાકુ કમ્બો, લોહીની શીકાશ મટાડે ૧. ૧૧ અને છલ્લનર મટાડી લાગે સુધારી શકતી આપે છે. ૪ આંસનો ૧૮. ની કી ૩. ૧)

સારસા પેરેડા—દેશી વાસપતોના મુગડીયામાંથી ખનાવેલું આ સારસાપરદા ત્રીજાવતી સારસાપરેડા કરતાં હળવર દરજ્જે ગુણમાં ચઢે છે, ગરમી મટાડે લોહી સુધારે છે. ખસ, લુખમ, આમડીના વીકારો, ચળ; આદી; વીક્રોટક મટે છે. લોહી સુધારી શકતી આપે છે. ૪ આંસ ખાટલીની કી ૩. ૧)

કફ સીરપ—આ કફ સીરપ દાવસમાં ૩ વખત પાણી સાથે અકેક ચમચી ખીતીથી ૧૬, ઉધરસ, છતીનો દુઃખાવો મટે છે. નખ-જાણ મટાડે છે, ૪ આંસ ખાટલીની કી. ૩. ૧)

ટોનીક સીરપ—નખજાણ મટાડી શકત આપે છે, શરીરનો દુઃખાવો; ધાતુની નખજાણ અને અશક્તિ મટાડે છે. બા. ૧ ૩. ૧)

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી-અમદાવાદ

(૧૭૮)

જૂખ લગાડી, ખાધું પચાવી, દસ્ત સાફ લાવનાર

આનંદવટી

આ દવાથી—કંકડીને જૂખ લાગે છે, ખાધેલું હઝમ થઈ જાય છે અને નિયમનર દસ્ત સાફ લાવે છે. પેટના ગડગડાટને મટાડે છે, ખાત્રા ઉપર રૂચી થાય છે, અજીરણ મટાડે છે, ખરાબ ઓડકાર આવતા નથી અને મ્હોંને સ્વાદિષ્ટ બનાવે છે, દરેક માણસે એક કળી હમેશાં પાસે રાખવીજ લેઈએ. કીં રૂ. ૧]

ધાતુગત દોષો મટાડો જીવનશક્તિ બક્ષો મગજને પુષ્ટ કરનાર

જીવન અથવા ચ્યવન પ્રાશાવલેહ.

એ ખરેખર જીવનજ છે. આ જીવનનો ચાલું ઉપયોગ કરવાથી દીર્ઘ જીવન પ્રાપ્ત થાય છે. મગજ પુષ્ટ થઈ શુદ્ધ અને યાદશક્તિ વધે છે, ધાતુગત દોષો મટાડી શરીર પુષ્ટ બનાવે છે તેમાં પછી વસ્તુઓ વનસ્પતિની અને નુકશાન ન કરનાર છે. ખાવામાં સ્વાદિષ્ટ દેહોત્તદાર અને આરોગ્યને જાથુને માટે ફાયદો બક્ષનાર છે. નળ-જામ, પાંકુ ખાસી, ક્ષય, સંમહણી, મરડો, અમ્મપીચ તથા ધાતુ-વિકારનાં દરદોમાં તેનો ગુણ અનુભવિષ્ય છે તેની ૧ રતલના ૩-ખાના કીંમત રૂ. ૨-૦-૦ રાખી છે. ત્રણની કીંમત રૂ. ૫-૦-૦ પોસ્ટેજ ભુકું, વિદ્યાર્થીઓ, મગજનું કામ કરનારા માસ્તરો, વકીલો વિગેર માનસિક મહેનત કરનારને તો તે અમૃતપ્રદ છે. આ દવા પ્રાણસવ સાથે પીવાથી સારો ફાયદો કરે છે.

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્માસી

રીચીરોડ—અમદાવાદ.

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે ફાર્માસીમાંથી મળશે.

(૧૭૮)

હીસ્ટીરીઆહર પીલ્સ

સ્ત્રીઓને જીવન વયમાં આ રોગ લાગુ પડે છે. પછાડ આવે
જે જાન થઈ મોટે શીશુ આવે, હાથ પગ ધસે, કેટલીક સ્ત્રીઓ ધુલે
ને લવારી કરે છે, કેટલાકો જીવના વહેમમાં જીવા આખરીમાં પૈસા
ખચે છે. આ દવાથી ગમે તેવો જીવો હીસ્ટીરીઆ વર્ધ, મુર્છા, અને
ફેફસું મટે છે. ધણી સ્ત્રીઓના રોગો મટી ગયા છે, એક વાર
વાપરવા ખાસ લલામણુ છે. કો ૩. ૨-૦-૦ અનુપાનની કો ૩. ૨
મળી ૩. ૪-૦-૦ સુંધવાની ડબ્બી ૩ ૧ ની મફત મળશે.

હરસનાશક ગુટિકા

આ દવાથી ગમે તેટલી લાંબી મુદતના હરસ હશે, લોહી પડતું
હશે કે સૂકા હશે એને કોઈ પણ ઉપાયે મટતા નહિ હોય. ધણી
દવાઓ કરી કંટાળ્યા હશે, ઓપરેશન કરાવી ચાક્યા હશે તોપણ
આ દવાથી તમને હરસ મટશે, દુઝતા હરસ હશે અને લોહી પડતું
હશે તે તો એક જ દિવસમાં મટી જશે. આ દવા હરસ ઉપર
એટલી ગુણકારી જણાઈ છે કે તેનાથી હજારો માણસોએ પોતાનું
હરસનું દરદ નાબુદ કર્યું છે. આ સંજયી સેંકડો સર્ટીફિકેટો મળ્યા
છે. કો. ૩. ૩-૦-૦ અનુપાનના ડબ્બાની કો ૩. ૨) આ દવા
અનુપાનના ડબ્બા સાથે ખાવાથી એકદમ વધુ ફાયદો કરે છે.

ઉપદંશ અને ગરમીનો ગોળી—૧ થી ૪ ગોળી મદ સાથે
દિવસમાં ત્રણ વખત લેવાથી ગરમી, ઉપદંશ, પેશાબે લાલ જળવાઈ
મટે છે, ૪૦ ગોળીની કો, ૩. ૧)

દરે કેમીકલ વર્ક્સ અને દરે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ.

ગમે તેટલા વૈભવો અથવા ધનદાસત હોવા છતાં પણ જો શરીરમાં શક્તિ નહિ હોય તો તે સર્વ સુખ નકામું છે.

શક્તિ વર્ધક—ટૉનાક પીલ્સ

આ દવાથી શરીરમાં શક્તિ આવે છે. ફાટ, ચુસ, કળતર, અશક્તિ, હાંફ ચઢવો, કમર પળતી મટે છે. મગજે હંડક આવે છે અને શરીરમાં નવી શક્તિ ઉત્પન્ન કરે છે, ધાતુગત દોષો મટાડી, ખરૂં પુરૂષત્વ બક્ષે છે. પેશાબ, કે રૂ.ને કાઢી પછી રસ્તેથી ધાતુનું જવું બધ કરી ધાતુને ઘટ્ટ કરી વધારે છે. લોકો સુધારે છે. અને સંસારના ખરા આનંદનો સ્વાદ ચખાડે છે તમામ વૈભવ હોય છતાં પણ જો શરીર નબળું હોય વીર્યની ક્ષીણતા હોય, અને ધાતુનું કમજોરપણું હોય તો તે સર્વ વૈભવો નકામા છે. આજકાલ ખરાબ કુટુંબનું પ્રભુત્વનું ન પાલન કરવાથી, અને બાળકગ્નથી બચ્યા યુવાનપુરુષો નરતેજ અને વીર્ય વિહીન થઈ ગયેલા હોય છે. તેવા મનુષ્યોએ ફરી નવેસરથી યુવાવસ્થાના ખરા આનંદનો ઉપભોગ કરવો હોય તો અમાની આ દવા એક વાર વાપરી જોતી, બધા માણસોએ તેનો લાભ મેળવી નવી જીવાની, નવું બળ અને નવા હિસાહને મેળવ્યો છે. કી, ૨ ૧; ત્રણની કી ૩. ૨-૧૦-૦ આ દવા જીવન સાથે વાપરવાથી વધુ ગુણ કરે છે.

પ્રમેહ નીવારણ પીલ્સ

આજકાલ સેંકડો માણસોને પ્રમેહનો રોગ લાગુ પડેલો જણાય છે. કાંઈને પ્રમેહ થયેલા હોય છે, તો કાંઈને મધુપ્રમેહ પેસાળે અગન બળે છે; ધાતુ જાય છે; કાંઈને મોઢો કે સાકરીઓ મધુપ્રમેહ થયેલો હોય, છે. નાના કે મોટા સર્વ કાંઈ તેનાથી રીવાતી

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મસીમાંથી મળશે.

હોય છે એ તમને પ્રમેહ કાષ્ઠપચ પ્રકારનો પરમીયો; કે મધુપ્રમેહ થયો હોય તો આજેજ પત્ર લખી અમારો પ્રમેહપીડ્ય મંગાવો. તેનાથી હજારો માણસોને પ્રમેહનો રોગ મટ્યો છે, તમને પણ મટશે જ, પ્રમેહને માટે આ દવા તર. અસર કરનાર અને અમત્કારી છે. ૩મી ૧ ની કીં ૩. ૨-૦-૦ અનુપાનના ૩માની કીં ૩. ૨ દવા એક માસ ચાલશે. તેથી જરૂર આરામ થશે હજારો મર્તીરીદ્યો મળ્યાં છે પ્રમેહ માટે આ દવા ખાત્રીવાત્રી અનુભવ સિદ્ધ છે. વ્યાધિ હજાર પણ ઔષધ એક, માત્ર ખીસ્સામાં જ દવાખાનું.

અમૃતજીવન (૨૭૨૮૬)

આ દવા શરીરમાં થતા અંદરના અને બહારના રોગોને માટે રામખાણ ઉપાય છે. તેના ના, અજીર્ણ; અતિસાર હિસ્ટીરીયા, ઉધરસ; ગરમી, ઉક્તી વા, કમળો, કેડોનો દુઃખાવો બંધકોશ, નખગાઇ, કાલેરા, કૃમીયા, ખસ, ગુમડાં, ગોળો ચઢવો, ચુંક, તાવ; હમ; દાંતનો દુઃખાવો; ઉંદરને હડકાયા કુતરાનું ઝેર; કંકમાળ; દાઝવું; વગેરે લગભગ તમામ દરદો જુદા જુદા અનુપાનથી મટે છે અને તેથી તેનો હાલ દરેક માણુય લાભ લે છે, કીં. ૩. ૧

બાળકોને ભણવામાં હોંશિયાર, ચાત્રાક, અને બુદ્ધિમાન કરવાં હોય તો

મેમોરાઇન (૨૭૨૮૬)

નાના બાળકોને નાનપણથી જ આ દવાનું સેવન રાખ્યાથી તેમની બુદ્ધિ અને યાદદસ્તી વધે છે. કાષ્ઠ પણ અધરા વિષયો સ્ફેજથી શીની શકે છે. તેમનું મગજ કંડુ રહે છે. જ્ઞાનશક્તિઓ ખીલે છે; ગણિતના અધરા વિષયમાં મન પરાવી શકે છે. અધરા વિષયો સ્ફેજવારમાં વગર ગોખણપટ્ટીએ યાદ રહી જશે. કીં. ૩. ૨

હવે કેમીકલ એન્ડ ફાર્માસ્યુટિકલ વર્કસનો દવાઓ

કેટલીક વધુ શાસ્ત્રીય દવાઓ.

વૃદ્ધગંગાધર ચુર્ણ—આ ચુર્ણ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો દીવસમાં ૩ વખત છાસ સાથે લેવાથી ઝાડા બંધ થાય છે, પાચનશક્તિ વધારે છે, (શા. સં.) પાશેરના ૦-૮-૦

પાચન મંદામિ ટીકડી—૨ થી ૩ ટીકડી દીવસમાં બે ત્રણ વખત લેવાથી ખાધુ પચી જાય છે, ભૂખ લગાડે છે, મંદામિ મટાડે છે. ૧૦૦ ટીકડીના ૩. ૧]

મેદવાયુનો ગોળીઓ—૨ થી ૪ ગોળી મધ સાથે દીવસમાં ત્રણ વખત લેવાથી મેદવાયુ મટે છે, શરીર પાતળું થઈ શક્તિ વધે છે, હાંફ મટે છે, ચરબી ઓછી થાય છે, ૪૦ ગોળીની કી. ૩ ૧

પુનર્નવાદી મંદુર—સોળ, શીકાશ, પાંદુરોગ, કમળો ખરોળ મટી લોહી સુધારે છે. તો. ૧ ની કી. ૩, ૨)

અગરથસ્ત્ય હરીતકી અવલેહુ—(હરડેના શાસ્ત્રીય મુર-ઓ) ગુણ હરીતકી અવલેહુ પ્રમાણે—જેમાં આખી હરડે હોય છે. હિરસ, દમ, હરસ, ક્ષય, દમ મટાડે છે સવારે ૧ તો. હરડે ચાટણ અને દુધ સાથે લેવું. રતલની કી ૩. ૩) દવે ફાર્માસી-અમદાવાદ.

દમરોગ નીવારણ ગુટીકા

આ દવાથી પણ માણસના જીના દમના રોગો મટ્યા છે; તેનો ઉપયોગ કરવાથી શ્વાસ નિયમસર ચાલે છે. ફેફસાંને તંદુરસ્ત બનાવે છે. અને શ્વાસ કે ઉદરસ ચઢતી બધ થાય છે. દમ મટે છે. ખવાય છે. દરત ખુલાસે થાય છે ને ખાધુ પચે છે, તેની કી, ૩. ૩] અનુ-પાનની દીમત ૩. ૨)

ઉપરની તમામ દવાઓ દવે ફાર્માસીમાંથી મળશે.

(૧૮૩)

પેનહરબામ

આ બામ ચોપડવાથી—માથાનો દુઃખાવો; વા; ચરકા; કળતર
વરતજ મટે છે. સંધિવા ઉપર ગુણકારી છે કી. ૦—૮—૦

ધન્દ્યુએન્ઝા મીશ્ચર

ગમે તેવા તાવ ને ધન્દ્યુએન્ઝાથી મરતા હળરો માણસ
જમ્યા છે ૨૪ કલાકમાં ધન્દ્યુએન્ઝાનો તાવ મટાડે છે રૂ. ૧)

બાલનાશક પાવડર

આ પાવડર પાણી સાથે મેળવી વાળ ઉપર લગાવવાથી તરત
વાળ ખરી પડે છે લાલ કે બળતરા બળતી નથી, વાળ બહુ લાંબી
મુક્ત સુધી હિગતા નથી ચામડી નરમ ને સુવાળી રહે છે કી. ૦—૮

હાઝયાનો મલમ

દેવતાથી દાઝેલા ભાગ ઉપર લગાવવાથી મટે છે કી. રૂ. ૦૧

ઉન્માદહર ગુટીકા

આ દવાથી માંડપણ વધ અને ચક્ર' મટે છે. કી. રૂ. ૨)
અમની દવા—ગમે તેવી ખસ ફેલા અને લુખસ મટે છે. રૂ. ૦
વધરાવળ ગુટીકા

આ દવા ખાવાથી વધરાવળ સારસુગાંઠ બહુ માણસોને મટી
છે, કી રૂ. ૨) મલમની કી રૂ. ૦૧૧

ગુલાબની ગોળી

આ ગોળીઓથી ગળામાં લાલ કે ગરબરી બળતી નથી, ચીણા-
ચૂંટા થતા નથી અને મળ સાફ થાય છે. ડબી ૧ ની કી. રૂ. ૦૧

ખરજવાનો મલમ

ગમે તેવું સુકું કે લીલું ખરજવું ગમે તેટલું જીનું હશે તોપણ

દેવે કેમીકલ વર્કસ અને દેવે આયુર્વેદિક ફાર્મસી અમદાવાદ

તે તમા હાડગંબીર આ દવાથી મટે છે, ખરજવા તી દવા કરી કરીને થાકેલા હોય તેમને અજમાવવા બ્રહ્મામણુ છે. ડબ્બી ૧ ની કી. ૩, ૦૫

કાલેરા પીલ્સ

ગમે તેવા કાલેરા, ઝાડો, ઉલ્કરી અને ગોટલા ચઢતા હોય, માનાતું થયુ હોય તેને આ દવા તુરતજ મટાડ છે. કી. ૩. ૧

દાંત મંજન

દાંત દુખતા હોય, હાલતા હોય, દાંતમા સજીમ નાંખતા હોય અવાળુ પુલ્લુ હોય અને દાંત વહેલા પડી જતા હોય તો આ દાંત મંજન, દાંતણુ કરતી વખતે દાંતે ધસવાથી દાંતના તમામ દરેક સજીમ અને અવાળાં મટાડી દાંતને મજબુત કરે છે કી. ૦૫

જવરહર પીલ્સ—તાવની ગોળીઓ

ગમે તેવો ન ઉતરતો તાવ: રોગીઓ; એકાતરીઓ ચોથીઓ, ટાઢીઓ જીર્ણજવર, વિષમજવર, મેલેરાઆ; ટાઈફીડ, ઇન્ડિયન-કા વીજેર ગમે તેવો તાવ માત્ર ૨૪ કલાકમાં જ મટાડે છે, કોઈપણ તાવ માટે અતિ ઉમદા દવા છે. કી. ૩. ૧)

વિસ્ફોટક નીવારણ પીલ્સ

વીસ્ફોટક, મસા ને ચાંદી ઉપર ધણીજ ઁણુ દાયક છે. શરીરે ગરમી ફૂટી નીકળતી, ચાંદી પડતી, હાથે પગે કે શરીરે ચક્રમાં પડી જવાં, વિજેરે તમામ પ્રકારની ગરમી આ દવાથી તુરતજ મટે છે. હજારો વિસ્ફોટકના રોગીઓ આ દવાથી સારા થઈ ગયા છે. આ દવાથી તમારો ગરમીનો રોગ મટશે. ને લોહી સુવરશે લે. લે. સુધારશે શરીરમા શક્તિ આવશે. ડબ્બી ૧ ની કી. ૩ ૨ અનુપ નની કી. ૩ ૨

ઉપરની તમામ દવાઓ દેવે કાર્મ સીમાંથી મળશે.

આંખળાનું તેલ આ આંખળાનું તેલ સુવાસીક વાળના મુળને મજબુત કરી વાળ વધારે છે. મગજે હંડક આપે છે તલના તલમાં દેશી વસણીને આંખળાં મેળવી બનાવ્યું છે. રસલતી કીં ૩ ૧-૮-૦

દિલરંજન હેર ઓઇલ—આ તેલ અતર જેટલું સુવાસીક વાળ વધારનાર અને હંડક આપનાર છે. આ, ૧ ની કીં ૩ ૧-૦-૦

બ્રાહ્મી તેલ—આ તેલ માથામાં નાંખવાથી મગજે હંડક આપે છે. મગજની શક્તી વધારે છે વાળ સુંવાળા થાય છે. આંખે હંડક આપી આંખનું તેજ વધારે છે છુદ્ધી વધારે છે. પાગેરની કીં ૩ ૧-૪

સાચા મોતીના સુરમા—નંબર ૨-ગુણ ઉપર પ્રમાણે તે. ૧ ની કીં ૩ ૧)

ક્ષયહર પીલ્સ

આજકાલ ઘણા માનસોત ક્ષયના રોગો લાગુ પડ્યા પછી જે તરત જ દવા ચાલુ કરવામાં આવતી નથી, તો પાછળથી અસાધ્ય થઈ જતાં દરદી મરણને શરણ થાય છે, માટે આ દરદ લાગુ પડતાં જ અમારી દવાનો ઉપયોગ કરવા બલામણ છે તેનાથી ક્ષય મટે છે. સુખી ઉદસ ને જીર્ણ તાત મટે છે અને કંકડીને જીવ લાગે છે, શરીર મજબૂત બધ પડે છે. અને શક્તિ આવે છે. ઘણા દરદીઓ આ દવાથી બચી ગયા છે. તેની ૧ ડીલી કીં ૩ ૮. અનુપાનનો ડોઝ ૩ ૨

રાજવંશી ચાકુતી

ધાતુગત તમામ રોગો મટાડી ખર પુરુષાતત અને સક્રિય આપી ધાતુના વધ રો કી, નસોની શીથલતા મટાડી સ્વેજ કરવામાં આ દવા સર્વોત્તમ છે. નપુશ્કપણને પ્રાપ્ત મનુષ્યોને આશિર્વાદ સમાન છે. ઘણાએ અજમાયશ કરી છે. ડીલી ૧ ની કીં ૩ ૫

(૧૮૬)

નપુષ્કલ્વારી લેપ.

આ લેપ લગાવવાથી નસો સતેજ થાય છે અને ધાતુની નબળાઈ મટી ખરી જુવાની પ્રાપ્ત થાય છે કોં ૩૫૧ ૧ ની ૩. ૩)

બરોળની ગાળીઓ.

આ દવાથી બરોળ, પંકુનેચ, શરીર પીળું પડી જઈ ઘોળા પૂણી જેવું થવું, કમળો કમળા; કલેજમાં ચંદ્રો લોહીનો જમાવ, મંદાગ્નિને કલેજના બીજ રોગો તથા હાથ પગને પેટના સોજા મટે. કોં ૩. ૧)

આધીર્થ તેલ.

કાનમાં થતા તમામ દરદો, કાન પાકવો, સજ્જા નાંખવા ગણ-ગણાટ રવો અને બરેનાપણ આ તેલનાં બળે દીપાં કાનમાં નાંખવાથી મટી જાય છે. કોં ૩, ૧)

બાલામૃત.

બળકોના તમામ રોગ મટાટી શરીર પુષ્ટ કરે છે. રોજ બળે દીપાં દવા દીપ્તમાં બે વાર પાવો ૩. ૦૧૧

સોવેનિન.

આ દવામાં સુવર્ણ, સાચાં મોતી, કરતુરી, અંબર ચંદ્રોદય, જેવી કીમતી વસ્તુઓ પડે છે આ દવાના ઉપયોગથી ગમે તેવા શક્તિહીન અને ઘાટહીન થયેલા માણસને નવી જુવાની અને શક્તિ પ્રાપ્ત થઈ જળ અને ધાતુનો પુરુષ વધારો થાય છે. વળા પેશબ કે રવાને જતી ધાતુ બધી થાય છે, સિંદુર થયેલી છંદ્રો બળવાન અને સ્વચ્છ થાય છે, કેમકે મટે છે; હંસ; અંબર; સ્વચ્છ; સુવર્ણ-નવર પૂણ મટે છે. શરીર નિરોગી અને બળવાન થઈ દીપ્તજીવન પ્રાપ્ત થાય છે. કોં ૩. ૧૫-૦-૦

(૧૮૭)

અફીણનાશક ગુરી

અફીણીઓને આ દવા એક માસ ખાવાથી અફીણ છોડાવે છે. ફરી દવા કે અફીણ ખાવાની જરૂર રહેતી નથી; અફીણમાં પૈસા ખરબાદ કરી શરીરને નુકસાન કરવા હચ્છતા મનુષ્યોએ જરૂર આ દવા વાપરી અફીણ છોડવા જલામણ છે, ડબ્બી ૧ ની કો ૩. ૨.

જયગુટિકા

આ દવાથી જે સ્ત્રીઓને ઋતુઆવ-અટકાવ ન આવતો હોય તેને અટકાવ આવે છે; આનયમીત અટકાવ આવતો હોય; અને તે વખતે દુઃખ પેડામાં થતું હોય તેને મટાડી નિયમમુર અટકાવ લાવે છે, અને પીડા મટાડે છે. કો ૩ ૧ ત્રણની ૩. ૨.=

દીસરંજન હેર ઓઇલ

આ તેલ અત્યંત ખુશખોદાર હોવાથી માથામાં નાખવાથી તેની સુગંધ બે ત્રણ દિવસ સુધી જતી નથી, વાળ ચીકણા થતા નથી. કો. ૩, ૧

વંધ્યા પીલ્સ

વંધ્યા સ્ત્રીને-જે સ્ત્રીને પ્રજા થતી ન હોય, એકવાર પ્રજા થઈ પછી પ્રજા જીવતી ન હોય તેવી વંધ્યા સ્ત્રીને આ દવાનું સેવન કરવાથી ગર્ભાશય સુધરી ગર્ભ ધારણ થાય છે, અને પ્રજા થાય છે, તે દીર્ઘાયુ થાય છે, ડબ્બીની દી. ૩. ૪ અનુપાતની કો. ૩ ૨.

નેત્રકુલહર પીલ્સ

આંખમાં પોલું પુલ; ઝાંખ; છારી; પડળ; પરવાળાં રતાંધળાં પાણું અને મેતીઓ પડ્યો હોય, તો તે વગર વાઢકાપે આ ગેળીઓ આંખવાથી મટે છે આંખના કાઈ પણ રોગ; ખીલ પડવા; આંખ દુઃખવી; પાંપણો ગળી જવી; વિગેરે વ્યાધિઓ દવાથી મટે છે. કો. ૩ ૧

હરિયા ઓઘલ

આ તેલ તલના તેલમાં દેથી વનસ્પતીની દવાઓ નાંખી બનાવેલું છે; અત્યંત સુગંધીદાર હોવા છતાં તે લમાવવાથી વાળ ખરી પડતા નથી વાળ કાળા થાય છે, વાળ ન ઊગતા હોય તે ઊગાડી શાળા વધારી સુંવાળા નરમને કાળા લખર જેવા બનાવે છે કી.૩ ૧

સર્વ વ્યાધિહર ગુટિકા

જુદા જુદા અનુપાનથી આ દવાનો ઉપયોગ કરવાથી અનેક દરદોનો સમુહ મટે છે, શક્તિ ને બળ આપે છે તેનાથી તમામ પ્રકારના તાવ, ઝાડા; હરસ; સન્નિપાત ખાંસી; દમ; પાંકુ, કમળો; ચુંક; જોળો; કંકમાળ, ઉપદંશ; પ્રમેહ; કાઢ; રતવા; ધાતુમૂય સંધિવા વગેરે અનેક દરદો મટે છે કી. ૩. ૮-૦-૦

આઘડોસ

દુઃખવા આવેલી આંખોને આ દવા એકજ દિવસમાં મટાડે છે કી. ૩. ૧

ઝાડા ને મરડાની ગોળી

ઝાડા ને મરડો આ ગોળીઓથી મટે છે; ગમે તો લોડી કે પૃષ્ઠ; ઝાડે પડતું હશે કે પાતળા ઝાડા થતા હશે તોપણ આ દવાથી મટે છે ૩. ૧૧

સીરપ ઓફ વસાકા

અરકુશીનું સરખત-આ સરખત સ્વાદિષ્ટ અને ગુણકારી છે આ સરખત પીવાથી, ક્ષય, દમ, ઉધરસ, રક્તપિત્ત, ખાંસી, સસણી, વરાધ, જીર્ણજ્વર, ખાતીથી મટે છે. ક્ષયને મટાડવામાં અરકુશીને આપણાં દેહી શાસ્ત્રોએ વખાણી છે તો આ દવાથી ઉધરસ,

મમે તેવી ઉધરસ છાતીનો દુઃખાવો, કફ, ફેફસાનો વ્યાધિ મટે એમ નવાઈ શી ? કીં ૩. ૧૥ ડોક્ટરો અને વૈદો બધું વાપરે છે.

સારપ એક આહો

આહોનું સરખત—ગા પણ અને ઉન્માદને મટાડનાર ઉત્તમ ઔષધ, મગજની અરિથક્તા હીરટીરીઆ, વાઈ, ફેફસે, ગાડાપણું, મગજનું ચરકી જવું, ચાદ્દારત ધટી જવી, ઉંધ ન આવવી વિગેરે દરદોમાં આ સારપ નામખાણુ કામ કરે છે, કીં ૩. ૧૥

ઉદરસ નિવારણ પીલસ

આ દવાથી ઉદરસ એકજ દીવસમાં મટે છે તેથી ખાંસી, ઉદરસ કફ પડતો હોય, બહુ દવા કરવાથી ન મટતું હોય તો જરૂર અમારી દવા વાપરી ખાત્રી કરો. કીં ૩. ૧]

ઘાતેલ—વાગવાથી કે પડી જવાથી ગમે તેવો ઘા પડ્યો હોય લોહી બંધ ન થતું હોય અને અત્યંત વેદના થતી હોય તો આ તેલનો પાટો બાંધવાથી લોહી બંધ થઈ જલદી ભોંય આવી જાય છે. કી. ૦—૮—૦

એગ્યુમેક્ટર્યર

તાવને માટે અકસીર ઈલાજ ગમે તેવો તાવ એકજ દીવસમાં અટકે છે. તેથી ટાઢાઓ, ચોશીઓ રોજનો કે એકાંતરીઓ તાવ અને જીર્ણજવર મટે છે શક્તિ આવે છે. ખાટલી ૧ ની કીં ૦—૧૨ જરૂર અમારી દવા વાપરી ખાત્રી કરો. કીં ૩. ૧)

ઘાતેલ—વાગવાથી કે પડી જવાથી ગમે તેવો ઘા પડ્યો હોય લોહી બંધ ન થતું હોય અને અત્યંત વેદના થતી હોય તો આ તેલનો પાટો બાંધવાથી લોહી બંધ થઈ જલદી ભોંય આવી જાય છે. કીં ૦—૮

(૧૯૦)

સૌંદર્ય તેલ

આ તેલ ખળીઆનાં ચાકાં ઉપર લગાવવાથી ચાકાં જતાં રહે છે ને ચામડી સાફ થઇ મુંઢરતા વધે છે ર. ૨

સાચા મોતીનો સુરમો નં. ૨

આંખનું તેજ વધારી આંખોના દરદો મટાડી આંખોમાં ઠંડક આપે છે તોલા ૧ ની કીં ર. ૧-૦

દીલપસંદ વોનર.

આ સુગંધીદાર વોનર મુખપર લગાવવાથી મોં ઉપરના ખીજ કરોળીઆ વિગેરે મટાડે છે. અને મુખની કાળાશ મટાડી ખુબનુરત લાક્ષણ આપે છે; કીં, ર. ૦-૮-૦

વાતહર પીલસ.

ગમે તેવા વા, સંધિવા, પક્ષાઘાત, હાથપગનું રહી જવું; સાંધાનું જકડાઇ જવું; ફાટ, ચુસ, શૂળો, ભોકાવી, કહેડો રહી જવી, નિગેરે અનેક પ્રકારના વાના રોગો આ દવાથી મટી ગયા છે, જેને છ છ મહીના હીંડાયા ચલાયા વગર ખાલ્લે પટી રહેવું પડેલું તેવા દરદીઓ ઉઠી સાજા થઇ ગયા છે આ દવાના દરદીને આશીર્વાદ સમાન છે. ડબ્બી ૧ ની કીં ર. ૨. અનુપાનની કી ર. ૨ ચાપડવાની બા. ર. ૧

સંગ્રહણી પીલસ.

સંગ્રહણી અને ઝાડાના દરદીને માટે આ દવા રામચાણુ ઉપાય છે, ખાધું ન પચવું; વારવાર ઝાડા થવા, શરીર સુકાઇ જવું; પાણી

૧. દબે કેમીકલ વર્કસ અને દબે આયુર્વેદિક ફાર્માસી અમદાવાદ

લાગવુ, અને અનેક જાડા સંબંધી દરેને આ દવા મટાડે છે, તે-
નાથા અને ખવાસે, લૂખ લાગશે પચીને દસ્ત સાફ થશે, શરીરમાં
લોહી ને શક્તિ વધશે ને જાડા મટશે. ખાસ અજમાવી જોવા લગા-
મથુ છે ક્રીં ૩ ૨) અનુપાનના ડાઘા પી ક્રીં. ૩. ૨ મળી ૩. ૪)

શરીરનું લોહી સુધારી ગરમીને મટાડનાર

અમૃતપાન

શરીરે ગરમી નીકળવી, ખસ, ફેલા, શુભડાં. ચાંદાં પડવાં, મે
આવવું. લુખન, શરીર કાળું પડી જવુ, તપારો વિગેરે ગરમીના
તમામ રાગ મટાડી લોહીને સુધારી નવુ જીવન આપે છે, ઉપરાંત
વા, કફ, તવ, પ્રમેહ, વા, સાંધા રજા જવા એ દરદો મટી જાય છે
ને શક્તિ આપે છે, બાટલી ૧ ની ક્રીં ૩, ૨) ત્રણની ૩. ૫)

પ્લેગીતર-આ દવાથી ઘ ૧ પ્લેગના દરદીને ફાયદા થાય છે
પ્લેગ થતા હોય તો તરત મટે છે, દવા પીનારને પ્લેગ થતા નથી
કીમત રૂ. ૦-૮-૦

માયનો પાવડર-ચપટી સુંવત્તો ગમે તેવું માથું ચઢ્યું હોય
છે તો ને આદરવી પી રીગેર પચુ મટી જાય છે. ક્રીં. ૩. ૦-૮-૦

સુખશાંતિ લેપ--ગમે તેવું ગડગડ, નરનીગળ થતું હોય
ને રૂઝ ન આવતી હોય તો આ મલમલી તરતજ મટી જઈ રૂઝ
આવે છે. રૂ. ૦-૮-૦

(૧૯૨)

દવે કેમીકલ વર્કસ અને દવે આરુર્વેદિક ફાર્મસીના માલીક
જેઠાલાલ દેવશાહર દવે કૃત લોહાપ્રય પુસ્તકો.

વૈદકના પુસ્તકો.

શ્રીચરકસંહિતા-પ્રથમ ભાગ મૂળ સહિત ગુજરાતી ભાષાંતર રૂ. ૦-૧૨-૦

ઘરનોવૈદ્ય-વંશીવૈદકની ઉપયોગી ગાદિતી કાં. રૂ. ૦-૧૨-૦

દેશીપૃથુ-વૈદકના ઉપયોગ. ગ્રંથ કી રૂ. ૧-૮-૦

વૈદ્ય અને વૈદ્યક-ભાગ ૧ દેવનાગરી-પાશ્ચિમી અંપાદ્યો બનાવવાની રીત રૂ. ૦.૧૧

” ” ભાગ ૨ ન્ને-રસો ભરમો વિગેરે ઉપયોગી દવાઓ રૂ. ૦.૧૧

” ” ભાગ ૩ ન્ને-પાશ્ચિમી દવાઓ કી. રૂ. ૦.૧૧

ચોગરનાક” અને ચરકેન્દ્ર સાર રાંઝકુ એ બંને ગ્રંથો ૭ પાય છે.

હુન્નર ઉદ્યોગ અને વેપાર સંબંધી

ધનવાન ચોથી આવૃત્તિ

આ પુસ્તકમાં ધન કેમ કેમાવું, પૈસા પેદા કરવાના અનેક
ઉપાયો, વેપારમાં કેવી રીતે આગળ વધાય, અનેક વિલાયતી પેટંટ
દવાઓના પ્રયોગો, બીજા હજારો હુન્નરો ધેર બની શકે તેવા પ્રયોગો
ખેતીવાડીની પેદાશ વધે તેવા પ્રયોગો, વગેરે ૧૩ ભાગમાં પૈસા પેદા
કરી શકાય તેવા હજારો પ્રયોગોનો સંગ્રહ છે. જેની એક પછી એક
આર આવૃત્તિઓ વેચાઈ ગઈ છે. પાકુ પૂઠું ગ્લેજ કામળ કી રૂ. ૧૦

બવરથાપક-ભાગ્યોદય-અમદાવાદ.

૨૩૦ એકેએક રોમના પઝામાંથી બચવી શાસ્ત્ર આપી પુષ્ટકરન

સુંદરી સાથી (૨૭૫૮૬)

(જાઓ સુન્દરીપ્રીકિટો મહ્યાં છે)

મંગાવો-ને ત્રીગોના તમામ રોગો માટે અકસીર કે સ્ત્રીઓનાં પ્રાપ્તપણ નફા જેવા કે, લોહીના પ્રદર રક્ત અને શ્વેત, પ્રદર જેવી મુશ્કેલી થાનમાંથી વીકણી લાગી, પીળી, મળગુનગી અગર લાલ રંગની લોહી જેવી રસી વહાં કરે છે. પેશાબે અપનબળે, લાથ પગનાં તળીયામાં ડોમાં, માથામાં અને કાઠ વખતે આખા શરીરમાં મણકા મારે કાટ ચૂમ અને કળનર થાય ત્રીણો તાવ દર્મશાં આને શરીર સુકાન ધોળા પુણી જેવું થાય. આંખોનાં તેજ કમી થાય. દિવસ દિવસે શરીર સુકાન બેઠાસ થાય, અશક્તિ આવે અને કામ ચર્મ ગરે નહીં આંખો દિવસ ક્રોડો અને માર્થુ કાટ્યાં કરે; તાવ, ઉધરમ, દમ, ખાંસી સોજો દિલ, અકાંઠા; માસિક અટકાવ-દસ્તાને સંબંધિત તમામ રોગો ગભીરથની પીડા પ્રમાણે સુવારોગ; વિગેરે તમામ રોગો અંતર્યામી અનેક દંડોના મધુરો આ સુંદરીનાથી એકદમ મટાડી શકે છે, અત્યાર-ધામાં નરો અગિયોમે આ દવાની ગર્ભ ધારણ કરી માળકોતે જન્મ આપે છે.

આ સુંદરીનાથી બાળા; યુવાન અને વૃદ્ધ દરેક સ્ત્રીએ દર્મશાં વાપરવા લાયક છે જેવી તેઓના તમામ રોગોમાંથી શરીર પુષ્ટ કરે છે. દસ્તાનના રોગો થતા પામતા તૃથી અને ગર્ભાશયને ગર્ભાશય કરી એ તેવું બનાવી પુષ્પ વચે ગળા બારણ થાય તે પીડામાંથી બચે છે. આટલી પતી કીમત ૩૧) તથા આટલીના ૩, ૨-૧૦-૦૦

વેલાયતી દવા લેવાનાગ પાલ વેચે છે. રમીકલ વક્ષ અને દેવે આપુવૈદિક કામગીરી રીચીરેડ-અમદાવાદ.

વેલાયતી દવા લેવાનાગ પાલ વેચે છે.

રમીકલ વક્ષ અને દેવે આપુવૈદિક કામગીરી

રીચીરેડ-અમદાવાદ.

